પુરુષોત્તમ ગ્રંથમાળા-૪

ભયંકર ભુજંગ.

લેખક —

ભીખાભાઈ પુરૂષોત્તમ વ્યાસ.

પ્રત ૧૧૦૦ સંવત ૧૯૮૦

મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

પ્રકાશક —

ભીખાભાઈ પુરૂષોત્તમ વ્યાસ.

" બાલ " કાર્યાલય-ગોધરા ૪.

સોલ એજન્ટ —

આર વનમાળીદાસ બુકસેલર.

જુની ભાટીયા મહાજન વાડી સામે.

૩૯૭, કાલબાદેવી રોડ મુંબઈ. ૨

મુદ્રક —

નટવરલાલ શંકરલાલ મહેતા.

વિવેકાનંદ મુદ્રણાલય,

ખાડીઆ,—અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના:—

આ નવલકથા મૂળ નાટક રૂપે પાંચ વર્ષ પર લખાઈ, પરંતુ નાટક ભજવવા માટે લખાણ થઇ પડતુ હોવાથી તેને વાર્તા રૂપે ઘડી કાઢી તૈયાર થતા અમદાવાદના દૈનિક સ્વરાજ્ય પત્રમા ચાલુ વાર્તા તરીકે કટકે કટકે છપાઇ મિત્રવર્ગ અને વાચકોની ભલામણથી પુસ્તક રૂપમા મૂકવા સંજોગો અનુકુળ થતા ભાગ્ય-શાળી થાઉ છુ.

આમા ભૂલો હશે વિચારો નવા સવા હશે, છતાય વાર્તાનુ સ્વરૂપ કેવળ સ્વતંત્ર છે. એક પણ પુસ્તકનો ઉતારો કે અનુસરણ નથી. પૃથક્ પૃથક્ જે વિચારો થતા, જે ચિત્રો નજર સમક્ષ પડતા તે આ વાર્તામા ઉતારવા યત્ન કર્યો છે અને રૂચતા વિચાર મે રજુ કર્યા છે. કેટલાક સીધી રીતે ને કેટલાક આડકતરી રીતે તેમા થોડા સ્વીકાર્ય પણ હોય ને ના પણ હોય ! !

આ વાર્તા સામાજીક અને રાજકિય બન્ને છે ગત મહાભારત યુદ્ધનો ચિતાર નજર સમક્ષ હોતા, તે છાપ પણ નવલકથામા ઉતરવા પામી છે એ યુદ્ધનુ વસ્તુ વાર્તામા હાથ લાગ્યુ છે

કચન અને સુદરીના પાત્રો વાર્તામા નવિન છે શકા, કુશકા મા વાચકને નાખી દે તેમ છે છતાય તે અસભવિત નથી શકય છે બન્ને પાત્રો ભિન્ન ભિન્ન આદર્શના છે કચન જેવા કેટલાય પાત્રો સમાજમા વસતા હશે સુદરી જેવા પણ ગણ્યા ગાઠ્યા હશે તો અગાજ પણ છુપા સ્ત્રી રત્નો.

સ્ત્રી સુધારણાની, સમાર સુધારાની કેટલી ભારે જરૂર છે તે આ ઉપરથી જણાશે સ્ત્રી કેળવણી એ સકુચિત નથી, ઘણી વિસ્તાર્ય છે ને તે માટે હજી સુધારકો અને નેતાઓને ઘણુ કરવાનુ બાકી છે ' '

આ કથામા કઇ અલભ્ય હોય તો વાચકો સુધરાવશે તે મને ઘટિત લાગે સુધારવા નહિ ચૂકુ ' '

ચાલુ રૂઢી પ્રમાણે પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્‌ઘાતો ને ઓળખ જાણીતા બીજા માણસો પાસે લખાવાય છે એમ ન કરતા કથાનુ સહજ ઓળખાણ કરાવી, ભૂલ ચૂક માટે ક્ષમા માગીશ

છેવટે ભાઇ ડૉ પાઠકનો તથા વિવેકાનદ પ્રેસના માલિક ભાઈ નટવરલાલ મ્હેતાનો આભાર માનવાની ફરજ સમજુ છુ અસ્તુ –

બુદ્ધ જયતિ
૧૯૮૦
મુબાઇ.

ભીખાભાઇ પુરૂષોત્તમ વ્યાસ.

શ્રીયુત્ નૃસિંહરામ શંકરલાલ વકીલ

શુભસ્થળ —સાવલી

આપ મારી સ્વજ્ઞાતિના અને બાલસ્નેહી છો, આપે જ્ઞાતિસુધારણા અને સમાજસેવાના કાર્યમા સારો હિસ્સો આપ્યો છે થોડા સમયમા બુદ્ધિચાતુર્યને ઉદ્યોગની ચિવટે ઘણી સારી સ્થિતિ પર આવ્યા છો. આ વિશ્વાસઘાતના વધતા જતા જમાનામા, મિત્રદ્રોહના બગડતા જતા દુષ્ટ વાતાવરણમા આપ જેવા નિસ્વાર્થી મિત્ર મારા પ્રત્યે સ્નેહ ધરાવી, મારા કાર્ય પ્રત્યે આશિષ તથા સલાહ આપો છો તેના વિનિમયમા આ મારી પ્રથમ નવલ-કથાની કૃતિ સિવાય બીજુ શુ અર્પી શકુ ?

લિ તમારો **ભીખાભાઈ**

અનુક્રમણિકા.

ખંડ પહેલો —

નંબર.	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	સ્નેહમાં વ્હેમ	૧
૨	કાળાનું બહારવટું	૫
૩	સ્વપ્ન	૮
૪	મહારાજનો રાજકારભાર	૧૨
૫	સોનગઢ	૧૬
૬	કચનનો બળાપો.	૨૦
૭	સખી સંમેલન	૩૦
૮	જન્મોત્સવ.	૩૭
૯	મહેમાન	૪૩
૧૦	પ્રેમી યુગલ	૪૭
૧૧	મોહિની ગુમ	૫૭

ખંડ બીજો —

નંબર.	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	કૃષ્ણા	૬૪
૨	મિત્ર શોધ	૭૧
૩	મોહિનીનો છુટકો.	૮૦
૪	સ્ત્રી	૮૭

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૫	મૂળનુ પલટાવુ	૯૭
૬	વીરસેના	૧૦૩
૭	મોહિનીની કસોટી. …	૧૦૯
૮	મોહિનીની સ્થિતિ	૧૧૯
૯	ભુજંગનો પરાજય.	૧૩૦
૧૦	પશ્ચાતાપ	૧૩૭

ખંડ ત્રીજો —

૧	નુતન વારસ	૧૪૯
૨	સૂખ સૂર્ય	૧૫૪
૩	સુંદરી.	૧૬૦
૪	આત્મલગ્ન.	૧૬૬
૫	મોહાંધ કીડો.	૧૭૨
૬	વડિલ વીનાના બચ્ચાં	૧૮૩
૭	રાજ્યાભિષેક	૧૮૫
૮	લગ્ન અને ભવિષ્ય.	૧૯૦
૯	સુંદરીનુ સ્વપ્ન	૧૯૫
૧૦	કૃષ્ણાનું ખૂન	૨૦૦
૧૧	રાજ્યકારભાર અને ન્યાય.	૨૦૬
૧૨	આનન્દાશ્રમ!	૨૧૨
૧૩	છેવટ	૨૧૮

॥ ॐ ॥

ભયંકર ભુજંગ.

(ખંડ પહેલો)

પ્રકરણ ૧

સ્નેહમાં વ્હેમ !

હે પ્રભો ! શું વદું ? શું રહું ? હૃદય રડી રડી શ્રમિત થયું, ઉભરા ઠલવાઇ ગયા, બાકી કાંઇ નથી શું સર્વત્ર આજ જાળ પ્રસરી રહી હશે ? સ્નેહમાં જ્યાં ને ત્યાં આવાજ વિઘ્નો ? સ્નેહમાં સ્વાર્થનો વાસો ખરો કે ? મોહ હોય ખરો કે ? જ્યારે સ્નેહી તરફથી કરડી નજર થાય, દિલ બેવફા થાય ત્યારે સ્નેહ એ ક્યાં રહ્યો ? માતપિતાનો સબંધ એ સ્વાર્થ કે સ્નેહ ? ભ્રાત ભગિનીનો સબંધ એ શું ? પતિ પત્નિ વચ્ચે શું ? ઓ વિભુ ! સમજાવ, સમજાવ એ ભેદી ભરમો સમજાવ. આજનો બનાવ તે શું સ્નેહ કે સ્નેહમાં વહેમ ?

સ્નેહીઓ વચ્ચે ભિન્નતા હોય ખરી કે ? સ્નેહીના દીલ એક-મેકથી જુદા પડી શકે ? સ્વાર્થપૂર્ણ મોહિત વસ્તુઓ જેવી કે કામીની-કાંચનમાં તેને મોહ થાય ખરો કે ? વિઘ્નોને ત્યાં સ્થાન મળે

અરે ! કો સ્નેહના જાણનહારો બતાવો, બતાવો સ્નેહની પરિસીમા "
સ્નેહ એ શું ? સ્નેહ ક્યાં વસે છે ? શું હું જેને સ્નેહ માનતો
આવ્યો છું તે સ્નેહ નહિ ને કોઇ અન્ય છે ? શું તે સ્નેહ કે
સ્નેહમાં વહેમ ?

વાચક ! આ ઉદ્‌ગારો કેવા હશે ? હૈડું પીગળી જાય તેવા છે
કે નહિ તેની ખાતરી તો તારૂં સારાસારનો વિચાર કરનારૂં હૃદય
કરી શકે અત્યારે આ સમય અશાંતિનો છે ઘોર અંધકારનો છે
એક નવયુવક પોતાના તેજસ્વી પણ મલિન, પવિત્ર પણ કલંકિત,
સ્નેહી પણ ભુંડું પડેલું હૃદય અશ્રુજળે ભીંજવી રહ્યો છે પોતાના
જીવનમાં બનતા બનાવોને વિચારી રહ્યો છે

જગદિશ તે કુન્દનપુરીના એક ધનાઢ્ય જાગીરદારનો પુત્ર હતો, તેની
જાગીર અત્યારે નામનીજ હતી પિતાના મરણ બાદ જાગીરની વ્યવસ્થા તેના
લુચ્ચા ભાગીદારોએ વેડફી નાખી, પિતાએ સંગ્રહ કરી રાખેલા થોડા
દ્રવ્યથી વિદ્યા મેળવી પોતાની વિધવા માતથા નાની બેનના સહવાસથી જીવન
ગુજારતા સામાન્ય કેળવણી પૂરી કરી ઉચ્ચ કેળવણી મેળવવા તેનું દિલ ઘણું
લલચાયું, પરંતુ દીનતા અને પોતાને શિર કુટુમ્બને પોષવાનું કાર્ય આવી
પડવાથી તે વિચારો દૂર કરી કોઇ ધંધામાં જોડાઇ શાંતિથી નિવૃત્તિનો
વખત ગુજારવો તેવો સંકલ્પ કર્યો પરંતુ શાંતિના ચહાનારાને શાંતિ
ક્યાંથી હોય ? શાંતિ મેળવવા ખાતર પોતાના બાપદાદાની મીલકત સામું
નજર સરખી કરી નહિ, ભાગીદારોને છેડયા નહિ તેને સમજાવવા
તેના અન્ય સ્નેહી સંબંધીઓએ પ્રયત્ન કર્યાં પણ તે સર્વ નિષ્ફળ ગયા
મા બિચારા ભોળી અને સુશિલ હોવાથી, તેમજ પોતાને એકનો એક
પુત્ર તથા પુત્રી હોવાથી ઇશ્વર પાસે એ બન્નેનું હિત ઇચ્છી જે મળે

તેથી સંતોષ માની ઇશ્વર સ્મરણમાં જીંદગી ગુજારતી પિતાએ એકત્ર કરેલો પસો અત્યાર સુધીના ખર્ચોમાં ગયો તે સિવાય અધુરામાં પુરૂં ઘરમાં આગ લાગવાથી સર્વ સરસામાન બળી ખાખ થયો ને કાંઇક નીકળ્યું તે લઇ પોતાના બીજા એક સાધારણ મકાનમાં રહી જીંદગી ગુજારતી અત્યારે જગદીશ તેજ મકાનના આગલા ભાગમાં પોતાની પ્રીય પથારીમાં પડ્યો પડ્યો રાત્રીના દશ વાગે પૂર્ણિમાની ચાંદની રાત્રીને જોઈ છે ચાંદનીની શિતળતા તેને મન અત્યાર ઉષ્ણતા થઇ પડી છે તેના હૃદયને કારી ઘા લાગ્યો છે. તેનું ચિત્ત ચકડોળે ચઢ્યું છે મગજમાં આવે છે તેમ બકે છે ને ઉભરા ઠાલવે છે લગ્ન થયું છે અને તેજ લગ્નની ગ્રંથીથી જોડાયેલી વ્યક્તિને શું સ્નેહી માનવી કે સંબંધી? તે વિચારોમાં પોતાનું મગજ પરોવી રહ્યો છે

વાચક! સ્નેહી ને સંબંધી એક કે જુદા, તેનો પ્રત્યુતર તારા અંતર આત્માને પૂછી તરત વાળ ને ખુલાસો કરી આગળ ધપ જે જવાબ મળે તેજ જગદીશનો માનજે

"સંબંધીઓ જયાં સુધી સ્વાર્થ સરે ત્યાંજ સુધી ઉપલકીઓ સ્નેહ રાખે છે, ને ગરજ સરી કે ધુતકારી કાઢે છે જેમ લુહાર એટલે બાપ દાદા કરતા આવે છે તે ધંધો એટલે લુહાર, એમ કરનાર નહી પણ લુહારના પેટે જનમ્યો એટલે લુહાર પછી ભલે તે સુથારનું કે સોનીનું કામ કરતો હોય! તેવીજ રીતે સંબંધીઓને માનવા પડે છે, તેમના માન જાળવવા પડે છે, તેમના વચનો આત્માને ઠગીને પણ શિરોવંદ્ય કરવા પડે છે, ભલે પછી સત્ય હોય કે અસત્ય સંબંધી તરફ દીલ ન હોય આત્મા તેમને ન ઇચ્છતો હોય છતાં તેમને માનવા પડે છે કે મારા છે, પરન્તુ સ્નેહી તો ભલે પરદેશી હોય, પર ન્યાતનો હોય, પર કુળનો

હોય પર ઘરનો હોય છતા તે બન્નેના આત્મા આત્માના જોડાણ થયા, "હૃદય એકતાને પામ્યા એટલે જીવનથી તે મરણ પર્યંત તેમા ઉણપ ન આવે તેમા કટક આવે છતા દરકાર ન કરે એક પાછળ એક જાન દેવા તૈયાર થાય, તેજ ખરા સ્નેહી" શુ પતિ પત્નિનુ તેમ છે? પતિ મરણ પામે પત્નિ મરે છે? અરે પુનર્લગ્ન કરવાની હૃદયમા ઉર્મિ ઘનવે છે પણ તે રૂઢીની બેડીથી અચકાય છે, છેવટે સ્નેહ તે સ્વાર્થમા બદલાઇ જાય છે શુ પત્નિ મરતા પતિ પાછળ ઝુરે છે? અરે! ના દહનક્રિયા થયા અગાઉ અન્ય સાથે વરવા તત્પર થાય છે એક મરે કે બીજી, બીજી મરે કે ત્રીજી, તેની અવધિ કયા? પુત્ર પુત્રીઓ જોઇતા પ્રમાણમા હોય, ઉમ્મર થઈ ગઈ હોય છતા સ્વાર્થની ખાતર કહો કે મોહની ખાતર, બિચારી બીજી બાળાઓના યૌવન નિલ લુટવા-જીવન છુદવા તૈયાર થાય છે, અને માત પિતાઓ, ભ્રાત-ભગિનીઓ, તેમા સામેલ થાય છે શુ ત્યારે એ સ્નેહ કે વ્હેમ?

ત્યારે કોને કહેવો? સ્નેહી એકથી વધુ હોઇ શકે? હા હોઇ શકે, જે નૈસર્ગિક સબધ છે એકની પાછળ બીજુ કષ્ટ સહેવા તૈયાર છે ભન પછી દુનિયા તેને ઘેલછા કહે? !

આમ વિચારો કરતા કરતા જગદીશ પથારીમા પડયો છે, થાકીને નિદ્રા આધિન બન્યો પણ મગજ તો સ્વપ્નાવસ્થામા પણ કામ કરતુ રહ્યુ છે

પ્રકરણ ૨.

કાળાનું બહારવટું

કાળોનાગ—ઓ તિક્ષ્ણ તલવાર ! તુ મારા જીવનની, ખરેખર ભાગ્યની પ્રતિભા છે તારા વડે કેટલા પ્રાણીઓના જીવ લીધા, કેટલાને લુટ્યા, કેટલાને રઝાડ્યા ને કેટલાકને હફાવશે ? પાપી મહારાજ ! તુ ગાદીનશીન થયો પણ તે કેટલો સમય ! સમગ્ર વિશ્વને ધ્રુજાવનાર કાળો-ભુજગ તને ઝપવા દેનાર નથી મારા વિષની લ્હેર પ્રસારી તને, તારા કુટુમને જોઇતા ફળ ચખાડુ છુ

કેમ ! જુલમ આજે કાઇ ભક્ષ-શિકાર હાથ આવ્યો કે નહિ ?

જુલમ—મહારાણા ! આપણા સૈનિકોએ પાસેના રાજ્યમાથી ચાર કુમારીઓને તેમના પિતાના ઉદ્યાનમાથી ઉઠાવી આણી સર્વ લુટી લઇ, શિયળ ભગ કરી ઠાર કરી છે હજીપણ તેઓ તેમના શેઠના નિમકહલાલ કાર્યમા મડ્યા જ છે

કાળો—જુલમ ! શાબાશ મારા સરદાર ! સરદાર તો તારા જેવાજ હો જ્યા સુધી મહારાજના કુટુબને ધુળ ચાટતુ નથી કર્યું, ત્યા સુધી સ્થિર ચિત્તે બેસવાથી લાભ નથી તેના મદને ઘડીમા ઉતારી તેને એક મચ્છર સમાન પલકમા કચરી નાખી કુન્દનપુરીનો ચક્રવર્તિ મહારાજા બનુ ત્યારેજ મને જપ થશે, જોઉ છુ કે મારી સામા થવાનો કોની તાકાત છે ?

જુલમ—સરદાર ! આ કાર્ય કરવાને માટે પ્રપચની પ્રથમ જરૂર છે, કેમકે—

'પ્રપંચે ભુપ દુનિયાના તજી ગાદી વને રખડે
પ્રપંચે સર્વ મ્હેતુ છે, કદી ના હાર ખાવે તે

કાગો—હા જુલમ ! અમણે તેજ પ્રપંચ અહીં વાપરવાનો છે. પ્રથમ આપણે સોનગઢ બાગીરેજ મુગાને દબાણમાં લઇ મહારાજને કુટુંબ સહિત નાશ કરો, પછી તેની પણ તેજ દશા. માટે આ કાર્ય પ્રથમ કરવાનું માટે પત્ર લઇ મુગાની પાસે જા ને પ્રત્યુત્તર લેઇ પરત થા.

જુલમ—લખી આપો ત્યારે.

કાગો—(પત્ર લખવો)

કુન્દનપુરીનું જંગલ

સોનગઢ બાગીનરેન્દ્ર મુગાભા !

શ્રી લિખિતંગ, મહાનો સ્વામી, નરપતિ કાગસિંહ વિ. માન દસ્ત લીખિત ખત લેઇ આવનાર સરદારને આપણા સબંધીપણાની—એક નિમકજાનીની ખાતરી આપી પ્રસંગ પડે સહાય કરવા તથા માગવાની અનુમતિ દર્શાવશો અથવા તો સાફ જવાબ બળવડે બતાવશો.

શ્રી લિખિતંગ કાળસિંહ

(જુલમ, પત્રનો પ્રત્યુત્તર લેઇ સત્વર પાછો આવ.)

આ પ્રમાણે કાગાનાગે પત્ર લખી પોતાના સરદાર જુલમને સોનગઢ તરફ રવાના કર્યો. હવે આપણે કાગાના કાર્યની પ્રથમ હિલચાલ તરફ નજર કરીશું.

કુન્દનપુરી તે ખરેખર કુન્દનપુરીજ હતું. અત્યારે તે ઘણીજ માઠી હાલતમાં આવી પડ્યું કે જેટલું દ્રવ્ય કુન્દનપુરીમાં હતું તેટલું દુનીયાના કોઈ બીજા રાજ્યના ખજાનામાં ન હતું. લોકો ઘણું માયાળુ વિવેકી

અને પરોપકારી હતા ધર્મનો ત્યાં જયજયકાર હતો લોકો ધનાઢ્ય હોવા છતાં તેમનામાં અત્યારના લક્ષ્મીદાસોમાં ભરાઇ રહેલા દુર્ગુણોએ વાસો કર્યો નહોતો મહારાજા શૈલરાજ એ તો એક રાજ્યના સ્તંભ હતા, અરે ! ગુરૂઓના ગુરૂ હતા તેમને જોતાં ઇંદ્ર મહારાજાના–ધર્મરાજાના દર્શન થતાં પ્રજા તેમને પ્યારથી ચ્હાતી ને પિતાતુલ્ય લેખતી તેવીજ રીતે રાજા પણ પ્રજાને પુત્ર સમાન માની પ્રજાના સુખની પાછળ તન મન ને ધન પાથરતા પ્રજાથીજ પોતે છે ને પોતાથી પ્રજા છે તેવું ભાન તેમને હતું, અરે ! અનુભવમાં હતું એમ કહીએ તો પણ ચાલે, કે તેમનું રાજ્ય એટલે રામ રાજ્ય હતું રાજાથી સેવક સુધી પવિત્રતા, ફરજ તેમની રગેરગમાં રમી રહ્યા હતા, કહો ત્યાં પછી શી ખામી હોય ?

વખત જતાં મહારાજા વૃદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત થતાં દૈવનું કાળનું ચક્ર ફરતું ફરતું તેમના પર આવ્યું કાળ આની સામો ઉભો પ્રભુથી તે દેવ મૃત્યુને વશ છે' તેજ નિયમાનુસાર મૃત્યુ આવ્યું ને તેમના શરીરને પોતાના મુખમાં ઝડપી, આત્મા ને શરીરને જુદા કરી, કુટુમ્બને તથા પ્રજાને કકળતા મૂકી ચાલી ગયું

મહારાજાનું મરણ થતાં ગાદી વારસ પાટવીપુત્ર મંત્રરાજ હકદાર ઠર્યો શુભ મુહૂર્ત જોવરાવી તિલક કરાવી રાજા ઠરાવ્યો ને તે વખતે રાજાએ પોતાના રાજધર્મના બોધથી પ્રજાને સંતોષી, અને પ્રજાએ રાજાને સંતોષ આપ્યો સર્વ રાજ્યમાં આનંદ આનંદ છવાઇ રહ્યો. પરંતુ ઇશ્વરના વિશાળ વિશ્વમાં સર્વને એક સરખો આનંદ પ્રાપ્ત થતો નથી કેટલા સ્વાર્થીઓના સ્વાર્થ ન સરવાથી તે તો હૃદયમાં બળવા લાગ્યા ને શુભ પ્રસંગોને અશુભ માનવા લાગ્યા આમ કોને થયું હશે તે

વિચારવાનું રહેતું જ નથી આપણી કથાના નાયક કાળોનાગ કે **ભયંકર ભુજંગ** મહારાજનો [illegible] ભ્રાત તથા તેના સ્વાર્થી, કપટથી ભરપુર સબંધી તથા મિત્રો પોતાનું ન ફાવવાથી પ્રજળી ગયા ને તે પ્રસંગની રહી ચીનગારીએ મહાન દાવાનળ સળગાવી મુક્યો

મહારાજને મહારાજા થયાને એક બે માસ થયા પછી કાળોનાગ તથા તેની ટોળી મહારાજને તરછોડી કુન્દનપુરીના જંગલમાં ચાલી નિકળી ને ત્યાં [illegible] કરી, બિચારી નિર્દોષ ભોળી પ્રજાને–અત્યાચારો સુખમાં મહાલતી પ્રજાને લુટવા [illegible] લાગી, રાજ્યમાં હાહાકાર થઈ ગયો મહારાજે કાળાને સમજાવવા, તેનું ધાર્યું કરી આપવા, તેને નમાવવા ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ સર્વે નિષ્ફળ! કેમકે **જ્યાં સુધી કોઈપણ બાબતનો અંત આવવાનો સમય નથી આવતો ત્યાં સુધી ભગીરથ પ્રયત્નો પણ નિષ્ફળ નિવડે છે** તેમજ અહીં બન્યું કાળાની [illegible] સર્વત્ર [illegible] ફેલાઈ, ને જ્યાં ને ત્યાં તેનો જય થવા લાગ્યો સર્વ નર નારી તેનાથી ડરવા લાગ્યા [illegible] ન રાજા [illegible] તેની [illegible] થરથરવા લાગ્યા આ સમયે આપણે જરા કાળાના જંગલના [illegible] વર્ણન કર્યું ને આગળની પ્રવૃત્તિને તપાસીએ

પ્રકરણ ૩ જું.

સ્વપ્ન

હે, મધ્યરાત્રી છે જગદીશના ઓરડામાં શાન્તિ છે પણ નગરમાં અશાન્તિ છે [illegible] સાજ [illegible] આવી ગઈ છે

જગદીશનુ મુખ કોમળ, તેજસ્વી, મોહક અને સુંદર હોવા છતાં અત્યારે ઓર મ્લાન માલમ પડે છે, તેના મુખમાંથી નીકળતા સ્વગત ઉદ્‌ગારો એક વ્યક્તિ છુપી રીતે કાન દઈ સાંભળી રહી છે તે વ્યક્તિ કોઈ નહિ પણ જગદીશના બેની પ્રશ્નોનો નિવેડો લાવનાર તેનુ સ્નેહી કુટુંબી!

“શું મારા જીવનમાં સુખજ નથી? મારું જીવન કોઈ સમજ છે? પિતાની મિલકતનો ઉપભોગ બીજા માણે તેનુ મને નહિ, તેથી મને હર્ષ શોક નથી! માતાના ભાગ્યમાં દુઃખ લખેલુ છે? પુત્રને સુખી જોવાનો અવસર તેને માટે નથી? પત્નિનુ સુખ મને નહિ! વહુનુ સુખ માતાને નહિ? બિચારી બેનનુ શુ? તેની શી દશા? શું જગત મારા માટે નથી? જ્યાંને ત્યાં મોહજાળ! પ્રપંચ જાળ!! માતાને હું શાંતિ આપુ તેમ નથી! મારામાં શુ છે? શું હું બેશું ચુકું છું? હું વિચક્ષણ છું? કાંઈ નહિ, સઘળી ભ્રમણા છે!!

અરે! આનુ જોઉં છું સ્નેહીજનો! તમો ક્યાંથી? મારું જીવન જોવા આવ્યા? આવો, આવો, તપાસો તમારા જેવાજ મને પણ લાગ્યા હોતા ના! દુનિયામાં સ્ત્રીઓથીજ ઉત્પત્તિ, વૃદ્ધિ, સમૃદ્ધિ, અને અવનતિ જેને જે રંગ લાગે તે તેમાજ દીપે મારા જીવનમાં તો અવનતિજ લખાયેલી છે

બેન સુંદર! તારું શું? કયા પાત્રના હાથમાં તું સોંપાઈશ? મારા હાથમાં છે છતાં ભાગ્ય શું કરે છે તે જોવાનુજ રહ્યું! સોંપાઈશ સત્પાત્રને, છતાં દૈવયોગે મળ્યું કુપાત્ર તો? અંદરની પરિક્ષા કોણ કરી શકે? બેન! તું સુખી થઈશ પછી? હિન્દુ સમાજની રૂઢીમાં તું પણ ફસાઈશ કે? દુઃખદ વિધવાપણી તો? અરર! આ શું કેવો

વિચાર ! અધમતા ! કાટ ! કાટ !! ઓ પ્રભુ ! માર્ગ કર ! બેન માટે આવા વિચાર ? બેન તારું શુ ? શુ તુ પવિત્રતા જાળવી શકશે ? અનર્થથી બચી શકશે ? દુનિયાના વાતાવરણથી અળગી રહેશે ? દુનિયાના મર્મ આક્ષેપો પડશે તે વખતે કયા શાસ્ત્રોને ઉકેલીશ ? શુ સાચુ ગણીશ ?

વળી આ બીજુ શુ ? હદ થઈ ! હદ થઈ ધર્મ કરતા ધાડ પડી ! ઉપકાર કરતા અપકાર મળ્યો, શુ સૌન્દર્ય ? શુ સુંદરતા ઈશ્વર ચગદી નાખવાજ ઘડે છે ? અપવિત્ર કરવાજ સરજાય છે ? કુમળુ તાજુ પ્રભાતમા ખીલેલુ ગુલાબ દુષ્ટ પાત્રના હાથમા જતા અજ્ઞાની કુલાંગારોની નજરે પડતા તેને ગમે તેમ વેડફી નાખે છે, કચરી નાખે છે

અરે આ તે કેવી વિચિત્રતા ! કેટલી સ્વતંત્રતા ? નાની વયમા શુ ફરેલુ મગજ ? કોને કહેવાય આ ઘટના ? કોઈ અટકાવી ન શકે ? શુ આ કેળવણીનો પ્રભાવ નહોય ? નહોય આ કેળવણી ! આનો અર્ધદગ્ધ ઉપલકીયુ ભણતર !!

અરે દૂર થઈ ? મને આશ્ચર્ય મૂકવો છે ? મરી રે તારા માની તુ પુર કરી ને કોઈ બાકી ન રાખ માતાની ખાતર, બેનની ખાતર અરે ! સકળ વિશ્વની ખાતર મને કંઈક શાંતિમા રાખજે ! જનનો કંઈ લાવ લેવા દેજે નહિતર બસ આત્મા આત્માને માર્ગે શરીર શરીરના માર્ગે બનુ શુ ને ગયુ શુ ? આવ્યા તેવા, ગયા એવા કર્મ સાથે, ઇચ્છા સાથે ! વાસના સાથ !

અરે ! હવે તો જવાદો તમે બધા મરી ! ઓ પ્રિય નયકાન્ત ! મને આ સ્થિતિમા મૂકી તુ ક્યા ગયો ? મિત્રો પણ સાથ્યા ? ના તેમ ન હોય !

આ પ્રમાણે જગદીશ ગભરાતો, નિશ્વાસ નાખતો, અશ્રુ ગાળતો સ્વપ્નને સાચુ માની ગાંડો બની ગયો છે થોડો સમય શાન્ત રહ્યા કે છુપાઇ રહેલી વ્યક્તિએ આવી તેના શરીરને પવન નાખવો શરૂ કર્યો થોડુ પાણી પાયુ ને પોતે તેના શબ્દો પર વિચારવા લાગી શુ માતા બેન, પત્ની, મિત્ર અને સ્નેહી સર્વને માટે આવી શંકાઓ? કારણ શું અરે! કાંઇ નહિ એ તો સ્વપ્નાવસ્થાની ચેષ્ટા!! આમ વિચાર કરે છે એટલી વારમા પુન જગદીશે બોલવુ શરૂ કર્યુ

શું મારી સ્ત્રી મર્યુ? બાઈ! આવ આવ મને ભેટ. એમ બોલતા બોલતા પથારીમાથી ઉઠો ને ભેટવા જાય છે તો મર્યું નહિ પણ સુશીલા અંદર આવી કયાંથી? મ આવી છે? જપવા દે મને જા મા પાસે ચાલી જા, તને મે બોલાવી નથી

સુશીલાએ ધીરજથી કહ્યુ ના હુ સહજ આવી એટલામા તમારી ગભરાયલી સ્થિતિ જોઇ તથા બડબડાટ કરતા જોઇ, ઉભી રહી

જગદીશ—શુ હુ બધુ જોતો હતો તે સાચું નથી, તુ છે ને? બીજા કયા ગયા, નહિ નહિ, બધુ સાચુજ છે ઇશ્વરે મને સત્ય બતાવ્યુ છે, તે પછી અસત્ય કેમ મનાય

સુશીલા—નાથ! આરામ લો બધી ભ્રમણાઓ છે બેનને માટે ખોટા વિચાર, મારા માટે પણ તેમજ, શુ હુ તમારાથી જુદી હોઉ ખરી કે?

જગદીશ—ના, મારા નહિ સઘળુ બોર હવે મને જપવા દે, તુ જા

સુશીલા કાંઇ પણ જવાબ ન કરતા પોતાની પથારીમા ચાલી

ગયા, કે તરતજ જગદીશ કલાપી કાઢી વાચવા લાગ્યો એક બે કાવ્યની કડી ગાઈ પુસ્તક મૂકી દીધુ રામાયણ લીધુ, ને સીતાનો ત્યાગ વગેરે ભાગ વાચવા લાગ્યો 'રામનો અલૌકિક સ્નેહ ને સીતાની બાબત' વાચી ગળગળો થયો, ને કહેવા લાગ્યો, શુ સ્નેહીઓ પણ વિખુટા પડી શકે? હા, શરીરથી પરે, પણ આત્માથી તો નહિજ

માયિક સબંધથી જોડાયલા, પૂર્વજન્મનુ ઋણાનુબંધ પુરુ કરવા એકાએક મળી આવેલા જુદા થઇ શકે ગુરૂ અને શિષ્ય, પ્રભુ અને ભક્ત-દીપક અને તેજ જુદા બને? તેજ સાચો સ્નેહ બીજા સઘળા મગજળમા ઝુલતા મોજાઓ જે હોય તે ખરુ સમય સમયનુ કામ કર્યો જાય છે.

પ્રકરણ ૪

મહલ્લરાજનો રાજકારભાર.

આગળ પ્રમાણે કુન્દનપુરીની નવીન રાજ્યવ્યવસ્થાનુ કંઈક પીષ્ટપણ કર્યું, હવે અહીના ખરી સ્થિતિનો ખ્યાલ કરીએ મહલ્લરાજ તે શૈલરાજનુ બીજું અગજ છે. માત્ર તફાવત બનેના વયમા ને તેથી કરી અનુભવમા પણ કાઇ તફાવત નજરે પડેજ, છતા ગુણોમા કચાશ નથી મહલ્લરાજ ગાદી પર આવ્યા પછી નિયમીત, વ્યવસ્થિત અને તન, મન ને ધનથી દરેક દરેક બાબતોમા પોતેજ ધ્યાન આપતો ને નજરે પડતી ખામીઓ સુધારાવતો ખાસ કરીને પ્રજા હિતના માર્ગમા ચુક કરતો નહિ આ પ્રમાણે રાજા અને પ્રજામા સર્વ પ્ર-

કારની અગ્નપરમ શાંતિ હતી છતા સપૂર્ણ શાંતિ કોને હોય ? તેથી કુન્દનપુરીના રાજ્યને પણ એક મહાન અશાંતિ હતી, ને તે કાળાનાગનીજ

કાળોનાગ, મ'ત્રરાજના ગાદી પર આવ્યા પછી તરતજ પોતાના માણસોને લઇ પાસેના જગલમા નીકળી પડયો હતો ને સ્વાર્થી, રાજદ્રોહી, દેશદ્રોહી, સાથીઓ એકઠા કરી અવારનવાર ઓચિતા વસ્તીમા આવી તરાપ મારી રાજા અને પ્રજાને પીડવા લાગ્યો રાજા પ્રજા ઉભય પક્ષ તરફથી તેને અટકાવવાને બહુ બહુ પ્રયત્નો થયા, તે છતા કાળાનુ ભાગ્યબળ પાસરૂ હોવાથી ને દિવસે દિવસે ફાવતો ગયો અને છેવટે મહારાજા મલ્લરાજને પણ તેને માટે ચિંતા થઇ પડી તેમણે બીજા રાજાઓને મેળવી લઇ તેનો ઘાટ ઘડવા ધાર્યું, ને બીજા તાબાના તથા મિત્ર રાજાઓને પત્રોથી જણાવ્યુ સર્વ રાજાઓએ સહાનુભુતિ દર્શાવી દરેકે દરેક રાજા તે કાળાના કાર્યને જડમુળથી ઉખેડવા બનતુ કરવા લાગ્યા પરંતુ દરમા ભરાઇ રહી લાગ ફાવે બહાર નીકળી પજવણી કરનાર ભયકર ભુજગ, તે કોઇથી હાર્યો નહિ તે તેની સ્વાર્થી આકાંક્ષાના નાદમા ઉધ્યો નહિ તેણે ચેતતા રહી પોતાની વિષ લ્હેર એવી તો પ્રસારી કે ઘણાખરા તેના પક્ષમા ભળી જવા લાગ્યા, ને તેથી મલ્લરાજનો પક્ષ નબળો બન્યો

આ સ્થિતિ કુન્દનપુરીની હોવાથી મહારાણા મલ્લરાજ આ બાબત વિચાર કરવા લાગ્યા કે—ઓ પ્રભો તારી ગતિ ન્યારીજ છે ! જ્યારથી આ રાજપદ ધારણ કર્યું છે ત્યારથી પાપી કાળો જપી બેસવા દેતો નથી શુ તુ અમારી પરીક્ષા કરે છે ? ખરેખર ! રાજાને સુખજ નહિ રાજા

એટલે અશાંતિની પ્રતિમા? નિર્દોષ પ્રજા કેવા **પોકારો કરી રહી છે? તે શુ કરે?** ! કેટલો ત્રાસ સહન કરે ! તેમા અમારા રાજકુટુબોના દ્વેષમા પ્રજાનો શુ દોષ? જ્યા સુધી કાળાને પકડ્યો નથી ત્યા સુધી ચેતનના રોહણા ચાતુર્ય ગેરેનાના અરે ! સુમિત્ર ઉપરના પત્રનો પ્રત્યુત્તર કેમ નથી। શુ તે કાળાને મળ્યો કે શુ કેમકે હજી બાળક છે, બાલ્યબુદ્ધિ છે ના, ના એમ તો સિંહનો બચ્ચો છે ! ચાલ સભામા ને વિચારો લઉં અન્યના।

આમ વિચાર કરી કાર્યાલયમા આવી પોતાના સિંહાસન ઉપર બેઠો પ્રજા અને મન્ત્રીએ ઘટતુ માન આપી પોતાના સ્થાન પર બેઠા તરતજ મહારાજે પાટવી સૂર્યને સંબોધી પૂછ્યુ

કેમ ભાઈ સૂર્ય ! કાળાના ઉપર તમારી નજર થાય છે ખરી કે? પ્રજાના પોકારને ધ્યાનમા લેવાય છે ખરા કે? તમને પુછવાની જરૂર એટલીજ કે તમો મારા બધા મન્ત્રીશ છો તેમ તમારે પણ આ બાબતો શીખરી જોઇએ સમજે આ કાર્ય તમારે કરવાનુ છે, વિશેષ એ કે **યુવાન પુત્ર પિતાને અડધો કામ લાગે છે**

સૂર્યકાન્ત—પિતાશ્રી ! શુ અમારામા ભિરૂતા આવી? અધમતા પેઠી? પ્રજાપાલન દૂર થયુ? કે તે વિચારો ન થાય સર્વ થાય છે, ને વટતા ઉલાજો અમારાથી બનતા થયા કરે છે મે નમુનેદાર, શૂરા, નિમકહલાલ સૈનિકમિત્રોની ટુકડી કરી કાળાના બદમાશો જંગલમા પાણી બતાવવા માંડ્યુ છે ને તેને રકતે રકતે ઢીલો કરવા માંડ્યો છે

મહારાજ—વાહ પ્રિય મિત્ર બાળ ! તારી ચતુરાઈને ધન્ય છે ! ખરેખર **ખરા રાજપુત્રો પોતાના બાહુબળે કરી પોતાને તારી, પોતાના કુટુમ્બને ઉજળુ કરે છે !**

પછી સરદારોને ઉદ્દેશીને બોલ્યા—સરદારો ! અને સર્વ રાજ્યસેવકો ! તમોને એજ કહેવું કે જેવી રીતે પિતાશ્રીના કારભારમા તન, મનથી, મદદ કરતા આવ્યા છો ને નિમકહલાલી બતાવી છે તેમ મારા તરફ બતાવી મારો કારભાર શાંતિમય આદર્શરૂપ બનાવો, ને મારી પ્રજાની ભુલો સુધારવા માટે સુચનાઓ કરો વળી અત્યારે રાજ્યમા પ્રસરી રહેલી કાળાની પ્રપંચ જાળ તોડવા તત્પર થઈ તેનો સમુળ નાશ કરો

સરદાર—મહારાજા ! અમારામા જ્યાસુધી ક્ષત્રિયનુ લોહી છે, સ્વામિ ભક્તિ છે, રાજભક્તિ છે, અને મહાન દેશભક્તિ છે ! ત્યા સુધી આપ જે હુકમ ફરમાવશો તે શિરમાન્ય કરી જાનની પણ દરકાર ન કરતા પાર પાડવા તત્પર રહીશુ, હા ! જો આપ, આપની ફરજ ભુલી અમને અસત્યને માર્ગે પ્રેરવા જણાવશો તો તે નહિ બને, જ્યા સત્ય છે, ન્યાય છે, ત્યાજ જય છે કદાચિત આપ આપનો ધર્મ દૈવયોગે ભુલો, તોપણ અમારા રાજ્યની ખાતર, દેશની ખાતર રાજાની પણ દરકાર ન કરતા રાજ્યને નિષ્કંટક કરવા રૂધિરની નદીઓ વહેરો તો વહેવડાવી ન્યાયનુ નાવ તરાવીશુ

મહારાજ—શાબાશ ! મારા શુરવિરો, હદ કરી તમારા વચનોએ જણાવ્યુ કે તમે રાજાના નહી પણ રાજ્યના સેવકો છો સ્વાર્થના નથી પણ દેશના છો તમારો વાળ પણ કોણ વાકો કરી શકે તેમ છે ? ભલેને કાળાના જેવા હજારો કેમ ન દુનિયામા વસવાટ કરતા હોય ને ફુફાડા મારતા હોય !

ફરી પ્રજા પ્રત્યે બોલ્યા મારી વ્હાલી પ્રજા, તમારા આશિર્વચનોને દિલાસો પણ મને મળવો જોઇએ

પ્રજાના કેટલાકો સાથે બોલી ઉઠ્યા—પ્રભુ ! આપની પાછળ, આપના ન્યાયની પાછળ અમો સર્વ તન, મન ને ધન દેવા તૈયાર છીએ

અમારું રક્ષણ તમારા વડેજ છે અમારી ભુમિની ખાતર તમને જાન દેવા પણ તૈયાર છીએ !

મલ્લરાજ--બસ એજ ઇશ્વર આ વચનો સાભળશે ને અમિ-વૃષ્ટિ રેલાવશે જાઓ આપણો જય છ કાળાનો પરાજય છે

આમ કેટલો વાદવિવાદ થયા પછી સભા વિર્સજન થઇ

પ્રકરણ ૫

સોનગઢ !

સોનગઢ રાજ્ય દુનિયાના બીજા સારા ગણાતા રાજ્યોમાનુ એક હતુ, ત્યાની પ્રજા અને રાજા દુનિયામાના બીજા રાજ્યો કરતા અધિક સુખ ભોગવતા, રાજા યુવાન વયનો હોવા છતા તેનામા બીજા યુવાન રાજાઓમા દુર્ગુણોનો પ્રભાવ નજરે પડે છે, તેમ આ રાજામા ન હતુ સાહિત્યનો શોખીન અને સગીતમા તે એક્કો હતો જ્યારે અન્ય રાણા મહારાણાઓ સાહિત્ય કે સગીતની વાત આવી કે તેને ઔરંગઝેબની પેઠે તે કળાને દાટી દેવા ભલામણ કરે છે, ત્યારે સોનગઢ નગાધીપ મુળસિંહ તેને ઉત્તેજન આપતો, ને તે બાબતમા રસભેર ચર્ચા કરતો તેવીજ રીતે પ્રજામા પણ વિદ્વાનો ઘણા હતા અને વિદ્યા દેવીએ ઘેરઘેર વાસો કર્યો હતો આપણા ચાલુ જમાનાના લક્ષાધિ-પતિ કહેવાતા જરખામા તેનો સોમો અંશ પણ જણાતો નથી. સાહિત્ય એટલે શુ ? લેખક એટલે શુ ? એ સર્વ થોથાં. તેમને મન તો નવરા બેસી રહેલા માથાફોડીઆઓનો

ધ ધો ! ! ચાર ચાર, પાચ પાચ મીલોનુ ડાયરેકટરપણુ થતુ હોય, બીજાઓ પાસે શેરો ભરાવી મોટી મોટી કંપનીઓ ઉભી થતી હોય, તે પૈસાવડે મોટરોમા ને ફર્સ્ટક્લાસમા ટ્રાવેલીગ થતી હોય, ત્યા કોણ પુછે સારા પુસ્તકોને ? સટ્ટામા કરોડો રૂપીયાની ઉથલ પાથલ થતી હોય, પોતાના સ્વાર્થની ખાતર દેશનુ દ્રવ્ય ગાંસડે ને પોટલે વિદેશમા તણાઈ જતું હોય સ્વાર્થ સાધવા પોતાનાં ખીસ્સા તર થતા હોય, હજારો ગરીબોના પેટ ઉપર પગ મુકાતા હોય, ત્યા તેવીજ બુમો મારનારા તેમને સવળે માર્ગે દોરવા પ્રયત્ન કરનારા પુસ્તકો તૈયાર થતા હોય ત્યાં તેમને કોણ અડકે ' હાથે કરી પગ પર કુહાડો કોણ મારે ? જો ગીતા વાચીએ તો ગીતાના અર્થનુ મનન કરવુ પડે ને વર્તવુ પડેને ' ન જોઇએ તો પછી શુ ' ચાલતુ હોય તેમ ચાલવા દેવુ આ સ્થિતિ અત્યારે ગુજરાતના સાહિત્યની છે આવી સ્થિતિ સોનગઢમા ન હતી.

બાળરાજા મુળસિહ ને તેની ધર્મપત્ની પવિત્ર સુશીલ અને દયાળુ હોવાથી કેટલીક વખત પ્રજાના સુખ દુ ખનો અનુભવ જોવા બહાર નીકળતા કેટલીક વખત ર ક મનુષ્યો ને જોઈ, રોગથી પીડાતા રોગીઓને જોઇ ભુખે મરતા પશુઓને જોઇ ગળગળા થઇ જતા અને તેમની સારવારને માટે જાતે બદોબસ્ત કરાવતા રાણાની બ્હેન મોહિની તો હમેશા ગરીબોને ઘેર ઘેર ફરતી તેમના બાળકોને સારી સારી રમતો શીખવતી તથા પૈસાદારના છોકરા સાથે તેમની મૈત્રાચારી કરાવી, અરસપરસ તન, મન ને ધનથી મદદ કરવાના પાઠ શીખવતી તેને કઇ માનાપમાન ન હતુ, ભાઈ તથા ભાભી મોહીનીના વર્તનથી ખુશ રહેતા,

ને તેના કાર્યમા મદદ કરતા માતપિતા ન હોવાથી તેને કઈ ઓછુ આવવા દેતા નહિ મોહીની પણ ભાઇને પિતા, ને ભાભીને માતા તુલ્ય લેખતી આવા સારા કુટુમ્બમા તથા રાજ્યમા સ્વર્ગીય સુખ પ્રસરી રહ્યુ હતુ

એક વખત મુળસિહ રાજ્યભુવનમા બેઠો હતો તે વખત મદનરાજનો પત્ર આવ્યો તે વાચી, સભાજનને સબોધી બોલ્યે સુભટો ! દુષ્ટ કાળોનાગ કુન્દનપુરીનુ રાજ્ય વગરહકે બથાવી પડવા ત્યાની પ્રજાને ત્રાહી ત્રાહી પોકારાવી રહ્યો છે જગતોમા જગ મચાવી રાકડી પ્રજા ને શિયળ લુટી જુલમ વર્તાવી રહ્યો છે, આ બાબત મહારાણા મદનરાજનો હસ્તલીખીત પત્ર છે ને તેને પરાજ્ય કરવા આપણી મદદ માગી છે તો તેમા કહો, તમારો શુ વિચાર છે ? મારા ધારવા પ્રમાણે સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી મદનરાજની મદદ માટે નીકળી પડવુ કેમકે આ વખત તેમનો તો કોઇ વખત આપણો ! !

સેનાપતિ–મહારાણા ! સર્વ સગવડ યોગ્ય રીતે કરવામા આવશે

સિપાઇ––પુજ્યશ્રી ! બહારથી કોઇ મળવા ચ્હાય છે,

મુળના–– તેને તેડી લાવો

સિપાઈ બહાર જઈ જુલમને તેડી અદર આવ્યો પહેરવેશ જોઇ જુલમને બહારવટીઆના રૂપમા ઓળખી લીધો તરતજ મુળસિહ અને બીજાઓ પણ શાન્તિ રાખી બેઠા

જુલમ––મહારાજા ! આ અમારા શિરોમણીએ પત્ર આપ્યો છે આમ કહી પત્ર આપ્યો. મુળસિહે પત્ર વાચ્યો ને આખો લાલપીળી કરી ગર્જના કરવા લાગ્યો

મુળસિહ—જુલમ ' તારા નિર્જન વનમા વસતા કાગાને કહેજે કે, પોતાના જાત ભાઈઓનુ લોહી વ્હેવડાવવા મુજે ગાદી નથી મેળવી, જનસમાજનો વેરી તે મુળનો પણ વેરી સમજવો આવા નીચ કાર્યને માટે અમારી ઉદારતા હોયજ નહિ જો પુન કહેવાને કોઈ પણ માણસ અહી આવશે તો તેનો શિરચ્છેદ થશે અત્યારે તને જીવ-તદાન આપવામા આવે છે

જુલમ—રાજન્ વિચારો પાછળથી પસ્તાવુ પડશે

મુળ—કરીને કર્મ હા કાળા, નથી પસ્તાતો તુ રાજા ?
પરાયો માલ લુટીને, ગયો ફુલાઇ તુ રાજા '
અરણ્યે એકલો ગાજે, નથી કિંમત અરે તેમા '
બતાવે ભુજ સમરાંગણમા, ખરી કિંમત અરે તેમા ' '

જુલમ–' છ છેડી કેશરી રાજા, કહે શુ લાંબુ તુ કાઢે ?
લુટાવી રાજ્ય ત્હારૂને, નદી લોહીની વ્હેવડાવે ! '

મુળ–વહે છો લોહીની નદીઓ, નથી પરવા મને તેની '
થશે જીવ દેહથી જુદો, નથી પીડા મને તેની ' ' '

જુલમ–નહિ તુ સાર કઈ કાઢે, કરી અપમાન કાળાનુ,
થઇ મદ મસ્ત વૈભવમા, કરે છે દુષ્ટ ચાળા તુ ' '

મુળ–' ભલે અતિ શૌર્યતા ધારો ભલે સૌ દેશ લુટાવો
ભલે વેરાન કરી ભૂમિ, ભલે તમ ઝેર વર્ષાવો
નથી જ્યા નીતિનો રસ્તો, નથી ત્યા યોગ્ય ફળ ધારો
અત્યારે સુખમા મ્હાલો, પછી છે દુખનો દરીઓ "

જા જા વધુ લપાડી નકર તારા કાળાને કહેજે કે મુળ તૈયારજ છે જુલમ કરીને ચાલ્યો ગયો એટલે સેનાપતિને સર્વ સૈનિકો તયાર કરવાની ચેતવણી આપી પછી પ્રધાન પ્રત્યે બોલ્યો પ્રધાનજી ! ભુલ ખાધી આમ નહોતુ કરવુ વિશ્વ પૂર્ણ ભુજંગને કપટ દાનથી માર્યો હતો !

પ્રધાન-મહારાજ ! ભૂલ શાની ? કપટથી શત્રુનો પરાજય કરવો તે કરતા રણમા સમર કરી ક્ષત્રિય બાણ બતાવવો તે ખરી બહાદુરી છે કંઇ ચિંતાનુ કારણ નથી, સર્વ તૈયારી થશે હવે આપ આરામ લ્યો મુળ પોતાના વિશ્રામસ્થાનમા ગયા, ને સર્વ વેરાઈ ગયા

પ્રકરણ ૬ ઠું

કંચનનો બળાપો

શ્રીમાન્ મદનરાજના રાજ્યમા પ્રજા, શાંતિ ચાહવાવાળી નીતિમાન અને પરોપકારી હતી, છતા ' ગામ હોય ત્યા ઢેડવાડા હોયજ ' એ સુત્ર પ્રમાણે વિશ્વમા કોઇ સર્વ સારૂ હોતુ નથી કોઇ કોઇ ગૃહમા કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન, અનાચાર ને રોગીપણુ વર્તતુ જો કે રાજા તરફથી તેની તપાસ થતી, પરંતુ **કાર્યવાહકોની સ્વાર્થીય કાર્યપદ્ધતિથી કંઇક આંખ આડા કાન થતા** વળી આગળ પડી ન કામ કરનાર, નામાંકિત, જાગીરદાર ધનાઢ્ય ને તો પુછેજ કોણ ? ન એવુ બની જતોામા આવે એ આશ્ચર્યજનક નહોય !

લાલચદ શે' લોકમા આબરૂદાર સજ્જનદાર ગણાતો તેનુ મન લોકોમા તેમજ રજવાડામા પણ જળવાતુ આ લાભ લેવાનો લોભ શેઠ ચુકયા નહિ, અને એટલે સુધી હદ વાળી કે પોતાની અઠ કન્યાના લગ્ન, મોટેથી સામા વાળા પાસે કન્યાદાન કબુલ કરાવી, અદરથી હજારોની ગામડી બાધી લાધી હતી અને તેમાની એકએક બાળાઓના જીવન છુટ્યા હતા કોઇનો રડાપો તો કોઇનો **અ**ધાપો, અત્યારના પ્રસગે તેમને માત્ર બ પુત્રીઓ હયાત હતી એક વિધવા, એક બાળલગ્નથી જકડાયલી હતી પણ તેમના સર્વ કાર્યને તો પ્રદર્શિત કરનારો **માત્ર** તેને એકજ પુત્ર હતો નામે **બબુચક**, જે બબુચક, દુનિયાની દ્રષ્ટિથી પણ બબુચક તોપણ તેના જીવનના કેટલાક સુત્રો આપણે **અમુ**લ્ય માનીએ તો ખોટુ નથી તેજ કારણે જગદીશ કેટલીક ગુચવણો વખતે તેને મિત્ર સમાન માની તેની સલાહ લેતો આટલુ ઓળખાણ **લા**લચદ શેઠનુ કરી કચનકુમારી તરફ વળીએ

કચનકુમારીની વય માત્ર ચાદ વર્ષની હતી **દુનિયા એટલે સ્વર્ગ, મનુષ્ય એટલે દેવ, શણગાર એટલે જ્ઞાન,** સ્વચ્છ **દીપણુ એટલે વિવેક** આ તેના થોડા જીવનમત્રો આ મત્રો ફરતી તની ગુચવણોનુ સમાધાન કરતી આપણે તેને નજર સામી કરીશુ

મહારાણા મલ્લરાજે પ્રજાને માટે સાગમાન બાગો કરાવ્યા હતા. તે શહેરમા સુદર ગણાતા બાગમા અત્યારે કચનકુમારી ફરવા આવી છે ને તેના અતરોદ્ગાર શુ છે ? તે સાભળીશુ

શુ લગ્નો કરી તરતજ પતિગૃહે ન જવાય શકાય ! પતિની સાથે ન રહેવાય તો લગ્નો શુ કામના ? પતિ એટલે શુ ? તેની સાથે આપણી ગા ફરજો ? તેના કરતી કોપિણ સુદર યુવકો સાથે છુટથી

હળીમળી શકીએ નહિં ગમે તેની સાથે નવી નવી મિત્રતા કરી ન શકીએ? સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચે, જેમ અવારનવાર પુરૂષોમાં બને છે તેમ, સર્વ સાથે સબંધ ન કરી શકીએ શું ! પિતાના પૈસા શુ કામના ? ગમે ત્યાંથી લાવે આપણે તેનો ઉપયોગ કરવો એજને ! પમા પાણી માફક વેરીએ તો શું મિત્રો નમળે ! સુંદરતા, આકર્ષતા હાવભાવ, બોલી ચાલી, સારી રાખી હોય તો પછી શી ખામી ? અરે હજી પતિને ત્યાં મોકલવા માતપિતા કેમ વાત નહિ કરતા હોય ! ભુલું છું બિચારી ફૂંણાનું શું ? ફૂંણાકુમારી એજ તેની મ્હોટી બેન વિધવા થયેલી હતી

ઉપરના પ્રશ્નોએ તેને ચગડોળે ચઢાવી હતી પ્રશ્નો બ્યાજબી, ગેરવ્યાજબી તેના બિન અનુભવી મગજ પ્રમાણે હતા આમ વિચારોથી કંટાળી પાસેના એક બાંકડા ઉપર બેઠી, નજર ચોમેર કરતી હતી, એકાએક તેની નજર કુદરતી સૌન્દર્યનું નીરીક્ષણ કરતા, તેમજ જ્ઞાન સાથે ગમ્મત ઉડાવતા બે યુવકો તરફ પડી ચિત્ત ચળ્યું ગભરાયું કોઇ પ્રસંગે ન ઉદ્ભવેલા તરંગો આજે આવ્યા આ શું ! કેવું સૌન્દર્ય શું તેના સાથે સ્નેહ કરવો અઘટિત છે, તે શું ના પાડશે ? એમ ન જ બને ! મારા પિતાના આમન્ત્રણ પાળનાર મારા ભાઇના મિત્ર, તે શું મારા મિત્ર ન બને ! ના બને તો પિતા પાસે ઠપકો અપાવું અરે ! કેવો સુંદર ! કેવો શાણો ! કેવો ભણેલો ! તે જ્યારે બોલે છે ત્યારે જાણે અમૃત ઝર્યું ! બસ તેનોજ સ્નેહ મેળવવો પણ બબુચકભાઇ કે તેનું શું ! અરે લાવને દાસી દ્વારા કરી જગદીશને પકડી-ચોરી નાગમાં બન્ને મિત્રો કંચન બેઠી હતી ત્યાંજ આવી પહોંચ્યા, કે તરત કંચન પુછ્યું કેમ જગદીશ, સામે પણ નહિ જુઓ કે ! બબુચકભાઇ મિત્ર બન્યા તે અમે નહિ !

જગદીશ—ના એમ કેમ બને ? પુરૂષ પુરૂષમાં ને સ્ત્રી સ્ત્રીમાં મિત્રતા હોય છતાં સ્નેહ તો અરસ્પરસ સર્વમાં સરખો ગણી શકાય.

કંચન—હા હા હું ભૂલી મને મિત્રતા ન જોઇએ, સ્નેહ જોઇએ છીએ, કહો સ્નેહ વધુ કે મિત્રતા ?

જગદીશ—બન્ને સરખાં **સમય** તેવી કિંમત, **સ્થાન** તેવું કાર્ય.

અરે ! બણુચકભાઇ ! પાસેની લાયબ્રેરીમાંથી આજનું રોજીંદુ પત્ર ન લાવી આપો. મારે તેમાંથી કંઇ જોવું છે, આમ કહી ભાઇને કાઢવાનો દાવ માંડ્યો.

બણુ—વાહ બેન ! તું કહું ને હું ના પાડું એમ થાય બરૂ કે ? બીજાનું કાર્ય કરૂં તો.

વારૂ ત્યારે લઇ આવોને, આમ કહી બણુચકને વિદાય કર્યો. કહેતા વાર બણુચક ચાલ્યો ગયો.

એકાંત સાધી કંચને પૂછ્યું વારૂ ત્યારે તમો સ્નેહ આપો, જેવી કિંમત હોય તેવી કરાવો, ને સ્થાન હોય તેવું કાર્ય કરો. મને મુઝાવો નહિ હું એકલી પડી છું, ગભરાઇ છું.

જગદીશ અમુઝાયો, તે તો વિચારમાંજ પડ્યો. આ શું ? સ્ત્રી પુરૂષની ભિન્નતાનું, તેમના કાર્યનું તેને ભાન હશે કે નહિ. ભાન ન હોય તેમ તો ન માનું. શું મારૂં રૂપ તેને ખેંચી રહ્યું છે ? હદ થઇ, ઓ ઇશ ! મને તો, આ માર્ગથી બચાવજે ! મનમાં કહેવા લાગ્યો. **કે સંસારમાં પ્રાપ્ત થયેલી નાની મોટી સ્થિતિ મનુષ્યના શુભાશુભ વિચારોનું રૂપ નથી, ગરીબ તેમજ દ્રવ્યવાન માણસ એકજ રસ્તે ચાલે તેમ પણ ન હોય તો પછી પંકતીને માટે માન ને નિચી ઉંચી ગણનાઓને માટે તિરસ્કાર તે કુદરતી પ્રેમ ન સમજાય હશે.**

' પરસ્ત્રામા રમનાર પુરુષો, પુરુષાર્થને કઇ ધારતા,
ના ના તે મર્દો નહિ, નિજ હિતને તરછોડતા ''

ઉક્તિ કંઇ જોસથી બોલાઇ ગઇ કંચને સાભળી ને તરતજ બોલી ઉઠી જગદીશ ! આ કડી કોઇ કાયર કવિની હોય તેમ લાગે છે કેમકે ખાખરાની ખીસકોલીને સાકરનું શુ ભાન ?

જગદીશ—બાળા ! **સાકર મિષ્ટ હોય છે ખરી, પણ અહુ મીઠી વસ્તુ પણ અધિક વપરાશથી ઝેર સમાન કાર્ય કરે છે**

કંચન—જુજ નુકસાન આગળ વધુ ફાયદો કઇ નિઘમાન ગણાય ? એટલુ તો ખરૂ કે સ્ત્રીઓને ધિક્કારનાર પુરૂષોને ને ધીટકારનો ચાહવો સારો છે.

જગદીશ—જુઓ અ૫ સમયમા મને ધીટકાર ન દેતા તમને હુ એક સલાહ આપુ તમારે આવા પ્રશ્નોની ગડમથલમા ન પડવુ તમે હવે થોડા વખતમા પતિને ઘેર જશો, તો તમારી શકાઓ ઉકેલાશે

કંચન—શું તમારાથી તે શકાઓ નહિ છુટે ? ઠીક નથી કરતા જગદીશ મારા હૃદયને આઘાત લગાડતા વીમાસણ ન થાય,

જગદીશ—બસ, જોઇ લેજરા જુઓ, ભાઇ આવ્યા આટલુ કહેતામા બબુચક આવ્યો ને તેમની નજરે નજર પડી, બન્ને ત્યાથી ઉઠી કંચનથી વિખુટા પડ્યા કંચન જગદીશને નજરે પડ્યો, ત્યાસુધી જોતીજ રહી પેપર ચીરી નાખ્યુ કટાક્ષો આવવા લાગ્યો ને જીવનના પ્રથમ પ્રસગ મદનનો અનુભવ થવા લાગ્યા

થોડા વખત વિતતા બાદ બબુચક જગદીશથી છુટો પડી કંચન જ્યા ત્યા આવ્યો, ને પછી બન્ને ભાઇબેન ઘર તરફ વિદાય થયા.

* * * *

જગદીશ—અરે ! તારૂં હૃદય તે તરફ ધનડાયું સુદર તો ખરી, પણ ઈશ્વિર સુદરતા આમ ચોમગી નાખવા ઇચ્છતો હશે, કે તેના મગજમા આવા વિચાર આવ્યા ને મને પણ કઇ પલટ્યા

"હનો જો આગ મનનો તુ, અત્યારે સુગ્ધ થાયે છે
ફસાઇ કામ કાસામા, ધર્મ શે ભુલી જાયે છે ?"

અરે તે કામ કાસો કયા છે કામ ને પ્રેમ કઈ એક છે ! એનો પ્રેમ છે, સ્નેહ ઇચ્છે છે ? પછી સ્નેહ હોય ત્યા સ્વાર્થ હોય ખરો ? જો સ્વાર્થ હોય તોજ તે કામ કહેવાય પણ તેમા માગે કે તેને સ્વાર્થ શુ ?

વિચાર કરૂ છુ તો સ્ત્રી સાથે—અરે તે **સ્ત્રી** કયા છે ? **બાળા** છે ના હવે તો તે સ્ત્રીજ ગણાય તેની સાથે વ્યવહારથી સ્નેહએ તો આપણે સભવ નજ કરી શકીએ તેના પર હક તેના પતિનો છે

"પ્રેમ કાજે વિષય છોગ, અની તની રખડે મધે,
દામથી શુ પ્રેમ મળતો, ગાધાની હાટે હશે,
પ્રેમ સાચો જયા હશે ત્યા ભિન્નભાવ જરી નહિ,
પરસ્પર પ્રેમીને પ્રેમી, કરે બસ પ્રેમની લ્હાણી,
સ્નેહ જેના જીવન મત્રો, રગે રગમા સ્નેહ છે,
સ્નેહ કાજે જાન દે છે **ઈશ** સાખ પુરી રહે,"

પ્રેમ એહિક છે છતા સ્નેહ ઉચી કોટીમા માની શકાય ! **ખરે**, સ્વાર્થ મોહ એ નીચ કોટીનાજ ગણાય મોહ હોય ત્યા કોઇપણ પ્રકારની સ્વાર્થતા તો ખરીજ, ચાલ, વખત થયો હવે ઘર તરફ વળુ

જગદીશ બાગમાંથી નીકળી, માતાના દર્શન વચ્ચે આવતા મંદિરમાં કરી પરભાર્યો ઘેર આવ્યો. આજે તેનું ચિત્ત ન લાગ્યું બાગમાં કે મંદિરમાં. તેના હૃદયમાં બાગમાં બનેલા પ્રથમજ બનાવની હકીકત ને પ્રશ્નોની તકરાર ચાલી રહી હતી, ઘેર આવી વાળુ કરી સાત વાગ્યામાંજ પોતાના ગૃહના શાન્ત ઓરડામાં આવ્યો ને પથારીમાં બેઠો પુનઃ વિચારોમાં મગજ ગુંથાણું

શું સૌન્દર્ય તરફ દૃષ્ટિ પણ ન થઇ શકે ! સૌન્દર્ય જોવાનો હક મર્દને નથી અહા ! કુદરતી સૌન્દર્યના જાણનાર–નીરખનાર–અનુભવનાર જગદીશ તારે માટે સૌન્દર્ય નથી ? સ્ત્રીઓનું સૌન્દર્ય જોવું તેમાં મહા પાપ છે ? ખરે ! તેમ હોઈ શકે ! આજના બનાવ પરથી તેમજ ભાસ થાય જ્યારે કંચનના તરફ સૌન્દર્યની લાગણીથી આટલો ભાવ રાખ્યો ત્યારેજ અપવિત્ર પ્રસંગો આવવાની માગણી થઇને ! વળી તે મારા તરફ કેમ આકર્ષાઇ ? તે પણ સૌન્દર્યમાં મોહી કે સ્વાર્થમાં ? જોઇએ કયા વખત નીવડે છે ?

અરે ! વળી તેનો બીજો પ્રશ્ન પણ અવનવો જો ! કહે છે, કે સ્ત્રી પુરૂષોમાં ને પુરૂષ સ્ત્રીઓમાં અરસપરસ મિત્રતા ન થાય ! કેવો પ્રશ્ન ! હું વિચારૂં છું કે કેમ ન થઇ શકે ? હા થઇ શકે, પતી પત્નિમાં તેમજ છે ના ! પણ દરેકે દરેક સ્ત્રી, પુરૂષોનું ને વળી બનતું હશે ! આવું વાતાવરણમાં તો અસંભવિત જ્યાં બીજભાવ નથી, અકયતા છે, મોહકતા નથી, ત્યાં થઇ શકે, જે દેશ, જે ભાગ તદ્દન સુધરેલો છે કે તદ્દન જંગલી છે ત્યાં તેમ થઈ શકે. હિમાલયના જંગલી વતનીઓમાં તેમ જ છે, તેઓ પ્રભુને પિછાણનાર છે વસ્તુનો મારાસારનો સ્વાભાવિક વિચાર

કરનાર છે. પ્રભુને બક્ષિસ છે પણ જ્યાં અર્ધ સુધારો થયો, અર્ધ કુધારો રહ્યો, અર્ધ સ્વભાવ સ્ત્રીના અર્ધ પુરૂષના; અર્ધ જ્ઞાની અર્ધો અજ્ઞાની, ત્યાં તેમ ન બને, ને જો બને તો વિપરિત પરિણામ આવે.

આમ જગદીશ વિચાર કરતો રહ્યો છે ત્યા કંચનકુમારી આવી પહોંચી જગદીશ છો કે ? પ્રશ્ન કરતી જગદીશની ઓરડીમા આવી અહીં એટલુ કહેવુ જોઇએ કે કંચનના પિતાનુ ઘર ને જગદીશનુ ઘર બહુજ દૂર નહતા વિશેષ કંચનને પિતા તરફની અધિક પ્રકારની સ્વતંત્રતા લાડથી બક્ષવામા આવી હતી આ વખતે જગદીશની માતા અને પત્નિ ગૃહકાર્યમા લાગેલા હતા એકાએક સધ્યાકાળે અન્ય બાળાનો શબ્દ સાભળી જગદીશની મા બહાર આવી, જોયુ તો કંચનને દીઠી કંચને આવી જગદીશને પૂછયુ કેમ ! વિચાર કરી લીધો ને ? મિત્રતા રાખશો કે સ્નેહ ?

જગદીશ—સ્નેહજ હોઇ શકે । અને તે નૈસર્ગિક

કંચન—અહો ધન્યભાગ્ય મારા માગ્યા કરતા વધુ મળ્યુ, વારૂ જગદીશ, નૈસર્ગિક એટલે શુ ?

જગદીશ—મારાથી બને તેટલો તમારા પર બેન તરીકે ભાવ રાખી તમારૂ કાર્ય કરવુ તે

કંચન હૃદયમા કંપી, ખીજાઇ ને ક્રોધથી બોલી બહુ સારૂ એ નૈસર્ગિક મારે ન જોઇએ તો શુ હુ બબુચકભાઇની બેન નથી, તે વળી તમને ભાઇ બનાવવા આવુ કયા તમે તે મારા બાપના દીકરા જ્યારે પતિગૃહે જવાની વાર છે આપણી રૂઢી તે જણાવી

રહી છે કંચની રહી છે, ત્યાગેજ તમારી મિત્રતા ઇચ્છું છું, નહિ તો શું કરવા હતા તમને ?

જગદીશ—એમ કંચનબેન ? માત્ર પતિગૃહે વસવાની વાત હોવાથી મારી મિત્રતા ઇચ્છશો, પરંતુ હજી કંઇ તમારૂં વય નથી, કે પતિગૃહે વસવામાં તમને રૂઢી નડી

કંચન—શું ચૌદ વર્ષ પ્રતિગૃહે ન જવાય, ત્યારે પરણાવે શું કામ?

જગદીશ—બરાબર છે તે પરણાવવાની રૂઢી નઠારી છે, જ્યાં સુધી બાળા રજસ્વલા થવાથી લાયકાતમાં ન આવી હોય ત્યાંસુધી લગ્ન ન કરવાં પણ તેની લાયકાત થઇ આવવાથી લગ્ન કરી તરત જ સાસરે વળાવી દેવી, એ આપણા શાસ્ત્રની રીતિ છે

કંચન—વારૂ મારે હવે શું કરવું ! બન્યું તે બન્યું મારે પ્રેમ તો જોઇએજ બને સાસરે જાઉં કે પછી કાઢી નાખજો

જગદીશ બોલો બાળા ! પ્રેમની કદર તને આવડી છે ! પ્રેમને તું શીખવું છું ! અરે પ્રેમનું પિછાણું જન્મ તો શું પણ જન્મો જન્મ સુધી નથી થતું પ્રેમ પાછળ જાન અર્પવા પડે છે ! અરે ! ભાઇબેન વચ્ચે, માતા પુત્ર વચ્ચે, ભાઇબંધો વચ્ચે ને પતિપત્નિ વચ્ચે સર્વમાં પ્રેમ રહે છે, નહિ કે ધણીધણીઆણીનો પ્રેમ તે એ,તો પ્રેમ કોણ કોઇ કહેશે કે ગુણિકાને તેના યાર વચ્ચેના સબંધ તે પણ પ્રેમ છે

કંચન—ત્યારે તે સબંધ તે પ્રેમ નહિ તો શું !

જગદીશ—તે સ્વાર્થ, મોહ કામ, અરે ! નિયતા, જો પ્રેમ શું તે તને ભાન કરાવું, આમ કહી તેણે કહેવું શરૂ કર્યું

આમ પ્રેમ સબંધી વાતચીત પરસ્પર થઇ રહી છે ત્યા તો ઘર કામથી પરવારી સુશીલા જગદીશની ઓરડીમા આવતી હતી, પણ પ્રેમના વાર્તાલાપ સાભળી ત્યાજ સ્તબ્ધ થઇ પતિ ઉપર શકાની નજરે જોતી હતી મ્હો પર ક્રોધરૂપી વિષને પ્રસગની છુપી રહી ઉભી હતી

જગદીશ—પ્રેમ એટલે પાણીના ઝરાનો પ્રવાહ ! અરે તેથી પણ અધીક ઝરો મૂળથી નીકળી આગળ જતા વધતોજ જાય છે, તેમ પ્રેમ પણ દિવસે દિવસે તેની અભિવૃદ્ધિ થતી જઇ, તેની હદ પણ ન અકાય તેટલો પ્રવાહ બનતો જાય છે પાણીનો પ્રવાહ સુર્યના પ્રખર કિરણો પડતા સુકાઇ જાય ત્યારે પ્રેમ પ્રવાહ દુખના કીરણો પડે, ત્યારે તુટી ન જતા સુકાઇ ન જતા વધતોજ જાય છે અરે ! મરણ આવી સન્મુખ ખડુ થાય' ત્યારે પ્રેમીઓ પ્રેમમા મશગુલ થાય, ને તેની કીમત અમુલ્ય અકાવે છે પ્રેમ એક જન્મથી અટકતો નથી પણ જન્મોજન્મ કાયમ રહે છે પ્રેમીઓ વચ્ચે હજારો વિઘ્નો આવે, દેહના ટુકડા થાય, સુખ સમૃદ્ધિનો નાશ થાય, તો પણ અડગ રહે છે પ્રેમ એટલે તેનો જીવ, તેનો આત્મા **પ્રેમ એટલે આત્માની એકતાનુ ભાન !**

કચન વચ્ચે બોલી ઉઠી બસ, મારે તમારા મોટા ભાષણો નથી સાભળવા હુ ભાષણમા નથી આવી પણ મારા હૃદયના રોદણા રડવા આવી છુ

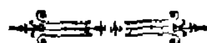
જગદીશ—જાવ ત્યારે તમારૂ સુજતુ કરી લો મારી ફરજ હતી તે અદા કરી હજી પણ તમને સુધારવા પ્રયત્ન ચાલુ રાખીશ

કચન—એમ ને ? તુ મને સુધારવાનો હતો જગદીશ જોઉં

છુ મને પહેલેથીજ તારા માટે ભરોસો ન હતો, પણ તારા સૌન્દર્યે મને મોહ લગાડ્યો નથી માનતો તો જો પિતા પાસે તારી દશા

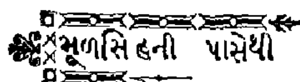
જગદીશ—વારૂ કંચન ! તારાથી થાય તે કરજે પિતા ભોળા નહિ બને અને જો બનશે તો નસીબ છતા સત્યનો જય છે અરે શુ હુ માગ સૌન્દર્યનુ પતંગ બન્યુ હા દૈવ ! એજ તારી ઇચ્છા ! !

કંચન બળાપો કાઢી ગુસ્સાના આવેશમા ચાલી ગઈ જગદીશ શાંત થયો, ને પથારીમા પડ્યો સુશિલા અત્યાર સુધી પતિ પરીક્ષા કરી રહી હતી વ્હેમમા બળતી હતી, તે આથી પતિને શાંત કરતી બેઠી જગદીશને મગજનો શ્રમ પડતા, એકાએક તે નિદ્રા વશ બની ગયો

પ્રકરણ ૭

સખી સમેલન.

મૂળસિંહની પાસેથી છૂટો પડ્યા પછી જુલમ, સોનગઢ નરેશને આનંદ કરવાના સ્થળોમાથી આજુબાજુની હિલચાલ તપાસતો તથા મુળના માણસોને ભેદથી ફોડવા માટેના કાવત્રા રચતો પસાર થયો. આગળ ચાલતા મોહિનીના અવનવા ઉત્સવ હર્ષનો દેખાવ તેની નજરે પડ્યો મોહીની પોતાની પ્રિય સહચરીઓ સાથે ભિન્ન ભિન્ન વિષય પરત્વે ચર્ચા ચલાવતી, તથા કુદરતી સૌંદર્યને અવલોકતી ગાન સાથે

ગમ્મત ઉડાવતા હતી મોહીનીનુ સ્વરૂપ આકર્ષક ને તેજસ્વી હતું રૂપ, ગુણ, વય અને જ્ઞાન સર્વમા એકકો હતી તેને જોતા જુલમ અ જાઇ ગયો, ને પોતાના વિચારને પોષવા લાગ્યો મનથી એવા તરંગો ગોઠવવા લાગી ગયો કે આને ગમે તેમ કરી, કાળાનાગને સમજાવી અહીંથી ઉપાડવી, ને પછી કાળાનાગને સર્વ સ્થળેથી જય અપાવી, પછીથી તેનો પણ ઘડો લાડવો કરી, આ સુંદર અપ્સરાને આપણે હાથ કરી લેવી મનમા વિચારો કરતો અહીંથી જુલમ રવાના થયો તેનો વેશ, આકૃતિ જોઈ મોહીનીની સાથે ગમ્મત કરતી કેટલીક બાળા તો ભય પામી, ને થરથરવા લાગી મોહીની તેમને શાંતન આપવા લાગી આમ જુલમને જોતાંજ મોહીનીના આનંદમા જુલમ વર્તી રહ્યો

મોહીની તે અન્ય કોઇ નહિ, પણ સોનગઢ બાળનરેશ મુળસિંહની ભાઇથી પણ અધિક નાની બ્હેન અત્યારે તેનુ વય સોળ વર્ષનુ હતુ મહારાણાની પુત્રી અને વળી ભાઇના લાડમા ઉછરેલી તેમજ સ્વતંત્રપણે પણ નીતિમય મનપસંદ વર્તન કરવાની છુટ હોવાથી તેના દિલને કાઇ ક્ષોભ ન હતો તેની સહચરીઓમા કેટલીક કુળવાન, કેળવાયલી, ગરીબ પણ નીતિમાન અને કેટલાક સાધારણ વર્ગની પ્રજાની તેમજ સરદારોની પુત્રીઓ હતી તેમની સાથે પોતાના પ્રિય બાગમા સૃષ્ટિ સૌન્દર્ય અવલોકતા વનસ્પતિ ફૂલો, પક્ષીઓ વગેરે ને દ્રષ્ટાંત રૂપે મેળવી, ચર્ચા રસમેર કરતા ને તેમાથી અવનવા ખુલાસા કરતા મોહીની હર્ષમા દિવસ ગુજારતી કટલીક વખત તેની સખીઓ તેના માતપિતાને યાદ કરી આપતી તેને ખેદ થઇ આવતો પણ તરત તે દાબી દેતી, સખીને ઠપકો આપતી ને કહેતી કે બહેન ' મને ભાઇ ભાભીથી માબાપ

જેટલુજ સુખ છે તેઓ મારા દિલને કઇ ઓછું આવવા દેતા નથી ને મારે માટે અર્ધા ભાગીદાર ભાઇ સમજી, જોઇતી વસ્તુઓ પુરી પાડે છે વળી શુ કોઇના માબાપ તે હમેશા પહોચતા હશે ખરા કે ! એતો જન્મેલાને માટે મૃત્યુ સૃજાયલુ છે ! તે ગયા તો કોઇ વખત આપણો પણ દિવસ આવવાનો જ છે **જન્મેલા માટે મરણ સ્વાભાવિક છે, ને તે માટે શોક હોયજ નહિ ! જન્મ થતા હર્ષ પણ નજ થવો જોઇએ ! જયા સુધી આપણાં પુણ્ય પાપ રૂપી કાર્યો ઘડાયલા છે, જયા સુધી વાસનાઓ રહેલી છે, ત્યા સુધી જન્મ ને મરણ સાથે સરજાયલાજ માનવા** વિગેરે વચનો કહી સખીને સમજાવી દેતી ને પુન યાદ ન કરવા સુચના કરતી

કોઇ કોઇ વખત સખીઓ હાસ્ય કરી કેહેતી કે બ્હેન ! ત્યારે ભાઇ ભાભીને લાગણી હોય તો તારા લગ્ન હજી સુધી ન કરે ?

મોતી ખૂશ થતી ને પ્રત્યુતર વાળતી કે સારૂ બ્હેન ! માત પિતા હોત તો તે પુત્ર પુત્રીના વાત્સલ્ય પ્રેમમા તણાઇ, નાની કુમલી વયમા લગ્ન કરી દેત, ને તેઓ કુળ ને પસા જોઇ મને ગમે ત્યા લાકડે માકડુ વળગાડી દેત તે મારૂ શુભ નસીબ ! જો-જો-બેન એમ ન માની લેતા કે તેથી મા-બાપ મરી ગયા તે સારૂ થયુ આ તો હુ મા-બાપનો ગાડો પ્રેમ જણાવુ છુ વળી ભાઇના હાથમા પણ તે કાઇ નથી તેઓ સમય આવે મારૂ નસીબ જ્યા હશે ત્યા મને જોડશે, હજી કયા વખત વીત્યો છે ? વળી હવે તે મારૂ લગ્ન કરતા મારો અભિપ્રાય જરૂર પૂછશે કેમ કે સહજ સહજ બાબતમા પણ મારો અભિપ્રાય લીધા વિના કામ કરતા નથી, તો પછી આ જન્મપર્યંત જેની સાથે જોડાવાનુ છે, અરે ! આ જન્મથી બીજા

જન્મની સારી વા નરસી તૈયારી કરવાનુ જે સાધન છે તેમા માગે વિચાર નહિ લે, તે કેમ બને ? તેઓ તે બાબતની તપાસમા છે, એમ મને જણાય છે એક વખત તેમણે તે માટે સહજ ઇસારો કર્યો હતો

કહો બેન ? જ્યારે ભાઇ મને પતિ પસદગી સોપે અરે ! એમ નહિ કેમકે તે તો સ્વયવરની વાત આવી પણ તે માટે કોઇ પાત્રની શોધ કરી મારો વિચાર પુછાવશવે, તો મારે પતિની કઇ કઈ બાબતોની તપાસ કરવા ?

એક નાની બળા બોલી ઊઠી—વળી એમા શુ ? નાનો સુદર, કોમળ, કાલુ કાલુ બોલનારો અને વળી રમાડાય તેવો પતિ પસદ કરવો

મોહીની—એમકે, એટલે કે મારે મારા કરતા નાનો શોધવો ના ? વારૂ, બીજી કોઈ કહેશે

તરતજ બીજી બાળા બોલી ઉઠી હા બેન ! જૂઓ રૂપાળો-સારા સારા કપડાવાળો, અક્કડ છેલબટાઉ થઇ ફરનારો, અને ખુબ પૈસા વાપરનારો શોધવો

વારૂ, એટલે જેને લોકો બહારથી ભપકાવાળો માને તેને શોધવો કે બીજુ ! પછી તે શુ સુખ આપે ? ગાંડી, પતિ પસદગી એવી થાય ?

પેલી આમ વિચાર કરે છે એટલામા બીજી બોલી વળી ત્યારે કેવી થાય, તમારે રાજકુળની છોકરીઓને શુ ? મોટા મહા રાણા જોવા.

મોહીની—ઘરડા હોય તો ચાલે ના ?

બાળા—તેમાં શું, આપણે તો રાજ્યને વરવાનું છે કે રાજાને ?

મોહીની—રાજાને રાજ્યને વરી શું કરવું ? પૈસો, પતિ સુખ આપવાનો છે ? આ જન્મનું સાર્થક કરવાનો છે ? પતિ ગયા એટલે પછી શું ?

બાળા —કેમ રાજ્ય કંઈ જવાનું છે ?

મોહીની—હા બીજો પ્રબળ શત્રુ ચઢી આવી રાજ્યના ફના-

ફાતીયા કરે તો પછી શું કરવું ?

બાળા—એટલે એમાં શું ? જે રાજા જીતે તેને વરવું

મોહીની—ચુપ ગાંડી, બસ કર સમજ્યા વિનાનું બોલે છે ક્ષત્રિયમાં તેમ ન બને ક્ષત્રિયાણી, શુરા, ન્યાયી, જ્ઞાની અને તેજસ્વી એવા પતિને વરે છે તે નથી જોતી ગરીબ કે તવંગર શુરો ક્ષત્રિય ગરીબ હોય તો પણ કોઈનું દાસત્વ સ્વીકારતો નથી, પણ પોતાના બાહુબળે કરી જ્યાંને ત્યાં અમર નામ કરી પોતાનું કુળ ઉજાળે છે અને જો પતિ મરે તો ક્ષત્રિયાણી પાછળ સતી થાય છે વચ્ચમાં એક ડાહી બોલી ઉઠી બેન ! મારી એક શંકા છે જો પતિ મોટો હોય, ને પત્નિ નાની હોય તો પતિ વહેલો ગુજરી જાય ને પત્નિ વિધવા બને, પણ ને કરના પત્નિ મોટી અને પતિ નાનો હોય તો પત્નિ વહેલી જાય એટલે પછી પતિને શું ? પુરૂષને સ્ત્રી જેવી કંઈ જંજાળો છે—આપદાઓ છે ?

મોહીની—બેન ! તે તો ખુબ કરી આ ખુલાસો તો, શાસ્ત્રકારો કરી શકે એ તો પતિ મોટો હોય કે પત્નિ મોટી હોય છતાં જે પ્રથમ જવાનું હોય તે જાય છે ને જે ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તેજ બને છે

બાળા—વારૂ ત્યારે બેન ! તમે તો તમારૂજ ખરૂ માનનારા, હવે ભાગ્ય આવ્યુ નસીબ આવ્યુ તમે પણ તેમજ કરશો ના ? ભાઇ જે પતિ શોધી આવે તેને કબુલ કરી લેશો, ડહાપણ ડોળશો મા '

મોહીની—હા બેન તેમજ થશે, આપણા વડિલો માબાપ, કે ભાઇ, પોતાના વધુ અનુભવ પ્રમાણે સારાસારનો વિચાર કરી જે પાત્ર શોધી લાવે છે તે યોગ્યજ હોય છે તેમા કોઇકજ દૈવાવશાત્ વિપરીત પરિણામ આવે છે પણ આવે તો કોનો દોષ ? તેમા વડિલનો શુ દોષ ? છતા બાળા પુખ્ત વયની સમજુ હોય તો વડિલોની પરિક્ષા, પ્રમાણે પોતે રૂપમા ન મોહી પડતા આત્માને પૂછી ને જે જવાબ મળે તે વિચારી લેવો તે પછી તેમા જવલ્લેજ વાધો પડશે જો પોતાના આત્માનો અવાજ ના પાડતો હોય, તો વડીલોને તેમ કરતા અટકાવવાને પોતાનાથી બનતુ કરી કુવારાપણુ વેઠી તે સબધ ન સ્વીકારવો, **કેમકે લગ્ન એટલે રમત નથી પતિ એટલે રમકડુ નથી.** કે એક ના ગમ્યુ એટલે બીજુ બદલી લવાય તેવુજ પુરૂષો માટે સમજવુ

બાળા —બ્હેન આજ તો ખુબ ઉડા ઉડા પ્રશ્નોના વિચાર કર્યા ને તેનો ઉકેલ આણ્યો પણ હવે તમારી માટે કેવા પતિની પસદગી થનાર છે

બાળા ૨—એમ કે ' તને માલમ નથી ' વળી બીજુ કોણ ? મહારાજના પાટવી અને મોહીનીના ભાવી—

બાળા—શુ પતિ ?

મોહીની—વળી એ કોણ ? પતીની પસદગી પણ મારે માટે થઇ ચુકી છુ તો કાઇ જાણતી નથી

બાળા—ત્યારેજ ભાઇની પસંદગીને કબુલ કરવી તેમા જીત પામ્યા ના !

મોહીની—એમા જીત શાની ! જે સત્ય તે સત્ય, ને અસત્ય તે અસત્ય એ શાસ્ત્રીની રીતી છે

બાળા—હા હા એતો મનપસંદ સ્વામીની શોધ થઇ એટલે પછી ભાઇને મળતા કેમ ન થવાય ! સારૂ બેન, અમારે તો તેમા મઝા ને બીજેય મઝા અમારે કયા તમારા પતિને પરણવુ છે !

મોહીની—અરે ! ગાડીઓ ! અત્યારથી તે અન્યને માગ પતિ–સ્વામી બનાવવા મંડી પડો છો તો સારૂ કે ! ભાઇ સાભળે તો તેમને પણ માઠુ લાગે જવા દો વિતંડાવાદ મને તેની લેશ દરકાર નથી પછી તમે કયાથી વાતો ઉડાવો છો ?

બાળા—ચંદ્રા ભાભીની વાતચીત પરથી

મોહીની—એમને ! જોઇ લેઇશુ આજ તો બહુ લાબી ચર્ચા થઇ, ચાલો

આમ રકઝક કરતા હા ના કરતા સર્વ જુદા પડયા મોહીની પોતાની નાની નાની ભત્રીજીઓને રમાડતી ભાઇના મહેલ તરફ વિદાય થઇ દાસીઓ સાથે હતી, જતી વખતે નિયમ પ્રમાણે ઘટિત લાણી કરી બાળાઓને ખુશી કરી ગરીબ નિર્દોષ બાળાઓ અંતરના ઉમળકાથી આશિષ દેતી ગઇ કે મોહીની માને શાણાને શુરા પતિ મળો, ને તેમનુ આયુષ્ય વધી તેમની કીર્તિ જગે અમર તપો

પ્રકરણ ૮

જન્મોત્સવ !

આજે શરદ પૂર્ણિમા છે શરદની શિતલતા, તેવીજ આજ મોહીનીને શીતલતા પ્રાપ્ત થવાના શુભસૂચક મંગળ ચિન્હોનો ભાસ નયનના ફરકવાથી થવા લાગ્યો સવારમા ઉઠતા તેનો ચહેરો પ્રફુલ્લને શાંતીમય દીસતો હતો સ્નાનાદિક ક્રિયાથી પરવારી વહેલી વહેલી બાઇ ભાભીને પ્રણામ કરી ફુઇબાને નમન કરી તરતજ પોતાની ભત્રીજીઓને સાથે લઇ પોતાના પ્રિયસ્થાન બાગ તરફ રવાના થઇ જતા જતા કેટલીક સખીનો રસ્તામા મેળાપ થયો નિર્ણીત સમયે સર્વ સખી એકત્ર થઇ મોહીનીએ કહ્યું બેનો ! આજ સમગ્ર વિશ્વમા શાંતિનો દીવસ છે મહા પૂર્ણિમા છે અને વળી તે શરદ પૂર્ણિમા" એટલે તેના આનંદની તો વાતજ શી કરવી ? છતા મારા દીલમા આનંદ થાય છે તે જુદાજ ભાવથી છે કેમકે આજે મારો જન્મ દીવસ છે વચ્ચે ડાહી સખી બોલી ઉઠી હે બ્હેન ! જન્મ દિવસ હતો, તો તમોએ કાલે જ કેમ ન જણાવ્યુ ! ને છુપાવી રાખ્યુ ? બંધુ મોઘમ રાખ્યું એથી અમે તો આપને આનંદમા ઓછો ભાગ આપી શકીશુ પ્રથમથીજ જાણ્યુ હોય તો તૈયારી સારી થઇ શકે ને ?

મોહીનીએ ઉત્તર વાળ્યો વ્હાલી સખી કાંઇ નહિ, મને તેમા આનંદ થાય છે તે નામનોજ, કેમકે સમાજના ચાલુ નિયમને લીધેજ

શુ ત્યારે બ્હેન ! જન્મ દીવસનો આનંદ ઓછો કે ? હા ! હા ! ' તેમજ હોય કેમકે પતિ વિના જન્મદિવસ સારો કેમ ઉજવાય ? ન વળી તમો પુષ્પ વચના થવા આવ્યા બ્હેન કાનની ને આજની વાતચીતમા તમારા વિચારો બદલ્યા ! ' એક ટાળી છોકરી બોલી ઉઠી

મોકીની—ના બ્હેનો ! ' તેમ માનવાને કંઈ કારણ નથી. મને જન્મદિવસથી કંઈ વધુ આનંદ નથી થતો સમાજ ગાડી છે, ભુલ ખાય છે, જો કે મારૂ ગત જીવન તો નિષ્ફળ નથી થયુ, પરતુ કેટલાકોના જીવન માત્ર પશુ જીવન, સ્વાર્થીય જીવન, અરે ! નીચ જીવન કે કાળ કીડાના જીવન હોય છે, માત્ર શરીર વધારી, મનથીજ મોટા બા સમજી બીજાના ગળા રેસી, અન્યને બદનામ કરી બીજાને હલકા પાડી પોતાના સ્વાર્થની ખાતર, પોતે આગળ પડવાની ખાતર પોતાનુ ન કરવાથી ઉધા ચતા કરી અલમસ્ત જીવન કરે છે તેમના વર્ષો તેમના આ જન્મથી ઓછા થાય છે, કહો તેમણે શુ લાભ કાર્યુ ? બ્હેનો ને મારૂ મન કંઈ લાગતુ નથી પરતુ મે તેથી ઉલટુ કાંઈ શુભ કરવામા પણ પગલા નથી ભર્યા છતા ઈશ્વરનો ભય રાખી તેને પ્રત્યક્ષ રાખી, ફળની ઈચ્છા રાખ્યા વિના નિષ્કામ વૃત્તિથી જે બાલજીવ સારા જીવનમા થાય તેના કામ કરવામા ઉપાશ રાખી નથી, છતા દોષો થયા હોય તો ઈશ્વર ક્ષમા બક્ષે ! ' મારા જીવનમાથી સોળ વર્ષો પુરી ગયા કોણ જાણે કાળ કેટલા વર્ષો આ જીવનમા નાખનાર છે ? બ્હેનો ! તેથીજ જન્મ દિવસ તે હર્ષનો નહિ પણ શોકનો માનવો જોઈએ અને માણસ વિચારવુ જોઈએ કે અરેરે ! મારા જીવનમાથી

અમુક વર્ષ ચાલ્યા ગયા મે કઇજ ન કર્યું તે કારણે મે આપ સર્વને વિદિત કર્યું ન હતુ, ને છતા આટલો આનદ જોવાનુ કારણ એજ કે ભાઇ, ભાભીને માઠુ ન લાગે, તેમનુ દીલ ન દુભાય મારી ફરજ છે કે, તેમનુ દીલ દુભાય તેવુ એક પણ કાર્ય મારે ન કરવુ જોઇએ, તેમાજ મારી મનુષ્યની લાયકાત છે, બ્હેનો ' હવે જુદી જુદી જાતના રમત, ગમતનો લા'વો નિયમપુર્વક લ્યા, ને અન્યને લેવરાવો

કહેતા વારજ જુદી જુદી જાતની રમતો શરૂ થઇ ને બગી ચામા નાની નાની નિર્દોષ અબળાઓનો આનદ શરૂ થયો, આમ આનદની રેલછેલ ચાલી છે ત્યા ઉત્તર દિશાએથી ઘોડાને પુર વેગથી દોડાવતો ને ક્ષત્રિયની પ્રભાથી ઝળકતો, કુન્દનપુરીનો યુવરાજ સર્યુકાન્ત આવતો હતો બગીચા સમીપ આવતા ઘોડો ધીમો પાડયા, ને તેની નજર એકાએક બગીચા સમીપ આવતા ઘોડો ધીમો પાડયો, ને તેની નજર એકાએક બગીચામા રમત કરતી બાળાઓ તરફ વળી બાળાઓની નાયિકા-મોહીનીને જોતા તેના સૌન્દર્યે તેના ચિત્તને મોહાવ્યુ ને તરતજ ઘોડો સ્થભાયો મોહીની બધી બાળાઓમા તુર્ત ઓળખાઇ આવે તેમ હતી કેમકે રૂપ, ગુણ, વય તથા અલકારથી લાખો તારાઓમા ચદ્રનુ તેજ તરત પરખાઇ આવી ચદ્રની ઓળખ થાય છે, તેમ મોહીનીની ઓળખ સર્યુને થઇ ને ને પોતાની ભાવિ પત્નિને દેખતા તેના હૃદયમા આનદની છોળો ઉડી રહી

મોહીની માટે સર્યુ સાથેના લગ્નની ખાનગી માગણી મયુરરાજ પાસે આવી ગઇ હતી, મયુરરાજે તે સ્વીકારી હતી ને સર્યુને માતાના

વાત્સલ્ય લાડે કરી માતાના મુખથી તે વધામણી મળી ચુકી હતી તેમા વળી સર્યુને એકાએક કારણે સોનગઢ આવવાનુ થયુ ને નગરમા પ્રથમ પ્રવેશ કરતા પોતાની ઇચ્છીત વસ્તુના દર્શન થયા. તેથી તે અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યો મનમા ને મનમા ગોઠવણ કરી વાતચીત કરવાના લોભને ન રોકતા તરતજ તે ઘોડાથી નીચે ઉતરી, ઘોડા એક સ્થળે બાધ્યો ને બાગના આશોપાલવના ઝાડ નીચે વિશ્રાતિ માટે બેઠો

આમ એકાએક અજાણ્યા પુરૂષના ઉપરના દેખાવને સર્વ બાળાઓએ નજરે નિહાળ્યો-જેથી તેમના આનદમા કઇક ભગાણુ થયુ આખરે ગોઠવણ મુજબ કાર્ય ખલાસ થયુ એટલે મોહિનીએ રાજકુળને શોભે તેવી લ્હાણી શરૂ કરી, ને સર્વ સખીના મન સતોષ્યા આ બનાવ સર્યુકાન્ત બેઠી ટગ જોઇ રહ્યો હતો લ્હાણી પુરી થતા સર્વ સખી રજા માગી રવાના થઇ મધ્યાન્હકાળ થવા આવ્યો હતો જેથી મોહિની થોડો સમય આરામ લેવા પોતાના મહેલમા બત્રીસીઓને તેડીને ગઇ, ને અગાસીમા જઇ બેઠી અગાસી પણ ફુલઝાડથી સુશોભિત ને જયથી શાતિ પમાડે તેવી બનાવેલી હતી તેની નજર એકાએક આશોપાલવના ઝાડ નીચે પરદેશી રાજ મુસાફર તરફ પડી ને તેના રોમાચ ખડા થયા તેના ભાવો બદલાયા કોઇ પ્રસગે ન પેદા થયેલા વિચારો સ્ફુર્યા ને ચિત્તને તથા આખોને ઠપકો આપવા લાગી તરતજ ખરાબ વિચારોને તથા શરીરના અસ્થ સ્થપણાને ટાળી ઇને એક સખી મોકલી તેનુ ઓળખાણ પુછાવ્યુ, ને તેની ક્ષુધા શાતિને માટે ફળફુલ તથા દુધ વગેરે મોકલ્યુ

માલિની અગાસીમા સનન જતી ગઈ [પાન

બે સખી તરતજ એક થાળમા ફળફુલ તથા દુધના કટોરાં ભરી, પાણી વગેરેનો કૂજો ભરી ત્યા જઇ પ્રણામ કરી તેની પાસ લઇ ગયેલી વસ્તુઓ ધરીને, નિવેદન કર્યું કે પરદેશી રાજ્યના મુસાફર ? આપ એકાએક આવા મધ્યાન્હમા મુસાફરી કરતા અહી શાંતિને માટે આવ્યા છો, ને આ બાગમા નિવાસ કર્યો છે. આજ અમારી રાજકુમારીનો જન્મ દિવસ હોવાથી સર્વને મનવાંચ્છિત વસ્તુઓ મળી છે, ને સર્વને, શાંતિ મળવાથી તે સર્વએ શુભાશિષ અમારા બ્હેનને આપી છે, તેજ રીતે આપ તેવા આનંદના પ્રસંગે અહી પધાર્યા છો, તે માટે આ ફળફુલનો આહાર કરી શાંતિ પામો પછી આપના કાર્યમા જોડાશો

રાજકુમારે ગંભીરતાથી કહ્યુ બાળાઓ ઘણી ખુશીની સાથે સ્વીકારૂં છું તમારા હર્ષમા હું પણ ભાગીદાર થાઉં છું અને તમારી સખીને શુભાશિષ હૃદયથી આપુ છુ પણ એટલું તો કહીશ કે દરેકે દરેક સખીને મન ઇચ્છ્યુ મળ્યુ તેમ મને મળ્યુ નથી આમ કહેતા સયુક્રાન્ત કંઇક અચકાયો

એક સખી બોલી ઉઠી ' કુમાર તમોને નોતરેલા ન હતા, છતા વગર તેડે આવ્યા તો તેથી પણ તમારી કદર અમારા બ્હેને કરી છે, ને ઘણીજ છે

કુમારે કહ્યુ, હું વગર તેડે કેમ આવ્યો હોઇશ ? તમે જાણો છો ?

તમારે તે જાણવાની જરૂર નથી શુ મારી કદર તેમણે કરી છે, કે તેમની કદર મે કરી છે ? મોકલેલી વસ્તુનુ અપમાન ન કરતા

શીકારી લીધી છે કેમકે ક્ષત્રિયનો તે ધર્મ છે ને મળેલી વસ્તુના બદલામાં તે આપે છે **ક્ષત્રિયો બદલો આપ્યા વિના રહેતાજ નથી** તમારી બ્હેનને કહેજો, કે ક્ષત્રિપુત્ર મળેલી વસ્તુના બદલામાં બદલો આપશે

વાહ કુમાર ! તમારું નામ શું ? ક્યાંથી આવો છો ? ને ક્યા નગરના યુવરાજ છો ! એક સખીએ પુછ્યું

મારૂ નામ સૂર્યકાન્ત, કુન્દનપુરીથી આવું છું મારા પિતા મહારાજ કુન્દનપુરીના મહારાણા છે ઓહો ! સૂર્યકાન્ત ? એક બોલી ઉઠી

સૂર્યકાન્ત મનમાં મલકવા લાગ્યો, કે ખરે ! આ છોકરીઓ મારા નામને જાણે છે અવશ્ય સખી સખીમાં તો હાસ્યવિનોદ થતોજ હશે ! ધન્ય છે ! પ્રિયાના જન્મોત્સવમાં આપણને પણ ભાગ મળ્યો ને તેને સ્થાન આપીએ ફળ ફુલ ખાધાં, દુધ પી શાંત થયો, પેટથી, મનથી અને હૃદયથી સર્વથી શાંતિ મળી

સખીઓએ બનેલી બીના તથા સર્વ વાતચીત મોહીનીને કહી સંભળાવી મોહીની હૃદયથી આનંદ પામી બહાર બતાવી શકી નહિ મનથી કહેવા લાગી કે આજ મારી આંખનું ફરકવું ખરેખર ફળ્યું ! ને આજનો મારો જન્મોત્સવ પણ ફળ્યો !! રે મનના માન્યા, ભાઇના મોકલ્યા અને સખીના વાતે વાતે ગાઠવી દીધેલા ભરથાર મળ્યા આજ તો ભાઇ ભાભીને પણ આનંદ થવાનો અરે ! પણ તેમણે કહ્યું છે કે ક્ષત્રિય પુત્ર મળેલી વસ્તુના બદલામાં બદલો આપે છે તે શું બદલો ? તે હાથમાં માગવો ? ના ક્યાં વિચાર્યું છે ? વગેરે પ્રશ્નોથી સખી સહ સાથે ભુવન તરફ વિદાય થઇ

પ્રકરણ ૯ મું.

મ્હેમાન

મોહીની બાગમાંથી રાજમહેલ તરફ વળી સખી સર્વે વેરાઈ મોડુ થઇ જવાથી મુળસિંહ પત્નિ સહિત બહેનની તથા પુત્રીઓની રાહ જોઇ રહ્યા હતો મોહિનીને જોતા આનંદનો પાર રહ્યો નહિ મોહિનીનો આજનો ચહેરો કોઈ અવર્ણનિય હતો. મોહીનીએ બાઇ ભાભીને પ્રણામ કર્યા, બાદ સર્વેએ ભોજન કર્યું. સર્વ વાતચીત કરતા જાય ને જમતા જાય પરંતુ મોહીનીનું ચિત અન્ય સ્થળે હોય તેમ ભાસ થતો આમ આનંદી કુટુમ્બ આનંદ કરે છે ત્યાં એક સખીએ બાગની અંદર બનેલી બીના કહેવી શરૂ કરી ને કુન્દનપુરી યુવરાજ સર્યુકાન્ત આજે આવેલ છે, તેની વધામણી આપી ચંદ્રા-મુળાની પત્ની બોલી ઉઠી અહો આપણા ભવિષ્યના પુજ્ય મહેમાન નગરીમાં આવેલા હોય ને આજના ઉત્સવે જમણના આનંદમા તે ન હોય એ ઘટિત ખરૂ કે? અને વળી તે મોહિની બહેનનો જન્મોત્સવ? મુળસિંહે ધીરજ આપી કહ્યું ના શાણીતે ધર્મ આપણે ભુલ્યા નથી ખબર હમણાં મળી, તે આવી પહોંચશે? દાસી પ્રત્યે કહ્યું તેમને કયાં દીઠા? કયાં ઉતારો કર્યો છે? શું કરતા દીઠા?

દાસીએ ઉત્તર વાળ્યો કૃપાધિશ! મોહિની બેનના બાગમાં આશોપાલવની છાંયા તળે અને ફળાહાર કરતા દીઠા

મુળસિંહ—ફળાહાર કયાંથી આવ્યો!

દાસી--મોહિની બેનનાજ જન્મોત્સવમા સખીઓને મળેલો ભાગ તેમને પણ મળ્યો, ને તે શાંત થયા

ચંદ્રા—શું મોહિની બેનની સખીમાંથી ભાગ મળ્યો અને તે મોહિની બહેને આપ્યો વાહ ! મોહિની બહેન ? પિરંગી યુવરાજ તમારા સખી બની ગયા !

મોહિની—ના માતા તુલ્ય ભાભી ! તે કંઇ સખી નથી હું તેમને ઓળખતી નથી મારો ધર્મ છે કે ઉત્સવ પ્રસંગે જે કોઇ આવ્યું હોય તેમને મળ્યો ભાગ આપવો તે મુજબ તે ઓચિંતા આવ્યા, ને તપાસ કરતા જણાયું કે દુરથી કોઇ મુસાફર આવેલ છે, ને તે વળી રાજરત્ન છે પછી મુસાફરની સંભાળ રાખવી તે પણ હું ફરજ સમજી, એટલે તેમને વસ્તુઓ ક્ષુધા, તૃષા છીપાવવાની આપવીજ જોઇએ

ચંદ્રા—હા, હા બેન ! તમે જ્યારે તેમને શાંતિ નહિ આપો તો બીજું કોણ આપશે ! તમારેજ તેમની જીંદગીભર સંભાળ લેવાની છે અને શાન્તિ આપવાની છે વિશેષ આજેજ તમારો જન્મોત્સવ ચાલો તમારૂં નૂતનવર્ષ સુખદ નિવડ્યું

મોહિની—કેમ ભાભી ! આમ પરોક્ષ કટાક્ષ કર્યું ?

ચંદ્રા—હજી ન સમજ્યા ? એ તમારા ભાવિ પતિ થવાના ! ! આ સાંભળી મોહિની લજવાઈ કેમ તમને પસંદ છે ના ? તમારા કાજે તમારા ભાઇએ તે પતિની પસંદગી કરી છે, ને મે તેમા વિશેષ સંમતિ આપી છે, રાજ ખરૂં ! ના ?

મુળસિંહ—હા બેન મોહિની ! અત્યાર સુધી જેની તપાસમા હતા, તે આજે જાહેર થાય છે અમારી કેવટની પરિક્ષા ને તપા-

સગુણી ત્યાથી અટકી પડી છે કુળ સારૂ છે રાજપુત્ર સારા છે' '
બેન ! તમારા જોવામા આવ્યા કે નહિ ? મારે તમારી સમતિ લેવી
જોઇએ કેમકે તમો હવે બાળક નથી સમજુ છો !

મોહિની—ભાઇશ્રી ! આપને સુજ્યુ તે મને રૂડુજ છે, હુ કઇ
જોઇને રૂપમા મોહિત બની ગઇ નથી હુ શુ જોઉ ? મુખ જોઈ
પસદગી શાની રૂપની કરૂ ? એક વખત પણ પરિચયમા આવ્યા
વિનાના માણસની પરિક્ષા શી હોઇ શકે ? માનો કે પરિક્ષા વખતે
સર્વમા ઉત્તિર્ણ નીવડયા પછી બાજી પલટી ભવિષ્ય બદલાયુ તો કોનો
દોષ ? અરે ! ઇશ્વર જોડા પોતાના હાથથીજ ગોઠવી આપે છે ! અર-
સ્પરસ માણસની મૈત્રી દૈવાવશાત્ થાય છે, પુર્વજન્મનુ ઋણ
પુર્ણ કરવાને અલ્પ વા ગાઢ પરિચય થાય છે ભલે પછી પ્રારબ્ધથી
જીવન સુખ રૂપ નીવડો કે દુઃખરૂપ પછીથી તો હર્ષ કે શોક ન કરતા
જે જે પળે જે બને તે ભોગવેજ છુટકો. વિશેષ આપને શુ કહુ !
આપ તેજ હુ સમજો

મુળસિહ—બેન ! તે સ્વેચ્છાથી પરણતી બાળાઓને ઠીક
બોધ આપ્યો છે, માત પિતા કે વડિલ પોતાના બહોળા અનુ-
ભવ પ્રમાણે બિલકુલ સ્વાર્થ ન રાખતા જે પતિ, પસદગી
પોતાના બાળકો માટે કરે તેજ વધુ પ્રમાણમા સફળ નિવડે છે, જે
બાળકીઓના ભોળા, બિન અનુભવી દીલને તે પસંદગી સોપે, તો
પરિણામ પ્રમાણમા ઉલટુજ આવે

પ્રિયે ! હવે મારા ધારવા પ્રમાણે તે આપણે ત્યા આવશે તેમની
ઉતરવા વિગેરેની સગવડ સારી રીતની કરાવો, સાજના દરબારમાં
તે આવશે ખરા, તે પછીથી હમો સાથે સાથે આવશુ બેનના આજે

આનદનો પાર નથી અરે! સાથે એટલી પણ સવડ ઉતારશો કે જેથી બેનને તેમના કેટલાક ગુણોનુ અનુભવ કરવાનુ સુગમ પડે

બેન મોહિની તમો તે રાજકુમારની ઘટિત તજવીજમા રહેશો

"ભાઇનો આદેશ સાભળતા મોહીની કઇક લજવાઇ, કેમકે ગમે તેમ પણ માતપિતા કે વડીલ તરફથી સપુર્ણ પ્રકારની છુટ હોય છતા મર્યાદિત **લજ્જા તે સ્ત્રીનો પરમ શ્રગાર છે**

સમય થતા મુળસિહ દરબાર તરફ ચાલ્યો ચદ્રાવતી તથા મોહીની માનીતા મહેમાનની ઉતારા વગેરેની સગવડમા રોકાણા

× × × × ×

આજે દરબારમા અન્ય કઇ રાજદ્વારી કાર્યો થવાના ન હતા, પણ આરામ હતો, છતા આનદના પ્રસગે દરબારમા તથા નગરવાસીઓને મીજબાની આપવી તે નિમિતે દરબાર ભરાયો હતો

મુકરર વખતે દરબાર ચિકાર ભરાયો ગાયકો, ગાયન શરૂ કરતા હતા, વાદ્યોનો રણકાર શરૂ થયો હતો, મહારાણા મુળસિહ આવ્યા સભાજને માન આપ્યુ, ને સભા શાન્ત થઇ, ઇશ્વર સ્તુતિ થઇ રાજા તરફથી પ્રજાને, પ્રજા તરફથી રાજાએ ઘટતા શબ્દ સત્કાર થયા બાદ નાયકાએ પોતાનુ નાચવાનુ કાર્ય મર્યાદિત રીતે શરૂ કર્યુ સર્વ સભા એક ચિત થઇ રહી હતી ત્યા ઇદ્રના જેવો જેનો ઘોડો છે અને ઇદ્રપુત્ર સમાન જે દીપી રહ્યો છે, તેવો સર્યકાન્ત, ઘોડો ઠેકાવતો ઠેકાવતો આવી પહોચ્યો ઘોડો ઉભો રાખી નોકરને બોલાવી, તેને યોગ્ય સ્થાન પર લઇ જવા હુકમ આપી દરબારના દરવાજા પાસે આવીને મુળસીહને ખબર આપી પ્રધાન સામો આવ્યો ને બન્ને

દરબારમા દાખલ થયા સર્વ કોઇએ ઘટીત માન આપ્યુ બન્ને મિત્રો બેઠયા અને પાસ પાસેના સ્થાન પર બેઠા જો કે એક રાજા હતો અને બીજો રાજપુત્ર હતો બનેની વય સમાન હતી સર્યુ, મુળ કરતા દીપી આવતો હતો પ્રજા તેની ચાતુરી અને સૌન્દર્યને જોઇ રહી હતી

સધ્યા સમય થવા આવ્યો દરબારમા આવેલાને ઘટિત માન, ચાદની લ્હાણી થઇ, પાનસોપારી લઇ દરબાર વેરાયો, મુળસિહ મહેમાનને લઇ હાથમા હાથ પકડી રાજમહેલ તરફ વિદાય થયા ઘોડાને અશ્વશાળામા મોકલાવી દીધો મહેલ પાસે આવતા ચદ્રા પોતાની નાની બેન રૂપ નાની નણદીને ભાવિ પતિનુ ઓળખાણુ કરાવતી તથા મશ્કરીમા ઉડાવતી આગળીથી બતાવી રહી હતી તે તરફ સર્યુની નજર પડી એકમેકની નજર મળી ને ઢળી પડી

રાજમહેલમા આવી વાળુ વગેરેથી પરવારી કુન્દનપુરીના શુભ સમાચાર પુછયા, તથા રાજ્યના કેટલાક પશ્નો ઉપર વાતચીત કરતા, બને મિત્રો આજે રાત્રીના એકજ સ્થાનમા નિદ્રાવશ બન્યા

પ્રકરણ ૧૦ મું.

પ્રેમી યુગલ

જન્મોત્સવનો દિવસ તો સુખરૂપ નીવડયો, પરન્તુ રાત્રીના મોહિની વિચારગ્રસ્ત બની, ચિત્ત ચગડોળે

ચઢયુ, વચ્ચે વચ્ચે ચદ્રાદેવી નણુદને મશ્કરીમા આનદ આપતી આજે ભાભી, નણુદને સાથે આનદ કરવાનો પ્રસગ મળ્યો, પરતુ મોહીની શ્રમીત હોવાથી નિદ્રાધીન બની, ચદ્રા પણ એકલી પડવાથી સુઇ ગઇ

મોહીનીની ભરનિદ્રા ચાલી રહી હતી સ્વપ્નમા સર્યુકાન્તનેજ જોઇ રહી, તેને ઝખતી હતી સ્મરણુમા રહેલા ઉદગારો પણ બહાર નીકળી જતા શુ સર્યુકાન્ત જેવો મને પતિ મળશે? રૂપ ધન, યૌવન તો સપૂર્ણ છે પણ ગુણનુ શુ? અરે! ભાઇની પસદગી ખોટી તો નહીજ હોયને? કયા વરવુ છે, કાલે તેમની પરીક્ષા કરવી શરૂ કરીશુ કયા ભાઇને દુષ્ટ વિક્રયી વડીલોના જેવો સ્વાર્થ લોભ છે!? અરે હુ રૂપમા તો નથી મોહતીને?

સર્યુકાન્ત! તમે મારા પતિ, તમો મને સપુર્ણ પતિસુખ આપી શકશો? રાજાઓ એકથી અનેક પત્નીઓ કરવાના લોભી હોય છે તેવા તમો પણ બનશો? **રાજા રામચદ્રજી સિવાય એક પત્નીવ્રત કોણ પાળી શકયુ છે?** ભુલુ છું, જો હુ મન, વચન અને કાયાથી જાગૃતિમા કે સ્વપ્નમા પતિવ્રત પાળીશ તો તેમનેકેમ ન પળાવી શકુ? તે સ્ત્રીની ફરજ છે

આ પ્રમાણે રાત્રી તરગાવલીની માળામા વીતી સવાર થતા ઉઠી, શૌચ સ્નાનાદિકથી પરવારી સર્વેજન રાજમહેલમા કામે વળગી ગયા નાસ્તાને માટે સવારમા મુળસિહ-ચદ્રા સર્યુ-મોહિની એકત્ર થયા અરસ્પરસ વાતચીત થતી મોહીનીના મોહક ચતુર ને મીઠા શબ્દો સર્યુકાન્તને હ્રદય ભેદક બનવા માડયા તેની મીઠી વાતોમા તેને રસ પડવા લાગ્યો, જેથી મુળ-ચદ્રાની વાતમા ધ્યાન પણ દેવુ

ગમતુ નહિ મુળસિહ મોહીનીની જાણુ માટે તેના ગજ્યના કુટુબના તેમના કઇ કઇ પ્રશ્નો પૂછવા લાગ્યો પ્રત્યુત્તર પણ છટાથી અપાતા પ્રશ્નના ઉત્તરથી મોહિનીની કેટલીક શકાનુ સમાધાન થતુ ગયુ મોહિનીને સર્યુકાન્તની કેટલીક રીતે સભાળ રાખવાનુ કામ સોપવામા આવ્યુ અહી પ્રશ્ન થશે કે રાજકુટુમ્બમા લજ્જા નહિ હોય? ના, આ સ્થળે તેમ ન હતુ મોહિની એક કુળસિહનો બીજો ભાઇ હતી રાજપુત્ર સમાન તેને સર્વ હક્ક હતા, ને તે હક્કનો તે દુરૂપયોગ ન કરતી, પણ મળેલી સ્વતત્રતાનો સદુપયોગ કરી સમાજને આદર્શ બતાવે। આ પરથી એમ ન સમજવુ કે આ છુટ સર્વત્ર હોઈ શકે, સદ્પાત્ર સિવાય આવી છુટ અન્યને મળતા વિપરિત પરીણામ આવે છે

મધ્યાહ્ને જમણ બાદ સર્યુ આરામ માટે મહેલના એક ખડમા પલગ ઉપર પડયા હતો મોહીની ત્યા ગઇ, પાણી વગેરે આપ્યુ અને સામા આસન પર પોતે સ્થાન લીધુ પ્રેમી યુગલને પ્રથમ એકાત મળી બને એકમેકથી રૂપ, ગુણમા ચઢે તેવા હતા બનેનુ વય સમાન હતુ દુશ્મન પણ જો તેમને બે ઘડી એકી ટસે જોઇ રહે તો, આશિષ વર્ષાવે પાચ મિનિટ અબોલા રહ્યા બનેને શરમના શેરડા પડયો રોમાચ ખડા થયા આખરે સર્યુકાન્તે પુછ્યુ, કેમ મોહીની! ભ્રાત તરફથી સુખ-શાન્તિ તો છે ના' કે ભાભીની શિખામણો—

ભાભી જગ ડાહ્યા લાગે છે તેમણે તાત્પર્ય કાઢવા માડયુ મોહીનીએ લજવાતા ધીમે કહ્યુ ના, ભાભી મારા માતા સમાન છે, મારા ભાભી તે દુનિયામા ભાભીમા એકજ છે ભાઇ તે ભાઇજ

છે પ્રભુ ? તે બંનેને સુખરૂપ રાખો જો એવાજ શબ્દ પ્રથમથી શરૂ કરવા હોય તો હું આ ચાલી,

સર્યુ—ના ના, એ તો હું તમારી પરિક્ષા કરતો હતો વારૂ ? તમને ભાભી તે ભાભી, ભાઇ તે ભાઈ મળ્યા માતાપિતાની તો વાત શું કરવી ? પણ હજી કોઈ નવીન સગાઇ તમને યાદ નથી આવતી ?

મોહીની—વળી એવી શું સગાઇ ?

સર્યુ—જ્યમ પ્રથમ તેને બન્નેને શબ્દ વાપર્યો ત્યમ ને તે સગાઈ

મોહીની—મને કંઇ સમજ પડતી નથી.

સર્યુ—શું અજાણ્યા છો નવિન સગાઇ—પુખ્ત ઉમરના થયા પછી જે જગપણું સગું ન હોય તે નજદીકનું તો શું પણ હૃદયનું સગું થઇ જાય છે તે **પતિ**

મોહીનીએ કાંઇ પ્રત્યુત્તર વાળ્યો નહિ, પુનઃ સર્યુએ કહ્યું શું ન સમજ્યા પતિ—સ્ત્રીનો સાભાગ્ય, તેનો પાલક, જીવન નોકાનો તારક

મોહીની મંદતાથી બોલી—તેનું શું ! મને તમો પતિ સબંધી શું વાત કહેવા માગો છો તે કામ મારા ભાઇ, ભાભીનું છે, ને કાંઇ મારે તેમાં તમારે શું ! બીજું કંઇ કહેવું છે ?

સર્યુ—શું એમ કેમ ? તમે અજાણ્યા છો ? માનો કે મારાજ હાથમાં તમારા લગ્ન સબંધ કરવાનું કાર્ય આવી પડે તો પછી તમારી મરજી મને જોઇએ કે નહિ ?

મોહીની—શુ મારા ભાઇ, ભાભી એ કામ તે પોતે કરતા થાકી ગયા કે તમને સોપશે તે કદાચ તમને સોપે તો શુ તમે મને પુછવા બધાયલા નથી ?

સર્યુ—તે કામ ભાઇ, ભાભીથી બની શકે તેવુ ન હોય તો ? તેમને કરવાનુ કરી, આગળનુ કામ મારે કરવાનુ હોય તો પછી તેમા બીજા કોઇનુ ચાલે ! વળી તમારી સલાહની ખાતર તો તેમને પુછુ છુ

મોહીના—ત્યારે પુછો શુ સલાહ જોઇએ ?

સર્યુ—માનો કે મારે તમારા પતિની પસંદગી કરવી છે પછી શુ શુ બાબત મારે તપાસવી પડે ને તમો ઇચ્છો તેવુ પાત્ર ન મળ્યુ તો !

મોહીની—એ બધુ ભાઇને જોવાનુ ને તે તો તમો કહો છો ને કે ભાઇએ કરી દીધુ પછી તેવુ પાત્ર ન મળે તો તેવુ ભાઇ શોધે નહીજ ને ! આગળનુ તમારૂ કાર્ય તમે કરો.

સર્યુ—માનો કે ભાઇએ પતિ શોધ્યો, તેમની પસંદગી થઇ સર્વને પુછાઇ ગયુ હવે રહી તમારી સલાહ તમો એમજ માનો ને આમ કહેતા અચકાયો–શરમાયો,

મોહીની—કેમ અચકાયા ! હુ જાણું, તમોને કહેતા અડચણ પડે તો

સર્યુ—ના, કાઇ નહિ જુઓને કવચિત તમારા ભાઇએ—

મોહીની—કેમ, એમ બોલ્યા ? મારા ભાઇએ એટલે શુ તમારા નહી ?

ના મારા નહિ પણ તમારા ભાઇએ, મને પસંદ કરી તમારૂ

પતિ તરીકેનુ કાર્ય પુરૂ પાડવાનુ ઈશ્વરે-ભાગ્ય દેવીએ સર્જ્યુ હોય તો તમો શુ સલાહ આપો ? મોહીનીના શરીરના રોમાંચ ખડા થયા જો કે આ હકીકતથી કેવળ અણજાણ ન હતી, છતા પોતાનાજ થનાર પતિના મુખે આ વાત સાભળી તેની આખમાથી આનદાશ્રુના બે ટીપા ખર્યા કેટલીક વાર સ્તબ્ધ રહી, પછી બોલી—(લજવાતા) શુ આપ માગ પતિદેવ ! શી સલાહ જોઇએ ! મારૂ સર્વ જીવન સુખ તમારા હસ્તે ? તમો તે સભાળી શકશો ? તમારૂ સુખ હુ સભાળી શકીશ ? અરે પતિ, પત્નીના ધર્મો અરસપરસ સચવાઇ રહેવા કોણ શાક્ષી હોઇ શકે ? તલવારની ધાર પર ચાલવુ ને પતિ, પત્ની ધર્મ પાળવો સમાન છે

"કેટલાક સમયથી યોગ્ય વય થતા જે કટક ખુચતો હતો, તે આજે નીકળે છે સબુર ઉતાવળ કા કરે છે ? 'પ્રેમ કાંટો પ્રેમ કાટાથીજ નીકળે છે "

કુમાર ! આપને કોઈ કટક ખુચતો હતો
સર્યુએ રૂબાબમા ઉત્તર વાળ્યો, જરા નહિ

મને તો આપને મારા બાગમા જોયા, દર્શન કર્યાં, સખીઓએ ઓળખ આપી, ત્યારથી દીલ ડગ્યુ નજરથી અળગા થતા બેચેની થઇ મનમા સહજ એમ પણ થયુ ઠીક દૂર થયા વળી પતિ ન થયેલા સિવાય, પરને માટે આવા વિચાર મારા હોઇ કેમ શકે ? હુ કૌમાર્યવ્રત ભુલી, પણ ઇશ્વરે લાજ રાખી મોહીનીએ કહ્યુ

સર્યુ—વારૂ પ્રિયે ! મને આપે પતિ તરીકે આજથી સ્વીકાર્યોને, કે હજી પરિક્ષા બાકી છે ?

મોહીની—બાકી છે 'અગ્નિ દેવ સમક્ષ પ્રતિજ્ઞાઓ બાકી છે'"

સર્યુ—ને સમય ક્યારે આવશે ? મન ન રોકાય

મો—હે મન ન રોકાય ? તો પછી શુ કરવાના ? કાલ કોઇ સ્વર્ગની સુંદરી નજરે પડી પછી જવાનુ ત્યા મનને ? જે મનુષ્ય, ખાસ કરી ક્ષત્રિયપુત્ર, બ્રહ્મપુત્ર મનોનિગ્રહ નથી કરતો, તે પોતાનો ધર્મ ભૂલી ભવજાળમા અથડાય છે, હમો સ્ત્રીઓનુ શુ ? તે મનોનિગ્રહ નથી સમજતી ?

સ—એમ કેમ સમજો છે અરે ! પુરૂષો કરતા અધિક મનોનિગ્રહ સાચવે છે, કેટલીક સાચવી શકતી નથી, અને પોતાને તથા અન્યને ડુબાવે છે તો પણ સ્ત્રીના નિગ્રહને ડુબાવવાને પુરૂષને માથે વિશેષ દોષ આવે છે.

મો—કેટલીક વખતે પુરૂષની અડગતા સ્ત્રીઓ પણ ડગાવી શકે છે

સ—હા તેમ બને છે ને તે દયાથી

મો—તો તમો કોઇ પ્રસંગે દયાળુ બન્યા ત્યારે ?

સ—જવાદે એવી ગાડી વાતો, એવુ કાઇ બનતુ નથી. તુ સમાન જેને દ્વિતીયાગ હોય, તે અન્ય રસ્તે કેમ દોરવાય ! હવે વધુ વાતો ન લબાવતા પ્રથમ પ્રેમનો મધુરો મેલાપ ને ચુમનમાજ હોઇ શકે આમ કહેતાની સાથે મોહીનીનો અધર ચુમ્યો હૃદયની, દીલની એકતા આજથી થઇ ચુકી " ઇશ્વર તેને અચલ રાખો અન્યોન્ય મનુષ્ય શરીર આ જીવને જોડાઇ ગયા "

સર્યુએ પુછ્યુ વ્હાલી ! તે મને પતિ તરીકે સ્વીકાર્યો પણ હુ રખડેલ હોઉં પિતાએ મને દેશવટો દીધો હોય તો પછી તુ શુ કરે !

મોહીની—હું શું કરૂં ? ક્ષત્રિયાણીને તેની સમજ જન્મથી હોય છે તે એક પતિ સિવાય અન્યને નયન આગળ પણ કરતી નથી ભલે પછી તમો દેશવટો પામેલ હો કે અન્ય ? ભાઇએ શોધ્યું તે મારે શિરોવધ છે નહિ તો ભાઇ આટલી છુટ શાની આપે તેમણે મને પ્રથમથીજ સુચના કરી હતી.

સર્યુ—વાહ પ્રિયે ! આજ સર્યુ પોતાના જન્મને ધન્ય માને છે !

સાથે હું પણ તેમ માનું છું મોહીની એ કહ્યું

વાહ રાજન્ ! આપે મારા બાગની અંદર કાલે સખી સાથે ટહેલ્યું હતું કે ક્ષત્રિય પુત્ર બદલો આપ્યા વિના રહેતો નથી તો તે શું બદલો ! આપો અત્યારેજ જોઇએ

સર્યુ—એમ કેમ ! અપાઇ ગયો મારૂં સર્વસ્વ અપાયું તે ઓછું છે ! હું પ્રથમથીજ જાણતો હતો મુળસિંહે કહાવેલ માગું મારા માતુશ્રીએ મને પણ સંમતિ મંગતા તે જણાવ્યું હતું ને મને બરૂમોજ હતો

મો—એમ કે ! ત્યો હજી શું ત્રિયું છે તમને શું ભરૂસો હતો ! ચલો હુંજ ના પાડું છું પછી ?

સ—પછી શું ! ક્ષત્રિયાણી એક ક્ષત્રિયની પાસે ચુમાવેલ હોઠ અન્યને ન દે

મો—વાહ ખુબ કહીને ! તેથી એટલા વ્યાકુળ બન્યા હતા માનો કે ભાઇ તમારાથી વિરૂદ્ધ થયા ને તમને પરણાવવા ના પાડે તો ?

સ—એ તો તુ સમજે અન્યને વરવા શુ તૈયાર છે!

મો—હુ તો રાજી નજ હોઉં છતા બલાત્કાર કરે તો હુ ગરીબ ગાય જેવી બાલિકાનુ શુ ગજુ? અમારે તો માનવુ પડે કે કે પછી દેહ આપવો પડે!

સ—એમજ કે? એવામા બ્હી જવુ? ન માને તેનો ત્યાગ કરવો મારી સોડમા આવવ, એટલે તેમને પણ નિર્ભય બાહુ બતાવવાનો સમય મળે, જેમ કાળાનાગને બતાવાય છે તેમ

મો—શુ હુ તમારી સાહ્ય માગુ ત્યારે આવો? વાહ! પોતાની વસ્તુ સાચવવી-મેળવવી તેમા સાહ્ય કે, પોતે ધર્મ સમજી કરવુ! તમારૂ રાજ્ય પચાવી પાડનારને શિક્ષા કરવા મદદ માગે દોડો છો? તો પછી તમારા રાજ્યની પણ અધીષ્ઠાત્રી—રાજ્ય રાણીને અન્યને સોપી દેનારને હઠાવવા મારે યાચનાની જરૂર?

સર્યુ—અરે આતો મૃગજળ સમાન વાતો પર આ યા મુળ-સિંહ હવે તેમ કરે ખરો કે!

મો—હા કયા વીત્યુ છે! હજી હસ્ત હસ્તમા નથી દેવાયો ત્યા લગી તેમજ કાલ ઉઠીને કોઇ તેને ભભેરનાર મનુષ્ય મળે અરે! રાજ્યના ઉપર તરાપ મારી તે વખતે પુરી જાય તેમા વાર ન લાગે હરિ! હરિ! આજ તો પતિ મેળવતા ભાઇનો વિયોગ કર્યો વિયોગ તો નહી, પણ કોઇ વખતે ન ઉદ્દભવેલા વિચારો

સ—સમયનુ કાર્ય સમય કરે છે વખત આવે જોઇ લેવાય છે. પડશે તેવા દેવાશે એ તો સત્ય છે કે પોતાની પ્રિય વસ્તુ મેળવતા પ્રથમ જેના પર અઢળક પ્યાર દર્શાવતા હોઇએ તેમા કમી થાય છે ને પતિ મળતા માતપિતાનો સ્નેહપુત્રીઓ ઓછો કરે

કરે છે તે પ્રમાણે આજથી તમારામાં ભાઇ, ભાભી માટે કમી થવા મંડી. ન કરે નારાયણ ને આજના શુભ મુહુર્તમાં ઉપજેલા વિચારો અમનમાં ન મુકાય પછી તો જે વસ્તુ મેળવવા કાઇ પ્રયત્ન નથી કરવો પડ્યો તેને માટે મહા પ્રયત્નો આદરવા પડે. સત્ય છે જે વસ્તુ **વિના મહેનતે મળે છે તેની કાઇ કિંમત હોતી નથી.**

મોહિની—ત્યારે તો તમને હું વિના મુલ્યે મળી ! મારી કિંમત કાઇજ નહિ ને ?

સૂર્ય—એમ કેમ કહેવાય આતો સામાન્ય નિયમ કહ્યો ? તારે માટે પણ પ્રયત્નો કરવા પડે તો ને અમારે મન મત છે અને એમાં તારી કિંમત તો વખત જતા વધે છે.

પ્રિય ! હવે તો વિષય બદલવો જોઇએ વારૂ, તને કાંઇ કહેવાનું મામર્ગે આવ્યું, હવે અલ્પ સમયમાં મારે પિતાને મળવા કુન્દનપુરી જવાની જરૂર પડશે ચાર પાંચ દિન અહી માથે રહીશું પછી તો વળતી જોઇએ અલ્પ સમયમાં માથે રહેવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે

મોહીની—અરે ! પ્રથમ જવાની વાત એ કેમ બને ! તે તો મારાથી ન સહેવાય આ આનંદ શું ઓછો છે ! આમ મેળા મળીને ન ઉમંગ ખાલી કરીશું એમાજ જીવનનું સાફલ્ય છે, એજ પતિ-પત્નીનો ખરો આનંદ

આમ વાતચીત કરતા હતા ત્યાં એકાએક મુળસિંહ આવવાથી બંધ થાવું પડયું

પ્રકરણ ૧૧ મું.

મોહિની ગુમ.

સોનગઢથી નીકળ્યા પછી જુલમ બહારવટાના જંગલ તરફ જવાના થયા, મનમા મહારાજા તથા મનગમતી સુંદરી પરણવાના હર્ષમા ફુલાઇ ગયો. ચાલતા ચાલતા શેખચલ્લીના જેવા વિચારોમા એક સીધો માર્ગ ભુલી એક અવળે માર્ગે ચઢ્યો, મધ્યાહ્નકાળ હતો. કાળો પોતાના સૈનિકો સાથે એક ગુફામા મસલત કરી રહ્યો હતો તેવામા જુલમના આવવાના સમાચાર મળ્યા કાળો તથા તેના સૈનિકો જયજયકાર તથા જીતનો અનુભવ કરતા આનંદમા આવી પોકારો કરી રહ્યા, જુલમ કાળાને ભેટ્યો ને સોનગઢના સમાચાર પુછ્યા જુલમ કંપતો, અચકાતો નિરાશ વદને સોનગઢના બાળયુવરાજ મુળ સિંહની સાથે બનેના બનાવનો તથા વિવાદનો ચિતાર આપવા લાગ્યો સાંભળતા કાળાની આંખો લાલપીળી થઇ ગઇ બરાડા મારવા લાગ્યો, ને હાથ પગ પછાડવા લાગ્યો, જુલમને ધુતકારી કાઢ્યો બીજા સૈનિકો કરગરવા મંડ્યા, પણ જુલમ એમ કંઇ હઠી જાય તેમ ન હતો. તેણે મીઠા મીઠા વચન વાપરી ખુશામતખોરોની ખુશામત-મમકો લગાવવો શરૂ કર્યો મહારાજા! એમ તે કંઇ નિરાશ થવાય! તે નિફેડાના શા બાર છે? તેને એક પલકમા રગદોળી નાખીશુ અરે તેમ માઇ નહિ કરવુ પડે, જરા ભય ને કપટ મામે વગાડ્યુ કે ઠેકાણે

આવી જશે વળી આપને રાજ્ય સાથે રાજ્ય રાણી પણ મેળવી આપીશું, કૃપાધીશ! કુળની એક બ્હેન છે ને તે કુંવારી છે તેના લગ્ન આપની સાથે કરાવી દઇશું. જો નહિ માને તો બળાત્કાર તો છેજ ના!

કાળો—અરે! તે કામ તો પ્રથમજ કરવું જોઇએ, પ્રથમ તેના રાજ્યના એક બીજા સરદાર માર્ફત તેની વાત સાંભળી છે, તેના જેવી રૂપવતી આટલામાં કોઇજ નથી વળી વિશેષ સાંભળ્યું છે કે તેના વિવાહ મારા દુષ્ટ દુશ્મન મલ્લરાજના છોકરા સર્પુડા જોડેજ થયો સાંભળ્યા છે હાય 'રાજ્ય પણ જાય ને રાણી પણ જાય,' જોઉં છું, તે કેવો તેને વરે છે, તેને મળવતા પહેલા તે બન્ને બાપ, દીકરાને યમસદન મોકલી આપું છું સુબહ્દા' તમે તમારી લુંટનું કામ ચલાવો, ને મલ્લરાજને તથા રૈયતને ત્રાસ ત્રાસ પોકરાવો. જુલમ! આપણે ચાર પાંચ સરદાર સાથે ચાલો સોનગઢ તરફ, ને ધાર્યું કામ સફળ કરીએ, પણ ત્યાં જઇ શું ઉપાય યોજીશું?

જુલમ—ઉપાય? ઓહો! એક કરતા એકવીસ સાધુવેશે સોનગઢ જઇશું ને નગર બહાર માતાજીના મંદિર આગળ અખાડો જમાવીશું તેજ મંદિરમાં કેટલીક વખત રાજ કુટુમ્બની સ્ત્રીઓ, દેવીના દર્શન કરવા આવે છે, તે વખતે મોહિની સખી સાથે આવે કે તરત તેને ઉપાડી પસાર થવું ને તે કામ હુંજ કરીશ આપ મારી રક્ષાનું કામ કરશો.

કાળો—વાહ જુલમ! ઠીક ઉપાય સોધ્યો તને હું મારા બાપ કરતા વધુ ચાહું છું તું મારા માટે એટલું તો કરે છે કે તેનો બદલો

કેમે વાળી શકાય તેમ નથી પરંતુ આપણે કુન્દનપુરીનું રાજ્ય પડાવ્યું કે તરતજ તને મારો પ્રધાન બનાવીશ

જુલમ મનમા કહેવા લાગ્યો કાળા ! દુષ્કર્મના કરનાર કાળા ! એમ ન માનતો કે આ જુલમ તારેજ માટે સર્વ કરે છે. તારા ભાઇનો પરાજય થશે, કે તારા ઉપર આ જુલમની ચાપ ફરવાની, અને તને મહા પ્રયત્ને અપાવેલી જીતોની લાં'ણ આ જુલમને ભોગવાની. ભાઇનો દુશ્મન બની ભાઇના કુટુમ્બનો ઘાટ ઘડવા તૈયાર થયો, ને તેમા તુ ફાવ્યો કે તરતજ તારા પણ પાસા અવળા ફરવાના હુ જે કરુ છુ તે તારા માટે નહિ પણ મારા માટેજ છે કેમકે આ સૌને સૌની પડી છે "સર્વ સ્વાર્થ સાધે છે"

સાધુ એટલે ભગવા કપડા ધારણ કરી, હૃદયના મેલા પણ ઉપરથી પવિત્ર જણાવનારા બની કાળો, જુલમ તથા બે ત્રણ સરદારો તરફ રવાના થયો સોનગઢ બે દિવસમા આવી પહોંચ્યો ઠરાવેલ સ્થળે આવી ત્યા વાસ કર્યો અવાર નવાર એકેક જણ ગામમા જઇ સર્વ ચર્ચા જોઇ આવતા ને રાત્રી પડતા જોયેલા દશ્યો તથા સાંભળેલી વાતો એકમેકને કરતા.

× × × ×

આ તરફ મૂળસિંહને ત્યા સર્યકાન્ત મેહેમાન તરીકે આનંદાધિમા રાજકુટુમ્બ ડુબી ગયુ છે મૂળના મગજમાથી કાળના સરદારના આવવાથી બનેલી બીના ભુલી જવાય છે. ને તે તરફ અત્યારે અણજાણ રહેવાયુ છે પણ તેનુ શુ પરિણામ આવશે, તે તરફ મૂળસિંહે ધ્યાન દેવુ હતુ બે ચાર દિન વિતતા મુળે જુલમના આવવા વિષેની સર્વ હકીકતથી સર્યુને વાકેફ કર્યો સર્યુને અત્યંત ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો

મૂળને સાવચેત રહેવાને શિખામણ આપી પોતાને હવે પિતા પાસે જવુંજ જોઇએ એમ ધારી મૂળ પાસે રજા માગી તથા વચન લીધું કે ગમે તેવા સંકટ આવે પણ તમારે મારા પિતાના વિશ્વાસઘાતી ન બનતા, લાલચોને વશ ન બની કાળાનાગને શરણુ ન બનવું વળી જણાવ્યું ને આસપાસના સર્વ નરપતિ અમારાજ પક્ષમાં છે કાળો એક જુલમી જુલમગાર છે પોતાના બાંધવોનુંજ રૂધીર પીનાર રાક્ષસ છે અરે ! પોતાના સ્વાર્થ ખાતર બિચારી પ્રજાને નાહક ર જાડી, તેમને અશાંતિમાં લાવી મૂક્યા છે આમ સર્યુએ મૂળને કેટલીક બીનાથી વાકેફ કર્યો કુન્દનપુરી—સોનગઢની સલાહ થઇ અને સંકટ સમયે સહાય કરવાના વચનો અપાત-લેવાય ચુકયા એક તો મિત્ર ને વિશેષ નિકટનો સંબંધ

મૂળે સર્યુકાન્તને જવાની રજા આપી ત્યાંથી નીકળી પોતાના કિનારા તરફ ગયો સર્વ સામાન તૈયાર કર્યા ત્યારબાદ પોતાની પ્રિય તમા ને ભવિષ્યની રાણી મોહિનીને મળવા તથા રજા માગવા દાસીને મોહીનીપાસે મોકલી દાસી મોહીનીને તેડી આવી મોહીનીએ આવતા વારજ સર્યુને તૈયારી કરતો જોયો ને પ્રશ્ન કર્યો પ્રાણેશ ! આ શું કરો છો ? કયાં પધારો છો ?

સર્યુ—હૃદય ! તને ખેદ થશે પણ લાચાર છું પરિસ્થિતિ એવી છે કે ઝાઝો સમય હું રોકાઇ શકું તેમ નથી પિતાને ચિંતા થાય, વિશેષ અત્યારે એશઆરામ તજી જાગૃત રહેવાનું છે કેમકે હાલમાં સંગ્રહ કરેલું આગળ કામ આવે જ્યારે ચોપાસ સળગતું હોય ત્યારે તેની દરકાર ન રાખતા મઝા કરનારીએ તો જે પાસે આવી લાગે તેની આગ લાગતા બારે જોખમ ખમવું પડે, ને કરતા અત્યારથી જાગૃત

ભયંકર ભુજંગ

રગી શાતિ મેળવી હોય તો પછી નિરાત મળે એટલે " જુવાનીમા વેઠેલુ દુ ખ ઘડપણ સુખ નિવડે "

મોહિની—હા, હા એ બધુ જાણ્યુ પણ એમ કઈ જવાય !

સર્યુ—તને કાળાનાગની ખબર તો છે, કે અજાણી છે ?

મોહિનીએ કહ્યુ હુ સર્વ જાણુ છે આપ હાને પધારજો હુ સુખે રજા આપીશ પરતુ પિતાને કહી લગ્નથી વહેલા જોતાશો એજ દિનકિફરીની યાચના ! હુ પણ ભાભીની મારફત ભાઇને યાદ દેવડાવીશ છતા કઇ કટક નડે તો તુરા બની આ શરણાગતની લાજ જતી અટકાવવી એ આપનુ-મારા શિરછત્રનુ કામ છે વધુ આપને શુ ?

સર્યુ—એમ કેમ ? આજે શુ વાપો છે ?

મોહિની—' પ્રિય વસ્તુનો આનદ જે નનુ મળ્યો તે ખરો " વિશેષ કાલે કુળદેવીની પૂજા અર્થે હુ સખી સાથે જવાની છુ તે પૂજામા દર્શન એ આપનો વધુ આનદ !' આમ પ્રેમીયુગલ આનદ તથા કઇક ખેદની અરસપરસ વાર્તાલાપ કરી રાત્રી વીતી, પ્રાત થતા મોહિની સોળ શણગાર સજી સખી સાથે પૂજાર્થે તૈયાર થઇ સર્વ બાલિકાઓજ હતી મોહિની અત્યારે સ્વર્ગની દિવ્યાગનાજ હતી જાણે ઇદ્ર પુત્રિ ન હોય ! સામી મેડીની બારીમાથી તૈયાર થતા સુર્યની નજર એકાએક મોહિનીપર પડી આખ અ જાઇ ગઇ મોહિનીનુ ચિત્ત ચળ્યુ " એક તરફ શણગારેલી મોહિની સુદર મુગ્ધા, ને બીજી તરફ છુટો પડતો પરદેશ જતો યુવક " મોહિની સખી પાસેથી કઇક બહાનુ કાઢી સર્યુ પાસે ગઇ, ' સુદર હસ્તલતા પ્રિયકર સર્યુના ગળામા વિટાઇ સર્યુએ એકાએક હાથમા ઝીલી લીધી, એકમેકના હોઠ અડક્યા, ચુમ્યા ! પ્રેમીઓનો અગાધ પ્રેમ ઝરો છલકાઇ ગયો સ્નેહાશ્રુ બનેની આખમાથી ઝર્યા

મોહિની નીચે જઇ સખીઓ સાથે દેવીમંદિર તરફ રવાના થઇ દેખાવ એવો તો સુંદર થઇ રહ્યો હતો કે મુળ તગા ચંદ્રા પણ સામેથી ઉભા ઉભા જોઇ રહ્યા, ને કોઇ દિવસ મોહિનીને સુંદર ન જોતી એવી સુંદર જોઇ નગરવાસી પણ પોતાની આંખોને ધન્ય માનવા લાગ્યા

સર્યુકાન્ત તૈયાર થઈ મુળ ચંદ્રાને પ્રણામ કરી રજા માગી અશ્વ ઉપર સ્વાર થઈ નીકળ્યો ધીમો જે રસ્તે મોહિની ગઇ હતી તેજ રસ્તે પડયો લોકોએ તેને દીઠો ને મનમાં કલ્પના કરવા લાગ્યા કે આજ મોહિનીના પતિ અને જો ન હોય તો તેજ થાય તો કેવું સારૂં ! ! સયુને આ રસ્તે જવાનું કારણ એ હતું કે, તેને ખાનગીમાં કંઇ સમાચાર મળ્યા હતા કે કાળાના માણસો સોનગઢમ આવ્યા છે ને મુળને ફ્નડવાને માર્ગ શોધે છે તો જતા જતા મોહિનીને કાંઇ આંચ ન આવે ને આવે તો બચાવી લેવાય, તે ઇચ્છાથી તે તેની પાછળ ગયો વળી છેવટે પણ એક વખત પ્રેમી-પ્રેમી મળીએ એ આશા પણ છોડી શકયો ન હતો

આજરોજ સવારમાં મોહિની સખીઓ સાથે દર્શન કરવા આવવાની છે એવી ખબર કાળાનાગને મળી હતી સર્યુના સમાચાર પણ મળ્યા હતા કાળોનાગ તથા તેના સાથીઓ તૈયારીમાજ હતા કે મોહિની પુજા માટે આવે કે તરત સખીઓને ભય બતાવી તેને ઉપાડવી ને તે રાહ જોઇ બેસી રહ્યા હતા

થોડી વારમાજ સખીઓની વાતાઓનો ગબડાટ તથા ઝાંઝરનો ઝઝણાટ કાળા તથા તેમના સાથીઓના સાંભળવામાં આવ્યો સરદારો આજુબાજુ છુપાયા અને કાળો તથા જુલમ મંદિરના ખુણામાં છુપાયા

મોહિનીનુ આખુ અગ એકાએક ભયથી કમ્પવા લાગ્યુ તેના દિલને બેચેની લાગવા માડી, આખે ચક્કર આવવા લાગ્યા, અને કોઇ વખત ગ્લાનિ થઇ આ આવી હકીકત તેણે પોતાની પ્રિય સખીને કહી સખીએ કટાક્ષ માર્યું કે વ્હાલાનો વિયોગ સાલે છે બીજુ કાંઈ નથી મોહિનીને માઠુ લાગ્યુ અકળાઇ જ્યા ત્યા મદિર પાસે આવ્યા આ વેળા તેને ગોઠતુ ન હતુ મન કોણ જાણે ક્યા હતુ માત્ર શરીરજ હતુ, ને તે પણ ભાન વિનાનુ'!

સર્વ સખી બહાર ઉભી અને એક બીજાને બનાવવા લાગી નિયમ પ્રમાણે મોહિની પ્રથમ એક સખી સાથે મદિરમા દાખલ થઈ સખીએ પુછયુ કેમ મોહિની બા! માજી પાસે શુ વરદાન માગશો? એજ મનગમતો પતિ માગશો! આમ સખી બોલે છે તેટલામા તો જુનમે સકેત પ્રમાણે સીટી મારી કે બહારના સૈનિકોએ સખીઓને ભગાડી બિચારી નાની બાળાઓ ભયની મારી નાસી ગઇ જુલમે મોહીનીને ઉપાડી નાસવા માડયુ કાળાએ માહેની સખીને ભય બતાવી દાબી દીધી જુલમ કાળો તથા સૈનિકો નાઠા

મોહિનીએ બુમ મારવા માડી ઓ દેવી, ઓ પ્રિય સર્યુકાન્ત! ભાઈ! ભાભી! આ લુચ્ચા મને ઉપાડી ચાલ્યા! ધાઓ! ધાઓ પાછળ આવતા સર્યુકાન્તે મોહિનીની બુમો સાભળી ઘોડો દોડાવ્યો મારી મુકયો કુન્દનપુરી જવાને બદલે કાળાનાગના જગલનો રસ્તો પકડયો ને આગળ જુનમ, કાળો ને પાછળ સર્યુકાન્ત "મનુષ્ય ધારે છે શુ ને ઇશ કરે છે શુ "

(ખંડ બીજો)

પ્રકરણ ૧ લું.

કૃષ્ણા.

જગદીશને ત્યાંથી નિરાશ થએલી કંચન, તેને બનાવવા તથા તેની કિર્તિને કલંક લગાડવાના ઉપાયો શોધવા લાગી વારંવાર પોતાના પિતાની પાસે તેના સંબંધી તિરસ્કારયુક્ત વાતો કહાડતી તથા તે તેના પ્રત્યેની લાગણી કમી કરવા ભલામણો કરતી આ બધું તેની બેન કૃષ્ણા સાંખી શકતી નહિ તે બિચારી બાળવિધવા અજ્ઞાનતાથી જગદીશ કંચનનો સંબંધ અયોગ્ય ધારતીજ હતી ને તેમાં કંચનની આ પ્રકારની કુટિલતા જોઇ જગદીશ માટે દયાની લાગણી થતી આ પ્રસંગોનો લાભ તે મુગ્ધ વિષયથી બળતી બાળાએ લેવાનો પ્રારંભ હૃદયથી કરવા માંડ્યો જગદીશનું જીવન હશે કોણ જાણે શા પ્રકારનું સરજ્યું હતું કે જ્યાં ને ત્યાં નવી નવી આફતો શીરે આવી પડતી

કંચને આમ પિતા પાસે તથા અન્ય સંબંધીઓ પાસે જગદીશને હલકો પાડ્યો વિશેષ તેના ભાઇ બબુચકને ઘણું સમજાવતી, પણ તે મૂર્ખ ન હતો આમ જાળ પાથર્યા પછી પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા ઉપાય શોધવા લાગી આખરે દિવસ જતે જગદીશનો પિતરાઇ હરીપ્રસાદ તેના હૃદયમાં ભરાયો તે જગદીશની મિલકત બથાવી પડનાર ભાગીદારોમાંનો એક હતો શરીરે પુષ્ટ, શામળો, અને હડહ-

હતો કળીકાળ હતો ગરીબોને લુટવામા બાકી ન રાખી પેસા મેળવ્યા હતા તેનો દુરૂપયોગ થતો દુર્વ્યસનોમાજ નાણુ વપરાતુ હતુ બહારનો ડોળડમાક ઘણોજ હતો તે મોહદીપકમા કચન અ જાઇ અને "ધકધકતા અગ્નિમા કાચું સોનુ તાપે ચડ્યુ " બન્નેનો મેળાપ થયો લાલચદના પૈસા ધમડાતા હરીપ્રસાદના હાથમા આવ્યા અને અનીતિની વૃદ્ધિ થઇ કેટલાક જમાઇઓના પડાવેલા પૈમાનો વ્યય કુલાગાર કચને સારી રીતે કરવા માડ્યો સાથે સાથે જગદીશને રજાડવા હરીપ્રસાદને ભમાવવા લાગી પરતુ ઇશ કોઇપણ ઓથ રાખે છે, તે મુજબ જગદીશ સર્યુકાન્તનો ખાસ મિત્ર હોવાથી તેને કાઇ આચ આવતી નહિ જગદીશ ને સર્યુ સમોવડીઆ હતા

એક પ્રસગે જગદીશ સાયકાળે ફરીને આવતો હતો, સામે કચન મળી જગદીશે સમાચાર પૂછ્યા કચને લાગ જોઇ વિચાર્યું, કે જગદીશ ઠેકાણે આવ્યો છે ને હવે આપણી બાજી ફાવશે કચન હવે હદ ઓળગી ગઇ હતી કેમકે હરિપ્રસાદ જેવા અમર્યાદિત માણસની સોબતની અસર તેને પણ લાગી હતી

કચનને જગદીશ અરસ્પરસ વાતચીત કરતા બાગ તરફ ગયા કચન કપટથી વાત કરતી હતી ત્યારે જગદીશ શુદ્ધ અતકરણથી ઉત્તર વાળતો કચને અધિરાઇથી પૂછ્યુ કેમ જગદીશ હવે માનશો ને ?

શુ ? આપે ધાર્યું હતુ તે મેળવી શક્યા છો ને તેમા કાઇ કચાશ રાખી નથી જગદીશે કહ્યુ કેમકે જગદીશ સર્વ હકીકતથી વાકેફ હતો.

કંચન—તો શું તમો મને નિરાશ કરશો આટલા વખતના ફળથી ધરાયા નથી ?

જગદીશ—ના, જરા નહિ મને કાંઇ લાગ્યું નથી હું પવિત્ર છું ને ર્‍હેવાનો મારે એક છે ને તે એકજ રહેશે આપ તે સિવાય અન્ય કાંઇ ફરમાવો

કંચન—માનવાનો નથી જગદીશ ! હું તને કેટલી ચાહું છું ?

જગદીશ—અરે !

'જેવી રીતે મુજને ચહે, તેવી રીતે તુજ નાથને,
શાને નથી ચિત્ત ચાહતી, મિથ્યા ઘસે છે હાથને !!'

કંચન—મારા જેવી સુંદર તને અન્ય નહિ મળે તારી પત્નિમાં શું છે ?

જગ૦—મારી પત્ની કદરૂપી હો તે મારે મન સુંદર અપ્સરા છે તારામાં શું છે ?

'દેખાવ તારા અંગનો, ઉપર રૂડો ભીતર કુડો,
દુર્ગંધમય તું દેહમાં, નથી ભર્યો કંઈ રસ રૂડો

કંચન—અરે જા હિચકારા ! તું નહિ તો મને ઘણા મળનાર છે

જગ૦—હું હિચકારો ? ભલે છું તારા પાપી પાસથી બચું તો ભલે છું વાહ !

'યાર વણ્યા જે નારને, કુલટા તે કહેવાય,
પરણેલાને પરહરી, અન્ય સંગ દોરાય.'

કંચન—આવા શાસ્ત્રો ઉકેલી ત્યાગી થવા સંસારને તજી દે.

જગ૦—તારા વિના મને કોણ ઉપદેશ કરે પણ '

શાને તજુ સસારને સસારમા શુ દુખ છે ?
નીતિ તજે ના જે નીરો, તેમાજ સાચુ સુખ છે ''

કચન—શુ તુ ફદામા નહિ ફસાય કે ?

જગ૦—''નથી પડ્યો કોદિન કામ વાસનામા

નથી મોહ્યો કોદિન મોહ વાસનામા,
તે ન પડશે કોઇદિ નર્કરૂપી ખાડમા,
ભલે તજે દુનિયા કે સર્વ વ્યવહારમા ''

હવે માફ કર મારે વધુ વચનો નથી સાભળવા તુ મારી સાથે બોલવા ઇચ્છતી મા ' તારે ફાવે તે કર છતા મને બોધ દેવા મારૂ બનતુ કરીશ અત્યારે જગદીશ વિષ લાગે છે પણ પછી અમૃત થઇ પડશે આમ કહી જગદીશે ચાલતી પકડી ક્રોધે ધુધવાયલી વિષયી કચન થોડીવાર નિરાશ થઇ મગજમા તર્ક વિતર્ક ગોઠવવા લાગી, એટલામા હરિપ્રસાદ આવ્યો ને બન્ને ત્યાથી વિદાય થયા

જગદીશ ઘર તરફ જતો હતો, ખાચામા વળ્યો વળતા પ્રથમ લાલચદ શેઠનુ ઘર આવતુ હતુ ઓટલા ઉપર કૃષ્ણા એકલી બેસી રહી હતી જગદીશને જોયો કે તરત કેટલાક વખતથી મનમા રહેતા વિચારો ખુલ્લા કરવા મન ઉશ્કેરાયુ, ને જગદીશને ઉભો રાખી વાતે વળગાડી તેના ઘર તરફ ચાલી બન્ને તેના ઓરડામા ગયા પ્રથમ પ્રસગે તેજ ઓરડામા નાની બેનની પધરામણી અને આજે મોટી બેનની હવે માગણી શુ થાય છે તે સમજી શકાય નહિ આગળ ઉપર જોવાશે

બન્ને બેઠા કૃષ્ણાએ પ્રપચી જાળોનુ વર્ણન કયુ, અને પોતે જગદીશ તરફ શુ લાગણી ધરાવે છે તેનુ પણ વચ્ચે વચ્ચે સુચન કરવા લાગી કેમકે " કોઈ માણસને પોતાનો સ્વાર્થ સારવાનો હોય ત્યારે, બીજાના દુર્ગુણો જાહેર કરી પોતે શુ લાગણી ધરાવે તે કહી બતાવેથી બીજા પાસે ધાર્યું કામ કરાવી લેવા સુગમ પડે છે " આમ વાતમા ને વાતમા જણાવ્યુ કે જગદીશ ! આપને ખબર હશે કે કચન પરણેલી છે ને થોડા સમયમા હવે તેના સાસરે વિદાય થશે એટલે સસાર સુખેથી તેને કઇ ફ્યાશ નથી પરતુ મારૂ

જગદી—હા કૃષ્ણા ! તમારૂ મને ભાન છે તમારૂ સર્વ સુખ નાશ પામ્યુ છે

કૃષ્ણા—એમ કેમ ! મારૂ સુખ નાશ પામ્યુ એટલે શુ આ જન્મમા તે સુખ ભોગનવા ભાગ્યશાળીજ નહિ ?

જગ૦—ના રૂઢીના બધનેથી માનો કે ભાગ્યવશાત્ માનો તમારા પતિના મરણથી તેની પાછળ તમારૂ સર્વસ્વ ગયુ છે, હવે તમારે વૈધવ્ય ધર્મ પાળવાનો છે

કૃષ્ણા—વારૂ હુ પુછીશ, કે મારે વધવ્ય ધર્મ પાળવો એ સાચુ પણ પુરૂષ વિધુર થયા બાદ ચાલીશ, પચાસ વષની વય હોવા છતા લગ્ન કરવા તૈયાર થાય એ કેમ ? કારણ સમજાવશો

જગ૦—ભલે તમારૂ કહેવુ વ્યાજબી છે એક ન્યાયે પુરૂષને અને સ્ત્રી ને સરખાજ નિયમ લાગુ પડી શકે જો પુરૂષો તે પગલા ભરવા ખુશી હોય તો તેને રોકવાની કોઇને જરૂર નથી, છતા મા માનવુ એમ છે કે પુરૂષ કેટલીક વખત વશવૃદ્ધિની ખાતર પ્રજા

ન હોવાને કારણે દ્વિતીય લગ્ન કરે છે, જેથી પ્રગત થયે મનાતુ ગુનાહનુ નર્ક તામ્નાગ બને તેવુ સ્ત્રીનુ હોઇ શકતુ નથી તે શિવાય પ્રજાની હયાતિ છતા જે વિષયી પુરૂષો દ્વિતીય લગ્ન કરે છે તેવુ જ સ્ત્રીઓનુ માનવુ અને તેમને તેમ કરતા અટકાવ નજ હોય ! !

"વળી વિશેષ હુ આપને સમજ પાડુ જે પુરૂષ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય પાળી આખુ જીવન ગાળે છે તે યોગી પૂજનીય છે, તેમ જે સ્ત્રી કોમાર્યવ્રતથી સર્વ જીવન પવિત્રપણે બ્રહ્મચર્યથી ગાળે છે તે પ્રથમ પંક્તીયે પૂજનીય ગણાય. બીજુ જે પુરૂષ ગૃહસ્થાશ્રમ ભોગવવા માટે વંશ વૃદ્ધિ માટે, એક પત્નિથી ગૃહસ્થાશ્રમના નિયમ પાળી જીવન ગુજારે તે બીજે નબરે માની શકાય તેજ પ્રમાણે સ્ત્રી પતિવ્રત પાળી, એકજ પતિથી જે મળે તે સુખ ભોગવી આનદ માને તે સરખુ છે. ત્રીજુ જે પુરૂષ યા સ્ત્રી વિધવા કે વિધુરપણાને પ્રાપ્ત થતાં એકથી સતોષ માની બાકીનુ જીવન પવિત્રપણે ગુજારે તે વધુ પ્રશંસનીય છે. અને આખરે ન છુટકે જે પુરૂષ કે સ્ત્રી વિધવા કે વિધુર ધર્મ શુદ્ધ રીતે નથી પાળી શકતા અને સ્વખુશીથી પુનર્લગ્ન કરી લે છે તે સારૂ છે. ને તે પુરૂષો જેમ મનસ્વીપણે લગ્ન કરવામાં આચકો ખાતા નથી તેમ સ્ત્રીએ કરી લેવુ પરંતુ પુરૂષ કે સ્ત્રી લોક લજ્જાથી ડરી વા અન્ય કારણને લઈ પુનર્લગ્ન ન કરતા અધમ કાર્ય કરવા તયાર થાય તેના જેટલા અધમ કોઈજ નથી

માટે હુ તમને એજ સલાહ આપુ કે જો તમારા ઇચ્છા ભોગે

તમે રોકી નકો. તેમ ન હો તો પુનર્લગ્ન કરી ધાર્યા સુખો મેળવો.
પરંતુ અન્ય માગણી મારી પાસે કરતા હો, તો તે માટે ક્ષમા,
અને કોઈ પણ સ્થળે તેમ ન કરો એવી મારી નમ્ર વિનતી છે
માફ કરજો હુ ઉતાવળ કરૂ છુ મારે પ્રથમ તમને ચેતવવા એ ફરજે
ઉતાવળ કરાવી છે આટલાથી કેટલીક શંકાથી દુર થઇ હશે વધુ
હુ જ્ઞાની નથી

કૃષ્ણા—જગદીશ ! તમને કઇ જીભે ધન્યવાદ આપુ ? દુષ્ટ
કંચનને કડવા કેમ ન લાગો જો તમારા જેવાજ યુવકો પાકે તો
ભૂમિ સ્વર્ગ બને આજથી હુ તમને મારા ગુરૂ માનીશ એટલે
ભાઈ કહુ તેમા પાપ નથી જગદીશભાઇ ! મને ઉપજેલા
વિચારો દુર થયા છે હુ વૈધવ્યજ પાળીશ જો મારા ભાગ્યમા
પતિ સુખ હોત તો આમ કેમ બનત ! આ જમાનામા જીવતા
સુધી તાતના ઘરમા રહી, ઇશ્વર ભજન કરી જીંદગી ગુજારીશ જો
કંઈ દુષ્ટ વિચાર આવ્યા હોય, અજ્ઞાની પ્રશ્નો ઉત્પન્ન કર્યા હોય
તો કમજાત કંચનના સંસર્ગે, અને વિશેષ તમારા સગાં પેલા
ખડતા હરિપ્રસાદ અરે ! તેનુ નામ લેતા પણ કંપારી છુટે છે.
નામ જેવો કોઇ પણ સારો ગુણ તેનામા નથી તે કાગડાએ મારા
ભરૂ ઉપર તરાપ મારવામા પ્રયત્નમા બાકી રાખી નથી પણ તેમા
ફાવી શક્યો નહિ આખરે કંચન તેના પાસમા પડી ને તે તેના
પાસમા પડી ને તેના પાસમા જકડાયો તેણે ઘણા ઉપાયો યોજ્યા
મારી ખોટી નાલાસી કરી **હું વિધવા એટલે અત્યાચારી
અને તે દુષ્ટ ગૃહસ્થાશ્રમી એટલે પવિત્ર** તેમ ડોળ બતાવ્યો.
પરંતુ સર્વનો પ્રભુ છે ભાઇ ! પ્રણામ, આપને પડેલી તસ્દીની
મારી માગુ છું

પ્રકરણ ૨ જું

મિત્રશોધ

જગદીશના જીવનનો આજ બીજો પ્રસગ એકમા નિષ્ફળ તો બીજામા જીત જગદીશને ક્ષણિક તો જીવન નિમાલ્ય લાગ્યુ સસાર અસાર લાગ્યો પણ વધુ વિચારતા મનુષ્ય જીવનમા આત્માને ખીલવવા, સુસસ્કારી બનવાનો લાભ અલભ્ય છે તેમ ભાન થયુ ને ભાવિ જ્યા ઘસડી જાય ત્યા ઇદ્રિય પર કાબુ મેળવી દુષ્કૃત્યમાથી અટકી સુમાર્ગ તરફ પ્રયાણ કરવા દૃઢ કર્યું વાગુ કર્યું. માતા સાથે સુખ દુખની વાતો કરવા માડી

એકાએક રાજદુત પત્ર લઇ જગદીશને ત્યા આવ્યો ભુમ પાડી માતાએ બહાર જઇ પત્ર લીધો રજા આપી જગદીશ રજવાડામા કઇ કઇ બનતુ સેવાનુ કાર્ય કરતો નોકર તરીકે જોડાયેલ ન હતો છતા સર્યુકાન્તનો મિત્ર હોવાથી તે પોતાનુ ધાર્યું કાર્ય કરતો, ને તેમા તેનું સારૂ વજન પડતુ તેનમા સબધીઓ તથા બીજા વિઘ્નસતોષીઓ દ્વેષથી બળતા, ને તેમા કાર્યમા વિઘ્ન નાખવા તથા તેને જ્યાને ત્યા ઝાખો પાડવા પ્રયત્ન કરતા ને સમય આવે ચુકતા પણ નહિ જેમ વતનમા કોઇપણ માણસ સરસ કાર્ય બતાવે, સેવા ઉઠાવે છતા તેની કદર થતી નથી તેમ તેનુ પણ બન્યુ હતુ દાખલા તરીકે આપણા હાલના સરકારી નેતાઓ અને મહાત્માજી હિદુસ્તાનમા કરી રહ્યા છે તેજ યુરોપ અમેરિકા માટે કરી રહ્યા હોત તો ત્યાની પ્રજા તેમને પેગમ્બર–ઇશ્વરના દુત તરીકે

તમે રોકી શકો તેમ ન હો તો પુનર્લગ્ન કરી ધાર્યા સુખો મેળવો પરતુ અન્ય માગણી મારી પાસે કરતા હો, તો તે માટે ક્ષમા, અને કોઈ પણ સ્થળે તેમ ન કરો એવી મારી નમ્ર વિનતી છે માફ કરજો હુ ઉતાવળ કરૂ છુ મારે પ્રથમ તમને ચેતવવા એ કરજે ઉતાવળ કરાવી છે આટલાથી કેટલીક શકાથી દુર થઈ હશે વધુ હુ જ્ઞાની નથી

કૃષ્ણા—જગદીશ ! તમને કઈ જીભે ધન્યવાદ આપુ ? દુષ્ટ કચનને કડવા કેમ ન લાગે જો તમારા જેવાજ યુવકો પાકે તો ભૂમિ સ્વર્ગ બને આજથી હુ તમને મારા ગુરૂ માનીશ એટલે ભાઈ કહુ તેમા પાપ નથી જગદીશભાઈ ! મને ઉપજેલા વિચારો દુર થયા છે હુ વૈધવ્યજ પાળીશ જો મારા ભાગ્યમા પતિ સુખ હોત તો આમ કેમ બનત ! આ જમાનામા જીવતા સુધી તાતના ઘરમા નહી, ઇશ્વર ભજન કરી જીદગી ગુજારીશ જો કઈ દુષ્ટ વિચાર આવ્યા હોય, અજ્ઞાની પ્રશ્નો ઉત્પન્ન કર્યા હોય તો કમજાત કચનના સસર્ગે, અને વિશેષ તમારા સગા પેલા રખડતા હરિપ્રસાદ અરે ! તેનુ નામ લેતા પણ કપારી છુટે છે. નામ જેવો કોઈ પણ સારો ગુણ તેનામા નથી તે કાગડાએ મારા રૂપ ઉપર તરાપ મારવામા પ્રયત્નમા બાકી રાખી નથી પણ તેમા ફાવી શક્યો નહિ આખરે કંચન તેના પાસમા પડી ને તે તેના પાસમા પડી ને તેના પાસમા જકડાયો તેણે ઘણા ઉપાયો યોજ્યા મારી ખોટી નાલાસી કરી **હુ વિધવા એટલે અત્યાચારી અને તે દુષ્ટ ગૃહસ્થાશ્રમી એટલે પવિત્ર** તેમ ડોળ બતાવ્યો. પરતુ સર્વનો પ્રભુ છે ત્યો ભાઈ ! પ્રણામ, આપને પડેલી તસ્દીની માફી માગુ છુ

પ્રકરણ ૨ જું

મિત્રશોધ

જગદીશના જીવનનો આજ બીજો પ્રસંગ એકમા નિષ્ફળ તો બીજામા જીત જગદીશને કાંઈક તો જીવન નિર્માલ્ય લાગ્યુ સંસાર અસાર લાગ્યો પણ વધુ વિચારતા મનુષ્ય જીવનમા આત્માને ખીલવવા, સુસંસ્કારી બનવાનો લાભ અલભ્ય છે તેમ ભાન થયુ ને ભાવિ જ્યા ઘસડી જાય ત્યા ઇંદ્રિય પર કાબુ મેળવી દુષ્કૃત્યમાથી અટકી સુમાર્ગ તરફ પ્રયાણ કરવા દૃઢ કર્યું વાળુ કર્યું માતા સાથે સુખ દુ ખની વાતો કરવા માડી

એકાએક રાજદુત પત્ર લઇ જગદીશને ત્યા આવ્યો બુમ પાડી માતાએ બહાર જઇ પત્ર લીધો રજા આપી જગદીશ રજવાડામા કઇ કઇ બનતુ સેવાનુ કાર્ય કરતો નોકર તરીકે જોડાયેલ ન હતો છતા સર્યુકાન્તનો મિત્ર હોવાથી તે પોતાનુ ધાર્યું કાર્ય કરતો, ને તેમા તેનુ સારૂં વજન પડતુ તેનમા સબંધીઓ તથા બીજા વિઘ્નસંતોષીઓ દ્વેષથી બળતા, ને તેમા કાર્યમા વિઘ્ન નાખવા તથા તેને જ્યાને ત્યા ઝાંખો પાડવા પ્રયત્ન કરતા ને સમય આવે ચુકતા પણ નહિ જેમ વતનમા કોઇપણ માણુસ સરસ કાર્ય બતાવે, સેવા ઉઠાવે છતા તેની કદર થતી નથી તેમ તેનુ પણ બન્યુ હતુ દાખલા તરીકે આપણા હાલના સંસ્કારી નેતાઓ અને મહાત્માજી હિંદુસ્તાનમા કરી રહ્યા છે તેજ યુરોપ અમેરિકા માટે કરી ગયા હોત તો ત્યાની પ્રજા તેમને પેગમ્બર-ઇશ્વરના દુત તરીકે

માન આપત" માતાએ પત્ર લાવી જગદીશને વાચવા આપ્યો વાચવો શરૂ કર્યો ભાઇ જગુ !

વિ. એકાએક દૈવ આફત નાખી છે સર્વ સોનગઢ તરફ ગયેલ ત્યાંથી નીકળી જવા છતા હજુ આવ્યો નથી ખબર મળી છે કે કાળાની ધર્મ રક્ષણાર્થે તે પુઠ લીધી છે હજી તે બચ્યુ છે ને તેને સમજાવી લાવવો તે તારા સિવાય અન્યની શક્તિ નથી તો કાલે જોઇતી સામગ્રી લઇ વન તરફ રવાના થવા તૈયાર થઇ મિત્ર ધર્મ સાચવશે ને સેવા બજાવશે

લિ. શુભેચ્છક, રાજના આશિષ

સત્રગજ ને કહુસમા ગેજ ઉપમાનથી ઓળખાતા પત્ર વાચતા ક્ષણિક ખેદ થયો છતા ધૈર્ય રાખી વિચાર્યું તો તેને ઉમંગ થયો ને જીવનનો પ્રથમ પ્રસંગ બહાર જવાનો તથા સેવાનો સત્યધર્મ બજાવવાનો આજ દિવસ આવ્યો માતા અને પત્નીને સર્વ હકીકત કહી વાકેફ કર્યા તે બન્ને સ્ત્રી સ્વભાવથી વ્યાકુળ થયા એક તો સ્ત્રી અને બીજુ વણિક વણિકમા કેટલુંક બિકણપણુ વિશેષ હોય છે લોકોને ઠગવામા, ગરીબોના ઘર લુટવામા દિવસ ને વ્યાજ કપી ધાડ પાડવામા બીકના દૂર થાય છે પણ કર્તવ્ય મારવાનુ કામ આવે ભડકી જતા વાર લગાડતા નથી પરંતુ અપવાદ તરીકે જગદીશ હતો તેનો સહવાસ રાજકુમારનો હોવાથી સમાન ક્ષત્રિયનો હતો તે માતાની રજા મેળવી સવારમા જવા તૈયારી કરવા લાગ્યો પત્નીને સમજાવતો કે આપણુ ભાગ્ય અજમાવવાનો સુગમ પ્રસંગ છે ગયેલી કીર્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો અમૂલ્ય અવસર

છે હુ મઝા કરતો પાછો આવીશ ને કેટલા વખતનો થયેલો મિત્ર-વિયોગ મટાડીશ આપણુ સાધારણ વર્ગ પણ ગજરીતીઓમા ભાગ લેવો એ આપણા અહોભાગ્ય છે, ને તેમાજ ઉન્નતિ છે આમ પત્નીને સમજાવી નિદ્રાને આધીન થવા તૈયારી કરી પત્ની શ્રમિત હોવાથી ઉંઘી પણ તેને ઉઘ આવી નહિ એકાએક આજ ગજમેવા, દેશમેવાના તરગો ઉઠયા રક સેવા પણ સતેજ બની

અહા ! મ્હારો પવિત્ર ભારત દેશ મારી પ્રિય જનેતા ! જગતમા સર્વથી શ્રેષ્ઠ પદ ધારણ કરનારી ભારતી ! રામ કૃષ્ણ ભીષ્મ હનુમાન શંકર, રામકૃષ્ણ, વિવેકાનદ, સ્વામી રામતીર્થ જેવા પવિત્ર આત્માઓની જન્મભૂમિ ! આત્મશ્રદ્ધાનેજ પ્રથમ સ્થાને ધારણ કરનારી દિવ્ય ભૂમિ ! તત્વજ્ઞાનની જનની ! ત્હારા ચરણમા—શરણમા ઉદરમા વસનાર આ બાળક તારા ગાન કઇ જીભે ગાઇ શકે ? તારા ઉપર કેટલાકોના આક્રમણો થયા, તેનો ઘા કયારે રૂઝાશે ? તારા રાજપુત્રોમાથી પણ જતા રહ્યા ગૌરવ, દાન, વિરત્વ, ધર્મિષ્ઠપણુ, ને બન્યા કુસપીઓ ! ભાઇ ભાઇઓમા પણ સપ નથી દુષ્ટ કાળા નાગ તને આમ આવડુ કયા સૂઝયુ ? મડલરાજ જેવા ન્યાયશિરોમણી શુ ત્હારી હાકથી બ્હી જશે ? અરે ! તારા જેલાજ દીવસો છે આ અવનીમા ! ! જ્યા ઉદ્યમ છે, આગ્રહ છે, ઉત્સાહ છે, અરે ! રાજ્યના એકએક પુરૂષમા વહે છે આત્મશ્રદ્ધાનું લોહી ત્યા તારી શુ ગુજાત છે ! આ વણિક પુત્ર પણ મારા રાજ્યને, મારા દેશને તારા જેવા બહારવટીઆના હાથમા આવતા, તારા પ્રપચથી સરદારોના હાથમા આવતા વગર હક્કે ગાદીપતિ થવામાથી બચાવી પોતાની ભૂમિને બચાવશે.

કાલ સવારેજ મિત્રધર્મને સાચવવા, રાજ્યસેવાને બજાવવા, દેશસેવામા આત્મશક્તિ ઉભરાવવા નીકળી પડવુ, માત્ર એજ સૈનિકની સાથે જરૂર છે પ્રયત્ન હશે, તો એજ દિવસમા સર્યુકાન્તનો પત્તો મેળવુ છુ ને ધારેલી મુરાદ બર લાવી પિતાશ્રીને મળુ છુ આમ વિચારમા ને વિચારમા નિદ્રાધીન બન્યો. રાત્રી સુસવાટાબંધ પસાર થઇ પ્રાત થતા સ્નાન વગેરે નિત્યકર્મથી પરવારી માતાની આશિષ મેળવી રાજભુવન તરફ વિદાય થયો

આ તરફ સર્યુકાન્ત સોનગઢથી નીકળી ગયેલ છે, તેવા સમાચાર મલ્લરાજને મળ્યા બે ત્રણ દિવસ વિત્યા ત્યા સુધી સર્યુનો પત્તો નહિ જેથી રાજકુટુંબમા ચિંતા ફેલાઈ મલ્લરાજ ગભરાયો ને તેના ખેદનો પાર ન રહ્યો કટોકટીના પ્રસંગમા એકના એક પુત્રના સમાચાર ન જાણવાથી બહુજ લાગી આવ્યુ. રાણીના કલ્પાતનો પાર ન રહ્યો નહિ. શોધ માટે ઠેરે ઠેર માણસો દોડાવ્યા. પ્રજા ચિંતામા પડી પ્રજામાથી એક ટોળી તૈયાર થઇ અને રાજપુત્રને મેળવી આપવાની શરતે શોધ કરવા નીકળી પડી તેનો નાયક ગોવિંદ બન્યો મલ્લરાજની સંમતિ મેળવી કાળાનાગના બહારવટાના જંગલ તરફ તે ટોળીએ રસ્તો પકડ્યો આટલા પ્રયત્નો કર્યાં છતા રાજાને ચેન પડ્યુ નહિ સોનગઢ નરેશ મૂળસિંહને તપાસ માટે કહેણુ મોકલ્યુ તે પહેલા ત્યાથી એક ટુકડી નીકળી ચૂકી હતી યાદ આવતા જગદીશને તે કામ સોંપવામા આવ્યુ, કેમકે જે કામ કોઇથી ન થાય તે તેનાથી બને તેમ હતુ સર્વ સૈનિકો તેનો પત્તો મેળવે તેના શરીરને સંભાળે પણ કોઇ અગત્યના કાર્યમા રાજપુત્ર ગુંથાયેલો હોય તો તેમાથી સમજાવીને પણ લાવે તેવો

એક જગદીશજ હતો ને તેથીજ પત્ર લખી તે કાર્ય જગદીશને સોંપ્યુ હતુ

જગદીશ સવારમા તૈયાર થઈ આવ્યો અત્યારે તે એક ક્ષત્રિય પુત્ર જેવો શોભતો હતો કોઇ પણ તેને વણીક કહી શકે નહિ તેવો તેનો દેખાવ થયો હતો ગોઠવણ પ્રમાણે બે સૈનીકની માગણી કરી. તે મુજબ બે સારામા સારા સૈનીકો તેની સભાળ માટે બોલાવવામા આવ્યા ને તેમને હુકમ કર્યો કે સર્યકાન્ત જેટલુજ માન જગદીશને આપજો તે કહે તે માનજો જ્યા સુધી તે ધાર્યુ કાર્ય કરી પાછો ન ફરે, ત્યા સુધી મારી આજ્ઞાનુ પાલન ન કરશો પણ તેની માનજો, જુદો ન કરશો અત્યારે તે તમારો રાજા છે ભાઈ જગુ ! ભાઇને તેડી, ફતેહ મેળવી, જલદી આવે એજ આશીષ ! રાજાએ આશીષ આપી રાણીએ પણ કુમકુમ ચાલ્લો કર્યો ને પુત્ર જેવુજ માન આપી માતૃભાવ દર્શાવ્યો, ધન્ય છે એ રાજા રાણીને ! જોનારાઓને આ બનાવ એકી ટસે જોઇ રહ્યા ને રાજા તથા પ્રજાને ધન્ય માનવા લાગ

જગદીશ તથા તેના બે સૈનિકો સપાટાબધ શહેરમાથી બાગોળ ને ભાગોળેથી આગળ એમ ઘોડા પુર વેગથી દોડાવતા કાળના બહારવટાના જગલ ભણી પ્રયાણ કરવા લાગ્યા મધ્યાહ્ન થતા નાસ્તો કરવા એક સરોવરના કાઠે ઘોડા છોડયા ને ભાથુ છોડી નાસ્તો કર્યો પાણી પી આરામ લીધો

નમતો પ્હોર થતા સજ્જ થઇ પ્રવાશ શરૂ કર્યો સાજ પડતા કાળના જગલની હદમા પ્રવેશ કર્યો અહી બહુ સાવચેતીથી કામ લેવાનુ હતુ કેમકે કાળના જગલમા પેસવુ, ને નાગના દરમા હાથ

ચાલવો અને સરખુ હતુ તેના પાચ હજાર બહારવટીઆ આખા જગલમા થોડે થોડે અતરે ભટકતા અને પ્રસગ પડે એકત્ર થઇ જતા આગળ ચાલતા પચીસ ઘોડેસ્વારની ટુકડી મળી અરસ્પરસ વાર્તાલાપ થતા મુળસિહના માણસો છે એવુ જાણમા આવ્યુ જગદીશે તેમને કેટલાક પ્રશ્નો પુછયા ખુલાસો મેળવી લીધો, તેમને ઉત્તર દિશા તરફથી નિર્ણીત દીવસે તેજ સમયે કાળના રહેઠાણ પર આવવા આમત્રણ કર્યું તે છુટા પાડયા સેનિકો જગદીશની ચતુરાઇ જોઇ મોહ પામ્યા રાત્રે એક વટવૃક્ષના આશ્રય તળે વિસામો લીધો એકેક જણે જાગૃત રહી ચોકી કરવાનુ માથે લીધુ વસ્ત્રો બદલી કાળા બહારવટા જેવાજ ધારણ કર્યાં હતા જેથી તેમને કોઇ ઓળખી શકતુ ન હતુ.

મધ્યરાત્રીએ જ્યારે જગદીશ જાગતો રહી રક્ષણનુ કામ કરતો હતો, ત્યારે તેને ચાદની રાત્રીમા મઝા પડતી હતી અને મનમા કહેવા લાગ્યો કે કયા શહેરનુ સુખ ને કયા આ કુદરતી જગલના સૌન્દર્યનુ સુખ ! ! જગદીશને રક્ષકનુ કામ કરતા લજ્જા નડતી નહતી તે આ બન્નેનો ભાઈ જેવો બની ગયો હતો મુસાફરીમા તેમજ બને છે નાના મોટાનો ભેદ દૂર થઇ જાય છે, ઇશ્વરની પાસે સર્વ સમાન છે આપણા શેઠ શાહુકારો કે મીલ માલેકો અને અમલદારોના જ મગજમા નાના મોટા, હલકા ભારે, નીચા ઉંચાનો ભેદ ભરાયલો જોવામા આવે છે પણ ' મોટા મોટાઇ કદી નવ જણાવે ' એજ ખરી મોટાઈ છે.

રાત્રી રાત્રીનુ કામ કરતી હતી જગદીશ જાગતો હો। ચદ્રની શીતળતા ભોગવતો હતો એકાએક તેની સ્હામે એક આકૃતિ નજરે

પડી જગદીશ પ્રથમ કઇ હબકયો પછી નિડર બની શાત રહયો સામેની આકૃતિ પાસે આવવા લાગી નિકટ આવતા પ્રશ્ન કર્યો કેમ આજે મુકામ અડી નાખ્યો છે? શુ હાથ આવ્યુ? વગેરે પ્રશ્નો પુછ્યા

જગદીશ પ્રશ્નથી સમજી ગયો, કે આ બહારવટાનો માણસ છે, ને તે આપણને પણ તેમાનાજ ધારી પ્રશ્ન પૂછે છે, અત્યારે તો વાણીયાપણુજ કરવુ હા ભાઇ આજ તો ખૂબ માલ લીધો છે ને તેથી આ બે મઝામા ફરે છે સરદાર પાસે મોટી મોટી ભેટો મળશે ને તમને પણ મળશે તમે કાઇ કર્યું કે નહિ? ઉડાવ્યો

સામેની વ્યકિતએ ઉત્તર વાળ્યો આજ તો કાઇ ના મળ્યુ

બહારવટીઆની સખ્યા વધુ હોવાથી એક બીજાને દીઠે કે સુરતથી તરત ઓળખાઇ શકે તેમ ન હતુ છતા કપડા એકજ પ્રકારના ને વળી રાત્રી એટલે જગદીશનો આમા જય થયો

જગદીશે સર્યુનો પતો લાગવાના હેતુથી પ્રશ્ન કર્યો કેમ ભાઈ! સરદાર પાસે કયારે જવાના છો? અમે તો હવે નીકળીશુ

એમ કેમ તમને ખબર નથી મળી? સરદારને ત્યા ચાર દિવસ પર મોટી મીજલસ છે ત્યા સર્વને એકત્ર કરવામા આવનાર છે કેમકે સોનગઢ વાળી મોહિનીને ઉઠાવી આણી છે. ને તે દિવસે તેના લગ્ન થશે મહારાણા સાથે બહારવટીઆએ કહ્યુ

એમ કે? ચાલો ત્યારે સવારેજ તે તરફ વહેલા જઇ, બે દિવસ સુધી આનદ લાભ ભોગવીએ, જગદીશે કહ્યુ

લો ભાઇ માતાજીની જે, રામ રામ, એમ કહી આવેલ વ્યક્તિ ચાલતી થઇ

સામેથી તેવોજ ઉત્તર આપ્યો જગદીશને જોઈતી પાકી બાતમી મળી પ્રથમ કાર્યમા જન્મનો જાતી સ્વભાવ ખૂબ કામ લાગ્યો સામા સાથે સામા જેવા જ બની જઇ પોતાનુ કાર્ય સાધી લીધુ, નહિતો જાહેર થવામા ભારે જોખમ ખમવુ પડત

મન સાથે વિચાર કર્યો, કે આ પાપીના કહેવા પ્રમાણે મોહિનીને કાળો નાગ અને તેનો પ્રપચી સરદાર જુલમ જરૂર ઉપાડી લાયા હશે તે ધારવા પ્રમાણે સર્યુભાઇ પોતાની પ્રિયતમાને ઉપાડી જનાર પાછળ, બચાવવાને એકલા પધાર્યા હશે ઠીક થયુ કે મુળની ટોળીને તેજ દિવસે બોલાવી છે આગળ બુદ્ધિ વાણીઆ-ભાઇની વપરાઈ છે મોહિનીને સતામણી ચાલતી હશે રજપુત સિહણે ચતુરાઇ વાપરી હશે ને સર્યુકાન્ત પણ તે દિવસે જીવ સાટે કામ પાર પાડવાનાજ કેમકે સિહના બચ્ચા છે'' ત્યા ધાર્યુ કામ થશે ભાઈ મળશે, ભાભી છુટશે ને મળશે ને કાળાનાગ-પણ ઘાટ ઘડાશે વળી સાથે સાથે સૈનિકોની મોટી ટોળી, જે બાપુએ આગળથી મોકલી છે તે કાલ સુધીમા મળી જાય તો તે પણ કામ લાગે ઇશને કરવુ હશે તો તેમ બની રહેશે આમ વિચારોમા અર્ધ રાત્રી વીતી એક સૈનિકને ઉઠાડી પોતે શ્રમિત થવાથી આરામ લેવા લાગ્યો. સવાર થતા ઉઠી તૈયાર થઇ ઘોડે ચઢ્યા, ધીમે ધીમે ઘોડા ચલાવવા લાગ્યા રસ્તે ચાલતા રાત્રીની હકીકતથી બન્ને સા-થીને વાકેફ કર્યા

પેલા બે તો જગદીશના કાર્યથી આશ્ચર્ય પામ્યા ને ધાર્યુ કામ સફળ થવાના શુભચિન્હો નજર આગળ ખડા થવા લાગ્યા, ઇનામોની લાલચો પણ સતેજ થઇ

આગળ ચાલતા ચાલતા પાચેક માઈલ ગયા હશે, તેવામા ગોવિંદની ટોળી મળી, અરસપરસ પિછાણ થયુ પોતાના વતનીઓને અને વળી ચુસ્ત રાજ-દેશ ધેવકોને જોઈ કોનુ હૈયુ પ્રફુલ્લત નિ બને ? ભેટયા અને આનદોદધિમા ઝોલા ખાવા લાગ્યા, સુન્દર સ્થાન જોઇ છુટથી છાવણી નાખી મઝા કરવા લાગ્યા, તથા જોએલા, અનુભવેલા બનાવોની આપ લે કરવા લાગ્યા તેમને કાઇ ડર ન હતો, કેમકે **પચાસ યુવકો પાચ હજારને ભારે હતા**

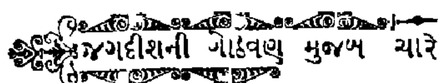
કાળાને આ લોકોના સમાચાર મળ્યા હતા ને તે તેમનાથી ડરતો હતો જગદીશે પોતાના કાર્યની ગોઠવણી તેમને કહી અને પૂર્વથી તેમની ટોળીને આવવા આમત્રણ કર્યું આમ ચોપાસથી ઘેરવાની તેની ઇચ્છા હતી સર્વેએ કબુલ રાખી અને આટલી નાની વયમા જગદીશની આવી સરસ રાજ પુરૂષ તરીકેની ખીલવણી જોઇ તેને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા રાત્રી મઝામા ગાળી, નિરાતે ઉઘ્યા બેજ સરદારો જાગૃત હતા

સવાર થતા ગોવિદની ટોળી અને જગદીશ તથા તેના બે સાથી છુટા થયા મેળાપના દિવસને એક દિવસનુ અતર હતુ, સૂર્ય ધીમે ધીમે ઉપર ચઢતો હતો, ને કિરણોથી તાપ વર્ષાવતો હતો જગદીશના હૃદયમા મલ્લરાજના રાજસેવકોની ટોળીને મળવાના વિચારો ખાલી રહ્યા હતા તેવામાજ ધાર્યું આવી મળે તેમ તેજ ટોળી સામેથી જણાઇ પાસે આવી જગદીશે પોતાની ઓળખ આપી. અને સકેત પ્રમાણે પશ્ચિમથી તે ટોળીને કાળાનાગની છાવણી ઉપર ધસી આવવા જણાવ્યુ ને સર્વ હકીકતથી વાકેફ કર્યા થોડો સમય આરામ લઇ ધાર્યું કામ કરવા છુટા પડયા

આમ જગદીશે ચારે બાજુથી સૈનિકોની વ્યુહરચના ગોઠવી દીધી અને એક મહાન સેનાના સેનાધિપતિનુ કાર્ય બજાવ્યુ તેને પ્રથમથી સર્વ બાબતમા યશ મળતો ગયા, ને ધાર્યા પ્રમાણે બાજી ગોઠવાઇ વચ્ચે વચ્ચે કાળાના માણસો મળતા, પણ તેજ પોશાકમા સરખા હોવાથી ઓળખી શકતા નહિ રાત્રી પડતા આરામ માટે આગળની માફક જોગવાઇ કરી રાત્રી ગાળવા લાગ્યા

પ્રકરણ ૩ જું.

મોહિનીનો છુટકો

જગદીશની ગોઠવણ મુજબ ચારે તરફથી સરદારો તથા સૈનિકોની ટોળી છુપા વેશે હલ્લો કરવા તૈયાર થઈ રહી હતી આજે મોહિની સાથેના લગ્નનો હર્ષ કાળાની છાવણીમા છવાઇ રહ્યો હતો જુલમનો હર્ષ કાળા કરતા અદકો હતો કેમકે આજે કાળાને ટોચે ચઢાવી પછી પોતાની પ્રપચી જાળમા તેને ફસાવવાનો હતો

કાળાનાગના નિયમ પ્રમાણે સવાર થતા સર્વ સરદાર તથા બહારવટીયા એકત્ર થયા હતા તેઓ પોતાના જગલના મનાતા રાણાને સલામી આપવા આવ્યા એક પછી એક મુલાકાત થઇ તેમના હર્ષનો પાર ન હતો, કેમકે આજ રાણાના લગ્નની ખુશાલીમા ઇનામની લાલસા તેઓ દબાવી શક્યા ન હતા, સલામીનું કામ પુરુ થશે

સૂર્યદેવ બરાબર તેજસ્વી થયા હતા વસંત ઋતુ હતી સવારના નવ વાગતાનો શુમાર હતો વાજીંત્રો વાગવા લાગ્યા કાળો ફુલાતો ફુલાતો ભનકાદાર પહેરવેશે બહારવટાના મિહામણા રૂપમા કુદરતી સમામ ડપ આગળ આ યો ને જુલમને જણાવ્યુ જુલમ ! વાર ન થવી જોઇએ નરદારો તથા સૈનિકો વ્યવસ્થિત થાવ તમારી પૂજ્ય રાણીના દર્શન માટે તમને આતુરતા હોય એ સ્વભાવિક છે ને તેથી તેના દર્શન કરવા વ્યવસ્થિત બનો જુલમસિંહ ! મિત્ર ! મારા દિલોજાન જાવ તમામ આજથી થનાર પૂજ્ય પરમ પ્રિય ભાભીશ્રીને અહી લાવો તે બુદ્ધિમા હવે આવી હશે

મોહિનીને પકડી લાવ્યા બાદ તેની બેભાનવસ્થામા કાંઇ છેડ કરી નહતી એક બે દિવસ પછી ભાન આવતા જુલમ તથા કાળાએ નામ પ્રમાણે બળજોરી કરી, પરંતુ શિયળવતી સદ્ગુણસંપન્ન શૂરી ક્ષત્રીયાણી તેથી ડગી નહતી તેને ઇશ્વરનો ભરૂશો હતો પરંતુ બહુ જોરવાળા જુલ્મી જુલમગાર આગળ એક અબળાનુ શુ ગજુ ? તેણે ખામોશ ખાધી યુક્તિ શોધી પંદર દિવસની મુદત માગી કેમકે તેને વિશ્વાસ હતો કે મારો પૂજ્ય, મારા પ્રિય સ્વામી સર્યુ મને બચાવવામા પાછી પાની કરવાનો નથી **જે શુરો ક્ષત્રિય પોતાની લક્ષ્મી, સ્ત્રીના બચાવની ખાતર જાનની પણ દરકાર કરતો નથી તેજ ક્ષત્રિય છે, નહિ તો બીજા હિચકારાજ સમજવા !**

આજે મોહિનીની મુદતનો છેલ્લો દિવસ છે સર્વ તૈયારી થઇ ચૂકી છે કાળાના હુકમી શબ્દો કાને પડતા જુલમ તરત મોહિની પાસે આવ્યો મોહિની નિરાશ હતી સર્વ આશામા નિરાશા ભાસતી હતી ગભરાતી હતી તેના શરીરને બળજોરથી ધમકાવવામા આવ્યુ

નિરાધાર મોહિની આક્રંદ કરવા લાગી સભામંડપમાં આવી, હાથ જોડી કાળાની સામે ઉભી રહી સભાના કેટલાક વૃદ્ધ દયાળુના મનમાં દયા ઉપજી પણ તે શું કરી શકે? કાળાએ તેને બહુ બહુ પ્રકારે સમજાવવા યત્ન કર્યો પણ તે સર્વ નિષ્ફળ આખરે જુલમને તેના પર જુલમથી બળાત્કાર કરી તેનો હાથ પોતાના કાળના હાથમાં ધરવા હુકમ કરવામાં આવ્યો જુલમ ત્યાર્થી જુલમી મગરૂર હુકમનીજ રાહ જોઇ રહ્યા હતો ઇંદ્રની અપ્સરા તુલ્ય પવિત્ર રમણીના ઉપર બળાત્કાર કરી તેના શરીરનો સ્પર્શ કરવો તેને મન આનંદ હતો જુલમે મોહીનીને પકડી, તાણી કાળાની સામે ઉભી રાખી

મોહિની થરથરતા શબ્દે કાળા પ્રત્યે કહેવા લાગી પિતા તુલ્ય કાળસિંહ! આમ મને ઉપાડી લાવવાનું પ્રયોજન? મારા બાઇ ભાભીથી વિખુટી કરવાનું કારણ? આવા ભયાનક અરણ્યમાં, અરે! આવા ભૂત જેવા રાક્ષસી મનુષ્યોની વચ્ચે હું રંક બાળાને ઉભી કરવાની જરૂરીયાત? કમાડી કાગડા નીચ હત્યારા જુલમના હાથથી મારી આ દશા કરવાની મતલબ? શું તમે નથી કહી શકતા? તમારા રાક્ષસી કૃત્યો નથી જણાવી શકતા? અશક્ત હો તો મને છોડી દો આ ખુશાલી શાની છે! મારે મન હોળી છે તમારે મન દીવાળી શી!

જુલમ આ શબ્દો સાંભળતા થરથરતો ગયો પોતાને ગાળો પડતી સાંભળી ખીજાયો મોહીનીના કટકા કરવા તૈયાર થયો, પણ કાળાનાગની અમર આશાને ધુળી નાખવાને તેની શી તાકાત? તે તેમ કરવા ધસ્યો કાળાએ તેને રોક્યા ને કહ્યું જુલમ! ને તો તેમજ હોય એ માન માગે છે, જો તે મને પિતા કહે છે હું ક્યો તેનો પિતા અરે! ગાંડી હું તારો પિતા નથી પતિ છું આજથી

તારા સૌભાગ્યનો ચદ્ર 'કુ જો, આ બધા તારી સેવા કરવા તૈયાર છે તારા હુકમની રાહ જોઈ બેસી રહ્યા છે તુ હુકમ કરે તેટલીજ વાર છે

મોહીની—એમ ! ઓ શુરા સરદારો, જો તમે શુરા હો સ્ત્રીઓની લાજ જતી બચાવનાર હો ક્ષત્રિય હો, મનુષ્ય હો મારા શબ્દ રૂપી સેવાની રાહ જોઈ રહ્યા હો, તો તમને આજ્ઞા કરૂ છુ કે આ જુલ્મી જુલમના શરીરના ટુકડા કરો કાળના પજામાથી છોડાવો મને લાવ્યા હો ત્યા મુકી આવો મારા મુળસિહ ભાઇ તથા મારા પ્રિય સર્યુકાન્તને મેળાવો

કાળો, સર્યુનુ નામ સાભળતા ચીડાયો, ઉશ્કેરાયો **મોહીની** બસ કર તારી લવારી બધ કર ચલ મુહ્રત પ્રમાણે મારી લગ્ન ગાડમા બધાઇ જા વિલબ ન કર મારા શત્રુના નામની માળા તજી તેને શત્રુ માનતા શીખ આમ કહી મોહીનીના શરીરને સ્પર્શ કરવા આગળ ધસ્યો

મોહીની છછેડાયલી સિહણ માફક છલગ મારી દુર થઇને કહેવા લાગી કાળા આ તારી લુટથી એકત્ર થયેલા લક્ષ્મી ઉપર મને મોહ ઉપજાવે છે પણ

> " કાગ કીડા પોતા તણુ, ઉદર ભરે છે નિત્ય
> તેમ ભરે નિર્દય માનવી, એ તે કેવી રીત ? "

કાળો—જવાદે, તારી ડહાપણ ભરી વાતો મને મૃત્યુનો પણ ભય નથી ઇશ્વરને પણ હુ માનતો નથી અરે ! જો મને તેડવા યમ ખુદ આવ્યા હોય તો મારી વીરહાકથીજ પાછા જાય તો પછી

હતા શાસ્ત્રીય વચનો શું પ્રયોજન ? જો નહિ માને તો પછી આ શમશેરથી તારા દેહના ટુકડા થશે

મોહીની —

" ડોલે દશે દિગ્પાલ, ને ભાનુ તપે પશ્ચિમમાં,
સરીતા ભલે ઉલટી વહે વહે, પણ ના ડગે વિરાગના !
મેરૂ ડગે આલમ તણા, માઝા મહોદધી છો મુકે,
પ્રલય ભલે હો વિશ્વમાં, સતી નાર શિયળ નહિ ચૂકે "

કાળો —અરે જુલમ બસ હવે, આને આગળ ન બોલવા દે

મોહિની —

" ગણે કદી જો નામ, છો શુળી ઉપર ચઢવું પડે
નમે કદી જો દમ છો શમશેરના ઝટકા પડે
છરીએ કરી માથું કુટો, ટુકડા કરો આ જાનના
દુશ્મન ભલે માથા કુટો, પણ વાળ વાકા થાય ના !

જુલમ —મોહીની ગાંડી છું આટલી નાની વયમાં મહારાણીશની મામા થવું ના ગમે ? હું તારા હિતેચ્છુ છું તેથી કહું છું નહિ તો પછી મારી ફરજ મારે અદા કરવી પડશે આમ કરી ઘોડો સમીપ આણ્યો પણ મોહીની એકની બે ન થઈ

આ તરફ મધુને છુપી બાતમી મળી ચુકી હતી તે તયારજ હતો સર્વ ચિતાર ઝાડીમાંથી જોઈ રહ્યો હતો એક દિશામાં તે, તો બીજી દિશાએ જગદીશની સંકેતાનુસાર ટોળી મોહીનીના સતી તનની પરીક્ષા સર્યુંને થઈ પોતાના અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યા આવી અચળ ધર્મવાળી ધર્મપત્ની મેળવવાને મનમાં મગ્ન બન્યો

લીન થયો હતો તેનામા એકાએક બદુકોના અવાજ કર્ણ પર પડયા ચમકયો તરવાર ખેચી કાળા તરફ ધસ્યો

જુલમે બહુ બહુ પ્રકારે મોહીનીને સમજાવી પણ સર્વ પ્રયત્ન નિષ્ફળ આખરે ના ઇલાજે માત્ર બીક આપવા માટે તલવાર ઉગામી તેનામા જગદીશે સીટી મારી કે બદુકોના અવાજ કરતા ત્રણે દિશા તરફથી સૈનિકો તુટી પડયા મહારવટીઆ જીવ લઇ નાઠા માત્ર કાળો તથા જુલમ તરવાર ખેચી ઉભા સર્યુ તો આની સામો ઉભો હતો જગદીશે ઓળખ્યો પણ ઉતાવળ ન કરી મોહીનીને બચાવી, પ્રેમી નયનો મળ્યા મુળના માણસો સાથે પોતાની ખાસ સ્વયમેવકની ટુકડી રાજસેવા ઉપજાવવા ખાતર આવી હતી તેને મોકલી, અને તે લોકની સભાળ નીચે મોહીનીને રવાના કરવામા આવી તેમા વિલબ ન કરો કેમકે આવા કાળમા ઢીલ કરવી, તે મુર્ખાઇ માની શકાય

કાળાનાગે સર્યુને ઓળખ્યો, કાળાને સર્યુએ ખુબ સમજાવ્યા વિનવ્યો પણ મોઢાનો મીઠો ને હૃદયનો કડવો કાળો, એક નાના બાળકનુ માન કેમ રાખે ? હસી કાઢયો

જગદીશ ને સર્યુ થભ્યા ભેટયા, આનદાશ્રુ ઢળી પડયા કાળાએ સર્યુ પાસે જગદીશની ઓળખાણ માગી કેમકે આ જીતમા જય અપાવનાર જગદીશ હતો તેનુ તેને ભાન થતુ હતુ તેને ફોડવા મન સાથે નિશ્ચય કર્યો પણ તે કપટીને કયા ખબર હતી કે જગદીશ તે જગદીશ છે કાળો તથા જુલમ હમણા બેજ હતા સાથી કોઇ ન હતા સર્યુએ ધાર્યુ હોત, તો જરૂર તે બન્નેને યમશરણ પહોચાડત અથવા કેદ કરત ને પ્રજાનો પોકાર દુર કરત તથા પોતાની કીર્તી અમર કરત, પણ દયાનો ભડાર સર્યુ

દયામાં ડુબ્યો બન્નેને મારી બક્ષી કપટી હુટાગાઓએ મોઢેથી માફી માગી નાના બાળકને વિનવતો કાળો આ પ્રસંગે કેવો બન્યો હશે તે વાચકે પોતાની જાતથી ખ્યાલ કરી લેવો માણસ ગરજ વખતે કેવી વિનવણી કરે છે કેવા કાલાવાલા કરે છે, સ્વાર્થ સારવા નજીવી વસ્તુ અમુલ્ય મનાવે છે સાધારણ પ્રકૃતીના મનુષ્યને મહારાણા નમવા તત્પર થાય છે ને તેનું સરસ ઉદાહરણ **જગદીશને વીનવતો કાળો નાગ ? !**

જગદીશનું દયાળુ હૃદય દયામાં છલકાયું મર્યુને સમજાવ્યો ને કાળાની વતી પોતે માગણી કરવા લાગ્યો સર્યુને તેને સમજાણ આપી કે જો આપણે બે એકલા તેના સપાટામાં આવ્યા હોઇએ તો જરૂર તે ન છોડે ને આ ભૂલ થાય છે પિતાશ્રી ઠપકો આપશે જગદીશ ! તું ક્ષત્રિય ધર્મ ભૂલે છે

જગદીશે પ્રત્યુતર કર્યો પ્રિય સર્યુ ! ખરેખર ત્રિય ધર્મ એજ છે કે શરણાગતનું રક્ષણ કરવું, જીવતદાન આપવું ને તે તમારે માન્ય કરવું પડશે

જગદીશના કહેવાથી વડીલ કાકા નાગને તથા તેના સરંરક્ષ જુલમને માફી બક્ષી છુટા કર્યા ને હવેથી બહારવટુ ન કરવાને પ્રાર્થના કરી તથા પોતાના પિતા પાસે આવી અર્ધું રાજ્ય માગવા ને પોતે તે અપાવવા વચન આપ્યું પરંતુ લોભી, ઠગારા, ને શાનું ગમે ? મુખથી હા ભણી છુટા થયા સર્યુ તથા જગદીશ રસાલા સાથે વધુ વખત ન થોભતા ત્યાથી ચાલ્યા અને મોહિનીને મુળ-રાજને સોંપી પિતા પાસે જવા નિર્ણય કરી બન્ને મિત્રો આગળ પગલું ભરવા લાગ્યા

પ્રકરણ ૪ જુ.

સ્ત્રી

બહારવટીઆના સરદારના હાથથી, મોહીનીને મુક્ત કરી, સરદારોને હફાવી, નમાવી, માફી મગાવી બન્ને મિત્રો આગળ ચાલ્યા, વિયોગી સમયની વીતી વિતકો કહેવા લાગ્યા જગદીશ સર્યુ કરતા બે વર્ષે મોટો હતો લગ્ન થયેલુ હતુ વિશેષ આત્મલગ્નનો અનુભવ ને સ્નેહની કસોટી સુન્દરીના જીવનની થયેલી હતી જ્યારે સર્યુ પોતાની સ્નેહ પ્રતિમાને મેળવવા અથાગ પ્રયત્ન પ્રથમથીજ વરી જીવન શાતિની તૈયારી કરતો હતો એક મેળવીને પછીથી તેમા આવતા વિઘ્નો દુર કરવા મથતો તો બીજો પહેલેથીજ વિઘ્નોને હઠાવતો

મોહીનીના બચાવથી છેમજ જગદીશ સમાન હૃદયના મિત્રના મેળાપથી સર્યુને અત્યાનદ થયો તે દરરોજ આનદી રહેતો છતા આજના આનદની પરિસીમા ન હતી બન્ને મિત્રો સહોદર ભાઈ છે એવી જોનારને ખાત્રી થતી ઘોડાઓ નચાવતા, કુદાવતા, દોડાવતા તેઓ સોનગઢના માર્ગે જતા હતા, સૈનિકો કેટલાક દીનના શ્રમથી ધીમે ધીમે ગપ્પા હાકતા તથા સુડા બોતેરની, બત્રીસ પુતળીની વાતો કરતા ચાલતા હતા

સોનગઢ અહીથી વીસ માઇલ દુર હતુ બહારવટાનુ જગલ વટાવી તેઓ વસ્તીમા આવ્યા વચમા બ્રહ્મપુરી આવતી હતી ત્યા સૈનિકોએ મુકામ નાખી, પડેલા શ્રમને લીધે આરામ લેવાનુ નક્કી

કર્યું સર્યુની મજુરી મેળવીને મુકામ થયો, તણુઓ હોકાયા મોહિની આગળ સરક્ષણ નીચે ગઈ હતી તેણે આગળ જઈ પોતાના પ્રિયની સગવડો કરવાનુ શરૂ કર્યું પરતુ તેનુ ચિત સ્થિર ન હતુ પ્રિયાના વિયોગે પ્રજળતી હતી જેથી ઘડી ઘડી માર્ગમા મદદ કરનાર પ્રિય મિત્રને જોવા સારૂ આતુર હતી

સનિકો પોતાની ખાવા પીવા વગેરેની તજવીજમા હતા મોહિનીના તણુમા સર્વ તૈયારી થઈ ચુકી એટલામા સામેથી બે ઇદ્રકુમાર જેવા નર રત્નોના ઘોડા મોહીનીની નજર સમક્ષ ખડા થયા હૃદય હર્ષીત થયુ અને સર્યુ કરતા જગદીશ વધુ ખુબસુરત હતો છતા તેને દ્વેષ ન થતા આનદ થયો અલ્પ સમયમા બન્ને મિત્રોએ તણુ પાસ આવી ઘોડાઓ મોકલાવ્યા મોહીની સામીજ આવી નયને નયન મળ્યા અધરો સ્થિર થયા જગદીશને આનદ થયો બન્ને મિત્રો શ્રમિત હોવાથી પલગમા જઈ બેઠા મોહીની સામેજ આસન-માસનમા પડી

મોહીની તે મોહીનીજ હતી જગદીશ મિત્રને આશિષ આપવા ઉઠ્યો, હર્ષમા **ચુગલ સુખી રહો**। એવા ઉદ્‌ગાર નીકળી પડ્યા મોહીની લજવાઇ પરતુ તે સકોચ વધુ વખત ન રહ્યો ફળ દુધ આદિ ઉપયોગ કર્યો શ્રમ્યાન હોવાથી પ્રેમી મુસાફરો નિદ્રાવશ બન્યા

નમતો પહોર થતા જગદીશ તણુ બહાર નીકળ્યા સામી નજર પડી કુવો જોયો અને દ્રષ્ય નજરે પડ્યુ

આ શુ ? બ્રહ્મપુરી, મિત્ર સાથેની વાતચીતમા કઇ ધ્યાન ન ર્‌હ્યુ બરોબર **પ્રિયતમા કરતાં મિત્ર વિશેષ હોય છે તે સત્ય**

છે. ચાલ, સર્યુની આજ્ઞા માગી ગામ તરફ વળુ વિચાર કરે છે તેવામાજ કુવા ઉપર પોતાની પ્રિય હૃદયથી માનેલી, સ્નેહ લગ્નમા જોડાયેલી હૃદયેશ્વરી સુદરી દીઠી] સુદરીને તેણે ઓળખી સુન્દરીની નજર આ તરફ વળી પણ તે મુઝાઈ—મુચવણમા પડી આવા રજવાડી સાજમા પોતાનો પ્રિય ક્યાથી હોય ? તેમ માન્યુ પાણી લઇ આવી જોનાર તે સુદરીને કઇ આખે નીરખી શકે ? જગદીશ તે મોહેતેમા જોડાયો ન હોતો ! તે મોહાધ ન હતો નામનો સ્નેહી નહિ પણ સ્નેહ કાજે જાન તોડી નાખનાર સ્નેહી હતો તેને ખ્યાલ હતો કે સૌન્દર્યમા સર્વ ગુણ હોય છે કયાશ નથી હોતી તે ત્યાએ ખેચાતો હતો અનુભવની ખામી હોવાથી અલ્પ પરીચયે ઉદાર, ભોળુ, દયાળુ દીલ દોડયુ હતુ ને સુદરીના પવિત્ર જીવનનુ રક્ષક બન્યુ હતુ

તણુમા જઇ સર્યુકાન્ત ઊઠયો હતો તેની રજા માગી સત્ય બાબત જણાવી સર્યુ ખુશ થયો અને વિશેષ કહ્યુ કે તે તમારા સુદર સ્નેહરાણીને અહીજ લાવજો કે જેથી મોહીનીને પણ આનદ મળે બન્ને સ્ત્રી હૃદયો મળે ને ઉમગ ખાલી કરે કેમકે **સ્ત્રી હૃદય ખોલાવવા સ્ત્રી હૃ ય હોય તો ઠીક પડે.**

ભાઇ ! સુદર અહી ક્યાથી ? તમારી પાસે નથી રહેતા ! વાહ ! જો એ અહી હોય તો પછી આ ગામને પાધરે મુકામ કેમ હોય, શુ અમને ત્યા લઇ જવામા અડચણ હતી ? અમને ત્યા મઝા રહેત ને અમે સુખે આવતે મોહીનીએ કટાક્ષ કર્યુ

સર્યુ—મોહીની ! તુ પછી જાણશે હમણાજ તે અહી તેમને તેડી આવે છે જગદીશ ત્યાથી નીકળ્યો એટલે સર્યુએ મોહીનીને

જગદીશ—સુંદરીના સબંધની હકીકત કહેવી શરૂ કરી જો સાંભળ જગદીશ મારો મિત્ર છે—જાગીરદાર છે લગ્ન થયલ છે દેહ લગ્નથી પરણેલ પત્ની સુશીલા કુન્દનપુરીમાં માઠી પામે છે જગદીશ સાધારણ વર્ગનો મનુષ્ય છે તેનો ને મારો અભ્યાસ સાથે ચાલતો અમે બાળપણના ખાસ દોસ્તો છીએ તેના જેવો નીતિમાન, નીખાલસ, નિષ્કપટીને નિપુણ હજી મે કોઇ જોયો નથી દયાનો ભંડાર છે સર્યુએ ટુંકામાં પતાવવા માંડયું

મોહીની—પ્રિય ! તેમને તમે નીતિવાન કહ્યા ત્યારે શું સુશીલા સિવાય આ સુન્દરી તે પત્ની નહિ ને તે કોણ તેમની દ્વિતીય પત્ની ! ને તે ન હોય તો નીતિમાન કેમ મનાય ?

સર્યુ—બરાબર છે નીતિમાન ન કહેવાય તેણે તેની સાથે લગ્ન નથી કર્યું પરંતુ તે કુવારીકા હોવાથી તેની સ્વેચ્છાથી તેણે તેની સાથે આત્મલગ્ન—સ્નેહલગ્ન કરી દીધું છે જેમ તમોએ મારી સાથે અત્યારે વહેવાર રાખ્યો છે તેમ

મોહીની—ત્યારે શું લગ્ન કરતા શરમાય છે બે પત્ની કરતા વાંધો હશે ? આપણામાં કયા નથી બનતું ? વળી તેમની માફક તમો પણ આમ વ્યવહાર રાખવા ઇચ્છો છો ? લગ્નથી જોડાવવા નથી ઇચ્છતા ?

સર્યુ—ના મોહીની ! તેના લગ્ન થયેલા છે મારા નથી થયેલા એટલે તારી સાથે કરવાના છે વળી જો હું તારી સાથે લગ્ન કરીને બીજીને વરૂ તો તારૂ દીલ દુભાય ખરૂ કે !

મોહીની—એમ કેમ ! જો, જો, મિત્રની માફક તમે પણ ન કરતા

સર્યુ—મોહીની ભૂલી બિચારો જગદીશ લગ્નની ના પાડતો નથી સુદંદીની ના છે તેને આત્મલગ્ન વધુ પ્રિય છે અને તેણે કૌમાર્યવ્રતની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે

મોહીની—વાહ ! તેમા કઇ આશ્ચર્ય છે આત્મલગ્નમા ગૃહ-સ્થાશ્રમ ખરો કે નહિ !

સર્યુ—ખુલાસો રૂબરૂમા કરશો આવતી કાલે સવારે અહીથી નીકળી મુળસિંહને સોપી હુ પિતા પાસ જવા નીકલીશ તે દરમ્યાન તુ ભાઇને સમજાવી લગ્નનુ ચોક્કસ કરી નાખજે વિશેષ તને શુ કહેવુ

મોહિની—લજવાઇ આમ વાતચીત ચાલતી હતી તેવામા બે સરદારો આવ્યા ને મુકામ કુચ કરવાની ગોઠવણની વાર્તામા પડયા

×   +   ×   ×

જગદીશ ત્યાથી નીકળી પોતાની સ્નેહ પ્રતિમાને ત્યા ગયો મળ્યા ભેટયા આતરિક હૃદયે હૃદય આશીષે વધાવ્યા અ તર ઉભરા ખાલી કર્યા નિખાલશ હૃદયનો જગદીશ ગળગળો થયો કઈ બાબત મનમા ન લાવતા, મિત્રને જલદી આવવા કહી આવેલ જગદીશ ઉતાવળો થયો સુદરી ખીજાઇ તેને સાથે આવવા કહ્યુ પ્રથમ આનાકાની થઇ છેવટ તૈયાર થઈ બન્ને છાવણી તરફ વળ્યા,

ચાલતા વચ્ચે સુદરીએ પ્રશ્ન કર્યો જગદીશ ! કાઇ વિચાર કર્યો ? સાધારણ સ્થિતિમા ઉછરી મહીપતિઓની સોબતમા પડી, પોતાનુ કાઇ ન કરવુ ?

જગદીશ—તે તારાથી જોઇ શકાય હુ મહીપતિની સેવા નથી

કરતો પૈસાની લાલચથી કાંઈ નથી કરતો માત્ર મિત્રની ફરજ અદા કરૂં છું મારા સ્નેહીની જરૂરીયાતમાં કામ લાગું છું

સુંદરી ! "જ્યાં શ્રીમંતાઇનો ગર્વ છે, ત્યાં સ્નેહનો વાસો નથી, ત્યમ સ્વાર્થ હોય જે રંકમાં તે સ્નેહ પણ સાચો નથી" માટે સ્નેહ સ્વાર્થમાં ન વસે તે વધુ ન ટકી શકે સમય થય ખતમ થાય

સુંદરી—હા જી, ત્યારે તમે એક પત્રમાં સ્નેહ—સ્નેહીની હકીકત લખી હતી તે શું આ તમારા સ્નેહી રાજપુત્રની ?

જગદીશ—જી સુંદર ! તેજ

આમ વાતચીત કરતાં તણું પાગે આવ્યા મોહીની સામે ગઇ સુંદરીને જોતાં મનમાં ઇર્ષા આવી જગદીશના રૂપમાં આકર્ષાઇ ઇર્ષા થઇને વળી સુંદરીને જોતાં વિશેષ ઉદ્દભવી પણ તે નિર્મળ ! !

તણુમાં બન્ને સ્નેહી આત્મલગ્નથી જોડાયેલા સામ સામી બેઠા અવનવી વાતો કહાડી ચારે સરખી વયના હતા સેતરંજ રમ્યા થાક્યા આળસ આવ્યું જેથી સર્યુએ આજે નવો વિષય ચર્ચવો શરૂ કર્યો ને પહેલ કરી કેમકે આજે બન્ને મિત્રોના તરફથી ઉત્તર વાળનાર મન માનતી સુંદરીઓ હતી

સ—સ્ત્રીઓ સ્વતંત્રતાને લાયક છે કે ?

સુ—હા બેશક તે પણ પુરૂષ માફક કામ કરી શકે છે બન્નેના હક સરખા છે

મો—વિરૂદ્ધ છું પુરૂષ તે પુરૂષ અને સ્ત્રી તે સ્ત્રી સરખા બન, તાબેદારી માટે સ્ત્રી નથી પરંતુ પુરૂષ તેનો **શિરછત્ર** છે ને સ્ત્રી છાયા છે પુરૂષના વિચારોને અનુસરવું તે સ્ત્રીનો ધર્મ છે

જ—વાહ મોહીની ! સ્ત્રીઓનો ધર્મ ઠીક સમજાવ્યો, હવે ભુલો ગોધનારી સ્ત્રા, પુરૂષ શાસ્ત્રકારોના દોષ નહિ કાઢે

જ—સ્ત્રીને પતિ પ્રીય કે બાળક ?

મો—બન્ને પતિ પ્રથમ પછી બાળક **પતિથી** બાળક છે

સ—માન્યુ, પરંતુ બાળક થવાથી પતિ તરફ સ્નેહ ઓછો થાય છે, એમ ધારવુ ને તે મારા માનવામા આવે છે કેટલીક સ્ત્રી પુત્ર હોવાના કારણે પતિની અવગણના કરે છે ને મદમા ફુલે છે કે પતિ ન હોય તો પુત્રથી શાન્ત્વન વળે

સુ—ખરેખર ! એમજ છે પુત્ર પતિની પ્રતિમા હોવાથી મનને શાન્ત રાખવાનુ સાધન ખરૂ

મો—સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચેનો સબંધ તે સ્વાર્થ કહેવાય ખરી કે ?

સુ—બીલકુલ નહિ તે તો સ્નેહ એમા સ્વાર્થ શુ ? કુદરતી નિયમ છે, ને લગ્નથી જોડાવુ તેમા સ્વાર્થ શુ ?

સ—સ્વાર્થ ઉભયનો બન્નેની જરૂરીઆત તેટલો જ એટલે તેને સ્વાર્થ જેવો અધમ શબ્દ લગાડવો ઉચીત ન કહેવાય

જ—ત્યારે સ્ત્રી વિધવા થતા પુનર્લગ્ન કરે, તેને સ્વાર્થમા ન ગણાય ? કેમકે સ્ત્રી પોતાનુ પોષણ કરવાની ખાતર અને શરીરના વિષયોની તૃપ્તીની ખાતરજ લગ્ન કરવા તત્પર થાય છે પછી તે બન્ને પ્રકારના સ્વાર્થ કેમ ન મનાય ?

મો—સત્ય, મને સ્વાર્થમા ગણીએ તો અઘટિત ન કહેવાય

સ—સ્ત્રીઓ વિશ્વાસપાત્ર નથી ગણાતી તેનુ કારણ આપણે એ કેમ ન માનવુ ?

જ—સ્ત્રીઓ ઘણીખરી સ્વાર્થીજ હોય છે. મોહાંધ હોય છે સંકટ સમયે અથવા ગરજ વખતે વિશ્વાસઘાતી થતા વિલંબ નથી કરતી છતા સ્ત્રી રત્નો નથી તેવુ ન માની શકાય પાત્રાપાત્રનો વિચાર કરી વિશ્વાસ કરવો ઘટે

મો—મારે વિશેષ કહેવુ પડે છે, કે જ્યમ વિશ્વાસુ મિત્ર મળવો દુર્લભ છે, સન્મિત્રની પ્રીતિ દુર્લભ છે તેથી એમ ન માની શકાય કે વિશ્વાસુ મિત્ર નથી તેમજ સ્ત્રીપણ વિશ્વાસદાયક મળે છે, પણ તે સદ્ગુણની ખાણ ને હજારોમા એક

મુ—મોહિની બેન! મિથ્યાભિમાન કર્યું!

મો—આ શબ્દે માઠુ લાગ્યુ પણ તે દબાવી બોલી ના બેન, મે તો સામાન્ય નિયમ કહ્યો

જ—સ્વકીયા જેટલો પ્રેમ, પરકીયા રાખી શકે છે?

મધુ—બહુ સરસ પ્રશ્ન! બાકી તે ઉત્તર તો મોહિની આપે એમ ઇચ્છુ છુ

મુ—મોહીની બેન! પુરૂષને માટે તે નિયમ ખરો કે નહિ? પોતાની પત્નીનો પ્રેમ તજી બીજામા પ્રેમ થાય એ કેમ ન જાણ્યુ?

મો—તે સરખુજ છે બીજામા પ્રેમ જાય એ પ્રેમજ નહિ, ઓએ તે વિચારવુ જોઇએ ગરજના માર્યા સ્ત્રી પુરૂષો ઉપર ઉપરનો પ્રેમ રાખતા શીખે છે અર્થ સરે લાત મારે છે આર્થિક સ્વાર્થ પ્રથમ જોવાય છે પછી શારીરીક સ્વાર્થ, તો પછી આનતરિક સ્વાર્થની દરકાર શી! ખરો સ્વાર્થ માનો કે સ્નેહ માનો જેને જે ઠીક લાગે તે માનો ખરી આપવે અંતરની હોવી જોઇએ ને તે મદદ ચિરકાળ ટકી રહે છે પરંતુ તેમા પાત્ર પણ દુર્લભ?

સર્યુ—સ્ત્રી પુરૂષના એકદીલ ક્યારે બને ?

જગ—બન્ને આત્માઓના પૂર્વ સંસ્કાર, આકર્ષણ ગુણો એકજ સમાનતાવાળા હોય તો તેમનુ જીવન નાવ વિના ઉપાધીએ તરી શકે ને તેનુજ નામ લગ્ન પુર્વજો તેવા પાત્રોની શોધ કરી શકતા, ને તેમનો સંબંધ જોડતા એટલે અત્યારની માફક જીવન ક્લેશમય, દુઃખમય ન નીવડતા

સુ—આ કોના વિચારો ?

મો—તેમના પોતાના કંઇ પાગ્કા તો નથી ને ?

સ—બરોબર આત્માની સમાનતા થઇ આત્મીય ગાઢ સ્નેહ થયા પછી અન્ય સબંધીઓનુ માન જાળવવા સ્નેહીને ભૂલી જાય, તેની સેવામા બેદીલ થાય તો તે શુ સ્વાર્થ ખરો કે નહિ ? મોહમા સ્નેહ બદલાય કે નહિ ?

જગ—સત્ય ત્યારબાદ તે દીલ ઉપર ઉપરના મોહાના મીઠાને હૃદયના જુદા બતાવવાનાજ રહે

મો—સ્ત્રી પુરુષના મગજમા, બુદ્ધિમા હૃદયમા, મનના ભિન્નતા છે ?

સ—હા પુરૂષ કરતા સ્ત્રીનુ મગજ નાનુ એટલે ઓછી કિમ્મત વાળુ હોય છે બુદ્ધિમા પણ મંદ હૃદય પોચુ તેમજ કઠણ મન ચલિત હોય છે **વધુ પ્રમાણ તેમ હોય એટણે સામાન્ય નિયમ તેમ કહી શકાય.**

સુ—સ્ત્રી પુરૂષોની દ્રષ્ટિ પુત્રપુત્રીમા ભિન્નતાવાળી કેમ હશે ?

મો—બહુજ ગુચવણ ભર્યો પ્રશ્ન તેનો નિવેડો વૃધ્ધો કરી શકે છતા આ પ્રશ્ન મુલતવી રાખો સમયે ઉકેલીશુ

જગદીશે વિષય બદલ્યો સુંદરી ! માગ માટે બે દીલ કરવાનુ કારણ ? માગ તરફથી કંઇ ઉણપ આવી ? કાંઇ અઘટિત બન્યુ ?

તુ બદલાઇ ગયેલી લાગે છે ? તારા પત્રમા શુ હતુ ? શુ ? વ્હેમ ખાધે। છે

સર્યુએ પુછ્યુ કે જગદીશભાઇ ! શુ તકરાર પડી ?

લ્યે। જુએ। આ પત્ર જગદીશે બંડીમાથી પત્ર કાઢી આપ્યે।

સર્યુએ પત્ર વાચવા માડયે। ને સ્નેહી શબ્દની મારામારી થઈ પડી

મોહીની બોલી સુદર બેન ! તેમા શુ ખોટ્નવા ? પુરૂષ સ્નેહી ન હોઇ શકે ? આ રાજકુમાર તેમના સ્નેહી મનાય નહિ ? આટલો ક્રોધ આવી બાબતમા પુરૂષ પુરૂષ વચ્ચે સ્નેહ લગ્ન નથી થતા ?

વાહ, ઠીક ભાઇએ પ્રશ્ન કર્યો સર્યુએ કહ્યુ ઠીક, સુદર બ્હેન ! આ શબ્દ સાભળતા લજવાઈ ભાગ માટે જો જગદીશે લખ્યુ હોય તો તમે મને પણ અન્ય સ્ત્રી, માની બેસે। ખરા ?

હા ભાઈ હા તેમજ બન્યુ છે તમારા માટે એ શબ્દો લખ્યા તેનુ આ પરીણામ હશે નશીબને। દોષ સ્ત્રી સ્વાભાવ, એ તો સ્ત્રી તે સ્ત્રી

વાચક ! આજ પત્રે વાતાની પ્રથમ શરૂઆતના જગદીશના ઉમરા કઢાવ્યા છે જગદીશ સ્નેહ સાગરમા રમનારે। જગદીશ અટવાયો છે ભવસાગરમા અમુઝાણો છે

રાત્રીના જીવન કથાએ। કાઢી બન્ને પ્રેમી યુગલે સમય ગાળ્યે। પ્રાત થતા રાવણી ઉપાડી સનિકો ચાલ્યા સુદર મોહીની છુટા પડયા ને જગદીશે અતરના પ્રણામ કર્યા જગદીશ સુદરીના માટે તન, મનથી બનતુ કરવા ચુકતો નહિ

પ્રકરણ ૫ મું.

મૂળનુ પલટાવુ

સોનગઢમા કાળા નાગે મોહિનીનુ હરણ કર્યું તે સમાચાર સખી મારફતે સારા નગરમા પહોચ્યા શહેરમા ભારે કોલાહલ મચ્યો લોકોને ખેદ થયો સામાન્ય વર્ગને તો થાય પરતુ ગરીબ વર્ગને પોતાનુ નિકટનું સબધી દૂર થયુ હોય તેવો શોક થવા લાગ્યો મૂળસિહને ચદ્રા એકાતમા બેઠા હતા, ત્યા સખીએ આવી માઠા સમાચાર જણાવ્યા મૂળ એકાએક હબક્યો પછીથી ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહિ સખીને સર્વ હકીકત કહેવા જણાવ્યુ પરતુ બાળસખી બિચારી શુ જાણી શકે ? તેણે અધુરી અધુરી ભાષામા જણાવ્યુ કે, ઘોડા ઉપર બેસી આપણે ત્યા ઉતર્યા હતા તે મહેમાનને મે જતા દીઠા હતા અને મોહિની બા બૂમ મારતા હતા

આ સાભળી મૂળ ખીજાયો તેણે કલ્પના કરી કે જરૂર સર્યું ઉતાવળીયો બન્યો હશે ને મોહિનીને છુપી રીતે ઉપાડી જવાની કોશીશ કરી હશે

ચદ્રા—નાથ ! તેમ બનવુ અસંભવિત છે આવુ અધમ કાર્ય તે ન કરી શકે તે કામ તો કાળાનાગનુ હોવુ જોઇએ મૂળસિહને ભાન થયુ. તરતજ બીજી મોટી બાળકીઓની તપાસ કરતા કળા-નાગનુજ આ નીચ કાર્ય છે એવુ સાબીત થયુ, ને તેની પાછળ સર્યુ-કાન્તે ઘોડો દોડાવ્યો છે તે જણાયું જેથી સમય વિચારી એક ખાસ

ટુકડી સર્યુની મદદ માટે તથા મોહિનીના બચાવ માટે મોકલવામાં આવી તપાસ શરૂ થઇ પરંતુ મૂળસિંહ ચિંતાગ્રત રહેવા લાગ્યો

બે ચાર દિવસ વીત્યા પંદર દિવસ થયા પરંતુ પત્તો લાગ્યો નહિ છેવટે મલ્લરાજને પત્ર લખી જણાવ્યું ને તેથી મલ્લરાજે પોતાના યુવરાજની સંભાળ માટે તથા સમજાવી તેડી લાવવા માટે જગદીશને રવાના કર્યો તે જાણી ગયા છીએ

કાળાનાગને હંફાવ્યા બાદ સર્યુ વિદાય થયો કે તરત પ્રપંચી જુલમી કુલાંગારોએ એક પ્રપંચ રચ્યો, ને તે પ્રમાણે મૂળસીંહ ઉપર પત્ર લખી જણાવ્યું, તથા તેની સંપૂર્ણ સાબીતી કરાવવા પક્કા ખુશામતખોરો તથા જુઠ્ઠાઓને વિદાય કર્યા, અને કાળો તથા જુલમ સોનગઢની પાદરે મુકામ નાખી પડયા

કાળાના માણસે આવી મૂળને પત્ર આપ્યો આ વખતે મૂળ પોતાના ભાઇ સમાન બેનની ચિંતામાં બેઠો હતો ભિન્ન ભિન્ન વિચારના ઘોડા દોડાવી રહ્યો હતો પત્ર જોતાં ફોડી વાંચવો શરૂ કર્યો

ભોળા બાળરાજા મૂળસિંહ **સોનગઢ**

લી હિતેશ્રીના પ્રણામ '

હું શુભેચ્છકનું માની હજી ઘોર નિંદ્રામાંથી જાગો ઘરમાં અગ્નિ મળગતો હોય ને તેને ન બુઝાવતાં અણજાણ રહેવાથી નુકસાન ખમવું પડે છે તે રીતી સમજો તમે જેને પોતાના માનો છો તે તમારા શત્રુ બન્યા છે પાપી મલ્લનો કુલાંગાર છોકરો સર્યુ તમારે ત્યાં શું કરી રહ્યો છે તેની બારીક તપાસ કરો તમો પવિત્રાત્મા સર્વને પવિત્ર ન સમજો

નાથ ' જન સાચો મા પ્રસવ કે નજદીક છે [પાન ૯૯

તમારી પાપણી ચદ્રા પોતાના દુષ્કૃત્ય છુપાવવા તથા પોતાનુ ધાર્યુ કરવા તમને ગમે તેમ ભભેરે છે સર્યુને પોતાનો કરવા ચાહે છે ને તેથાજ તે મોહિનીને તેની સાથે પરણાવવા સલાહ આપે છે વધુ આપને શુ લખુ ? મોહિનીને તે પાપી સર્યુ ઉઠાવી ગયો છે

લી૦ શુ૦ કાળસિહ

પત્ર વાચતા કપ્યો ખીજાયો હોઠ પીસવા લાગ્યો ને સિહ સમાન છલગ મારી ચદ્રા પાસે ગયો ચદ્રા ત્યા આવી કાળાના માણસને દીઠા ઓળખ્યા નાથ ! આ કોણ ? કાળા નાગના માણસો વિશ્વાસ ન કરો પાપી તમને હજી કાઇ કનડવામા બાકી નહિ રાખે તેને ઓળખવામા કચાશ રાખો છો

મુળે દમામથી કહ્યુ વારૂ ! વારૂ ! વાચ આ પત્ર 'ચડાલણી' તારા દુષ્કૃત્યોની જાણ મને થાય છે કાળાનાગના દુશ્મન થવામા મે ભૂલ ખાધી. તારા વિશ્વાસે મે જીવન વહાણ ડુબાવ્યુ ને ભયકર મહા શત્રુને સૂતો જગાડયો

ચદ્રાએ પત્ર વાચ્યો આખોમા ચક્કર આવ્યા મૂર્ચ્છા પામી થોડી-વારે સતેજ થઇ. સ્વામીને સમજાવવા લાગી પ્રિય ! 'માણુસ કેવા પ્રપચી હોય છે ! પોતાની મુરાદ બર ન આવવાના કારણે **નિર્દોષ ભોળાં આત્માઓને કલકીત કરી તેની કીર્તિને કલક લગાડે છે અરે ! એટલેથી ન જંપતાં તેનો આશ્રય પણ છેદવા તૈયાર થાય છે.'** નાથ ! મા ભૂલ ખાઓ. પ્રપચ છે તર કટ છે મોહિની બેનનુ હિત તપાસો. સર્યુના તમે અજાણ્યા નથી તે બેનને બચાવા જાન દેવા તૈયાર થયો છે સર્યુને મારા માટે તે

મારો ભાઈ છે ! મારો પુત્ર છે ! મારો ગુરુભાઇ છે તેના જેવો રાજપુત્ર મે સ્વપ્ને દીઠો નથી પિયુ ! ચેતજો જાળસરસ પથરાઇ છે

હા ! હા ! પ્રપંચી પૂતળી સાચુ છે, તારી જીભની મીઠાશ ઠીક છે તે સર્વે મારા કરતા અદકો ના ? કેમ ન હોય ? પોતાનો પ્રિય માનેલો મારાથી વિશેષ કેમ ન હોય ?

નાથ ! ગમે તેવો પરાક્રમી હોય ! વિશ્વનો ભુપ હોય ! ધર્મ ધુરંધર હોય પણ સતી સ્ત્રીને પતિ કરતા વિશેષ કોણ ? તેના વખાણ એક રાજા તરીકે કહુ છુ હજી વિલંબ નથી પૂરતી તપાસ કરો પછી સત્યાસત્યનો નિર્ણય આપ કરી શકો છો

આ ગડભડમા કાળાના માણસો મુળને પાણી ચડાવતા ને તેના અંધ ખીજવાટમા ઉમેરો કરતા હતા ચંદ્રા આથી ખીજાઇ ને તેઓને ખીજાયલી સિંહણ માફક ધુરકી

ચંદ્રા ધુંટણે પડી પોતાના પ્રિય પતિને વિનવતી કહેવા લાગી નાથ ! હજી સમજો સંગજડ વહેમમા પડયા ઉંધે માર્ગે ચડયા નીતિનો માર્ગ ભૂલ્યા ઓ ધરા ! માર્ગ કર નાથના મુખે મારા માટે અનિષ્ટ વિચાર હુ શ્રવણ નથી કરી શકતી

મુળે વધુને વધુ ગુસ્સો કરતા કહ્યુ, કાળો મારો વિશ્વાસુ છે મે નાહક જુલમનુ અપમાન કર્યુ મોહિની તુ પણ મારી ન રહી બસ હવે અત્યાર સુધી તને જે પાળી, લડાવી તેનો બદલો આ આપ્યો ! પરંતુ તને કાળાનાગ સાથેજ પરણાવુ છુ સર્યને ભૂલાવુ છુ અરે ! તારા દેખતા તેના શિરનુ છેદન કરાવુ છુ

ચંદ્રા વિનવવા લાગી પ્રાણેશ ! સારૂ નથી કરતા પરિણામ માઠુ આવશે, આપને કુટુમ્બને, રાજને અરે બીજા ન્યાયી રાજ્યોને સોસવુ

પડશે **એક વ્યક્તિની ભૂલથી-સમગ્ર વિશ્વને ખમવુ પડે છે.** ને આખરે હું ક્ષત્રિય ધર્મને નથી તજી શકવાની આપની જાળ સામુ મારે તૈયાર થવુ પડશે આપના સામા પક્ષમા ઉભુ રહેવુ પડશે સતી ધર્મને બન્ને બાજુથી સાચવી પતિનો અધર્મ ભૂલાવવો પડશે તમારી ભૂલે બાપડી રંક પ્રજાને સોસવુ પડે એ નહિ સહન થાય રાજાબની રક્ષકનુ કાર્ય ભક્ષકથી નહિ બજાવાય પિતા પુત્રનુ પાલન કરી શકે છોડી ન શકે

ચંદ્રા ! રાજાની તને શુ પડી છે ? સર્વનો માલીક હુ છુ મારા મગજમા આવે તેમ કરવા હુ મુખ્ત્યાર છુ તારા છેવટના કાર્ય ઠીક મને જણાવે છે જોઉં છુ કે તુ કેવી મને અટકાવી શકે છે, મુળે કહ્યુ

ચંદ્રા—નાથ ! હુ રાજરાણી છુ ! જેવો રાજમુગટ તમારે શિર છે, તેવો મારે શિર પણ છે અડધો હિસ્સો મારો છે એક અંગ ધર્મને તજે તો બીજાએ બચાવી લેવુ, ને બન્ને ભૂલ્યા તો પછી તે રાજના ફનાફાતીઆ સમજવા વળી વિશેષ કહુ છુ કે મોહીની બેન પર હવે તમારો લેશ હક નથી તે પોતાના શરીરની માલીક છે તેને દીલ ચાહે ત્યા લગ્ન કરી શકે છે. તમારો તેના શરીરપર જરાયે હક નથી

મુળ—વધુ લવારી કરવી છોડી દે, નહિ તો સમશેર તારા શિર ઉપર ફરતી થશે

ચંદ્રા—બસ એજને !

'સ્વામીની આજ્ઞા થતા, પત્નિ છે તૈયાર,

ર્દખો મતી તારામતી, શમશેર માની હાર '

નાથ ! અરે તમને નાથ કહેતા પણ હું લજાવુ છુ ક્યા છે તમારૂ નૂર ? ગૌરવ ? રાજત્વ ? પાલકપણુ ? ઓ પાપી આત્મા ! મને તારા રાજમહેલથી છૂટી થવા દે આમ કહેતી ચદ્રા નીકળવા જાય છે તેવામાજ મુળ તેના પર ધસ્યો આ પ્રસગે એક નિમકહલાલ ભલી વૃદ્ધ દાસી વચ્ચે આવી પડી ને ચદ્રાને બચાવી, નહિ તો ચદ્રાનો અમર આત્મા શરીરને તજી ચાલ્યો ગયો હોત

આ પ્રસગ બને છે તેવામા નગર બહાર વાજીંત્રોના અવાજ થયા બદુકોના ભડાકા થયા જીત મેળવી આવનાર રાજાના જેવો દેખાવ થયો વાત એક કાનેથી બીજે કાને પડતા રાજ્યમહેલ સુધી ગઈ કે મોહિનીને છોડાવી સર્યુકાન્ત તથા લશ્કર આવી પહોચ્યુ છે.

આ પ્રસગે મુળસિહને કેટલો આનદ થવો જોઇતો હતો, તેના બદલામા તે માત્ર મનમા ને મનમા ધ્રુરકવા લાગ્યો, ને ફુલાઇ જઇ મહેલમા પડી રહ્યો પ્રજાને આથી આશ્ચર્ય થયુ

ચદ્રાના કર્ણે આ સમાચાર મળતા મહેલમાથી છટકી હરણી માફક છુટા કેશ, સાથે લાલ આખો ને ખુલ્લા માથે હાથમા તલવાર લઇ દોડતી સર્યુ પાસે પહોચી આ દેખાવ જોઇ જીતીને આવનાર ટોળુ વિચારમા પડયુ, કેટલાક યોગીની કલ્પવા લાગ્યા પરતુ તે કલ્પના અલ્પ સમયમા દુર થઇ પાસે આવતાવેત ડુસકે ડુસકે રડવા લાગી

મોહીની ઓચીતી બોલી ઉઠી કોણ દેવી કે અન્ય ?

ચદ્રા—હા બેન તેજ સર્યુકાન્ત તથા બેન ચેતો સાવધાન

થાઓ, આનંદ તજી દો. સમય બદલાયો છે મારો પાપી પતિ બદલાયો છે, અનિષ્ટ થવા બેઠું છે **એકનો ભ્રમ સર્વને ભારે પડશે**

આ શબ્દો શ્રવણ થતા સર્વ સાજનનો આનંદ શોકમા બદલાઇ ગયો બહાર સર્વ આવેલા એકત્ર થયા ચંદ્રાએ સર્વ હકીકતથી વાકેફ કર્યા સર્યુને કાઇ ન સૂઝયુ મોહિની મૂર્છાવશ બની શાન્ત કર્યું જાગતા બોલી ઉઠી પ્રભુ ! મે પ્રથમ ભવિષ્ય ભાખ્યુ હતુ !

સર્યુએ આ વખત નિર્થક ગુમાવવો ઠીક ન માન્યો પ્રજા, સૈનિકો તથા અન્યને શાત્વન આપી, દિલાસા આપી પોતાનો ધર્મ બજાવવાનુ સમજાવી વિદાય કર્યા

ચંદ્રાને ધન્યવાદ આપી છેવટ સુધી લડતા રહેવા તથા મોહિનીનુ પ્રાણાન્તે રક્ષણ કરવા ભલામણ કરી થોડા સમયમા લશ્કર લઇ આવવાનુ વચન આપ્યુ

બન્ને મિત્રો મસલત કરી પોતાના થોડા માણસ લઈ ચાલવા તત્પર થયા. ત્યા દુરથી કૂર રાક્ષસ જેવો મુળને આવતો દીઠો સમય વિચારી સર્યુએ ચાલતી પકડી પોતાની પ્રિયાને નજરથી જોઈ લીધી મોહીની આ પ્રસગે મુર્છાને પ્રાપ્ત બની હતી

પ્રકરણ ૬ ઠું.

વીર સેના

સર્યુની જીવન પરિક્ષા શરૂ થઇ મનના ઉલ્હાસ દબાયા,

મુઝાયો, પરંતુ હિંમત હાર્યો નહિ પોતાની કરેલી વસ્તુના બચાવ માટે, મેળાપ માટે અરે ક્ષત્રિધર્મના પાલન માટે ક્ષત્રિય લોહી ઝળકી ઉઠયુ સાહસ કરી મુળને હઠ્ઠાવવા સામા થવા ઇચ્છા થઇ આવી પરંતુ જગદીશના અમુલ્ય શબ્દોનુ માન્ય રાખવુ પડયુ

જગદીશે તેને વાર્યો અજાનતાથી ગેરસમજ થએલાને સુધારવાની ફરજ જણાવી મિત્રોની સખ્યમા ઘટાડો કરવાનુ ઠીક નથી, તથા આમ આજુબાજુની સ્થિતિ વિચાર્યા વિના સાહસ કરવાથી જોખમ આપી પડશે તે સપુર્ણ સમજાવ્યુ છેવટે ખામોશ ખાઇ બન્ને મિત્રો પોતાના સૈનિકો સાથે માતૃભૂમિ તરફ વિદાય થવા નીકળ્યા પૂરનાટ ઘોડા દોડાવી મૂકયા કોઇપણ સ્થળે વિશ્રામ ખાવાનું ઉચિત ન જણાયાથી માત્ર એકજ ધ્યેય ગખી પિતાને સાવચેત કરવા પુત્ર ચાલ્યો

મુળસિંહે સર્યુની પાછળ સેના દોડાવી તેનો નાશ કરવા જણાવ્યુ, પરંતુ એક સીધા હોવાથી સેનાનો સરદાર વિરતાને જાણી ગયો હતો, તેથી પોતાના રાજાના દુષ્કાર્યને વિસર્યો ને તે બાબત સર્યુને ચેતવણી આપી, પ્રપચી જાળને ઉઘાડી કરી

સર્યુ ખરેખરી પ્રપચ જાળમાથી બચ્યો પિતાના મેળાપ માટે તેનુ ચિત્ત આકુળ વ્યાકુળ થઇ રહ્યું હતુ, બે દિવસની મુસાફરી કર્યા બાદ સર્યુ પિતાના નગરમા આવ્યો

પિતાને જાણ થઇ, ઉમગથી સરદારો સહિત શુરો પિતા પરાક્રમી પુત્રને તથા અમુલ્ય મિત્ર રત્નને તેડવા કાજે આવ્યો પુત્રે માથુ નમાવ્યુ કદરદાન રાજાએ આશિષ દીધી તથા પુત્રના ગાલ ચુમ્યા, ને હ્રદયથી તેના પરાક્રમના વખાણ કરવા લાગ્યો સર્યુએ પો-

તાના વિજયની કથની જણાવી તેમા જગદીશનુ બાહોશીપણુ તથા મિત્ર ભાવના સ્ફુટ કરી આપી

સર્યુએ કાઇ ઉતાવળીઆપણુ દાખવ્યુ પિતાને સ શય પડ્યો રાજનગરમા જઇ, રાજસભામા સર્વના દર્શન કર્યા બાદ જમી પરવારી એકાન્ત ભુવનમા પિતા, પુત્ર એકઠા થયા

જગદીશ સભામાથી છુટો પડી મ તાને મળવા ગયો કેટનાક દિવસે પ્રથમ પુત્ર વિયોગથી મળતી માતાએ પુત્રને સ્નેહાશ્રુ અર્પ્યા પુત્રની આખોમા અશ્રુધારા વહી સુશિલા તેના અશ્રુ શરમની મારી પ્રકટ ન કરી શકી જગદીશ વધુ વિલ બ ન કરતા રાજભુવનમા જવા નીકળ્યો જમવાનુ ત્યાજ હતુ જમી રહ્યા બાદ કેટલાક મિત્રો મેળાપ મ ટે આવ્યા હતા, ત્યા બેઠો અનુભવેલી વાતચીત થઇ મિત્રો સર્યુ કરતા પણ જગદીશને અધિક ચહાતા જગદીશ પાસેથી તેઓને કઇક વિશેષ જાણવા મળતુ, કેમકે સર્યુ રાજપુત્ર હતો જેથી તેને મર્યાદા જાળવવી પડતી

મિત્રો સાથે જલદીથી વાતથી પરવારી એકાતભુવનમા જ્યા પિતા પુત્ર બેઠા હતા ત્યા જગદીશ ગયો

સર્યુએ મહારાજને જણાવ્યુ પિતા ! હવે વધુ વિલ બ કે આળસની જરૂર નથી પ્રપ ચજાળનો અ ત સમય છે, સર્વ રીતે કાળાનાગની માજી પથરાઇ છે આપને હવે ભરદરીઓ આવવાનો છે મધ્ય રાત્રી પછી પ્રાત થાય છે, તેમ હવે કાળાનાગની સર્વ યુક્તિઓ પ્રકાશમા આવી છે, પ્રજાનુ સુખ નિકટ છે. આપણા પરની આફતો દુર થવાનો પ્રસ ગ નીકટ આવી પહોચ્યો છે, જો તેમા ચુક કરીશુ તો

આપણી બાજી પલટાઇ જશે. સજડ થાપ ખાઇશુ કાળો ફાવી જશે, ને હાથ આવેલી સર્વ તક ગુમાવીશુ, માટે તૈયાર થાવ મિત્ર રાજ્યોને, તાબાના રાજ્યોને તરત સમાચાર આપો પ્રજા સમસ્તને તૈયાર કરો એકી સપાટે કાળાને તથા તેના પક્ષીઓને એવી થાપ આપો કે પુન ઉઠી શકે નહિ. તેને નમ્યાવિના ચાલે નહિ

જગદીશે પુરી વાત કહી. પિતા ! સર્યુબાઇનુ કહેવુ અક્ષરશ સત્ય છે આપણો ખાસ મદદનીશ યુવાન મુળસિંહ પલટયો છે હમે ભાગ્યબળે આપ સમક્ષ અત્યારે છીએ, નહિ તો અમારે શિરે મહાન આફત હતી

મહારાજે ગભરાઇ કહ્યુ જગદીશ ! શુ છે ? સર્યુ તમે કેમ મને જાણ કરતા અચકાયા ? મુળસિંહ પલટયો. જરૂર તેને મોટી ઓથ મળી ને રમકડુ રમતમા પડયુ અરે ! તારી સગાઇનુ શુ ?

'પિતા ! સગાઇ સગાઇએ છે **પ્રથમ રાજ્ય પછી રાજ્યરાણી** !' સર્યુએ ઉત્તર વાળ્યો

'મુળસિંહ કાળાનાગને મળી ગયો છે મોહિની, તેને સોપવા તત્પર થયો છે ચદ્રાદેવીની હાજત કફોડી છે આપણીજ રાહ જોઇને બેઠા હશે વિલબ ન કરો **સમય ચુકાયો પાછો નહિ મળે**' જગદીશે કહ્યુ

મહારાજ—હા બાઇઓ ! કાલે સવારેજ દરેક મિત્ર રાજ્યો તથા ખડીઆઓને પત્રિકાઓ રવાના કરૂ છુ. કે પત્રો મળતા તરત સોનગઢ, તથા કાળાનાગના બહારવટા જગલ તરફ કૂચ કરી; દુશ્મનોને ચોપાસથી ઘેરી વીર હાક વગાડવી વળી સરદારો તથા સૈનિકોની સાથે

તેમનુ સેનાપતીપણુ લેઈ હું સોનગઢ તરફ પ્રયાણ કરીશ. સર્યુ ! તથા જગદીશ તમોને નવિન કાર્યપર રોકવા મારી ઉમેદ છે.

' પિતા ખૂશીથી દર્શાવો ' બન્ને બોલી ઊઠયા.

જુઓ, બહુ નુકસાન વેઠવાનુ નથી. પરંતુ દુશ્મન જોઇને પણ હબકી જાય તેવી તૈયારી આપણે રાખવી જોઇએ. કાલેજ હુકમ બહાર પાડો કે રાજ્યના દરેકે દરેક એકવીસ વર્ષના પુરૂષે કૂચ કરવાની છે માટે સોનગઢ તરફ પ્રયાણ કરવા સજ્જ રહેવુ ને તે ઉછળતી રાજ્ય-ભક્ત, દેશભક્ત યુવક ટોળીના સેનાપતિનુ કામ તમારે કરવાનુ છે. જગદીશ ભાઇ ! તારાથી અમને ખુબ મદદ છે, તારા દષ્ટાંતે સર્વ તૈયાર થશે, ને આપણી ફતેહ નીવડશે.

પિતાની આ યોજના પસંદ પડી સર્વ નિર્ણય થઇ ગયો બાદ કેટલાક દિનના શ્રમિત હોવાથી તેઓ આરામ લેવા ઊઠયા પરંતુ આરામ કોને માટે ? એક રાત્રીનો આરામ કહેવાય ખરો કે ? ચિંતા તથા દુશ્મનોની વચ્ચે જીંદગી ગુજારવી એ આરામ કહેવાય ખરો કે ? તેમના શરીરને આરામ હતો, પરંતુ માનસિક કાર્યક્રમ ચાલુ હતો. તેમના જીવનનો આરામ એક સામટો હતો કાળાનાગના પરાજય વડેજ તેમને આરામ હતો તેમા વળી સોનગઢ નરપતિની અજ્ઞાનતા એ વધારો કર્યો સર્યુને એક રાજ્યચિંતા તો બીજી ભવિષ્યની સ્નેહરાણીની ત્યારે, જગદીશને, મિત્ર સેવા, રાજસેવા, દેશસેવાની હતી મલ્લરાજને રાજકારભાર શિરપર વહોરી રાજા તરીકેની સર્વ ચિંતાઓ હતી

સવાર થતા રાજ્યમા વાજીંત્રો વાગ્યાં કેટલાક સમયથી વાજીં-ત્રોનુ વાગવુ બંધ હતુ, કેમકે રાજપુત્રની ગેરહાજરી આજે વાજીંત્રો

વાગતા સાંભળી આબાળ વૃદ્ધ સ્ત્રીપુરૂષોને અત્યંત હર્ષ થયો અજાણ્યા રહેલા માણસોને પણ જાણ થઈ

દરબાર સમય થયો દરબાર ભરાઈ ગયો કે તરત મલ્લરાજ મહારાણાએ વર્તમાન સ્થિતિનું ટુંક બ્યાન કર્યું સરદારોના રૂધિર ઉશ્કેરાઈ ગયા રાજા, રાણા, ઠાકોરો ઉપર પત્રિકાઓ રવાના થઈ સૈનિક, સરદારોને જાણ કરવામાં આવી, સર્વ તૈયારજ હતા કેમકે કાળાનાગની સાથેની લડાઈઓ છુટી છવાઈ ચાલતી હતી પરંતુ આવું મહાયુદ્ધ પ્રથમ આવી લાગ્યું ને તે માટે વિલંબ હતો નહિ

બાદ મલ્લરાજે પ્રજાજનને કહેવા માંડયું મારી પ્રિય પ્રાણાત્મા પ્રજા ! તમને સર્વ હકીકતની માહિતી છે, તમારા વડે અમો છીએ, અમારો ધર્મ તમારૂં રક્ષણ કરવાનો છે પરંતુ તેમાં વિશેષ જોઈતી સામગ્રી પૂરી પાડવી તે તમારી ફરજ છે તેમાં વિશેષ હાનીની શંકા રાખતા માં ! છતાં કંઈ ખમવું પડે તો તે માટે તૈયાર રહેવુંજ જોઈએ તમારી મારા પ્રત્યે આંતરિક ભક્તિ હોય, મારા કરતાં કાળાનાગમાં વિશેષ શ્રદ્ધા ન હોય, કાળો નાગ તમારો હિતકારક હોય, તમારામાં દેશભક્તિનું રક્ત વહી રહ્યું હોય જુલમગાર કાળાસિંહના હાથમાં જતી આ કુન્દનપુરી બચાવવી હોય, તમારા રાજાની સાત્વિક ભકિત વડે આપરૂં સાચવવી હોય તો તમો સર્વ પુખ્ત વયના પુરૂષો ક્ષત્રિયત્વ જાહેરકરો, ને અમારા સૈન્યમાં પ્રેમભાવથી તૈયારથઈ અમારી સાથેચાલો.

વિશેષ આ મારા કોમળ પણ તિક્ષ્ણ શૂરવિર બે યુવાન બાળકોની સોંપણી તમને કરૂં છું તેમને કાંઈ આંચ આવે તે તમને છે વિશેષ કહેતાં હૃદય દ્રવવા લાગે છે

પ્રજાએ એકી અવાજે કબુલ રાખ્યુ દરબાર વિખરાયો સૈનિકો સરદારો નીકળી પડયા મલ્લરાજે આગેવાની લીધી ને શુરા મલ્લ જેના મલ્લરાજનુ સૈન્ય સોનગઢ તરફ વિદાય થયુ

બીજે દિવસે સવાર થતા પ્રજાકીય સૈન્ય યુવરાજ સર્યુની સરદારી હેઠળ તથા જગદીશની મિત્ર ફરજની કારકિર્દી હેઠળ રવાના થયુ

પ્રકરણ ૭ મુ

મોહિનીની કસોટી '

આ તરફ સર્યુ મિત્ર સાથે પિતાના મેળાપ માટે સવર ગયો ત્યા જઇ પિતાને વાકેફ કરી સર્વ પ્રકારની તૈયારી કરી અને કુન્દનપુરીથી સૈન્ય નીકળી ચુકયુ

આમ કાળોનાગ જુલમ સાથે સર્યુના પજામાથી છુટયા બાદ નુતન પ્રપચ ગોઠવી મૂળસિહના રાજ્યના ફનાફાતીયા કરવા, તથા નિર્દોષ કોમળાગીરમા તથા મોહિની બન્ને રમણીઓના ઉપર દુખના ડુગરો નાખવાની જાળ પાથરી મૂળને પલટાવી, પાસમા લેવા પત્રથી કાવતરૂ થયુ ને તેમા મૂળ પલટાયો તે જાતના ચિન્હ જણાવા લાગ્યા

બહાદ્રવટાના બન્ને સરદારો વેશ બદલી સોનગઢના પાદરે રાજ-કુટુમ્બીઓના કુળદેવીના મદીરમા પડાવ નાખી રહ્યા જાસુસો માર્ફત નવી નવી બાતમી મેળવતા

મૂળસિંહ, આવેલા શિકાર હાથથી છટકી જવાથી ધુવાપુવા થતો, ધમપછાડા મારતો, નિર્દોષના જીવનને છુંદતો ગમે ત્યાં પોતાનો ક્રોધાગ્નિ દાલરી ભભુકો ઉડાવે તોપણ તેને રોકવા કોઇ સમર્થ હતું નહિ માત્ર આખા રાજ્યમાં તેના વડે સૌભાગ્યવાન દુર્ભાગી ચંદ્રા એકલીજ હતી પરંતુ તેનું શું ગજું?

ચંદ્રા, ગણીવાસમાં એક છંછેડાયલી નાગણની માફક પુરૂષત્વ ધારણ કરી, સતીત્વના પ્રભાવે સત્ય ને ન્યાયની ચુંદડી ચણીઓ પહેરી, માવચેન રહી, પોતાની પુત્રી કરતાં વ્હાલી મોહીનીના શિયળનું તથા જાનનું સંરક્ષણ કરી રહી છે મૂળે કેટલા દાવપેચ કર્યા પરંતુ તે અધર્મી, તે દયાની મુર્તિ આગળ ફાવી શક્યો નહિ **ક્યાં એક બાહુબળથી ઝુઝતા પાપાત્મા પુરૂષનો પ્રભાવ ને ક્યાં પત્નીવ્રત તથા કૌમાર્યવ્રતમાં અખંડિત બે સતી સ્રીના તેજનો પ્રભાવ?**

આવી સ્થિતિ સોનગઢમાં હતી મુળસિંહે મોહિનીને લાવવા ઘણી યુક્તિ પ્રયુક્તિ કરી પરંતુ ચંદ્રાના આગળ તે સર્વ નિષ્ફળ નીવડી હતી છેવટ બંનેના જાન ઉપર હુમલો કરવાનું તે દુર્મતિ, ખસી ગયેલી ડાગરીવાળા મુળસિંહે વિચાર્યું ને તે કામમાં જશ માગવા કુળદેવીની પ્રાર્થના કરવા જવા તત્પર થયો

મનુષ્ય દુષ્કાર્યમાં પણ દેવોની સહાય માગે તો શું દેવો તેઓને મદદ કરતા હશે? એ માનનારાઓની ભૂલ છે, કેમકે દેવો ગાંડા નથી, ને તે અસંભવિત છે

મુળસિંહ આજે એકલો પગપાળે મંદિર તરફ વળ્યો સાયંકાળ-નો વખત હતો માતાજીના મંદિરે જઇ પ્રાર્થના કરી અંતરના

ઉભરા બહાર નીકળી પડયા તે મહારવટાના નાયકોના કર્ણે અથડાયા તેમને આગળથી ખબર મળવાથી પ્રસાદિનો વખત થતા જેમ પ્રસાદીના ભુખ્યા હાજર હોયછે તેમ બહારવટીયા ત્યા હાજર હતા. નજર ચુકવી મુળસિહ પાસે આવ્યા, ને તેને **ચિરંજીવ રહો** એમ આશીર્વાદ દીધો મુળસિહ ત્યા આવી ગયો ને તેઓને સાષ્ટાગ દંડવત પ્રણામ કીધા કપટી કાળાચાર્યોએ એવો તો વેશધારણ કર્યો હતો કે ભોળા આત્માઓ તેઓને મહાયોગી કલ્પી શકે પરતુ ઉંડી નજરથી જોતા તેમની આખો તેમના સત્યરૂપનુ ભાન કરાવી આપતી હતી **'મનુષ્ય વા કોઇ પણ પ્રાણીનો અગત સ્વભાવ ઓળખવાનુ સરસ સાધન તેનાં નેત્રો છે "**

તેઓએ વાર્તામા મુળને નાખ્યો, અરસપરસ કેટલીક વાતચીત થઇ, મુળની સર્વ વાત તે જાણી ગયા હોય તેમ મુળને લાગ્યુ. ને તે ભોળો માણસ પાપીના પાપ પિંજરામા પુરાયો, તે તો તેમને અતર્યામી કલ્પવા લાગ્યો, બહુ વાર્તાલાપ થતા ને વચ્ચે વચ્ચે જણાઇ આવતા શબ્દોથી મુળે તેઓને ઓળખ્યા એટલે તો ભાવ વિશેષ વધ્યો ને દેવીએ તેઓને અહીજ હાજર ગખ્યા નહી હોય માગેલુ મો આગળજ મળે તેમ ધારી અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યો અતરથી પોતાની ભૂલોની માફી માગી ખુબ કરગર્યો, પસ્તાયો, ને એક લાચાર દાસી પોતાના શેઠને કાલાવાલા કરે તેમ કરવા લાગ્યો, કયા એક બુદ્ધિમાન નરરત્ન રાજેશ્વર ને કયા તેજ શરીરે ધારણ કરનાર અલ્પ સમયમા બદલાઇ ગયેલો ભોળો પતગ ! પાપી દિવડાની તેજ જ્યોતમા તે સજ્જડ ઝપડાયો, વાહ ! સમય એ તારી બલિહારી !

જેમ જેમ મુળ કાળાને વિનવવા લાગ્યો, તેમ તેમ તે અધિક અધિક ફુલાવા લાગ્યો તથા તેને કેવળ ગુલામની માફક સર્વ કબુલાતો કરાવવા લાગ્યો, મુળની સ્થિતિ અત્યારે દયાજનક હતી તે તો કાળાનાગને પરમાત્મા ને પોતાના ઇકોતેર કુળને તરાવનાર માનવા લાગ્યો કાળાએ ઉછળતા, ગધાપચ્ચીસીની ઠોકર નહિ ખાધેલા યુવક રાજાને નમાવ્યો રાજ્યની કુલ સત્તા હસ્ત જેવુ કરી લીધુ મોહિનીને સોપી દેવાની માગણી થઇ મુળ ગાડા માફક ખુબ ખુબ હસવા લાગ્યો ને હા તે કામ પ્રથમ કરી લેઇએ, એ તમોને મે સોપી દીધી છે લ્યો આ શ્રીફળ ' આજથી તમો મારા પૂજ્ય-બનેવી બનો છો ' ને મારી બેનની સુપરત તમને સોપુ છુ ' તે નિર્દોષ છે ભોળી છે ' ઘણી ખુબસુરત છે પરંતુ મારી દુષ્ટ રાણીના કાવત્રાથી તે ફસાણી છે ' બાળક છે ' તેને આંખ બતાવી કે ઠેકાણે આવી જશે ' તે અત્યારે રાણીવાસમા રાણીનો આશ્રય લઇ બેઠી છે માટે પ્રથમજ આપણે તે કાર્ય કરવાનુ છે મહેલ પર હુમલો કરી ચંદ્રાને ઠાર કરી તેને ઉપાડી લાવવી પછી તમારાજ સ્થાનમા તેનો હસ્ત મેળાપ કરાવી આપીશ માટે તમો તમારા થોડા સરદારોને લઇ માગ બીજા સૈનિકોની મદદથી તે કામ પાર પાડી આપીશ

મહારાણા કાળસિંહ 'વિલંબની ઘડી નથી વખત જાય છે, તૈયારી કરો આટઆટલુ કહેતા અવિશ્વાસ ન રાખો હજી પણ ખાતરી ન થતી હોય તો લ્યો આ મારા બાપ—દાદાનુ વચન આમ કહી મુળે કાળાને વચન આપ્યુ ત્યા તો હાસ્ય રસની સીમા ન રહી છુપા સૈનિકો પ્રગટ થયા, ને મુળસિંહની વાહ વાહ કહેવા લાગ્યા

જુલમે ભર સભામાં કરેલા અપમાનનો બદલો વાળ્યો. કેમ મૂળરાજ સિંહ કે શિયાળ ?

ભાઈ શિયાળ ! જુલમ રાજ ! તમારાથી જુદો રહી કેટલો વખત ટકી શકું ? પાપીઓની પ્રપંચી જાળે મને લોભાવ્યો. આખી પ્રજા ચંદ્રા તથા મોહિનીને આધિન છે. ચંદ્રાએ કોણ જાણે શું જાદુની અસર પ્રજા ને સરદારો પર કરી છે કે તેના પડતા શબ્દને ઉઠાવી લેવા જાન સાટે પણ સર્વ તૈયાર છે. તે વખતે પણ મને ચંદ્રાએજ તમારી સામા બાથ ભીડાવી હતી. મૂળે કહ્યું.

સાચું છે મુળરાજ ! ત્યારેજ સમજશો. હવે તો રાણી સાહેબ માટે ખાતરી થઈને ? પતી સર્પ સાથેના સબંધથી પોતાના વ્હાલાના દુશ્મનને મદદ કરવા તમને કેમ ભલામણ ન કરે ? રાજન્ ! સત્ય છે. પ્રથમ તે કંટક કાઢી નાખવું જોઈએ નહિ તો આપણા કાર્યની આડી ખીલી રૂપ તે થશે ને સમય વધુ લગાડશે. પરંતુ - મુળસિંહ ! સર્પ હાથ આવેલો કેમ છટકી જવા પામ્યો ? જુલમે પ્રશ્ન કર્યો.

તે સમય એવોજ હતો. આવવા દો. સરદાર તેના શું ભાર છે ? તેને એકી સપાટે ધુળ ચાટતો કરી નાખીશું. નિસાસો નાખી, મુળે કહ્યું.

કાળસિંહ હવે ચાલો. મધ્યરાત્રીના તમે આવી જાઓ હું સર્વ તૈયારી કરૂં. આમ કરી તે છૂટો પડયો. રાજમહેલમાં જઈ પોતાના અંગત પહેરેગીરને ચેતવણી આપી. મધ્યરાત્રી થતા કાળો તથા જુલમ પચાસ બહારવટીયા સાથે આવી પહોંચ્યો. રાણીવાસમાં સમીપ આવતા સંકેત મુજબ દરવાજા ઉઘડયા. જુલમ તથા બે સરદાર અંદર દાખલ થયા. મુળ પણ સાથે સામેલ થયો. શયનવાસમાં આવતા-બે સુંદર

યુવતીઓ અપ્સરાને પણ લજવાવે તેની જુલમની દૃષ્ટિએ પડી પાપી મુળ પોતાની પતિવ્રતા સ્ત્રી ને બેનની લાજ લુટાતી જોવા ઉત્સુક જણાયો હાય ! ધરા ! આ તે કોનો દોષ ? તેવાને ગળી કેમ જતી નથી ! ખળભળાટ થતા ચંદ્રા ઝબકી ચિંતાથી શ્રમિત હોવાથી તરતજ ગભરાતી ઉઠી સતેજ બની, તમચો હાથ કર્યો અવાજ કર્યા, બે સરદાર ગેરન્યા જુલમે સામો ઉત્તર વાળ્યો ચંદ્રા ગુપ્ત રસ્તે છટકી કોઈની જાણમાં આ માર્ગ નહતો કેમકે આવા સંયોગોમાં ચંદ્રાએ પોતાનો બચાવ થાય તે માટે તૈયાર કરાવ્યા હતો. ચંદ્રાએ નાસતા મોહિનીને એકલી જોઇ જુલમે મુળની મદદથી ઉપાડી તેણે બૂમ મારી બહાર લાવતાંજ પાલખીમાં નાખી બહારવટીઆ ઉપાડી ચાલ્યા દુષ્ટ ભ્રાત જે બેનને ખેદાવસ્થામાં જોતા ખેદીત થતો તે અત્યારે તેની કારમી ચીસ સાંભળી આનંદીત બનતો હતો

આમ મોહીનીને ઉપાડી, કાળસિંહે પોતાના કેટલાક સરદારો સાથે દેવીના મંદિર તરફ પ્રયાણ કર્યું રાજમહેલમાં ઘણો ગભરાટ ફેલાયો કેટલાક સરદારો દોડી આવ્યા ત્યાં મુળની હાજરી જોઇ તરકટ જણાયું પરંતુ આમ બહારવટીઆનો દેખાવ જોતા વિસ્મય પામ્યા કે કંઇ કાવત્રુ હોવું જોઇએ

મોહિની અને ચંદ્રાનો શયનવાસ કકળી ઉઠયો હતો દાસીઓએ રડારોળ કરી મુકી કેટલાક રાજ્ય ભક્ત વફાદાર સરદારોને રાજાની અને દેશની લાગણી થઇ આવી, થથરાટ સાથે કંપ્યા આગળા કરડયા એકાએક ક્રોધાવેશમાં આવી તડુકયા પરંતુ અત્યારના અવિચારી મુળને વધુ છેડેથી લાભ જણાયો નહિ એટલામાં એક શબ તરફ નેઓની નજર વળી શબ તપાસતા દાસીનું શબ જણાયું

તેનો પતિ સરદાર હતો. ને તે રાજનિષ્ઠખરેખરો હતો તેણે પોતાની પત્નીનુ શબ દીઠુ મૂર્છા આવી વેરાગ્નિ પ્રજળી ઉઠયો પરંતુ હાલમા ખામોશ ખાવાનુ વ્રજિત જણાયુ

ચંદ્રા. જુલમના સામસામી તમચાના માન્થી જુલમના અવાજે દાસી ભોગ થઈ પડી હતી તે ભલી દાસીનો આત્મા, મૃત્યુ દેહને તજી અમરધામ ગયો હતો

આમ રંગમહેલનો રૂધીર મહેલ, અત્યારે ભયાનક ને ખાવા ધાય તેવો ભાસતો હતો રાજાને માથે માનશુકન ચિન્હો જણાયા મધ્યરાત્રી હતી

મુળે આવી સરદારોને પોતાના સ્થાનપર જવા જણાવ્યુ આ પ્રકારના મરણની હકીકત છુપી રાખવા સરદારોને દબાવ્યા તે શાત રહી તેનુ કહેવુ સર્વ રીતે સાભળી રહ્યા. સર્વ સર્વને સ્થાનકે ગયા

આમ મુળસિહે, નિર્દોષ શરીરને આ ફાની દુનીયાથી છુટુ કરાવ્યુ સરદારોની જાણમા સર્વ હકીકત આવી. પ્રાત થતા સાથ સબંધીઓએ મળી દાસીના મૃત દેહને અગ્નિદાહ કર્યો તેના ઓચિંતા મરણથી સર્વ આશ્ચર્ય પામ્યા. કેટલાક સત્ય હકીકત જાણતા હતા, છતા તે રાજાના ભયથી પ્રગટ કરી શકતા નહિ

દાસીને અગ્નિદાહ કરી સરદારો પોતાને ઘેર આવી ખુબ કલ્પાત કરવા લાગ્યા છેવટે દાસીના પતિએ મનને વારી પ્રજાપ્રિય માતારૂપ ચંદ્રા, તથા મોહિની બેનની તપાસ કરવાનુ ઉચીત ધાર્યુ

તેને પ્રજામા કાઇ ન હતુ. તેથી ધર્મ બજાવવામા કેટલીક પડતી

સંસારિક ઉપાધિઓ હતી નહિ કોઇને બહારથી તેના વિચારોની ખબર ન પડે તેની કાળજી રાખતો

મહેલમાં જઇ કેટલીક ગુપ્ત વાતો સાંભળી લીધી ચંદ્રાદેવી ગુપ્ત માર્ગે નાસી ગયા છે, અને મોહિનીને જુલ્મી બહારવટીઆઓ ઉપાડી ગયા એ તેના સાંભળવામાં આવ્યું, કે તરતજ વિલંબ ન કરતાં ચંદ્રાદેવીની તપાસ કરી, તેના કાર્યમાં સહ મદદ થઇ મોહિનીના બચાવ માટે જવા તૈયાર થયો તેને ખાતરી હતી કે મૂળ અવિચારી બની અજ્ઞાનતામાં કંઈનું કંઈ વેતરી નાખશે ને તેનાં માઠાફળ બિચારી નિર્દોષ પ્રજાને ભોગવવા પડશે વિગ ચંદ્રાદેવી પણ પોતાનો ક્ષત્રીય ધર્મ તથા સતી ધર્મને ન ચૂકતા અનીતિ માર્ગને અટકાવવા પોતાનું બનતું કરવા ચૂકશે નહિ માટે કાળા પ્રત્યેનું વૈર વાળવા ચંદ્રાદેવીને મળવું સુલભ લાગ્યું ને તેની તપાસમાં ચાલ્યો

આમ જુલમ તથા તેનો રાણો રણવાસમાં પડેલી દાસીને ચંદ્રા રૂપી એક કાંટો દુર થયો માની આનંદ માનવાલાગ્યા પરંતુ સ્વાર્થી મદાંધ કાગડાઓને ક્યાં ખબર હતી કે જગતનો પાલક, અધર્મીઓનો નાશ કરવા, ધર્મીને બચાવી તેમની જાળો તોડી ધર્મને આગળ લાવી મૂકે છે

કાળા તથા જુલમે મોહિનીને ખુબ રંજાડવા માંડી તેના કૌમાર્યવૃત્ત તથા સતીધર્મથી નિષ્ફળ બનીને છેવટે દશ દિનની મુદત આપી, તેના શિરચ્છેદનો ભય આપી, એક અંધારી કોટડીમાં મૂળની મર્યાદથી પૂરવામાં આવી ત્યાં મુળના તરફથી તેને અન્ન પાણીની જોગવાઇ થતી હતી

રાજા કે દુશ્મન પણ કેદી કે પોતાના વેરીનુ વેર વાળવા કેદી અવસ્થામા મનુષ્ય નાખે છે છતાં તેના પેટની તો પૂરી તપાસ રાખવામાં આવે છે મનુષ્યને પેટ ભરવાનુ મળ્યુ કે બસ કેમકે ખોરાક મળવાથી મનુષ્ય શિક્ષા ખમવા લાયક રહે છે ને તેને પૂરેપૂરી શિક્ષાની અસર લાગે છે પરતુ મોહિનીને પોતાના રાક્ષસી ભ્રાત તરફથી આવતો ખોરાક નર્ક રૂપ થઇ પડ્યો. ને તે તેનો ઇન્કાર કરતી હતી આપવા છતા તે અન્ન પાણી સિવાય ભૂખથી પીડાતી અધારી કોટડીમા પ્રારબ્ધવશાત પોતાની જીદગીના દુખોમા છેલ્લુ દુખ ખરેખરી ધર્મ કસોટી, પ્રેમ કસોટી ને નજરે નિહાળી અનુભવી રહી હતી

મોહિની દુર્બળ બની ગઈ હતી તેની વિચારશક્તિ સુન્ય બની જ્ઞાનેન્દ્રિય શિથીલ બની માત્ર પુતળા માફક મડારૂપ પડી રહેતી, કેટલીક વખત ઉઠી બેઠી થતી કઇ યાદ આવતા શીર કુટતી અશ્રુ ધારા તો રાત્રિદિન ચાલાજ કરતી અશ્રુ પણ ખુટી ગયા હતા, કોઇ કોઇ વખત ઓ મા ! પિતા ! સર્યુ પ્યારા ! અરે વ્હાલા માતૃ-રૂપ ચદ્રા ભાભી ! તમો કયા ? ચદ્રાદેવી તમારૂ શુ થયુ હશે ? અરેરે ! ઓ પાપી ભ્રાતા ! તને આ શુ સુઝયુ ! કેવળ નિર્દય બન્યો 'જા તને શ્રાપ દેઉં છુ કે તારૂ ભલુ નહિ થાય દુષ્ટ કાળા તારો નિર્વંશ જઇ તુ કુતરા પેઠે તરફડતો મરજે ! આમ લવારા કરી હૃદયો-દ્‌ગાર કાઢતી।

કાળા તરફથી દરરોજ જુલમ આવી તેને સમજાવવા પ્રયત્ન કરતો પણ તે છેવટ ઉપરના શબ્દો સાભળી નિરાશ થઇ પાછો જતો આ

બધુ જોતા તેને મોહિનીના શરીરની સ્થિતિને માટે શંકા પડી, તેમાં તે ખુશ થતો હતો.

મોહિનીને આ સ્થિતિમાં મુકે સાત દિન થયા હતા. એક રાત્રીએ ત્યાં કાળાના કહેવાથી મૂળ સમજાવવા આવ્યો. મૂળને દેખતાં દુર્બળ થઈ પડેલી છંછેડાયલી સિંહણ માફક મોહિની તરાપ મારી, બારી પાસે આવી મુળને એક શબ્દ પણ બોલવા ન દેતાં પોકાર કરવા લાગી.

ઓ નિર્દય ! ઓ ચંડાળ ! કુલાંગાર કાગડા ! કાંઈ ચેત હયા લાજ તારો અંતકાળ પાસે આવ્યો લાગે છે, તારા માટે શું કહું ? એક વખત મને આમાંથી છુટી કર. પછી સ્ત્રી હોવા છતાં, નાની બેન રૂપ હોવા છતાં, તારા નિચ કૃત્યને માટે સતીઓને રંજાડવાના તારા અધમ કામ માટે તા શિર કોડી તને રામશરણ કરૂં.

આ શબ્દો મુળથી ન સંભળાયા. મોહિનીને કોઈ વેળા આ રૂપમાં દીઠી નહતી. જેથી તે ચમક્યો ને ત્યાંથી મુઠીઓ વાળી પલાયન કરી નાઠો.

આ સર્વ હકીકતની છુપી રીતે આખા નગરમાં જાણ થઈ પ્રજા ફફડવા લાગી ને શું કરવું, તે માટે ઇલાજો શોધતી હતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

આમ મોહિનીની સ્થિતિ જોતા ગમે તેવા કઠણ કાળજાના મનુષ્યને દયા આવે એ ચિતાર લાગતો હવે વાચક ' આપણે ચંદ્રાના કાર્યનુ નિરીક્ષણ કરીશુ

ચંદ્રા ગુપ્ત માર્ગે નીકળી નાઠી રાત્રીના બે વાગતાના આશરે નગર બહાર નદીના તટ ઉપર આવી ચાંદની હતી તેથી સૃષ્ટિ સૌન્દર્ય જોતા ગમે તેવા ગમગીન બેરેલાને શાંતિ પ્રાપ્ત થાય, પરંતુ ચંદ્રાની ગમગીની દુર થવા ન પામી તેનુ મગજ અત્યારે અસ્થિર હતુ તે પ્રતાપે સર્વ ઇન્દ્રિયો કંઈ કંઈ તર્ક વિતર્ક દોડાવતી હતી એક તો સ્ત્રી અને તેમા આવી પડેલી ચોમેરની આફત છતા તેથી ન ડગતા તેણે ઉપાયો યોજવા માડયા—એક પથર પર બેસી વિચારોની હાર-માળા ફેરવવી શરૂ કરી તેને જોતા અત્યારે યોગિની રૂપ લાગતી હતી ગમે તેવુ પ્રાણી પોતાના ઉપર આવી પડેલી આફત તે વખતે દુર કરવા માટે પોતાથી બનતુ કરવામા ચુકતુ નથી પોતાની સર્વશકિત અજમાવવા મચેછે ને ઇશ્વર તેની દાદ ફરીઆદ સાભળી, જરૂર તેને સાહ્ય કરે છે

બહુ બહુ વિચાર કરતા ચંદ્રાએ છેવટ નિશ્ચય કર્યો કે પુરૂષ વેષે કોઇ ઓળખી ન શકે તેવી રીતે નગરમા રહેવુ ત્યા ગ્રી સરદારો તથા નગ જનોની સાથે મમત્રત ચલાવવી અને સર્વન સત્ય હકીકતથી વાકેફ

ફરી તૈયાર કરવા ત્યા રહી મૂળ, કાળાનાગ, મોતીની સર્વની તપાસ થશે, અને વફાદાર સરદારોની મદદથી પ્રપંચીઓની પ્રપંચજાળ તોડી શકાશે. સાથે સાથે સર્યુની પણ તપાસ થશે ધારવા પ્રમાણે સર્યુ થોડા સમયમા પિતા સાથે પોતાના સૈન્યને લઇ સોનગઢ આવશે તે વિશ્વાસઘાતી તો નહિજ બને અને પણ વિચારી નિર્દોષ બેનનુ શુ ? તે કેમ દેહ ટકાવી શકશે ?

આમ વિચારોમા ને વિચારોમા પ્રાત કાળ થવા આવ્યો, કે તરત ગામના પાદરે પોતાના બાગમા જઇ માળીને ચેતવ્યો આપણે જાણી ગયા તેમ સારા નગરમા મૂળના પલટાવાની જાણ થઇ ચૂકી હતી અને ચદ્રાને તન, મન ને ધનથી મદદ કરવા પ્રજા તેમજ સરદારો તત્પર હતા ચંદ્રાએ પ્રજા પ્યાર પહેલેથીજ મેળવ્યો હતો. પ્રજામા વૃદ્ધ માણસ પણ ચદ્રાને રાજમાતા સમાન માનતા આથી માળીએ તરતજ ચદ્રાના કહેવા મુજબની તૈયારી કરી

તેણે ચદ્રાને માટે સુશોભિત, ક્ષત્રિયને છાજતો પોશાક આણી આપ્યો હવે ચદ્રાએ સ્ત્રીત્વ તજી બરોબર આબેહુબ પુરૂષ વેષ ધારણ કર્યો તેને જોઇ કોઇ પણ ઓળખી શકે નહિ

આની ખાત્રી કરી ચદ્રાએ નગરમા પ્રવેશ કર્યો સર્વ કોઇ તેને માન આપતુ દરેકે દરેક વફાદાર સરદારોને ત્યા જઇ મુલાકાત લીધી. અને મેળવી લીધા સાથે જણા યુ કે, સર્યુસિહ ચડી આવે, આપણે બધાએ છેવટના અણી પ્રસગે તેને મળી જઇ કાળાનો સપૂર્ણ પરાજય કરવો આમા સર્વ સમત થયા કેમકે સર્યુને કે મૂળને કોઇને આચ આવે તેમ ન હતુ પરતુ ભાવિ કોને ખબર છે ? આમ

મરદાગ વર્ગ સૈનિકોની સંપૂર્ણ સહાનુભુતિ મેળવી લઈ બે દિનમાં પોતાનું કામ પાર પાડ્યું સરદારોને આમા જરા પણ ધર્મને આંચ આવતી જણાઇ નહિ મુળસિંહના સૈન્યને સર્યું સામે લડવાનું હતું, છતાં કાળાનો પરાજય એ સર્વ રીતે યોગ્યજ હતો ને તેથી મુળ છેવટે ઠેકાણે આવશે, એમ સૌ કોઇની ખાતરી હતી

આ કાર્ય પાર પાડ્યું, તે દર્મિયાન તેણે મુળના, કાળાના કાવત્રાની સર્વ જાણ થઈ પોતાની પ્રિય દાસીએ પોતાના બચાવમા જાન અર્પણ કર્યાના સમાચારથી તેને હર્ષ સાથે, શોક થયો સરદારોની મુલાકાતમા પ્રિય દાસિના પતિની મુલાકાત પણ થઇ, તે હવે ચંદ્રા સાથેજ રહેવા લાગ્યો તે ચદ્રાના વખાણ કરતો અને ચદ્રના કાર્ય તથા શબ્દો પ્રત્યે વિશ્વાસ ઉપજાવે એવા કામ કરવા લાગ્યો ચદ્રાના મુળ રૂપની કોઇને જાણ થતી નહિ ચદ્રાએ ચદ્રસિંહ નામ ધરાવ્યું હતું જેથી સર્વ તેને ચદ્રસિંહ નામથી ઓળખતા તેણે પોતાના નગર વગેરે જન્મભૂમિની ઓળખ આપતા જણાવતા કે મને મુળસિંહના શ્વસુર ભુપસિંહે મુળના રાજ્યમા તોફાન જાગવાથી તેમના સરદારોને એકત્ર કરવા ને મદદ કરવા તથા પોતાના રાજાને સંપૂર્ણ વફાદાર રહેવાનું સમજાવવા અર્થે મોકલ્યો છે આથી સર્વને વિશ્વાસ પડ્યો ને બે ચાર દિનમા સર્વ તેને સંમત થયા

મોહિનીના સમાચાર તેને મળતા વજ્રાઘાત થયો, ને જમીનપર પટકાઇ. કેટલાકને આશ્ચર્ય થયું પરંતુ થોડા સમયમા જાગૃત થતા ઉત્તર વાળ્યો કે અરેરે ! બીચારી નિર્દોષ સુખમા ઉછરેલી બાળાને આ શું દુખ જોવાનું આવ્યું ? ભાઇ, તે કેવો મુર્ખો ? અરે ! તે હજી

ટેકાની રહી છે? આમ ફિટકાર પ્રગટ કરી તેના વામની, ખોગકની, વર્તણુકની સર્વ તપાસ કરી તેની વર્તણૂકથી તેને ઘણો ખેદ થયો, પણ તે દબાવી દઇ હર્ષ પ્રકટ કર્યો કે વાહ! શુરી ક્ષત્રિયાણી પિતાના નામને તે ઠીક ઉજ્જવળ કર્યું? પ્રભુ! તારી ટેક જાળવો!!

આમ ચાર દીવસ વીત્યા પાંચમા દિવસે સવાર થતા તેને મહારાજ તરફના સમાચાર મળ્યા, કે આજુ બાજુના રાજાઓ મિત્ર રાજાઓ, ખડીઆઓ, ઠાકોરા વગેરે પોતાના સૈન્ય સાથે સોનગઢ તરફ નીકળી ચુકયા છે મહારાજ તથા સચુંસિંહ પણ સેનાધિપતી પણ સ્વીકારી આ તરફ ઉપડી ચૂકયા છે ચંદ્રાને આ સમાચાર સાંભળતા આનંદ થયો ત હર્ષથી ઝલકાવા લાગી પરંતુ સાથે વિચાર થયો કે ખરેખર સોનગઢની પ્રજા! તારે માથે પણ મહાન જવાબદારી છે તારૂં પાણી બતાવવાનો આ સરસ પ્રસંગ આવી લાગ્યો છે, ચાલ કાલથી પ્રજાને તૈયાર કરૂં તેને પણ આ મહાન યુદ્ધમાં સામેલ કરી તેની મઝા બતાવું અને ખરેખરી રાજભકિત, દેશભકિતના મંત્રો સમજાવું

આમ સોનગઢમાં ચળવળ ચાલી રહી છે આ બધા ચંદ્રસિંહની પ્રવૃત્તિના સમાચાર મુળના કાને પડતા તેને આનંદ થયો સસરા પર મમતા થઇ ને તેણે ચંદ્રસિંહને બોલાવી મોટા મોટા શિરપાવ આપ્યા, ને વિશેષ આપવાના વચન આપ્યા આથી (ચંદ્રા) ચંદ્રસિંહ બિલકુલ નિશ્ચિંત થયો ભય વાદળી દુર થયું હવે બીજે દિવસે પ્રજાની જાણમાં ઢંઢેરા પીટાવ્યો પ્રજાના ટોળે ટોળા એકત્ર થવા માંડયા

મુળસિંહ નિરાંત હતો માત્ર કંઇ કંઇ રાજકાર્યમાં નજર આપતો ચંદ્રા, મોહિનીની તપાસ બિલકુલ કરતો નહતો માત્ર ભયના માર્યા ચંદ્રાની તપાસ કરવા કેટલાક સરદારને મોકલ્યા હતા.

પરંતુ તેઓએ તરતજ સમાચાર આપ્યા હતા, કે તે તો ક્રોધની મારી નદીમાં પડી સ્વધામ પહોંચી ગઇ છે આથી મુળને શાન્તિ વળી કાળો તથા જુલમ હવે ગજમાજ પ્રગટ રીતે રહેતા હતા બહારવટીયાઓ સોનગઢની પાસેના જંગલમા શાન્તપણે પડયા રહી આળસુ બની ગયા હતા કાળાને કે મુળાને મંત્રરાજ તરફનો કંઇ ભય હતો નહિ તેઓ બસ મોહિનીને વશ કરવામા પ્રમાદી બન્યા હતા છતાં મંત્રરાજ ચઢી આવે, તો તેની તૈયારી સર્વ પ્રકારે છે તેમ ચંદ્રસિંહના કાર્યથી તથા બીજા સરદારોના હાજી હા પણાથી માની રહ્યા હતા સોનગઢમા તો ઘેર ઘેર લડાઇની વાતો ચાલતી હતી પ્રજામા, અધિકારીમા સર્વસ્વ તેની ચર્ચા થતી અને ધર્મ માટે આનંદ થતો હતો. રાજા તો આળસુ બની મદ્યપાનમા મશગુલ રહેતો હતો રાજસભા તો, આનંદ સભા બની હતી

આમ ચંદ્રાને છટકે, અથવા મોહીનીના દશ દિવસની મુદતને આજ પાંચ દિવસ વિત્યા પ્રજાના નેતાઓએ યુવકોને તૈયાર કર્યા શારીરિક શક્તિ ધરાવનારી એક ટુકડી તૈયાર કરીને તેમને સમજાવ્યું કે આપણે છુપી રીતે એકત્ર રહેવુ સૈન્યની એક તરફ ઉભા રહી યુદ્ધનો રંગ જોયા કરવો. બાદ અણીના પ્રસંગે કાળાનાગને પુરો કરવા પ્રગટ થઇ પોતાનુ અંગ બતાવવુ નિશાની તરીકે દરેકે ભગવા વસ્ત્ર અને ભગવો ઝુંડો રાખવા નક્કી થયુ

ચંદ્રસિંહે આ દેશ વીરોની ટુકડીનુ અધ્યક્ષપણુ સ્વીકાર્યું. સ્વી હોઇ ખરેખરી બહાદુરી ભર્યું કાર્ય કરવા, પોતાની વીર પ્રજાના શુરા ઉછળતા યુવાનોને તૈયાર કરી અણીના પ્રસંગે ધર્મનો જય થવા તથા જુલમીઓનો નાશ કરી સર્વત્ર શાન્તિ પ્રસરાવવા રાજલક્ષ્મી મહારાણી

ચંદ્રાદેવી તૈયાર થઇ તેણે પ્રજામા રાજભક્તિના બીજ તો ગણીપદે રહી પ્રજામા દાખલ કર્યા હતા પરંતુ આ પ્રસંગ દેશભક્તિ તથા પોતાનો દેશ કાળાનાગ જેવાના હાથ જાય અને મહારાજ જેવા મહારાણાને માથે ભય વાદળ આવી પડે, તે અર્થે અરે ! પોતાના શિયળ અને સૌભાગ્યાર્થે પ્રજાને સંપૂર્ણ ચેતાવી, સમજાવી શૌર્યત્વ બતાવવા શહ જોઇ તેનાથી 'કાળાનો રાજભુવન પ્રવેશ, તથા મુળને રમકડા માફક નચાવી પ્રજાને નાણે થતો એશઆરામ જોઇ શકાતો નહતો કાળા તથા તેના માથીઓનુ કામળ કાઢવા સર્વ રાજાઓ, સોનગઢ રાણી, સરદારો, તથા પ્રજા એકી સાથે તત્પર હતા

આજ મોહિનીને કેદ કર્યાનો સાતમો દિવસ હતો મૂળ જે રાત્રે મોહિનીને કાળાના ભભેર્યાથી સમજાવવા ગયો તેજ રાત્રે આખી પ્રજા તથા સરદારો એકત્ર થયા હતા આબાળ વૃદ્ધ સર્વ મળ્યા હતા મૂળને આ સમાચાર મળ્યા હતા ને તેથી ખુશ થયો હતો, કે વાહ ચંદ્ર ! તે મારા કાર્યને કેટલુ સરળ કર્યું છે ! આ પ્રસંગે જીત થશે, તો ભુપસિંહ રાણા પાસે તને ન જવા દેતા મારા રાજ્યમા સર્વ શિરોમણી સરદાર સ્થાપી તારી ફરજની કિંમત આંકીશ મૂળસિંહ તથા કાળાને બહાનટીઆ માર્ફત સમાચાર મળી ચૂકયા હતા, કે મહારાજ પોતાના સૈન્ય સાથે સોનગઢ તરફ નીકળી ચૂકયો છે, અને સર્પુના થયેલા અપમાનનો બદલો વાળવા જોસબંધ સૈન્ય ધસી આવે છે આ સમાચાર મળતા '**સવારે તજવીજ થશે**' એ પ્રકારે સમાધાન કરી શાંતિ પકડી હતી પરંતુ મોહિનીના આજના ઉગ્રરૂપે મુળને ગભરાવી નાખ્યો હતો તેનુ મગજ ચગડોળે ચઢ્યુ હતુ તે ચિંતા સાગરમા ડુબ્યો હતો નિદ્રાએ તેની સાથે અંજે રીસામણુ પસંદ કર્યું

*

પ્રજા, સરદારો સર્વની આજની મેદની જુદા આનંદ સાથે ચમત્કાર દર્શાવતી હતી સોનગઢ રાજ્યમા કોઇ પ્રસગે નહિ બનેલ બનાવ આજ સર્વની આખોને આનદ આપતો હતો શાન્તિએ તો ત્યા પ્રથમ સ્થાન લીધુ હતુ તો પછી બીજાની શુ ખામી હોય ? સમય થતા ચદ્રસિહ કેટલાક સરદારો સાથે સભા મડપમા આવ્યો મધ્ય ભાગમા આવતા સર્વેએ તેને માન આપ્યુ પર રાજ્યના એક સરદારને આટલુ માન મળતુ જોઇ કેટલાકને દ્વેષ પેદા થયો, પરતુ કદરદાન પ્રજા તથા કેટલાક સરદારોએ તો કોઇની સ્પર્ધા કરવાનુ પસદ કર્યું સર્વ રીતે શાતિ પથરાયા પછી એક મેક એક બીજા સાથે ચદ્રસિહને જોઇ વાર્તાલાપ કરવો શરૂ કર્યો કેટલાક તેના કાર્યમા, ગુણમા મોહ પામ્યા અને સ્ત્રીઓમાથી તો તેના સૌન્દર્ય માટેજ વખાણ થતા સભળાવા લાગ્યા એક વૃદ્ધ ડોસી ઓચિતી બોલી ઉઠી અરે ! આ તો કોઇ સ્વર્ગમાથી ઉતરી આવેલ દેવ સમાન લાગે છે પરતુ મને શકા રહે છે કે આ માણસ તો કોઇ પુરૂષ છે કે સ્ત્રી ? માન ન માન પણ સ્ત્રીજ જણાય છે ને તે બીજુ કોઇ નહી પણ **ચદ્રાઆ** વિના બીજા કોઇની આટલી હિમત પહોચે નહિ. જોને ! તેની બેસવાની છટા ! આ વાત કરનાર ડોસી એક સરદારની મા હતી અને તેનો આવર જાવર રાજભુવનમા વધારે હતો. જે ચદ્રા ઉપર ખૂબ પ્યાર રાખતી અને ચદ્રાના તેના પ્રત્યે માતા જેટલો સ્નેહ હતો

આજની સભામા કોઇ, ખાસ કારણ વિનાના મનુષ્ય સિવાય સર્વની હાજરી હતી સ્ત્રીઓ તો આજ શુ કાર્ય થાય છે તે જાણવા એકદમ ઉત્સુક હતી યુવાનોના આનદની પરિસીમા ન હતી વૃદ્ધોમા

તો કેટલાક મશ્કરી કરતા, તો કેટલાક પેલાઓને રાઝી આ કાર્યની પ્રશંશા કરતા હતા '**વૃદ્ધોમાં એક સ્વભાવ એવો હોય છે કે કોઈ પ્રસંગે ન બનેલો બનાવ જોવામાં આવતા તે પ્રસંગ પ્રત્યક્ષ નિહાળવા છતા તેને અમાન્ય કરે છે** '

ચંદ્રાએ આજે અવનવો પોશાક ધારણ કર્યો હતો પુરૂષ વેષે હોવા છતા સ્ત્રીપણુ જાહેર થઇ જાય, એમા શંકાસ્પદ નહતુ એટલે પેલી ડોસીને જે શંકા ઉત્પન્ન થઇ હતી તેવી સભામાના ઘણા સ્ત્રી પુરૂષોને થઇ અને ચંદ્રાના અંગત પરિચયમા આવેલા સર્વ કોઇની ખાતરી થઈ કે જરૂર આ ચંદ્રાદેવી સિવાય બીજુ કોઈ અન્ય ન હોય ! નહિ તો થોડા વખતમા આટલી તયારી કરી, સોનગઢ તથા સોનગઢ નરેશની ફીકર રાખવાની બીજાને શી પડી છે ? વળી તેના સંભાષણમા કેટલીક વખત રાજરાણીની છાયા પ્રગટ થઇ જાય છે આટલા દિવસ તેને કોઇ ઓળખી શક્યુ નહતુ ! પરંતુ આજ ચંદ્રાએ જાણીનેજ પ્રજાને ઓળખ આપવા ખાતર તથા પોતાના કાર્યમા વિશ્વાસ ઉપજે, સર્વ રીતે મદદ આપવામા પાછી પાની ન થાય તે માટે આ રૂપ ધારણ કર્યું હતુ

પ્રજાની વિશેષ આતુરતા જોઇ ચંદ્રા—ચંદ્રસિંહે પોતાનુ કાર્ય શરૂ કર્યું અને કહેવા માડ્યુ

વહાલા **આત્મરૂપ સરદારો** ! અને મારા **પ્રિય પ્રજાજનો** ! આજે તમને હુ મારા શબ્દથી સંબોધુ છુ તેનુ કારણ એજ કે હું મારા સાત દિનના પરિચયમા સર્વને મારા તરીકે ઓળખુ છુ 'આ શબ્દથી શંકા પામેલાની શંકાનુ કંઇક સમાધાન થવા લાગ્યુ આપણુ સર્વ રંકથી રાય સુધીના આજે એકત્ર થયા છીએ, તેનુ પ્રયોજન

આપ સર્વની જાણમા છે, અને મે પૃથક્ પૃથક્ સવને સમજાવ્યુ છે આ પ્રસગે સોનગઢ મહાન ગભીર પ્રપચી આફતમા ઘેરાયલુ છે બહારવટીઆ સરદાર કાળાનાગની વિષ જાળમા યુવાન રાણો ફસાઇ પડયો છે કાળાએ આપણુને કષ્ટ દેવામા કશી બાકી રાખી નથી છતા રાણાએ તે બધુ વિસારી તેનો આશ્રય લીધો છે, (આપ્યો છે,) ભયકર ભુજગ રૂપ કાળોનાગ અત્યારે તમારા રાજમહેલોમા એશ-આરામ ભોગવી રાણાને મરકટ સમાન નચાવી રહ્યો છે તથા તેનો જુલ્મી જુલમ સરદાર તથા બહારવટીઆઓ પડયા પડયા સોનગઢ નરેશના પ્રતાપે મોજ માણે છે રાણીનો પત્તો નથી ' આખમા ઝળ ઝળીઆ આવ્યા, ' જેવી પ્રજા પણ એકદમ ખેદમા પડી મોહિની બેન ! ત્હારી શુ દશા ' તેને બિચારીને પશુ માફક પિજરમા પૂરી સતાવવામા દુષ્ટોએ પાછી પાની કરી નથી ' આ શબ્દ બોલતા કેટલોક ગરબડાટ થયો ને રાજા પ્રત્યેનો તિરસ્કાર જણાયો પરતુ ચદ્રાને તેની ક્યા દરકાર હતી ' તેમા મહારાણાનો દોષ નથી. પરતુ કાળાનાગને તેની સાથે લગ્ન કરવાની મરજી હોવાથી તે તેને આમ નિર્દયપણે કચરી નખાવે છે અરે ! લગ્ન તે કમનના થતા હશે ? આ સ્થિતિ આપણા રાજ્યની છે તે ધ્યાનપર ન લેઇએ તોપણુ એક મહાન ભયની ચિતા કરવી જરૂરની છે અને તે માટે ચિતા કરી તેને માટે જોઇતા ઉપાયો યોજવાની આવશ્યકતા છે તે એજ કે મૂળસિહે કરેલા કુન્દનપુરી યુવરાજ સર્યુસિહના અપમાનનો બદલો લેવા મત્રરાજનુ સૈન્ય તાબાના રાણા, રાજાઓ સાથે સોનગઢ ઉપર વેર લેવા ઉપડી ચુક્યુ છે એક તો મૂળની સાથેનુ વેર, ને તેમા રાણા મત્રરાજનો પિતરાઇ ભાઇ દુષ્ટ કાળો, જે તેમના રાજ્યને હમેશ ભય

છે તથા મહારાજની ગાદી લેવા તલપાપડ થઇ રહ્યો છે તેને આશ્રય આપી મુળસિંહ ઉપર પુર્ણ ક્રોધ સળગાવેલો છે એટલે મહારાજે તો એક કાકરે બે પક્ષી મારવાનુ ઇચ્છ્યુ છે

આમ સોનગઢ ઉપર આફત આવી પડવા છતા મુળસિંહની આખો ઉઘડી નથી પરંતુ વફાદાર સૈન્ય અને સરદારો તો તૈયારી કરી રહેલા છે એટલે વાંધા રૂપ નથી છતા જેમ મહારાજે પોતાની પ્રજાની મદદ માગવી પણ નથી મૂકી, ત્યમ તમો પ્રજાજને પણ આ પ્રસંગે તમારા રાજ્યને મદદ આપી રાજ્ય ભક્તિ બતાવી આપવાનુ ભુલવા જેવુ નથી

જો જો મુળસિંહને લગાર પણ આંચ ન આવે સરદારોને એજ કહુછુ કે પાપીઓનુ કાસળ કાઢનારા કુન્દનપુરીના સૈન્યને ન ભૂલતા પરંતુ કાળાને તો હકાલવોજ—અરે ! પુરો કરવો

પ્રજાજનો ! તમને મારે અધિક કહેવાનુ છે રાજા અણસમજમા પડી ગયો હોય, છતા તે તમારો રાજા છે, ઠોકર વાગે જરૂર ઠેકાણે આવશે પરંતુ તે છેવટ અંધ બની દુષ્ટ કાળાને મદદ માટે હદપાર જતો હોય, તો તેને પણ તમારે જતો કરી, સત્ય તરફ ઢળી પડી રાજાને સમજાવવા તક આપવી

તમારી ફરજ રાજ કરતા દેશ પ્રત્યની વિશેષ છે ગણો મુળસિંહની સાથે જો પાપી કાળો છટકવા પામ્યો તો તમારે ઘણો વખત દુઃખ ભોગવવાનુ સરજાયુ સમજવુ અને પછી દેશની મહા માઠી હાલત સમજવી, માટે તમો પણ અણીને પ્રસંગે હિંમત બતાવવામા પાછી પાની કરતા ના ! અને મારા માર્ગને અનુસરજો

પ્રજાજનોમાંથી આનંદસૂચક અવાજો પ્રગટ થયા અને બીજે દિવસે નિશ્ચય પ્રમાણે પ્રજાના યુવક સૈન્યની સરદારી માટે ચંદ્રસિંહને નિમંત્રણ થયું

સરદારો વેરાયા તેઓ તો રાજાના હુકમથી મહારાજના સૈન્ય સામા લડવા તૈયારજ હતા પરંતુ પ્રજાજનોએ શું કરવું, કેવી રીતે કામ લેવું તે નિર્ણય કરવાનું બીજે દિને નક્કી થયું

આજના કાર્યની હકીકત મુળ તથા કાળાને કર્ણે પડી મુળને આનંદ થયો, સાથે કંઇ ગુસ્સો પણ થયો પરંતુ કાળાનાગને તો ખૂબ ક્રોધ વ્યાપ્યો ને પોતાની વિષય લ્હેરમાં ફસાની, તે મગજના ફાટેલા ચંદ્રસિંહને તરતજ ઠાર કરવાનો નિશ્ચય કરી બેઠો

કાર્ય પૂરૂં થયા પછી મળેલા સરદારો સાથે ચંદ્રસિંહ સ્થાનકે જવા નીકળ્યો પ્રજાના અર્ધા ભાગને ચંદ્રાદેવી હોવાની ખાતરી થઇ અને આજના જાહેર પ્રસંગથી તેને માથે મહા જોખમ આવી પડશે એમ જણાયું તેથી તેની સંભાળ રાખી, તેનો દેહ સહીસલામત રહે તે માટે સંપૂર્ણ જોગવાઇ થઇ ગઇ મુળ તથા કાળાને પણ ચંદ્રાદેવીજ ચંદ્રસિંહ રૂપે છે એવી ખબર મળી, પરંતુ તે મદાંધોએ તેની દરકાર ન રાખી, ને તે વાત અસત્ય માની લીધી

બીજે દિને સવારે થતા ધુળના ગોટે ગોટ ઉડતા દૂરથી જણાયા. ઠાકોરો, રાજાઓ, રાણાઓ, પોતાના સૈન્યનું સેનાપતિપણું સ્વીકારી, મહારાજનો પત્ર મળતા નીકળી સોનગઢ તરફ આવી પહોંચ્યા એક તો મહારાજ પ્રત્યેની વફાદારી અને બીજું કાળા પ્રત્યેનો દરેકનો ક્રોધ

આ સમાચાર નગરમાં તથા રાજ્યમાં પ્રસર્યા. દરેક સૈન્ય પોતાની

છાવણી જુદી જુદી નાખી દીધી મુળસિંહે પણ સેનાપતિઓને તૈયારજ રહેવા હુકમ જણાવ્યો, પ્રપંચી કાળાએ પ્રપંચ રચ્યો ને તેણે જુલમને મોહિનાની સંભાળ માટે મુકી પોતાના બહારવટીઆઓને તૈયાર કરવા તથા છુપો રહી બચાવ કરવાનું ઠીક માની મુળની રજા લેઇ છુપી રીતે નાસી જવું ઇચ્છ્યું, ને સાંજ પડતા તે ગોઠવણ કરી ચાલી નીકળ્યો

ચંદ્રાએ સવાર થતા પ્રજાજને મળી તૈયાર થયેલી ટોળીને સમજુતી આપી દીધી કે તમારે સર્વેએ મારી આજ્ઞામાં રહેવું ને હું સુચના કરૂં તેમ કાર્ય કરવું આપણે સર્વેએ અણીના પ્રસંગે બહાર પડી કાળાને ઠાર કરી, મહ્લગજના સૈન્યને જીત અપાવવી પછી આપણા રાજાને કંઇપણ આંચ ન આવવા દેવી, તે મારા હાથમા છે સૈન્ય સૈન્યનું કામ કરશે, આપણે આપણું કરીશું, હુંજ ચંદ્રાદેવી છું, તેવું પ્રગટ કર્યું સર્વને આનંદ થયો

પ્રકરણ ૯ મું.

ભુજંગનો પરાજય

આજ મોહિનીની કેદને નવમો દિવસ છે નવ દિનમા કંઇ કંઇ ફેરફારો થઇ ગયા હતા કાળો કંટાળી મ્હીની જંગલમા ભરાયો મોહિનીને હવે વધુ છેડ ન રહી ચંદ્રાએ ક્ષત્રાણીત્વ દર્શાવી સમગ્ર પ્રજાને એક

કરી પોતાના પક્ષમા લીધી અને મોહિની બેનના ભવિષ્યને તથા પોતાના ભવિષ્યને નિષ્કંટક બનાવવા એક સ્ત્રી હોઇ, પુરૂષ પણ ન કરી શકે તેવુ કાર્ય કરી દીધુ **યશ અપયશ ઈશ્વર હસ્તે.** કેમકે શુ ફળ આવશે તે કોઇ જાણતુ ન હતુ મૂળે કંઇ દરકાર કરી નહી. છતા સૈન્ય તથા સેનાપતિ લડાઇની તૈયારીજ કરી બેઠા હતા પરંતુ મુળને ખબર ન હતી કે સૈન્ય તથા સરદારો કાળાના દુષ્ટકાર્યમા સહમદદ ન બનતા કુન્દનપુરીના લશ્કર સામુ ન લડતા, બની આવેલા શત્રુ, પરંતુ અંતરથી મિત્રને મદદ માટે તૈયાર હતા કુન્દનપુરીના લશ્કરો છાવણી નાખી પડયા હતા પ્રાત થતા સર્વ તૈયારી કરતા જણાયા આજેજ યુદ્ધની શરૂઆતનો દીવસ હતો મહારાજે નિયમપુર્વક સર્વની સંમતી લેઇ એક ઠાકોરને મુળ પાસે મોકલ્યો હજી પણ સૈનિક, અને શુરા ક્ષત્રિયોની રૂધિર વહેવડાવવાનુ પાપ શિર પર ન વહોરવુ પડે એવી સલાહ કરી ઉપરીપણુ સ્વીકારી કાળાને પોતાની સહદમાથી કાઢવા કબુલાત હોય તો સૈન્ય પરત થવા તૈયાર છે આ વચનોને મુળે હસી કાઢયા ને ભાવી ઘેરી રહયુ હોય તેમ તેનુ અપમાન કરી કાઢયો ઠાકોરે સર્વ હકીકતની માહિતી આપી કે તરતજ રણશિંગા ફુંકાવા લાગ્યા રણવાધ્ય શરૂ થયા સૈનિકો, સરદારો, રાજાઓ, ઠાકોરો, મહારાજ, સર્યું, જગદીશ સર્વે પોતપોતાના કાર્યપર ચઢી ગયા

સામી તરફ મુળનુ લશ્કર સેનાપતિ સાથે તૈયાર થયુ મુળ રણસંગ્રામ આગળના એક મહેલમા અગાસીમા સુરક્ષીતપણે લડાયક પોષાકમા સજ્જ થઇ બેઠો જ્યારે મોહીનીનુ કેદખાનુ તે મહેલના સામી બાજુએ હતુ જેમા ભુખી સિંહણની માફક નિસ્તેજ આંખે

જાળીમા મુખ રાખી બેઠી હતી આ પ્રસંગ તેને નવાઇ ભરેલો લાગ્યો પોતાના જીવનમા લડાઇનો પ્રસંગ પહેલોજ ને તેમા વળી પોતાના ભાઇ તથા પતિ વચ્ચેનુ યુદ્ધ એક બાળા નજરથી કેમ જોઇ શકે ? આજે પણ તે કેદી અવસ્થામા હતી છતા સર્વ હકીકત તે સ્પષ્ટ રીતે જોતી હતી કોઇ કોઇ વખત આંખે અંધારા આવતા તો કંઇ આરામ લઇ બેસતી, પોતાના પતિના બચાવ માટે પ્રભુ પ્રાર્થના કરતી હતી

મૂળનુ લશ્કર પણ રણસંગ્રામમા આવી ખડુ થયુ, સામસામા લશ્કરો ગોઠવાઇ ગયા સૈનિકોના ' હરહર ' નાદથી સોનગઢ ગર્જી ઉઠ્યુ બલબલાને શુર ચડ્યુ ને યુદ્ધના પરિણામની રાહ જોવી રાડ થઇ પ્રજા સૈન્ય પણ ચંદાની આગેવાની હેઠળ તૈયાર હતુ તે મોહિનીના કારાગૃહ પાસે તૈયાર ઉભુ હતુ અણી વખતેજ તેનુ કાર્ય હતુ

રણસંગ્રામનો દેખાવ કંઇ ઓર હતો દરેક દરેક લશ્કરના પોષાક જુદા હતા મલરાજની પાછળ કુન્દનપુરીનુ પ્રજા સૈન્ય, સદ્ગુ જગદીશની આગેવાની હેઠળ ભગવા પોષાકમા સજ્જ હતુ મુળે આ દેખાવ જોયો પોતાના કરતા સામાનુ લશ્કર વિશેષ જોયુ, અને વળી મલ્લરાજની પાછળનુ ભગવા વસ્ત્રથી વિભુષિત થયેલુ લશ્કર જોતા વિસ્મય પામ્યો અરે ! આ સાધુડા તે શા માટે આવ્યા હશે ? સાધુડા પણ લડાઇમા તૈયાર કે ? વાહ ! દુનીયા ! આ તે કેવો જમાનો ! સૈનિકોનુ કામ મુકી પ્રજા, અરે બિન કેળવાયલો વર્ગ સાધુઓ પણ લશ્કરમા હોય કે ? બસ એમ કરી બીજાને બતાવવા માટેજ સૈન્યમા ભગ્તી જણાતી

છે, શો હિસાબ છે તેનો મારા કેળવાયેલા સૈનિકો પાસે બિનકેળ-
વાયેલા સાધુ'ઓ તથા વાણીઆનો !

આમ પોતાના મનને સંતોષ આપી તે શાંત ચિત્તે બેઠો મુળે નિયમપુર્વક પ્રથમજ સૈન્યને હુકમ આપ્યો કે તરતજ તીર તથા બંદુકોના પ્રહારો શરૂ થયા તેવાજ તરત સામેથી તીર તથા ગોળીથી જવાબ મળવા લાગ્યા **" યુદ્ધમાં જતા જાનનુ પાપ બિના કારણે પ્રથમ હાથ ઉપાડનારને જ લાગે છે. "**

આમ અડધો કલાક મારો ચાલ્યો દરેક પક્ષમાંથી પચીસ પચીસ સૈનિકો હોમાય આ જોતા ચંદ્રા ઝબકી અને વિચાર્યું કે આ શું ? વિના કારણે મારા સૈનીકોનો પ્રાણ નીકળે છે ? કે તરત બન્ને પક્ષના સેનાપતિઓને ખાનગી ઈસારતે ખાલી ડોળ રૂપી યુદ્ધ કરવા સુચના કરી, બન્ને પક્ષે તેની સુચના માન્ય રાખી, કેમકે ખાનગી મસલત તે પ્રકારની હતી એટલે બન્ને પક્ષના ખરા સેનાપતિ કાર્ય અત્યારે ચંદ્રા કરી રહી હતી અત્યારે પણ તે પુરૂષ પોષાકમાં સજ્જ હતી

આમ લડાઈ મંદ પડેલી જોઈ, મુળ ચિડાયો, ને સુચના ઉપર સુચના કરવા લાગ્યો, પણ તેનુ માન અત્યારે ન હતુ **દીવાના રાજા કરતાં શાણી રાજરાણી સારી** તેજ ન્યાયે ચંદ્રાના શબ્દોને અત્યારે માન હતુ

આ તરફ ચંદ્રાએ સર્વ સ્થળે નજર કરી તો કળો, જુલમ કે તેના બહારવટીયાના કોઈ માણસને પોતે જોયા નહિ તરતજ પોતાની ખાસ ટુકડીને હુકમ આપી કાળાના મુકામ તરફ કુચ કરી તેના મુકામની તથા તેની કાર્યપદ્ધત્તિની કાચી ખબર તેને મળેલી તેથી વધુ વિલંબ

ન થયો જુલમનો એક દૂત મોહિનીની ચોકી કરતો હતો, પરંતુ આજ તો એકલવાયો બહારવટાનો સરદાર જુલમ છુપી રીતે સતાયો ફરતો હતો તેણે અત્યારે પોતા રાજાને વિસાર્યો હતો ને ભવિષ્યને પણ વિસાર્યું હતુ માત્ર પોતાના દેહના ભવિષ્યને વિચારી સતાતો હતો

ચંદ્રાએ સૈન્ય સાથે જઇ કાળાને છછેડ્યો, બહાર કાઢ્યો ને જણાવ્યુ કે ભીરૂ માફક સભાયા કરે રાજ્ય નથી મળતુ, સામી છતીએ દુશ્મન સામા થવુ એમાજ ખરૂ વિરત્વ છે, કાળાની ઘડીઓ ગણાતી હતી

છછેડાયેલ બાહરવટીઆઓને હુકમ આપ્યો. બધા એકત્ર હતા. તૈયાર થયા પાંચ હજારનુ સૈન્ય એકી અવાજે તૈયાર થયુ ને કાળાની આગેવાની હેઠળ સોનગઢના રણસગ્રામ તરફ ધસ્યુ ચંદ્રાની ટુકડીએ જલદીથી ધર્મ બજાવી રસ્તો લીધો

મધરાજે પણ કાળાને ન જોયો, ને વિચારવા લાગ્યો કે વિના કારણે બન્ને પક્ષના સૈનીકોનો જીવ લેવો ઉચિત નથી, તેથી તેણે પણ નમતુ મુકવા જણાવ્યુ ચંદ્રાને ટુકડી સાથે જતા જોઇ એટલે કાંઇ વિચારમા પડ્યો મહારાજને અને ચંદ્રાને ખાનગી મસલત થઇ હતી અને સવ કાર્ય પદ્ધતિથી માહિત કર્યો હતો

થોડીવારમા ચંદ્રાને ટુકડી સાથે આવતા મંત્રને આનંદ થયો, ચંદ્રાએ સેનાપતિને સાનમા સમજાવી દીધા એટલી વારમા જય અંબે ના પોકારથી તથા રાક્ષસોની માફક તરાપ મારતુ કાળાનુ લશકર આવી પહોચ્યુ પત્થરો ભાલાઓ, તીરો, તલવારો બંદુકો ચમકી, ખખડીને અવાજો થવા લાગ્યા કાળાએ વીચાર્યુ હતુ કે દુશ્મનનુ લશ્કર એમ કરતુ હશે પણ સામે આવતા નજરે કામ કર્યુ નહિ છતા કુળના

સૈન્યની મદદની આશાએ ધૈર્ય ધારી પ્રથમ જુલમની તપાસ કરવી શરૂ કરી કેટલી વારે જુલમ મળ્યો, ને તેને પણ યુદ્ધમા ઘસડયો

કાળાના સૈન્યને આવતા વારજ બન્ને પક્ષમા સામસામી માર શરૂ થયો યુદ્ધનો ખરો તાન જામ્યો, આમ મૂળ જોતો બેઠો હતો, તે શુર ચઢાવતો તો બીજી તરફ મરવા પડેલી કેદી મોહીની ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરતી બેઠી હતી જીતાજીત ઇશ્વરહસ્તે હતી યુદ્ધ ખૂબ જોરથી ચાલ્યુ, કાળાના સૈન્યના જુલમી મારથી મલ્લરાજના કેટલાક સૈનીકો, સાથી, ઠાકોરો, રાણાઓ ઘાયલ થવા લાગ્યા ગદ્રાએ મુળના સેના પતી તરફ દ્રષ્ટિ ફેરવી કે કુન્દનપુરી તથા સોનગઢનુ લશ્કર બહાર-વટીઆઓ ઉપર તુટી પડયુ ને તલવારોનો ઉપયોગ થયો કાળાનુ લશ્કર ઘાસની પેઠે કપાવા લાગ્યુ કાળો તથા જુલમ ખીજાયા કાળાની દાઝ મલ્લરાજ ને તેના યુવરાજ ઉપર હતી કાળો એકદમ નાગની માફક વેર વાળવા ધસ્યો મલ્લરાજ સજ્જ થયો, બને વચ્ચે દ્વન્દ્વ યુદ્ધ જામ્યુ, એકદમ દૈવેચ્છાએ કાળાની તલવાર મલ્લરાજની ગરદન ઉપર પડી મલ્લરાજ મરાયો; સૈન્યમા હાહાકાર વર્યો, સર્વુ ખીન્ન થયો, શોકનો વખત ન હોય એમ માની તેમના શબને છાવણીમા રવાના કરી સંરક્ષણમા મુકયુ જેથી પાપીઓ અધમ બની તેના શબને પણ ખરાબ દશામા ન મુકે, ને વધુ અપ માન આપે નહિ

સર્વુ, જગદીશ તથા તેનુ સૈન્ય ખીજાયુ મૂળના લશ્કરનો પણ વિચાર કરત નહિ આમ મુળનુ લશ્કર કાળાના સૈન્ય પ્રત્યે સિંહ માફક ચિડાઇ હાહાકાર વર્તાવતુ હતુ મલ્લરાજને મરાતો જોઇ મુળ અગાસીમાથી આનદ પામી ઉઠયો ને સૈન્યમા આવી સિંહ માફક

ઘુઝવા લાગ્યો એટલે હવે એ જાણુતી કરડી નજર સર્યુ તરફ વળી.
સર્યુ પ્રજા સૈન્યથી કિલ્લામાં સુરક્ષિત હોય તેમ હતો ને વિશેષ
ચંદ્રાની પૂર્ણ સાવચેતી મુળસીંહના કાળે તેને અહીં ઘસડી આણ્યો
ચંદ્રાએ ખીજાઇને જુલમ પર દોટ મુકી તેને કાપી નાખ્યો શિર.
ગરદન જુદા કર્યાં જુલમ એક લડવૈયા તરીકે બહુ બાહોશ હતો.
કાળાની નજરે તે પડ્યુ, કે ચમક્યો પોતાનો જમણો હાથ કપાયો.
સૈન્ય તો ખલાસ થવા આવ્યુ હતુ જેથી ભયંકર ભુજંગ એકદમ
કોપ્યો, ને ચંદ્રા-ચંદ્રસિંહ તરફ ધસ્યો કે સર્યુનુ સૈન્ય તેની પછવાડે
દોડ્યુ ચંદ્રા સજ્જ હતી તેની ટુકડીએ ખુબ બાહોશી બતાવી કાળાને
ચંદ્રા પાસે પણ આવવા ન દીધો, અને દેશપ્રેમી, રાજપ્રેમી, રાણીના
સ્નેહી, બચ્ચાએ પ્રાણ હોમ્યા કાળો છેડયો. તમચો તૈયાર કર્યો.
જ્યાં ઉપડવા જાય છે કે જગદીશે પોતાના તમચાના બારથી કાળાને
નીચે પાડ્યો ગોળી બરાબર છાતીમાં લાગીને નીચે પડ્યો. મુળ કાળા
ની પડખે હતો. ચંદ્રાએ પણ કાળાને સામો જવાબ આપવા
પોતાનો તમચો તૈયાર કર્યો ડાગાનો તમચો છુટતા પહેલા
જગદીશે તેને પાડ્યો, અને ચંદ્રાના તમચાની ગોળી છુટી, તરત
પોતાના સૌભાગ્ય ચંદ્ર ઉપર આવી લાગી. મુળ પટકાયો હાય!
ચંદ્રા તારા નસીબમાં ધર્મ અજાણતા ધાડ પડી. ચંદ્રાની નજરે
સાહસ જોયુંજ્યુ મુર્છાવશ બની મુળ બેભાન થયો સર્યુએ પોતાના
તબુની પાસે મુળ તથા કાળાના ઘાયલ શરીરને મોકલી આપ્યા.
શાંતિધ્વજ ચઢાવ્યો યુદ્ધ વાત થયુ મધ્યરાત્રે રણભુમિ કેટલાકના
રૂધિરથી ભરાઇ એટલે શાંત થઇ

માગીનુ એક માણસ પણ જીવતુ રહ્યુ નહિ, બહારવટીઆઓનો

અંત આવ્યો. મુળના સૈનિકો તથા* પ્રજાના કેટલાકોને હાની પહોંચી કુન્દનપુરીના તરફથી કેટલાક ઠાકોર, રાજા, સરદાર તથા સૈનિકોના જીવ ગુમાવ્યા પ્રજામાં પણ કેટલીક ખોટ પડી આમ થતા છતાં દેશમાં શાંતિ પ્રસરાવાના ચિન્હ જણાયા જુલમ મરાયો કાળાની ઘડીઓ ગણાતી હતી પરંતુ મયૂરરાજ તથા મુળસિંહની અવસ્થાએ બન્ને પક્ષને શોકસાગરમાં ડુબાવ્યા હતા.

મોહિની તો આવી બની ગઇ મયૂરરાજની અવસ્થા જોતાં મુર્છા પામી. પછી સતેજ થઇ એટલામાં જુલમ તથા કાળાની દશાથી આનંદ પામી પરંતુ પોતાના સહોદર ભાઇનો ભાભીના હાથથી થતો ઘાત તે આનંદને ભુલાવનાર બન્યો ને શોકસાગરમાં ડુબી મુર્છા પામી

પ્રકરણ ૧૦ મું.

પશ્ચાતાપ !

આ રીતે બહારવટીઆઓનો સરદારો સહિત પરાજય થયો. દેશની અશાન્તિ નષ્ટ થવાનો અવકાશ આવી લાગ્યો. યુદ્ધ શાંત થતા ચંદ્રકેતીને આશ્વાસન દેતા રાજા રાણા સરદારો, સર્વે, જગદીશ છાવણી ભણી જતા પોતાના તંબુમાં મયૂરરાજનો મૃત્યુ દેહ તથા મુળ ને કાળાના ઘાયલ દેહ પણ હતા ત્યાં જઇ પહોંચ્યા. માળો તથા મુળ

ગોળીથી પીડાતા હતા છેવટની ઘડીઓ ગણાતી હતી ચંદ્રા કુળના શબને ખોળામાં મુકી વાયુ ઢોળતી શાંતપણે બેઠી હતી તેનો ચહેરો નિસ્તેજ બન્યો હતો તેને બીજુ કાંઇ સાલતુ ન હતુ પરન્તુ પોતાના-જ ઘાથી પતિની અવદશાએ તેને ગમગીનીમાં નાખી હતી કાળાનું અંગત પાસે કોઇ ન હતુ, છતાં સર્યુએ એક કુટુંબી તરીકે તેની છેલ્લી અને પહેલી સારવાર કરવાનું કામ માથે લીધુ, કેમકે પિતાની સારવાર મૃત દેહને શું હોય? સર્યુ કદરદાન હતો કાળાનાગની મહા-શક્તિને બાહુબળને તે વખાણનો હતો તેના મરણથી એક મહા યોદ્ધાની જગતને ખોટ હતી પરન્તુ **અસ્થાને લોકોને પીડવાનું પરાક્રમ શું કામનું? તેજ પરાક્રમ પરરક્ષણમાં તથા દુશ્મનને બતાવવામાં વપરાય તોજ કામ લાગે** પોતાના પુત્રો, કુટુંબીઓ સ્નેહીઓને દુશ્મન બની પીડવાનુ પરાક્રમ ન હોય મલ્લરાજનો દેહ આનંદીત ચ્હેરે જાણે ઇશના ધામમાં ખુશીથી યુદ્ધમાંજ પોતે દેહ-કેદીના છુટકારાને ઇચ્છી પધાર્યો ગણાતો હતો

સર્વ શાંત હતા સૈનિકોને હજી પણ આરામ ન હતો સર્વ એકત્ર થયા અંધારી રાત્રિ છતાં છાવણીમાં દીવાઓથી અજવાળુ હતુ ને એક નગર જેવો દેખાવ હતો છતાં તે નગર સુન્યકાર નગર કહીએ તો વાંધા જેવુ ન હતુ સોનગઢથી રણભુમિ બે એક માઇલ દુર હતી શહેરમાં સર્વ હકીકતના સમાચાર ફેલાયા હતા લોકોને આનંદ સાથે શોક થતો હતો સોનગઢનું રાજ્ય હવે કોના હસ્તક થશે તેની કલ્પના ચાલતી હતી છેવટ સર્યુકાન્ત તેનો માલીક થાય એવુ ઇચ્છી તેજ કલ્પના મત્ય ઠરાવવાનો નિશ્ચય થનો કેટલાકોના પુત્રો બાપોના અવસાન થવાથી શોક હતો, પરન્તુ

રણપક્ષમા ભોગ થયેલાઓ માટે શોક ઘટિત ન હોય, તેમ માની પ્રકટ કરી શકતા નહિ કેટલાક આગેવાનો, તથા બીજાઓ છાવણી તરફ આવવા નીકળ્યા, આમ લોકોના ટોળેટોળા એકત્ર થવા લાગ્યા

આટલી પ્રવૃત્તિ છતા હજી કોઇને મોહિનીનુ સ્મરણ થયુ ન હતુ રાજ કુટુબીઓ મુળમિહની સારવારમા તથા તેને થતી પીડાની ઉમરાણોમા ચિતાતુર હતા, સર્યુને પણ દુશ્મન પણ કાકાની સારવારમા પોતાની પ્રિયતમાની યાદ થઇ હતી નહી, પરન્તુ દૈવયોગે એકદમ જગદીશને મોહિનીનુ સ્મરણ થયુ કે તુરત દશ દિવસની પીડાતી મોહીનીના છુટકાને માટે જગદીશનેજ તે કામ ઉપર સર્યુએ મોકલ્યો સર્યુ તથા જગદીશને તેના કારાગૃહ વાસની જાણ હતી તરતજ સર્યુની તથા ચદ્રા બેનની આજ્ઞા લેઇ જગદીશ ઉપડયો આ વાતચીતમા મુળે પણ લથડતા શબ્દે સમતિ આપી કાગો પણ આ વાત સાભળી હૃદયથી કપ્યો તે નિર્દોષ નિર્ભાગી બાળાને કરેલા અન્યાયની ચિન્તામા ગરકાવ થયો અને તેડી લાવવા સન્મત થયો.

જગદીશ છાવણીમાથી ઉપડી મોહિનીને કેદ કરી હતી, તે સ્થાનપર ગયો છાવણીથી તે મકાન દુર ન હતુ તેના જોવામા મોહિનીનો શુષ્ક દેહ જણાયો પ્રેત સમાન તે જણાતી હતી બારી જાળીવાળી હતી તે જાળીમા બે આખો ચમકતી હતી. અધરૂ હતુ તેની પાસે કોઇ હતું નહિ જુલમનીજ ચોકી માત્ર તેનાપર હતી પરતુ જુલમ તો અત્યારે તેના કુકૃત્યનો બદલો લેવા નરકે પહોચી ગયો હતો કારાગૃહની ચાવી તેની પાસે હતી જગદીશે તપાસ કરી તે તાળુ જણાયુ તાળાના ખખડાટથી મોહિની

ચમકી વળી કોઇ આફત આવી લાગી એમ વીચારી બકવાટ શરૂ કર્યો. દેખેલા બનાવ ભુલી ગઇ સ્વપ્ન વિચારી શાંત તુલ્ય બની હતી ઘડીમાં કાળના જુલમથી કંપતી ઘડીમાં મુળને ગાળો આપતી ઘડીમાં ચંદ્રાને યાદ કરતી, તો ઘડીમાં સર્યું ! પ્યારા સર્યું એવા ઉદગારો બહાર પાડતી જગદીશને પણ ભુલી ન હતી આમ ચમકી બકવા માંડ્યું જગદીશ તે શબ્દો સાભળવા આતુર થયો તે તેની સ્થિતિની જાણ માટે તે સાહસ કર્યું

મોહિની બેઠી બેઠી બોલવા લાગી અરે ઓ ઘેલા બાઇ ! નિર્દય ભ્રાતા ! તુ મને બાળપણથી શા માટે લાડ લડાવતો ને તે લાડમાં તે કિકેરી અત્યારે ઘુંટે છે ! જા, જા, ખુની તને યોગ્ય લાગે તે કર

" માગ ખુનનુ સરબત ભલે તુ સુખથી પીજે
અને જો દીલચ્હાયે તો, કટોરા તુ ભરી પીજે "

ધરા, ધરા, માગ રૂધીરથી તુ, અને તારો સાથી કાળા તૃપ્ત થાવ અરે ! તમે શુ મને મારા પતિથી છુટી કરાવી તમારૂ ઇચ્છયુ કરવા ઇચ્છો છો. ના તેમ નહિ બને તે કરતા—

" સરસ્વતી સમ કૌમાર્યવ્રત, તે કદી ભુલુ નહિ,
જ્યા સ્નેહનહિ,ત્યા આત્મ નહિ, એ સુત્રને ચૂકુ નહિ "

સર્યું ! એ તો તારાજ માટે આ દેહને આત્મા નહિ તો પછી કૌમાર્ય ! !

અરરે ! પણ તારા સ્નેહને માટે મે શુ જોયુ ! કેટલુ વેઠયુ ! છતા હજી તને હુ યાદ પણ નથી આવતી શુ ? કાયર બન્યો. શુરો થા ને આ પાપી ભાઇ તથા કાળા, વિષયી ભુજંગનો નાશ કર. અરે ! પ્રિયને કંપકો ના ના

પ્રેમ ! પ્રેમ તારો પ્રભાવ એજ છે પ્રેમીઓને વીરે દુખ સર-જાયેલુ છે અરરે નહિ તો મને શા માટે માતાએ ઉછેરી, ને છેવટ મારી આ દશા ! માતા ! માતા !

આવુ બોલતા સભ્રમ બની પટકાઈ તે સાથે જગદીશ હવે ચમક્યો, ને બારણા આગળ જઇ સાથીને હુકમ કરી તરતજ તાળા વગેરે તોડી અન્દર ગયો મોહિનીના મુખ આગળ પાણી ધર્યુ, ના પાડી છેવટ પોતાની ઓળખ જગદીશે આપી એટલે પાણીથી શાન્ત થઇ સરૂ હકીકતથી વાકેફ કરી સત્ય મનાવને સ્વપ્નમા કલ્પેનો તે સાચો છે। પાલખીમા લે ને છાવણી તરફ ચાલ્યા, મોહિની કઇ કઇ તરગો કરતી, મુઝાતી આમ થોડા સમયમા છાવણીમા આવ્યા સર્વેએ મોહિનીની દશા દીઠી દરેકની આખમાથી અશ્રુ નીકળી પડયા છેવટ મોહિનીને ઘણો શ્રમ હોવાથી તથા અત્યારનો પ્રસંગ અણીના પ્રસગ જેવો હોવાથી વધુ મુઝાના ન દેતા તેને આરામ માટે એક બીછાનામા સુવાડવામા આવી, તેને ઉંઘ આવી નહી, પરતુ તે જાગતી પડી રહી મુળ તથા કાળાના બીછાના સામા હતા, કાગાએ મોહનીને જોઇ ચમકયો સન્નીપાત લાગુ પડી ગયો હતો, છતા કાઇક ભાન હતુ, મોહીનીની માફી મગવા હાથ લામા કર્યા, અને કહેવા લાગ્યો

અરે, મોહિની ! મારી પુત્રી સમાન બાળા ! તારા પર મે શુ શુ કર્યુ છે ? પિતા જેવો હુ, મે તારા ઉપર દુષ્ટનજર નાખી અધમ બની પાપ કર્યુ છે માફ કર, ઓ બેટા ! એ બેન ! ઓ માતા રૂપ મોહિની ! અરે જગદબા રૂપ સ્ત્રી જાતિ ! તુ સર્વ રૂપે વસેલી છે, સર્વ ધર્મો ત્હે બતાવ્યા છે, તે મને ઘણુ સમજાવ્યો છે ઘણુ કહેવુ છે મે તેનો અનાદર કર્યો છે તારા માટે, તારા ભાઇનો મે ઘાત

કરાવ્યો છે અરરે ! કેટલાકો જીવોનો નાશ કરાવ્યો છે મારા પાપ મને અત્યારે ડસે છે શુ કરૂ જગત ! જગત ! તારામા ન્યાયપ્રિયા માન વાને જરા વિચાર થતો નથી, અધમ કાર્યોમા પાછુ વાળતા નથી પણ તેનો પશ્ચાતાપ અંત સમયે થાય છે

અરે નિર્દોષ સોનગઢ ને કુન્દનપુરીની પ્રજા ! મે તને બહુ રંજાડી છે કેટલીક બાળાઓની લાજ લુંટી જે પતિથી વીખુટી કરાવી છે પશુઓ પર પણ કુરતા કરવામા મણા નથી રાખી નાના નાના રાણાઓને કનડ્યા છે ચગદયા છે રૈયતને ત્રાહી ત્રાહી પોકારાવી છે અરે ! શાને માટે ? અત્યારે શુ હાથ લઇ જાઉ છુ ! મલ્લરાજ ! તુ તો હુ અધમની માફી સાભળવા પણ ન રહ્યો ચાલ્યો ગયો અમર ધામમા, ને મારે માટે યમદુતો તૈયાર ઉભા છે રૈરૈનર્ક તૈયાર છે હાય ! ઇશ ! પ્રભુ પાશ્ચાતાપ હવે શુ કામનો ? મરતી વખતે ડહાપણ શુ કામનુ ?

"અરે ! પ્રભુના ન્યાયી ધામોમા, અધર્મો મે રચ્યા જ્યા ત્યા"
જીવનમા વિષ ભેળીને, મનુષ્યા દેહ ગુમા યો !
ભુજંગ સમ કામ સદા કરવા, ધરીતી દેહ મે ખાતે,
અરેરે ! હાય આજે તે, ડસે છે રે ! ડસે છે રે !"

ઓ સર્યુ ! ચંદ્રા ! મુળ ! સર્વ સરદાર તથા પ્રજા વર્ગ મને માફ કરો મારા જેવા અધમ, મદાંધોના ગર્વ તારી, જગતને ખાતરી કરવાને જોઇશે આ ભવિષ્ય તૈયાર રાખ્યુ હશે બાઇ સર્યુ ! મને મુઝ વણ થાય છે અરે ! તે મારા પુત્ર કરતા અધિક સારવાર કરી છે તને કઇ જીભે ધન્યવાદ આપુ ? પ્રભુ તને નિષ્કંટક બનાવી દીર્ઘા-યુષ કરો બાઇ પાણી પા આમ બોલી ચુપ થયો સર્યુએ પાણી

આપ્યુ એક બે ઘુટડા પીધા કે તરત જીવ શાંત થયો ને અલમસ્ત, ખુની, ક્રૂર, ભયકર પરંતુ છેવટનો ગરીબડી ગાય જેવો દેહ, નિરૂપયોગી બની ચેતનહીન મલરાજના જેવો બની ગયો

છાવણીમા શોક છવાયો ગુપચુપ વાતો ચાલી કે જુઓ પાપી માણસ મૃત્યુ સમયે કેવો પીડાય છે ને પશ્ચાતાપ કરે છે ? વગેરે શબ્દોથી શાંત થયો કેમકે હજી મુળસિંહ ઘાયલ પડ્યો હતો તેને પણ વેદના થતી હતી તેથી સર્વને શાંત રહેવા હુકમ ફરમાવવામા આવ્યો હતો

સર્યુએ જણાવ્યુ કે અત્યારે શાંતિ જાળવવાનો વખત છે પ્રભુ આપણી છેવટની કસોટી કરે છે જાવ કાળસિંહના શબને પિતાની નજીકમા રખાવો ! અરેરે ! કાળસિંહ ! તમને આવા અધમ કાર્યમા પ્રેરનાર તમારો સરદાર જુલમજ હતો તેણે તમો કાનના કાચાને ભભેરી આ દુષ્કર્મો કરાવી આ સમય આણ્યો છે પરંતુ તે ચડાળ તો ક્યારનો યમસદનમા પહોચ્યો છે સરદારો ! ધ્યાન આપો **તમારા રાજાને કોઇ દિવસ દુષ્કાર્યમાં ના પ્રેરો પણ દુષ્કર્મો પડતો અટકાવી પ્રજાની લાયકાત જાણી આશિષ મેળવી અન્ત સમય પ્રભુને મેળવો**

મધ્યરાત્રી છે છાવણી ભયાનક લાગે છે રણભુમિ પાસેનો મુકામ કેટલાકોના જીવથી તૃપ્ત થયેલી ભૂમિ અધારી રાત્રી મહાયોદ્ધાઓ સરદારોનુ મરણ મહારથી જેવી બે મહાન વ્યક્તિઓનુ મરણ, ત્રીજાની તૈયારી આમ સોનગઢ, કુન્દનપુરી અને દરેક જગલનો જગલી-બહારવટીઓ રાજા એ ત્રણેની આખર તેના કુટુમ્બીઓની હજરી છતા બિલકુલ રડારોળ કે કકળાટ ગભરાટ જણાતો નથી શિઆળો ઘુવડોનુ

બોલવું ભયાનક લાગતું ને આ યોગના સમયમાં ભયભીતતામાં વિશેષ ઉમેરો કરતું

મુળસિંહે કાળની છેલ્લી ઘડી જોઇ તેના સખ્ત આઘાત લાગ્યા ગોળીનો જખમ એવો તો કારી વાગ્યો હતો, જેની વેદના તેનાથી સહન થતી નહતી ચંદ્રા તેની સુશ્રુષા કરતી હતી ઇલાજો થતા વાનું ઢોળાતા છતાં તેને મન સર્વ નિષ્ફળ હતું આમ શરીરની વ્યગ્ર સ્થિતિમાં કાળાના ઉદ્‌ગારને તેનું મરણ તેને કંપાવી આણવાલાગ્યું તે કંપ્યો ડર્યો અરે ઓ ઇશ ! તું મારી પણ શું ગતિ કરશે ?

અરર ! ચંદ્રા ! સર્યું ! મ્હેન ! મરદારો ! મને અમુઝણ થાય છે જીવ ગભરાય છે મને મુઝ પડતી નથી, અકળાઉં છું શરીરમાં વેદના થાય છે આવો મને શાંતી આપો મારા પાપનો બદલો આપો મને કંઇ સુઝતું નથી માફી આપો અરે ! તરત જીવ લઇ નાખો

ચંદ્રાએ નમ્રતાથી કહ્યું ! પ્રાણેશ ! મુઝાવ નહિ શાંત રહો ઇલાજોથી આપ સાજા થઇ જશો

મૂળને આ શબ્દો અમૃત સમાન લાગ્યા ને કહેવા લાગ્યો ચંદ્રા ! સુગુણી ચંદ્રા ! તારા ગુણો કઇ જીભે વખાણું ! તે મને બહુ સમજાવ્યો હતો મેં વ્હેમીએ અંધ માયામાં ફસાઇ કાળા કૃત્યોના કરનારને મદદ આપવા સ્વીકાર્યું સદ્ધર્મ ભુલી દુષ્ટોને મદદ આપવા તૈયાર થયો તે શુરી ક્ષત્રાણીએ સહન ન કરતાં પોતાના પતિ વિરૂદ્ધ જઈ પ્રથમ સમજાવ્યો છતાં આખરે સ્વધર્મ સ્વીકારી મારા સામું મારો બચાવ એટલે પોતાના સૌભાગ્યનો બચાવ કાળજી પૂર્વક રાખી તારો ધર્મ તે બજાવ્યો, પરન્તુ ભાગ્યદેવીએ તારાજ હાથથી મારૂં મરતું નરજેલું તે કેમ અટકી શકે ?

ચંદ્રાથી ધીરજ ન રખાઇ પ્રિય ! એમા કોઇનો દોષ નથી સૌ ભાગ્યવશાત્ બન્યા જાય છે નહિ તો મારાજ હાથથી તમને ઘાત કેવો ? પ્રભુ ! ધિરજ રાખો ઇશ તમને સાજા કરી દેશે મે આપને પ્રથમ કહ્યું હતુ કે દુષ્ટ કાળો જો સત્યને દાબી અધર્મ ફેલાવશે, ને આપ તેમા સમત થશો તો મારે મારો ધર્મ બજાવી આપની સામો પણ હાથ ઉપાડવો પડશે મે રાજ્યનુ રાખ્યુ છે, સત્યને જય ઇશે આપ્યો છે પ્રજા સરદારો સમજી શકયા છે, કે ખરો ધર્મ એજ કે **જે તરફ સત્ય હોય તેજ તરફ વળવુ જોઇએ** ભલે પછી તે દુસ્મન હોય અને પછીથી પોતાને અને રાજાને પણ તેમા ખમવુ પડે તો તેની દરકાર ન કરવી મારા પોતાના બચાવ કરતા કાળાને મદદે આપ ગોળીના ભોગ થઇ પડયા એ ભાગ્ય નહિ તો બીજુ શુ ?

શુરા ક્ષત્રીયો ! ક્ષત્રિય ધર્મની લાજ જાળવવાજ ખાતર મારે સ્ત્રી હોઇ પુરૂષ વેશે રણસંગ્રામમા ભાગ લેવો પડયો છે ને મારા ક્રૂર હસ્તે મારા પતિનો ભોગ લેવો પડયો છે પ્રભુ તેમને બચાવે આ શબ્દો સર્વને કર્ણે પડયા ને ધન્ય છે ! ચંદ્રા ફેરી ધન્ય છે તે ઉદ્ગારો નીકળ્યા, મુળને પણ હર્ષ થયો અને બોલ્યો

" કાલે થશે શુ તેહની, કોને ખબર પડતી નથી
ઇશ્વર તણો એ ન્યાય છે, સૌની સદા ચડતી નથી "

મુરબ્બી જનો ! મે મારૂ જીવન પિતાના વચનને માન્ય રાખી પ્રજા સુખમા અત્યાર સુધી ગાળ્યુ પત્ની અને બેન મારા સહભાગી બન્યા અને મારા રાજ્યનો મોભો આખા જગતમા ઉચ્ચ ગણાવ્યા, પરંતુ હુ વહેમીએ કાળાના જુલ્મી સરદારના પ્રપંચમા ભોગ બની સર્વને હાની પહોચાડી છે ચંદ્રાના સતીત્વને ઝાખપ લગાડી, બ્હેનનુ જીવન છુંદયુ, રે ! આખા જગતમા વધુમા વધુ ઝેર મે તે નિર્દોષ બહેન

પસાર ગુજાર્યાં છે, પ્રભુ ! તેનાજ ફળ મને અત્યારે આપે છે મને સર્વ ક્ષમા આપો

ચંદ્રા ! તું મને ક્ષમા આપજે હું જાઉં છું તારૂં સૌભાગ્ય ઇચ્છાય છે સયું તારી સંભાળ લેશે તારો સતીત્વ ચિરકાળ ટકો ને તારી કીર્તિ જગે જગ અમર તપો

મોહીની બેન, તું મને આશિષ આપ, તારા શબ્દોથી મારો જીવ, દેહથી છુટશે તું હવે મારાજ કહેલા તને પસંદ પડેલા સૂર્ય સમ તેજસ્વી કીર્તિવાળા સયું પતિને પરણજે

સયું ! તમો આ દેવી તથા મોહીનીને સાચવજો ભુલ ચુક ક્ષમા કરશો

સયું, મોહિની, ચંદ્રાએ ઘટિત આશ્વાસન દીધું તરતજ મુળનો આત્મા અમર ધામ ચાલ્યો ગયો તેના પાછળના પાપનો બદલો છેલ્લી ઘડીના દુખોથી પુરો થયો હતો

સર્વમાં શોક છવાયો અત્યારસુધીની શાંતિ અશાંતિમાં ફેરવાઇ ગડબડ થઇ, પરંતુ ચંદ્રાનાજ આગ્રહથી સર્વ શાંત થયા મોહીની તો બેહોશ હતી, ફરી શકવાની પણ શક્તી રહી ન હતી મુળના શબને પણ બે રાણાઓ પાસે લેવામાં આવ્યું ત્રણ રાણાઓના શબ સાથે પડયા હતા વાહ ! વિધી તારી બલિહારી ! ત્રણે રાણાના શબ ઉપર અત્યારે નિસ્તેજ હતું છતા રાજ તેજ ઝળકતું હતું એક સદ્ગુણીને પ્રજાપાલક રાજા, બીજો આખર સુધી ન્યાયી, ધર્મી પરંતુ કપટના સંગે બગડેલો પણ છેવટ પશ્ચાતાપથી પવિત્ર થયેલો રાજા ત્યારે ત્રીજો સમગ્ર જીવન પ્રપંચને જુલમમાં ગુજારેલું પરંતુ છેવટ પશ્ચાતાપ રૂપી યાત્રાથી પવિત્ર થયેલો ગણાતો રાજા એમ ત્રણે શબ જોનારની આંખને શોકસાગરમાં ડૂબાડતા હતા

સર્યુ, જગદીશ, મોહીની, ચદ્રા વગેરે પાસે હતા મોહિની આડી પડી હતી બીજા સરદારો બેઠા હતા સવાર પડતા શુભ મુહુર્ત જોવાની ત્રણેને અગ્નિદાહની ક્રિયા કરવામા આવનાર હતી

સઘુના મુખમાથી ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા

"સમય સમયે પલટાય છે, માનવ ગોથા ખાય,
આજે જનમ્યા કાલે જશો, અકળ કળા ન કળાય "

જગદીશે પુરતી કરી

"જુદી માયા, જુદી કાયા, જુદો સૌ વ્યવહાર,
જુદી જગતની જાળ અરેરે ! સાર નહિ સસાર "

મોહિનીથી બાલી જવાયુ કે–

સુખ સાધનો જ્યા હોય છે, ત્યા દુખ પણ પ્રભુ દેય છે,
જ્યા ગડગડે શુ નોબતો, ત્યા છાજીયા પણ હોય છે "

આમ દરેકના મુખમાથી ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા છેવટ સવાર થયે ત્રણેના મૃત દેહને સસ્કાર કરી નગરમા જવા ચોક્કસ થયુ ચદ્રાને હવે કઇ જજાળ રહી ન હતી સર્વ ગુમાવ્યુ હતુ પરતુ હજી પુરૂ કરવાનુ કાર્ય અધુરૂ હતુ

સવાર થતા મુહુર્ત જોવડાવી નિર્ણીત પ્રસગે ત્રણેના દેહને સ્મશાનમા લેવામા આવ્યા ત્રણેને એક સરખા માનથી શણગારી આનદથી ઉપાડ્યા ને સુખડના કાષ્ટની ચિતા ખડકી તેમનો અગ્નિ સસ્કાર કરવામા આવ્યો મુળસિહના કુટુબમા કોઇ કુટુબી ન હોવાથી ચદ્રાના આગ્રહથી સર્યુને ત્રણેના અગ્નિસસ્કારનુ કામ કરવુ પડ્યુ ત્રણેના દેહને અગ્નિદેવે ભસ્મ બનાવી દીધા પછી સર્વ જનસમુહ જ્યા ચદ્રા તથા મોહિની હતા ત્યા ગયા ને યોગ્ય તજવીજના કાર્યમા ગુથાયા

(ખંડ ત્રીજો.)

આદર્શ.

પ્રકરણ ૧ લું.

નુતન વારસ

લડાઇની પ્રવૃત્તિનો અંત આવ્યો ચંદ્રાના સૌભાગ્યનો અંત આવ્યો મોહિનીના દુખનો, કસોટીનો અંત આવ્યો વિષની લહેરોનો અંત આવ્યો ભયંકર ભુજંગનો અંત આવ્યો કેટલાક રાણા, ઠાકોરનો અંત આવ્યો કેટલાક પ્રજા સેવકોનો અંત આવ્યો સોનગઢના રાજકુળનો અંત આવ્યો ચંદ્રાના પિતાના કુળમાં પણ ભુપસિંહ સંગ્રામમાં મરાયાથી તેનો પણ અંત આવ્યો પ્રજાની પીડાઓનો અંત આવ્યો પ્રજાના રોદણાનો પણ અંત આવ્યો જેથી શાંતિ સ્થપવાના શુભસુચક ચિન્હો જણાયા

ત્રણે ક્ષત્રિય પુત્રોના દેહને ભસ્મ કરી સર્વ છાવણી તરફ વળ્યા, દરેકને નગરમાં વ્યવસ્થીતપણે જવા હુકમ આપ્યો દરેકને શોકદર્શક શ્યામ વસ્ત્રો કે પટ્ટી ધરવાની ફરજ પડી લડાઇ પ્રસંગે જે નવા નવા પોષાક નજરે પડતા તેમાં કાળો પટ્ટો દાખલ થયો ચંદ્રાને આ પસંદ ન પડયું કેમકે તે સમજતી હતી કે " જે થવાનું છે તે થવાનું છે તેમાં પાછળથી શોક શું કામનો ? ભૂતકાળને યાદ કરતા વર્તમાનને માન આપવું " કેમકે હવે સર્યુને શુભ ચિન્હથી પ્રદર્શિત કરી તેને ખુશ રાખવી. પરંતુ સર્યુના આગ્રહથી દરેકને શોક બતાવવાની ફરજ પડી સોનગઢ સૈન્યને સ્થિત થવા હુકમ થયો બીજા મદદનીશ

તથા સહાયક રાજા રાજાઓને નગરની પાસે છાવણી નાખી આરામ લેવા જણાવ્યું કુંદનપુરીના સૈન્યને પણ તેજ હુકમ થયો આ હુકમ મળ્યા કે તરતજ દરેકે હુકમ અમલમાં મૂક્યો

રાજકુટુંબ રાજભુવન તરફ ગયું ચંદ્રા ગમે તેટલી ધિરજ ધરતી છતાં પ્રથમના સુખ વૈભવ યાદ આવતાં તે ધિરજ ખોતી, ને શોક-નિમગ્ન બનતી પરંતુ જ્ઞાની હોવાથી તે શોક વધુ વખત ટકતો નહિ દરેક રાજભુવનમાં ગયા સૈન્ય વ્યવસ્થિત થયું યુદ્ધ ભૂમિ નિર્જન થઈ

સંધ્યા સમય થવા આવ્યો વાળુની તૈયારી કરવી પડી કેમકે **ગમે તેવું નિકટ અને સ્નેહી સંબંધીનું અવસાન થયું હોય, છતાં ઋણાનુબંધ પૂર્ણ કરવા આવેલો દેહ ટકાવી રાખવા અન્ન જળનો ત્યાગ થઈ શકતો નથી** ' હતા મોહિનીએ પોતાના પ્રિયતમના વિયોગથી દસ દિવસથી અન્નનો ત્યાગ કર્યો હતો તેને અન્ન લીધે આજ અગીયાર દીવસ થયા હતા, તેથી તેની સ્થિતિ વિચારી, કાન્તાએ દુરાગ્રહ કર્યો ના, વાળુ કરવા સર્વે બેઠા વાળુ થયું ને રાત્રીના સર્વ એકત્ર થયા

ચંદ્ર, સૂર્ય મોહિની જગદીશ તેમજ બીજા અંગત સંબંધીઓ અને ખાસ સરદારોને આમંત્રણ કરી વિચાર ચલાવવા બોલાવ્યા હતા સર્વ એકત્ર થયા મોહિનીને હવે શાંતિ જણાવા લાગી તે પણ પોતાથી બનતો વાર્તામાં ભાગ લેતી હતી, ને વિચાર જણાવતી પરંતુ આજની વાતચીત તેના જ માટે હતી તેથી કંઈક શરમાતી, છતાં તે વાતચીતમાં તેને વિશેષ રસ પડ્યો અને તે ઉમંગથી ભાગ લેવા મંડી

સૂર્યએ હવે જણાવ્યું કે ચંદ્રાદેવી 'મૂળીસહની પાછળ યોગ્ય

રીતે ધમ દાન કરી, ક્રિયા વગેરે કરી આપ નિવૃત થઇ ને પસદ પડે, તે કરવા ધ્યાન પર લેશો, ને શોક દુર કરી રાજ્ય પ્રતિમા ધ્યાન આપશો પ્રધાનજી મુશ સુશિલ અને વૃદ્ધ છે તે તમોને અનુકુળ બની રહેશે કેમકે મારે પણ કુન્દનપુરી જઈ પિતાની ક્રિયાની તજવીજ કરવી જોઈએ નહિ તો પ્રજા મહેણા આપી નિંદા કરશે માતા નથી તેથી વિશેષ જોવાનુ છે પિતાના મરણ સમાચાર પુરીમા પહોચ્યા હશે યુદ્ધના પરીણામના સમાચાર પણ મળ્યા હશે હવે આપ મને મદદ કરી ઉત્તર વાળશો

ચદ્રાએ તરતજ ખુલાસો કર્યો સર્યુસિહ ! આપ ચાલાકી જાણો છો પરંતુ આપની જાણ બહાર નથી કે મારે કોઇ વારસ નથી હવે ગાદી વારસ હુ નહિ પણ મોહિની બેન થાય છે ને તેના વાલા તરીકે આપ મારા પતીના મુખથી નિર્ણીત થઇ ચુક્યા છો તેથી વિશેષ કાંઇ વાપણ નુ હોય ? એથી હવે શુભમહુંત જોવરાવી આપ મોહીની જોડે લગ્નથી જોડાઇ તેજ દીને સોનગઢના ગાદીપતિ થાઓ એવી મારી નમ્ર વિનતિ છે મારો વિચાર કઇ ફરવા જેવો નડતો નથી, મારા છેવટના કાર્ય તરીકે તેજ છે આ સર્વ પ્રવૃતિ તો તેઓના જ અર્થે હતી મોહીની મારી પુત્રી સમાન છે ને આપને મારા પુત્ર સમાન લેખતી આવી છુ

આ ખુલાસો સાભળતા એકત્ર થએલા સર્વના નેત્રમાથી આનદાશ્રુ સરવા લાગ્યા ચદ્રાએ સર્વની સમ્મતી માગી સર્વેએ એકજ અવાજે હકારમા ઉત્તર આપ્યો ને સોનગઢના વારસ તરીકે સર્યુસિંહની ગેઠવણ થવાથી સતોષ થયા મોહિની પણ અતરમા

આનંદ પામી સર્યુએ અહોભાગ્ય માન્યા જગદીશની સંમતી સર્યુએ માગી, તેણે તરતજ પ્રભુનો ઉપકાર માની હાભણી સર્યુ, ખાસ પ્રશ્નનો ખુલાસો જગદીશથી મેળવી તે મુજબ વર્તતો મોહીનીના લગ્ન અને સોનગઢના રાજ્યાભિષેકની ક્રિયાનો દિવસ મુકરર થયો ચોથે દિવસે કુળસિંહના મરણ નિમિત્તની સર્વ ક્રિયા કરી, પાચમે દિને લગ્ન અને રાજ્યાભિષક સાથે થવા નક્કી થયુ

સાથે સાથે ચંદ્રાએ પણ પોતાનો બીજો ખુલાસો કર્યો "ધર્મબંધુ સર્યુસિંહ તથા મોહિની બેન ! આપ હવે સોનગઢના વારસ થાઓ છો, તેથી મને અત્યાનંદ થાય છે મારૂ સર્વ આપના હસ્ત છે મને સંસારના મોહ ગમ્યા નથી માટે મને નિવૃત્તિ કરી ભગવદ્ ભજનમા જોડાવા દેશો મારી વિશેષ પ્રવૃત્તિની ગોઠવણ હવે પછી કરશું પરંતુ હજી એક મહાન કાર્ય રહી જાય છે ને તે એજ કે ચાલુ રણસંગ્રામની ખબરોથી મારા વૃદ્ધ પિતાના મગજ પર મારી અસર થઈ છે, તે દેવલોક પામ્યા છે ને અપુત્ર હોવાથી તેમનો વારસ મને ઠરાવી છે તે મુજબ તેમનુ રાજ્ય મને મળે છે પરંતુ હુ હવે રાજભોગને ઇચ્છતી ન હોવાથી તે રાજ્યના માલીક મારા પ્રિય ભ્રાતરૂપ સર્યુસિંહને ઠરાવુ છુ તે અહીની ક્રિયાથી નિમુખ થઇ ત્યા જઇ સરદાર તથા પ્રજા વર્ગને, ગાદીપતિ બની આનંદ આપી, સાતમે દિને પોતાના નગર પધારશે એવી પ્રાર્થના કરૂ છુ

આમ વિશેષ વિશેષપણે ચંદ્રાદેવીની ઉદારતાથી સર્યુ એકદમ ગળગળો થઈ ગયો અને ચંદ્રાના પોતાના ઉપર થયેલા મહાન ઉપકારો માટે આભાર માનવા લાગ્યો મોહિની સ્ત્રી સ્વભાવે સર્વ

દેખતા ચંદ્રાના ગળે પડી ને આનંદાશ્રુ સાથે ખુબ ઉપકાર માનવા લાગી તે જોઈ માતાતુલ્ય ચંદ્રાએ તેને હૃદયે ચાંપી આશિષ દીધી કે બ્હેન તમારૂ સૈભાગ્ય અચલ રહો ને તમારી કીર્તિ જગેજગ અમર તપો

મરદારોના આનંદની પરિસીમા ન રહી તેઓ વિચારવા લાગ્યા કે હે યુવાનીમાં ખીલતાં આ ચંદ્રા મોહિની ને સર્યુની શી ઉદારતા આના કરતા પણ અદ્દ્ભુ સ્વાત્માપર્ણ કોણ સદ્દભાગી જીવો સિવાય કરી શકે ! ધન્ય છે મર્યુ, મોહિની અને ચંદ્રા તમારા સબંધને ! સ્નેહને ! અને સ્વાપર્ણપણાને ?

સર્યુએ દરેકને પ્રાર્થના કરી કે આપણી આજની વાતચીતની જાણ નગરમા જાહેર કરી દો અને સર્વ તૈયારી કરવા માંડો શોક ચિન્હો કાલથી દુર કરવા માત્ર ચંદ્રાદેવીએ પાંચ દિન સુધી શોક પાળવાનુ સ્વીકાર્યું, સંન્યાસ ધારણ કરવાનો પોતાનો માનસિક નિશ્ચય હોવાથી બધી ગોઠવણ થઇ

આ પ્રમાણે નિર્ણય થવા પછી સર્વ વિખરાયા કુટુમ્બીઓ વાત ચીતથી તથા આટલા દિવસના શ્રમિત હોવાથી નિદ્રામા પડ્યા

પ્રકરણ ૨ જું.

સુખ સુર્ય.

આગલી રાત્રીએ ચોક્કસ વિચાર કરી સર્વ છુટા થયા સવાર થતા રાત્રીની ગોઠવણ મુજબ નગરમા, અન્યમા સર્વત્ર સર્યુની ગાદીપતિ થવાની ખબરો પ્રકટ થઇ સર્વ આનદ પામ્યા ચદ્રાદેવીને માટે ધન્યના ઉદગારો ઠેરઠેર સભાળતા નનો દિલાન્તાને વન્ય છે. તેના ન્યાય ધર્મ અને ટેકને ... ધન્ય છે ?

રાજસેવકોએ, સરદારોએ અને ધામધુમની ક્રિયા માટે નિર્ણીત થયેલા કાર્યવાહકોએ પોતાના કાયનો આરભ કરી દીધો ચારે દિવસ મળામહની ક્રિયા થઇ શોકદર્શક ચિન્હો ફરી ગયા એક તો મોહિનીબેનના લગ્ન અને વળી તેમનેજ મળતુ સોનગઢનુ ગાદીપધિન ગરીબોના આનદનો પાર રહ્યો નહિ મોહીનીએ બાળપણમા ગરીબોની સારી સેવા કરી હતી અને તેથી ગરીબોને ખાતરી હતી કે હવે આપ ણને જરાપણ દુખ પડેરો નહિ એટલે ગરુયી રાય સુધી સર્વત્ર સોનગઢ રાજ્યમા સુખના દર્શન થવા લાગ્યા રાજારાણા ઠાકોર સૈન્ય સાથે હજી સોનગઢમા હતા શુભક્રિયાની ધામ ધુમ પછી તેમને છુટા થવા જણાવવામા આવ્યુ હતુ સર્યુને લેશ પણ ગર્વ ન હતો એક રક મજુરથી મહારાણા સાથે પોતાની હદય ખોલી વાતચીત કરતો ને દરે-

કોને આશ્વાસન આપતો, અને તેમની પડતી અડચણો દૂર કરવા પ્રયત્ન કરતો એટલે સર્વને સુખ આપવું ધ્યાનમા લીધું

ભુપસિંહના રાજ્યના પણ દુત મોકલી રાજના મુજબ જણાવ્યું ચંદ્રાએ ત્યાના પ્રધાનને સર્વ તૈયારી કરી રાખવા હુકમ આપ્યો સાતમે દિને સર્વેએ ત્યા જઇ ભુપસિંહની ગાદી સ્વીકારવાનું કાર્ય ગોઠવ્યું

આખા સોનગઢ રાજ્યમા હર્ષ જણાયો મૂળસિંહનો શોક ચાર પાંચ દિવસમા દૂર ન થાય પરંતુ યુદ્ધમા મરાયલા તથા પાછળથી પોતાની કીર્તિને ઝાંખપ લગાડ્યાથી તેના પ્રત્યેનું સર્વને માન નિર્મૂળ હતુ અને વિશેષ ચંદ્રા તથા મોહિની પ્રત્યે રાજા કરવા પ્રજાનું અદ્ભુત મન હતુ

ચોથે દિવસે રાજાને યોગ્ય ધર્મ, દાન કરી મૂળની ક્રિયા ઉજવી સર્વેએ શોકનાં કાળાં ન તેનું વિસ્મરણ કરવા નિમિત્ત શાન્તિ યુક્ત ઉત્સવો લીધા

બીજે દિવસે પ્રાતઃ થતા સોનગઢમા દુંદુભી, વાજીત્રો શરણાઇઓ, વાગવા લાગ્યા આજનો સોનગઢનો આનંદ અવર્ણનિય હતો ગામે-ગામથી માણસોની મેદની આવતી સોનગઢમા એકજ રાત્રીમા થયેલી તૈયારી આશ્ચર્ય પમાડે તેવી હતી સર્વ તે કાર્યમા ઉત્સાહથી ભાગ લેતા હતા રાજભુવનમા શુભમંગલ ગવાયા, ને આઠ વાગતામા લગ્ન મંડપમા સર્વ જનસમુહ પોતાની યોગ્યતા મુજબ ગોઠવાઇ ગયો સુર્ય આવ્યો પોતાના આસન પર બેઠો જગદીશ સાથે જ હતો સુર્યના મુખ ઉપર આનંદ ન હતો કેમકે પિતાનું મરણ તેને સાલતુ હતુ ચંદ્રા પણ સાદા આકર્ષક વસ્ત્રો ધારણ કરી ત્યા આવી મંડપમા શાન્તિ હતી સર્વના મુખ ઉપર હર્ષની છાયા હતી પરંતુ આખા મંડપમા ચ ?

જણના મુખ ઉપર શોક છવાઇ રહ્યો હતો હૃદય શોકથી ભરપુર હતુ પરંતુ અન્યને તેની જાણ ન થાય માટે મુખ હર્ષીત બનાવવાના ડોળ કરતા પણ હૃદયની છાયા મુખ પર તરતજ પ્રસરતી કેટલાકને આશ્ચર્ય થયુ પરંતુ પોતાના વડિલોના મરણ મનને સહજે ખેદ આણે એ નવાઇ જેવુ નથી તેમા શોકમા આનંદ કેમ સહેવાય ! છેવટના ઘલાજે વિધી પુરો કરવો તેથી પ્રજાની જાણ ખાતર અથવા કોઇ મહેણા ન મારે તેથી આવી ઉપલક ક્રિયા કરવામા આવી

સર્યુ પિતાના મરણના શોકને ભુલ્યો ન હતો તેમા પણ આ લગ્નનો આનંદ ! તે સમજતા કે આ આનંદ શુ કામના ? હૃદયના લગ્ન તેજ ખરો આનંદ છે ! પ્રથમ પરીચયે મુખ આનંદ કાંડો હતો હૃદયે હૃદયના લગ્ન થઇ ગયેલા માત્ર દેહના લગ્ન આજે કરવામા આવ્યા કેમકે રાજ્યાન્સ ત્યારેજ થઇ શકે મોહિનીએ સ્વયંવરની માફક વરમાળા સર્યુના કંઠમા આરોપી હર્ષનાદ થયો વાજીંત્રો વાગ્યા સર્યુ અને મોહિની દુનિયાની દ્રષ્ટિથી પતિ પત્ની મનાયા ચંદ્રાએ આશિષ દીધા જગદીશે પણ મિત્રને આશિષ આપી લગ્ન ક્રિયા થઇ બાદ થોડા જ વખત પછી રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા કરવામા આવી મેદની ત્યાથી ઊઠી રાજભુવન તરફ વળી સમય થતા સર્યુના કપાળમા રાજગોરે તિલક કરી રાજમુગટ ધારણ કર્યા ને મોહિનીને રાજ્યરાણીપદે સ્થાપી, તેને પણ મુગુટ અર્પવામા આવ્યો સર્યુને હર્ષ થયો

સોનગઢની પ્રજાએ સર્યુને આજથી પોતાનો રાજા માન્યો માન, ચાહની લહાણી થઇ પ્રજાને કેટલાક કાયદાથી છુટ અર્પી બંદીવાનો છુટા કર્યા આ પ્રમાણે સોનગઢ પ્રકરણનુ કાર્ય પુરૂ થયુ અને સોનગઢ પ્રજાને સુખ સૂર્યના દર્શન કરાવ્યા

રાજા પ્રજાને સબોધી સયુસિહ રાણાએ વિનયુ કે હુ આવા અલ્પ સમયમા, ખરેખર શોક વચ્ચે અહીનો ગાદીપતિ થયો છુ માગથી તમારૂ કે રાજ્યનુ કાઇ થઇ શકયુ નથી પરતુ એક નિયમને માન આપી મારે આ વર્તન કરવુ પડ્યુ છે લગ્નને રાજ્યાભિષકની ક્રિયા, નામની માત્ર ચદ્રાદેવીના માનની ખાતર સ્વીકારવી પડી છે નિયમ પૂર્વક મારે મારા પિતાની ગાદી ઉપર ક્રિયા કરવી જોઇએ ને ત્યા યોગ્ય સમયે તે ક્રિયા થશે ત્યારેજ હુ ખરો રાજકરજમા જોડાઇશ ને મારા સત્ય લગ્ન પણ ત્યારેજ ગણાશે આપ સર્વ તે પ્રસગે પધારી મને આભારી કરશો

પ્રજાના તથા કેટલાક શકાશીલના મનના ખુલાસા થયા તથા સયુની કદર સર્વે એ કરીને, તેને આશિષ આપ્યા સર્વ વિખરાયા ચદ્રાને પણ સતોષ થયો રાજા, રાણા ઠાકોર તથા સૈન્યને પોતાના વતનપર જવા હુકમ ફરમાવવામા આવ્યો ને કુન્દનપુરીની રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા પ્રસગે પધારવા આગ્રહ સાથે વિનતી કરી

બીજે દિવસે ચદ્રા, સયુ મોહાની, જગદીશ વગેરે રાજવર્ગ ચદ્રાના પિતાના નગર પ્રત્યે વળ્યો વખત થતાજ સર્વ પહોચ્યા તેની પ્રજાને ખુશ રાખવા ખાતર સયુએ ત્યાનુ ગાદીપતિપણુ ચદ્રાની બક્ષિસ તરીકે સ્વીકાર્યુ સર્વેએ માન્ય રાખ્યુ પ્રજાએ પોતાના નવા રાણાને આશિષ દીધી રાજાએ પ્રજાને પોતાના અમૃત તુલ્ય વચનોથી સતોષીને સોનગઢની પ્રજા માફક તેને પણ નિમત્રણ કર્યુ

છેવટે સોનગઢનો તથા રામપુરનો કારભાર પ્રધાનોને સોપી સયુ-સિહ સ્નેહીઓ સાથે પોતાના રસાલા સાથે કુન્દનપુર તરફ વળ્યો ચદ્રાદેવી સોનગઢ પધાર્યા. પદર દિવસ પછી કુન્દનપુરી આવવા વચન

આપ્યું મોહિની છુટી થઇ બન્નેએ ખુબ અશ્રુ ઢાળ્યા

આમ જ્યાં ત્યાં બન્ને રાજગાદીનું માન માચનના સર્યું કરજથી છુટી કુન્દનપુરી તરફ વળ્યા અત્ય રીતે મયુરસિંહ ગાદીપતિ થવાથી મહારાજાધિરાજને લાયક થતા તેને નાની ક્રિયાઓની દેરદેર જરૂર ન હતી છતાં ધર્મે તે કામ સ્વીકાર્યું ખરો રાજા કુન્દનપુરનો ચક્રવર્તિ પદે ગાદીપતિ હરજ કહેવાશે

આ પ્રમાણે ચંદ્રાદેવીની ઇચ્છાનુસાર કાર્યથી પરવારી મયુરસિંહ, મોહિની તથા મિત્રની સાથે જન્મભુમિ તરફ માર્ગ કાપવા લાગ્યા ચંદ્રાદેવી બે ત્રણ દીન પિતાને ત્યાં રહી પ્રધાન વગેરેને સમજુત કરી જણાવ્યું કે હવે આપણું રાજ્ય કુન્દનપુરીના સામ્રાજ્યમાં ભળી ગયું કે તેમને માન આપી તેની સુચનાનુસાર કાર્ય કર્યા કરવું

બાદ પિતૃગ્રહેથી સ્ત્રી ધર્મ પ્રમાણે પતિગૃહ તરફ ચંદ્રાદેવી વીદાય થઇ મોહીની પણ ધર્મ મુજબ પતી સાથે વિદાય થઇ અંતરના વિચાર તરંગોમાં ઝોકા ખાતો સોનગઢ આવી સરદારોને તથા કાર્યવાહકોને બરાબર રીતે રાજ નિયમો તથા પ્રજા સુખમાં બરાબર ધ્યાન આપવા જણાવ્યું પ્રધાનોને પણ હુકમ અપાઇ ગયા અત્યારસુધી મુળના પલટાયા પછી જે અંધાધુંધી ચાલેલી તેની વ્યવસ્થા કરવામાં દેવીએ ચિતને પરોવ્યું સોનગઢમાં તથા પિતાના રાજ્યમાં આ પ્રમાણે ચંદ્રાએ શાંતી સ્થાપી સોનગઢ પણ હવે કુન્દનપુરીના સામ્રાજ્યમાંજ જોડાઇ ગયું ને કુન્દનપુરી મહારાણી તેજ સોનગઢનો રાણી ગણાવા લાગ્યા

ચંદ્રાદેવીએ હવે પોતાનું વચન કઇ રીતે પાળવું ? મનુષ્ય

જીવનનુ શ્રેય કેમ કરવુ ? પ્રજા કલ્યાણ શી રીતે કરવુ તે વિચારમા ગોથા ખાતા માજ્ઞા ને જીવનમન્થન શરૂ કર્યુ સર્વ નિશ્ચય હૃદય સાથે કરી સર્યુ તથા મોહીનીની જીગર મર્વ ખુલાસા કરી, મહાનુભુતિ મેળવી ગાઢ મમાર વ્યવહારની ખાલી ઉપાધીથી મુક્ત બની, ધારેલી ઉગ્ર પાર લાવવા ચોક્સ વિચાર કરો ને તે કુન્દનપુરીમા મર્યુમિત્ર-ના રાજ્યાભિષક પછીથી

સર્યુ, સ્નેહીઓ સાથે માર્ગ કાપતો જતો હતો રસ્તામાજ બ્રહ્મપુરી આવતી હતી તેથી જગદીશે મિત્ર પાસે બે દિવસ ત્યા રહેવાની માગણી કરી મિત્રે તરતજ ના પાડી, અને પોતે જવા રજા માગી, સમય વિચારી જગદીશે પણ ના ભણી, એટલે મર્યુએ સૈનિકો સાથે સ્વનગર તરફ પ્રયાણ કરવા ઇચ્છયુ, ને જગદીશે બે દિવસ બ્રહ્મપુરીમા રહી આવવા નક્કી કર્યું બ્રહ્મપુરી જણાતા મિત્ર, તથા ભગિની રૂપ મોહીનીને પ્રણામ કરી જગદીશ છુટો થયો માતાને શુભ સમાચાર પાઠવ્યા જગદીશના યુદ્ધમા આવ્યા પછી વૃદ્ધ માતાની માદગી શરૂ થઇ હતી સુશીલા સેવામા રહેતી અવારનવાર મમાચાર આવ્યા કરતા હતા જગદીશને તેથી શાતી હતી

પ્રકરણ ૩ ત્રીજુ.

સુંદરી!

વાચક! બ્રહ્મપુરીનું આપણી વાર્તાનું પાત્ર આપણાથી અપરિચિત હોવાથી તેના સહજ પરિચય કરીશું.

બ્રહ્મપુરી સોનગઢ રાજ્યમાં સુખી અને આનંદી ગામ હતું. ત્યાના હવા પાણી આખા સોનગઢ રાજ્યમાં સરસ ગણાતા. રાણો પણ ત્યાંજ હવા ખાવા આવતો. તેની શોભા પણ અપાર હતી. સોનગઢથી કુન્દનપુરી જવાના માર્ગમાં વચ્ચેજ તે આવેલું હતું. વિદ્વાનો પણ ત્યાં આગળ પડતા હતા. બ્રહ્મપુરીના સર્વ વિદ્વાનોમાં અગ્ર પદ ધરાવતા વિદ્વાન વિદ્યાસાગરનું નામ જગજાહેર હતું. જેવો વિદ્યામાં નિપુણ હતો તેવોજ નીતિમાં એક્કો હતો. ઘરમાં ત્રણજ માણસ હતા. પોતે, પત્ની અને બાળકી–સુંદરી! વખત જતા પત્ની કાળના સપાટામાં આવી મૃત્યુ પામી. એટલે સુંદરીની સર્વ વ્યવસ્થા, કેળવણીનું કામ સર્વની દેખરેખ સાગરને રાખવી પડતી. તેથી તેનામાં આદર્શ **સ્ત્રી તરીકેના** સર્વ ગુણોએ સ્થાન મેળવ્યું. ગુજરાતી સિવાય સંસ્કૃત, હિન્દી અને મરાઠી ભાષા તેણે શીખી લીધી. બંગાળીનો અભ્યાસ ચાલતો હતો. વેદાંતના ઘણાખરા પુસ્તકો તેણે વાંચ્યા. ઉપનિષદો તો મોઢે કરી દીધા.

આમ પિતા, પુત્રી જીવન આનંદમાં ગુજારતા. '**આનંદ એજ ઉત્તમ સુખ છે**' પરિચિત જનસમુહમાં તેમના એકી કંઠે વખાણ

થતા સુંદરી બાદ વરસની થતા કેટલાક જુના વિચારના સ્નેહી, સબંધીઓએ સાગરને તેના લગ્નની નજદીક માટે કહ્યું પરંતુ તેમણે ધ્યાનપર લીધું નહિ તે તો પોતાની પુત્રીના વિચારને અનુકુળ થવું ઇચ્છતા

સાગરને પણ પુન પરણવા માટે કેટલાકોએ આગ્રહ કર્યા પણ તે સર્વનો ઇન્કાર કરી પોતાના વિચારમાં મક્કમ રહ્યા

પિતાએ, સુન્દરીને તેના લગ્ન માટે પ્રશ્ન કરી તેના મનમાં સુંદરીએ ઇન્કાર કર્યો અને જીવન પર્યંત હું બ્રહ્મચર્ય ધારી રહીશ પ્રશ્ન કર્યો પિતાએ આશ્ચર્ય પામતા જણાવ્યું "બેન! તારા વિચાર સ્તુત્ય છે પરંતુ આ યારની અજ્ઞાન, અંધ કેળવણીમાં મશગુલ બનેલી સર્વને પોતાના જેવીજ ધારનારી, કઠિન વ્રત તો કોઇ પાળીજ ન શકે તેમ માનનારી, સમાજ તને નિંદશે તારા વ્રતમાં વિઘ્નો નાખશે તું તે પાળી શકે એવી મારી આશિષ છે તેમાં તું સ્થિરીભૂત થવા પણ બેટા! સાચવજે તે માર્ગ બહુ કપરો છે!"

પિતા! સમ તમારા આશિષનેજ ઇચ્છતી હતી સમાજ! આ સમાજને બતાવીશ કે, શુદ્ધ રજથી ઉછરેલા, ઉત્તમ સંસ્કારી કેળવણી પામેલાને જેને સંસારમાં મોહ નથી, એવા આત્માઓ નમાન કઠિન વ્રતને પાળી બીજાને પળાવા આદર્શ બતાવી શકે છે કે નહિ? પિતા આપને સંશય રાખવાની કાંઇ જરૂર નથી

આ શબ્દો સાંભળતા પિતા આનંદ પામ્યો હર્ષાશ્રુ ઉભરાઇ ગયા પુત્રીને હૃદય સાથે ચાંપી વૃદ્ધ પિતાએ પોતાની વ્હાલી ક્યા સુધી રહેશે તે માટે નિશ્વાસ નાખ્યો?

પિતાને નિશ્વાસ નાખતા જોઇ સુંદરીએ પ્રશ્ન કર્યો પિતા! આપ

હજી પણ કેમ શોકમાં ડુબો છો ? કોઈ વિમાસણ રાખો છો કે શું ?

ના બ્હેન ! હું હવે વધુ વખત નહિ ટકું પછી તારૂં શું થશે ! તે વિચારમાં છું પિતાએ જણાવ્યું

પિતાશ્રી ! તમો સુજ્ઞ, જ્ઞાનીને માટે વિચારવાનું ન હોય મરણનો પ્રશ્ન છે મારે હવે તમારે શું વિચારવું રહ્યું ? મેં તમારી સર્વ ઉપાધિ મટાડી છે **પિતાઓને પુત્રીની ઉપાધિ તેના લગ્નમાં છે'** તે નહોય તો પછી અન્ય શું ? મારી સર્વ અવસ્થા આપના શિક્ષણના પ્રતાપે હું કરી નાખીશ આપની વિદ્વતાને અલંકૃત કરીશ ધનનો સદુપયોગ કરીશ અને ! બનશે તો સમાજને બતાવીશ કે **" એક પુત્રી એક પિતાના ધનનો ચંડાળની માફક દુરૂપયોગ કરનાર પુત્ર કરતાં સહસ્ત્ર ગણો સરસ ઉપયોગ કરી પુરૂષ કરતાં સ્ત્રી, પિતૃકુળને ઉજાળે છે તે બતાવીશ** ! પિતા આપ ચિંતાથી મુક્ત થાઓ

આમ પિતા, પુત્રી વારંવાર ખુલાસા કરી આનંદમાં રહેતાં વખત જતાં કાળનો સપાટો **વિદ્યાસાગર** ઉપર આવ્યો તો આત્મા દેવલોક પામ્યો શરીર સળગી ગયું સુંદરી ! આત્મતત્વની ઉચ્ચતા સમજનાર **સુંદરી** ! બે પળ શોક પામી શાંત થઈ, ધર્મ ક્રિયા થઈ વિદ્યાસાગરની સર્વ મિલ્કત સુંદરીને સોંપાઈ અને સમજુ, પ્રજ્ઞા અને નીતિ સંપન્ન બે શેઠીઆઓને તેના ટ્રસ્ટી નીમ્યા

હવે સુંદરીએ જાહેરજીવનમાં ભાગ લેવા માંડયો વિદ્યા જેમ વપરાશમાં આવે તેમ ખીલે છે' તે ન્યાયે પિતાએ દાન કરેલી વિદ્યા ઝળકારી સુંદરીએ પુરૂષત્વ જાહેર કર્યું તેને કોઈ કનડતું નહિ તેને સર્વ કોઈ સમાન માનતા પરંતુ કળિના પાસમાં ફસાયલા કેટલાક

ભયંકર ભુજંગ.

[illegible] [પાન ૧૬૦

દુષ્ટ દુનાગારો તેના ઉપર તરાપ મારી નીતિભ્રષ્ટ કરવા ફાંફા મારતા તેમ ન ફાવતા ત્યારે કલંકિત કરતા પણ ચૂકતા નહિ સુન્દરીના કઠિન અને ભીષ્મ વ્રતની સર્વને જાણ હતી ન્યાત જાતે હવે વધુ ચર્ચા કરવી છોડી હતી કેટલાક આજ્ઞાનીઓ તેને પથ તજી લગ્નની માગણી કરતા તેનો ઉત્તર મરસપણે તે આપતી કે ફરી તેમ કરતા આગ્રહ ખાય તેની વ્યાવહારિક વ્યવસ્થા પિતા તુલ્ય પિતાના વૃદ્ધ મિત્રો કરતા તેને સર્વ રીતે આનંદ હતો કેમકે સંસારમા તે ન હતી પંતુ સંસાર તેણે પોતાના સમાવ્યો હતો આ અવસ્થા તેની પંદર વર્ષ માજ હતી

ગૃહકાર્યમા તે એક્કો હતી શારિરીક સુખની ખાતર, પાણી ભરવુ વગેરે કાર્ય પોતેજ કરતી એક દિવસ ગામના પાદરે, સાદા પણ પવિત્ર કુલિન સ્ત્રીને ઘટે તેવા વસ્ત્ર ધારણ કરી ચાંદીના બેડામા પાણી ભરવા કુવા ઉપર ગઇ હતી મહા શિવરાત્રીનો તહેવાર હતો સ્ત્રીઓની ઠઠ જામી હતી સુંદરી પાણીનુ બેડુ શિર પર ચઢાવી જતી હતી તેવામા તેના જોવામા કંઇ આવ્યુ

રસ્તા ઉપર એક ચોતરો મુસાફરોની સગવડ માટ બાંધેલો હતો ત્યા ઘણા ખરા ગરીબ અને હલકી જાતના લોકોજ મુકામ નાખતા પરંતુ આજ એકાએક ઉચ્ચ, કાન્તીમાન, વિદ્વતા જેના મુખ ઉપર ઝળકી રહી છે તેવો વીસ વર્ષનો યુવક શોકિત મુખથી આરામ લેતો જણાયો સુંદરી ત્યાથી નીકળી યુવકને દીઠો કોણ જાણે કમ ' પૂર્વના ઋણાનુબંધે પોતાનુ નિકટ સ્નેહી નહોય, તેમ તેને જોતા આંખ માથી અશ્રુના બે ટીપા પડયા યુવક થાકેલો હોવાથી તેને ચેન નહતુ આંખ મિંચાએલી હતી તેણે જેવી આંખ ઉઘાડી, તેવીજ સામે એક

યુવાન, દેવી સમાન બાળા પોતાની સામે અનુ મારતી દીઠી સુંદરી સ્તબ્ધ બની હતી કેટલીક સ્ત્રીઓ શંકામાં, વિચારમાં પડી તેના સ્વભાવને જાણતી હોવાથી શંકા દુર થઇ કેટલીક સાહીઅર સાથે હોવાથી, તેમણે મર્મેએ યુવકને જાગૃત કર્યો ને આડી દી, સુંદરીએ પોતાને ત્યાં ગામમાં મુકામ રાખવા જણાવ્યું નિર્મળ હૃદયનો યુવક ઉપકારને વશ થયો તયાર થયા મન સાથે કલ્પના કરવા લાગ્યા શ્રમ ઘણો હોવાથી ધીમે પગે તે બાળાઓની સાજુમાં ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યો

સુંદરીને જોતા તેણે, વિચાર્યું કે આ કોઇ અલૌકિક બાળા લાગે છે ચાલ જીવ ! સત્ય સર્વ જણાશે.

વિદ્યાસાગરનું મકાન આવતાં, યુવકને આનંદ થયો પરદેશી મહેમાન વિદ્વાનને ત્યાં મુકામ પામ્યો સર્વ બાળાઓ છુટી પડી સુંદરીએ એક ઘરમાં મુકી તેને આરામસ્થાનમાં બેસવા જણાવ્યું સંધ્યા નઠ થવાની તયારી હતી તેથી તેને શાચ ક્રિયાથી પરવારી, સંધ્યા વગેરે કાર્યથી પરવારવા જણાવ્યું યુવકે તે કાર્ય આટોપી લીધું બાદ શિવરાત્રી હોવાથી ફલાહાર કરવાનો સમય થયો સુંદરી, અને પરદેશી મુસાફિર યુવક સામસામા બેઠા અરસ્પરસ વાતચીતમાં જણાવ્યું કે હું સોનગઢ કાર્યવશાત્ ગયલ, ને મારા વતન કુન્દનપુરી પરત જતો હતો શ્રમ લાગવાથી આરામ ખાતર ચોતરા પર મુકામ કર્યો વાત ચીતમાં બન્ને એકજ જ્ઞાતિના નીકળ્યા વિદ્વતા તેના વાક્યોમાં જણાવા લાગી, અત્યારે તે ઇંદ્રપુત્ર જેવો જણાતો હતો સુંદરીએ પોતાના જીવનના અનુભવેલા પુરૂષોમાં સર્વથી ઉચ્ચ પુરૂષ આત્મા આજ જોયો જોનારને બન્નેમાંથી એકએક ચડીઆતા જણાતા હતા વિશેષ પરિચયમાં આવતા યુવકના નામની પૃચ્છા થઇ

યુવકે પોતાનું નામ-જગદીશ જણાવ્યું. કુટુંબમાં માતા તથા પત્ની છે તે પણ જણાવ્યું. સુંદરી અચકાઈ ટાણું માર્યું. પ્રેમી યુવક! આપ આપે આટલી કોમળ વયમાં લગ્ન પણ કર્યા છે શું?

શું તમે મને કોમળ વયનો ધારો છો? અરે, "આપણા હિંદુ સમાજના તમો અપરિચિત છો? ચૌદ, પંદર વરસનો બાળક પુરુષમાં ખપાય છે ને બાર, તેર વર્ષની બાળાઓ સ્ત્રી ધર્મને વશ બની, માતા કહેવાવાનો દાવો કરે છે" તમારી જાણ બહાર કેમ? તમારું લગ્ન થયેલ છે કે જગદીશે પ્રશ્ન કર્યો.

ના હું જીવન બ્રહ્મચર્યવ્રતથી ગાળવા માગું છું! સુંદરીએ કહ્યું. વાહ સુંદરી! તમારા આદર્શને ધન્ય છે! તમારા જીવનને ધન્ય છે! તમારા માતપિતાને, વિદ્વતાને, અરે તમારા જન્મને ધન્ય છે!

બસી સાંજ થતાં બન્ને શરીર ધારી આત્માઓ દેવ દર્શન વગેરે કાર્યમાં ગયા. લોકોએ બન્નેને જોતાં, બન્નેના વય, ગુણ રૂપને જોતાં અવનવા તરંગો ઉઠાવ્યા. પરંતુ સુંદરીનું અત્યાર સુધીનું જીવન પવિત્ર હોવાથી કોઈને વિશેષ શંકા ન પડી.

રાત્રી પડતાં જગદીશ બેઠો હતો. સુંદરી પણ પાસેજ હતી. નિયમ પ્રમાણે કેટલીક ગામ બાલિકાઓ એકત્ર થઈ. તે સર્વને સુંદરીએ બોધ આપ્યો. જગદીશને નિમંત્રણ કર્યું. તેણે પણ ચાલુ જમાનાના વિદ્યાર્થીઓની ફરજ, મનુષ્ય તરીકેની ફરજ, જગત, ઈશ્વર સંબંધી બે શબ્દો કહ્યા. સરળ રીતે બાળકોને પચે તેમ ઉદગારો કાઢ્યા. ચાલુ હિંદુસમાજની અને બ્રાહ્મણ વાણિયાની સમાજની ઝાટકણી કાઢી

મુદરીના જીવનને પ્રતિમારૂપ બતાવ્યુ ને સર્વને આદર્શ જીવનની રૂપ રેખા જણાવી

મુદરીએ બાળ, બાલિકાને બોધ આપી, નવિન ભૂમિકા રચવાનુ કાર્ય ઉપાડ્યુ હતુ ચર્ચા ખલાસ થઇ શિવરાત્રી હોવાથી શકર સ્મરણ કરી શિવસ્તોત્ર, વગેરે ગાઇ પ્રસાદી વહેચી સર્વ છૂટા થયા. જગદીશ પણ શ્રમીત હોવાથી ઊઠ્યો, તે પોતાની પથારીમા નિદ્રાધીન બન્યો

મુદરી પોતાના સુતા પહેલાના અભ્યાસમા વળગી પૂરો થયે નિદ્રામા પડી

પ્રકરણ ૪ થું.

આરમ લગ્ન

આ પ્રમાણે એકમેકને રૂપમા, ગુણમા વિદ્વતામા એકતા પામેલા એ શરીરધારી આત્માઓ વાતચીતમાથી નવુ નવુ શીખતા પામ્યા બીજે દિવસે સવારે ફાગણ હોવાથી બ્રહ્મ ભોજન થયુ આ નિમિત્તનુ ખર્ચ મુદરીને ત્યા ચાલુ હતુ

જગદીશે મુદરી પાસે જવાની રજા માગી ના પાડી અને થોડા દિવસ રહ્યુ જ્ઞાનલાભ મળે તેથી વિનતિ કરી જગદીશને તે આગ્રહ નેશ મનાનવુ પડ્યુ

આમ બે ચાર દિવસ વીત્યા, સુંદરીના સર્વ વિચારોથી આચારથી જગદીશ અનુભવી થયો જગદીશે તેને ધન્યવાદ આપ્યા છતા અધિક અધિક ચેતવણી પિતાએ આપેલી, તે કરતા વિશેષ આપી "ચાલુ સમાજમા આ જીવન ઘણુ ભયરૂપ છે, તેને ઘણી સાવચેતી રાખવી જોઇએ અરે ! રાજકુમારી, મ્હોળા કુટુમ્બમા વસનારી બાળાઓથી પણ આ વ્રત કઠિન છે તે કરતા સર્વ રીતે અબલા–કમળી–સુંદરી ! તારૂ વ્રત ઘણુ કઠિન છે "

જગદીશે સુંદરીને પોતાનો આત્મા માની લીધો દરેક રીતે હૃદય ખોલી પોતાના ઉમળકા ખાલી કર્યા હૃદય અર્પણ કરી દીધુ પરતુ "પ્રભુ ! બન્ને યુવાન શરીરને પવિત્ર રાખો " એવી તેની વાણી પળે પળે ચાલુજ હતી બનતા લગી, તે એકાન્ત રાખતોજ નહિ કારણ તેને ત્યા ઘણો બાળ બાલિકાઓ ઘર માફક રહેતા

એક દિવસ બન્ને જણ બેઠા હતા જગદીશ પોતાના જીવનની રૂપરેખા કહી સભળાવતો હતો સુંદરી પણ તેમા પોતાના જીવનનો ઉમેરો કરતી હતી, તેને પડેલા કેટલો દિનો તેણે જગદીશને જણાવ્યા જેથી વ્રતની મહત્તાને જગદીશે પૂરતી આપી સુંદરી અત્યારે સત્તર વર્ષની હતી પિતાના મરણ બાદ બે વર્ષમા અનેક પ્રસગો તેને વીત્યા કેટલાક વખત તેનુ મન ડગતુ કેટલીક વખત પશ્ચાતાપ કરતી; પરતુ છેવટ પિતાને આપેલુ વચન દૃઢ કરી સર્વ રીતે બચાવ કરતી

વાતચીતમા સુંદરીએ જગદીશ સમક્ષ તેના મુખ તરફ જોતા ખૂબ રડવુ શરૂ કર્યું જગદીશે ધિરજ રાખી તેને શાન્ત કરવા માંડી સુંદરી વિશેષ રડવા લાગી છેવટ સુંદરીના શરીરને પવિત્ર ભાવે સ્પર્શ

કરી શાંત રાખી. સુંદરી કાંતા વખત પણ આટલું નહિ રડેલી તે આજે રડી.

જગદીશે તેને શાંત પાડી અને 'અંતર ઉમંગ સ્નેહી પાસે ખાલી કરે શોક ટળે છે' તેમ જણાવ્યું. માટે તારા દરેક ખુલાસા કર. મારાથી બનતું કરીશ. તારા વ્રત ચિરકાળ અનંતપણે ટકાવવા બનતું કરીશ.

સુંદરીએ કહેવા માંડ્યું, "જગદીશ! તમને શું કહું. તમને જોતામાં મારા પૂર્વના સંસ્કારો જાગી આવ્યા છે. તમો પેલા જન્મના મારા હૈયાના પતિ છો. તમારી સમક્ષ મેં ગતજન્મથી વિચારમાં લીધેલ કૌમાર્યપણાનું વ્રત અને તમને આપેલું વચન અત્યારે તમારી સમક્ષ આવ્યાં ને રજુ થાય છે. મેં ભૂલ કરી છે ના. ને મેં ટેક આપેલો છે. ને તે સંભાળવું, મારા હૃદયે વિજય તમારા હસ્તે છે જગદીશ. વિજય ના કર! મારા માત, પિતા કરતા પણ અરે! મારા પ્રિયમ પ્રિય મારા - આ મા કરતા પણ આ માત નિનો પરિચય તમને અનેરો લાગે છે અને મારું સર્વ જીવન તમને મારું છું. પૂર્વના સંસ્કાર સિવાય આ માર્ગ નથી. નહિ તો અહા! કેટલો કેટલો પરિચય થતા બે શરીરના વિચારો, આત્માનો એકતા જન્મોજન્મ પ્રાપ્ત થશે!"

સુંદરી! 'મન કર. મારા સ્થાણુ નથી માલિકાના તારા વિચારની સમજ મને થઈ છે. તારા કૌમાર્ય વ્રત ચિરકાળ ટકાવો. તારી ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરો! તને વચન આપું છું. હવે તને માલીની રાખી જણાવું છું કે ગમે તેવા સંકટ, મારા હૈયામાં હોય છે ત્યાં સુધી તને બેનની મદદ આપવા તરિ ચર તારા અંતર ખુલાસાનું નિવારણ

મના નહિ ચુકું તારા પ્રભુજનના પિતાનને માન આપી આજથી હું તને મારા આત્માની દેવી આત્મસ્વરૂપ હમેશ્વરી લેખી લઇશ પરંતુ સુંદરી ! પ્રભુ તને પ્રેરણા કરે, મદદ કરે, નિરંતર સહાય કરે, કે તું તારૂં જીવન, પવિત્ર રાખજે કૌમાર્ય નભાવશે તે વ્રત પૂરૂં કર, હૃદયનું ઇચ્છયું પ્રભુ પાસે માગી સ્નેહીઓને તારશે. એ પ્રાર્થના !"

સુંદરીએ ગદ્ગદ કંઠે કબુલ રાખ્યું. નાથ ! મારા ઇશ ! તેજે ભાવ પ્રેમમાં પડયું છે તરે, હવે પ્રભુ હસ્તે ! બીજા તારા હસ્તે પ્રભુ તારી, મારી, અરે ! મ ન પિતાની ટેક જાળવે

સમાજ ! તું પણ મને અનુકુળ બની તારી કોમળ પુત્રીઓને તે જીવનનો માર્ગ શીખવવા તત્પર થજે

જગદીશે હાથ માગ્યું સુંદરી ! હજી મારે તને ઘણું કહેવાનું છે, પ્રથમ પગથીયું તું ચઢી છે હવે તારે જાણવાનું શીખવાનું બાકી છે સમયે તને જણાવીશ હાલ તો તું તારા વ્રતમાં મક્કમ રહી તારા ચાલુ નિયમીત ક્રમ શરૂ રાખજે

સુંદરી —જગદીશ ! મારા અંતર પ્રભુ ! તારા, મારા પવિત્ર આત્મ લગ્ન થઇ ચૂકયા એકમેકને સહકારે સહાય થવાનું, સુખમાં ભાગીદાર થવાનું સ્વીકારી ચુક્યું માત્ર શરીર સંબંધ નહિ, એજ આપણી બહિષ્કાર વસ્તુ ગણાઇ ચૂકી જગતને તેનું ભાન થાય પ્યાર એ પ્રેમ નથી, પ્રેમ એ મોહ નથી તેની સમજ થઇ સત્યના દર્શન થાય અરે !

"જગતમાં સ્નેહના બિંદુ વિના નથી કો અણું ખાલી,
પરંતુ દૃષ્ટિના દોષે મળેના સ્નેહની પ્યાલી"

જગદીશ — " અરે રે ! મોહને કાજે, ચડે છે વિશ્વ ચગડોળે
પ્રણય એ પ્યારને માની, ઘણાએ વિષ તો ધાળે. '

પરતુ સુદરી ને, લેશ પણ સ્નેહમા સ્વાર્થ વસ્યો કે તરત માન જો કે સર્પનુ ઉધુ રૂપ પલટાઇ જવાનુ કેમકે " **પ્રેમ એ જુદા જુદા રૂપે જગતમાં વસે છે. માતા, પિતા, બ્હેન, ભાઇ, પતિ, પત્ની, અરે ! સ્નેહીઓ એ સર્વ જુદા જુદા શરીરોના જુદા જુદા ધર્મથી પ્રેમ બિરાજે છે વસ્તુ એક છે ધર્મ જુદા છે માટે તો.**

નમસે સ્વાર્થ તે પ્રેમે, અરેરે મા યનાળી તે "

સુદરી — હશે ! એ ક્ષુદ્ર વાત જવા દો–પ્રભુ તેમાથી બચાવે

આ પ્રમાણે બન્ને આત્માઓની એકતા થઇ જગદીશ પોતાના વતન ગયો અવસ્પરસ બન્ને સહ મદદ બનતા જરૂર પડે ગુચવણનો ઉકેલ કરતા આમ જગતને બન્નના નેહની જાણ થઇ–ખાતરી થઇ અને દિવસ દિવસે સુદરી તરફ વધુ વધુ પૂજ્યભાવ પેદા થયો બ્રહ્મ સુધી આખુ સુદરીને કુમારીબ્હેન નામથી ઓળખતુ જગદીશને તેનામા ફક્ત એજ હતો કે સુદરી કુમારી હતી ત્યારે જગદીશ લગ્નથી જોડાએલો હતો વ્યગ્ય સુદરી હતી જગદીશનુ માન પણ જગતમા વધ્યુ પ્રાણધનભાત રાજપુત્રની મિત્રતા થઇ, તેથી તેનુ જીવન ઉચ્ચતર થયુ

\+ \+ \+ \+ \+

આમ એક વર્ષ વીત્યુ, સુદરી પોતાને નડતી બાબતો જગદીશને જણાવતી જગદીશ તેનો ખુલાસો કરતો કેટલીક વખત સુદરી ની બનાવે, [illegible] પોતાના પ્રતાપે બીજાની રહેમખાતી.

જગદીશને ઠપકો આપતી આમ એક પ્રસંગ તેમના જીવનમાં વીત્યો હતો. ને તેજ પ્રસંગના પ્રતાપે જગદીશને અશ્રુ સારવા પશ્ચાત્તાપનાં પ્રથમ પ્રકરણના વિભાગ ઠાલવવા પડ્યા.

જગદીશે સુંદરી ઉપર એક પત્ર લખ્યો હતો તે પત્રથી ગેરસમજુત થઈ.

પત્ર.

આત્મસ્વરૂપ !

લિ. ના આશિષ તથા પ્રણામ. તને હું વિશેષ શું લખું ? જગત ઘેલું, રંગી છે. બનાવટીની જાતો વસમી છે. તારી ... જ, નતને નિષ્ફળ પાર પાડવાની છે. મનુષ્ય માત્રે, પવિત્રતા શાન્તિ અને સંતાપ ધારણ કરવાના છે ! અરે ! સ્નેહના જાણીતો ઉપાસકોને તો વિશેષ અને તેનું સ્થાન જતાં નથી ધૈર્ય !

તું જાણે છે કે લગ્ન એ માત્ર પૂર્વનું ઋણ છે. વૈરઝેર દેવા પણ ભવાના ચોપડા છે. જન્મે થી લેણ દેણ છૂટું થવાની ચાવી છે. લગ્ન શું પુરૂષના જ થઈ શકે ? ના, પુરૂષના પણ થાય અને, સ્ત્રીના પણ થાય. જાણું છું આત્મલગ્ન-સ્નેહ લગ્નને શરીર સાથે કંઈ લેવા દેવા નથી ! શરીરના લગ્ન, મનને મોહ ઇંદ્રિયોના તાબેદાર બનાવનાર છે. પ્રજોત્પત્તિના સ્વાર્થીય મોહ માટે જે જેમ સુશિક્ષા સાથે છે તેમને તે પૂર્વના ઋણાનુબંધ છે. તારૂં કૌમાર્યવ્રત જ ગણાય. તું લગ્નથી ગૃહસ્થાશ્રમી નથી બનતી. તને કુમારીજ માનું. જગત્ માને છે, છતાં તારાં મારાં લગ્ન જે જોડાયાં છે 'આત્માનું જોડાણ તેજ લગ્ન' તું ધૈર્ય ન ખો. ધૈર્ય ખોયાથી મનુષ્ય ઘેલો બને, અને ઘેલછા આખા જીવનને ચોરાસીના ફેરામાં પડતું મૂકે. તું સમજુ છે. મારૂં પણ તેમજ માનવું. તારા જોડાણે મને ઘણા દુર્ગુણોથી બચાવ્યો છે. મને શીખવવાનું મળ્યું છે. તું મારો ગુરુ થઈ છે. મારી ફરજ

તોના માટે મરતો રાણરાણી કે મે પણ તો સ્નેહ વશ, દુઃખ, દુઃખ સહ્યું નથી તો હું ન ગયું ! તેજ લી. સ્નેહાધીન

વાચક ! આ પત્રનો ઉત્તર આપણે વાંચ્યા છે સુંદરી !! પ્રેમ મર્યુ તથા મોહિનીની કપટ દૂર થયો છે. સુંદરી તેના તરફ પૂર્ણ મીઠી દૃષ્ટિથી પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિ રાખી સમાજ બેસી, ફરી જીવન ગાળે છે

વખત જતા જગદીશ કુન્દનપુરી સોનગઢના મહા યુદ્ધમા ભાગ લેવા જાય છે તેમા તેને યશ મળે તેમ સુંદરી પ્રભુ પૂજનમા ચિત્ત રાખી બેસી છે યુદ્ધના તથા જગદીશના સમાચાર તેને અવાર નવાર મળે છે અગાઉ પરથી જાણ થયા પ્રમાણે જગદીશની વાટ જોતી સુંદરી બેઠી છે તે તરફ આપણે હવે વળીશુ

પ્રકરણ ૫ મું.

મેળાપ કીધો !

જગદીશ યુદ્ધમા નિવૃત્ત થતા મિત્રની રજા માગી, સુંદરીને મળવા કુન્દનપુરી તરફ વળ્યો ગામમા આવી સ્નેહીઓએ અરસપરસ દર્શન કર્યાં કેટલાક સમયે મેળાપ થયો યુદ્ધમાથી મહા મુશ્કેલીમાથી બચેલો જગદીશ મિત્રનો નગર તરફ બનેલો

જગદીશ, યુદ્ધમાં મહાયશને પ્રાપ્ત થયેલો જગદીશ, દુઃખનો અંત આવી સુખ સૂર્યના તેજનો પ્રભાવ શાળી જગદીશ મળ્યો સુંદરીએ જીવન ધન્ય માન્યું બન્નેએ પોતપોતાની વિતકો કહી જણાવી મોહીનીના સમાચાર જાણતા ખૂબ શોક થયો સર્યુબહેને મોહીનીએ વરમાળા આરોપવાના સમાચારે આનંદ થયો બે રાજગાદી મળવાની ખબરે આનંદ થયો ચંદ્રાની ધીરજ, પરાક્રમ ને ધર્મે આશ્ચર્ય થયું

જગદીશથી બોલી જવાયું કે "સુંદરી ! ઇશે શું રૂપો કરી એક કુમારી, બીજી ગૃહસ્થાશ્રમી ત્રીજી વિધવા હવે ત્રણે જગતને શું નવિન રંગ ચઢાવે છે તે જોવાનું છે ! "

વિશેષમાં જગદીશે હવે સુંદરીને કુન્દનપુરી રહેવાની ભલામણ ફરી કબુલ કર્યું, જગદીશ બે દિવસ બ્રહ્મપુરી રહી કુન્દનપુરી જવાનો હતો, બ્રહ્મપુરીમાં કેટલાકોને મળવાનું હોવાથી ગામમાં ગયો હતો

કુમારીને ત્યાં કેટલાક મોહાંધો, કામી પુરુષો પણ આવવા ચૂકતા નહિ મીઠી મીઠી વાતો કહાડી, મોઢાથી મીઠું બોલી છેવટ વિષમાં પરિણામ લાવતા સુંદરી તે વિષ તેમને ગળે વળગાડતી છતાં કોઈ કામી કીડો અનુભવ કરવા તત્પર થતો

વાચક ! આપણને એ જાણવાની અગત્ય છે કે કંચનનું શ્વસુરગૃહ અહીંજ હતું, કંચન અત્યારે સાસરામાં આવતી જતી થઈ છે છતાં તેનો મૂળથી પડેલો સ્વભાવ તજી શકી ન હતી હરિપ્રસાદ તેનો મોહાંધ કીડો બની ગયો હતો અવાર નવાર કુન્દનપુરીથી બ્રહ્મપુરી આવતા ચૂકતો નહિ કંચનના ઘરમાં તેનુંજ સ્ત્રી રાજ્ય પ્રવર્તતું હતું એટલે કંઈ બાધા જેવું ન હતું હરિપ્રસાદે જગદીશના નમસ્

જીવનની તપાસ રાખી તેને ફસાવવાનું તથા તેના કામમાં કંટક બન વાનું કામ લીધું હતું પરંતુ ઈશ્વરના બાળકને તે પાપીની શું આંચ આવી શકે ? તે બ્રહ્મપુરીમાં આવતાં સુંદરીના જીવનનાં વખાણ તેણે સાંભળ્યાં પાપી, નામને લજવનાર હરિપ્રસાદ પિતાનો કુલાંગાર દિવો સુંદરીને ત્યાં જવા તૈયાર થયો સુંદરીને ત્યાં સર્વ કોઈને આવવાની છૂટ હતી સર્વે તેની સાથે વાદવિવાદ કરતા ને તેના મનના અંગ નિશ્ચયથી આશ્ચર્ય પામતા

"મોહાધ કીડો પરમરમણીને ત્યાં આવ્યા" અરસપરસ પિછાણ થતાં જગદીશના પીતરાણે તથા સગાઈએ તેને વિશેષ માન મળ્યું

મોહાધ હરિઆ દરેકમ અધુરો હતો વિદ્વતાનો તો દુશ્મન હતો સુંદરીના તેજમાં તે અંજાયો પરંતુ મોહને કામમાં એકકો હતો નિયમ, નીચ કોટીમાં પણ તેના પગરનટ હોય અને દરેક સ્થળથી તેનું અપમાન થઈ, ભય, વિનયીમાં ગણાતો કેટલાક સ્થળે મરણ મરખા મળતા ને વિષય આગ સળગતી

તેણે સુંદરીને સંબોધી કહેવા માંડ્યું સુંદર ! તમારા વખાણ ને નતથી હું અજાયબી પામું છું મને આનંદને સંતોષ થાય છે, પરંતુ તે ચિરકાળ ટકાવી શકવું મુશ્કેલ છે ને તેમાં તમે ગોથાં ખાશો, માટે કોઈ સદ્પાત્ર શોધી તમારી આબરૂ મર્યાદા સચવાય, પ્રતિજ્ઞા સચવાય તેમ કરી લો એ ઠીક છે ક્યા સમાજ જોવા આવનાર છે હવે તમારી પ્રતિષ્ઠા જગતમાં સરસ પડી છે પછી શું ? નહિ તો આખરે તમો મદનદેવને વશ થઈ ગમે ત્યાં પટકાઈ જશો, ને પછી

પસ્તાશો આટલા શબ્દ કહેતામા તેનુ શરીર આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયુ તેની રગેરગમા કામ વ્યાપી ગયા

સુન્દરીના જીવનનો આ પ્રસગ પહેલાજ હતો તેની વાણી બોલવાની ખૂબી, તેના શબ્દો તેના શરીરની અત્યારની સ્થિતિ અરે ! તેનુ શ્યામને બિહામણુ શરીર જોઇ તે ભય પામી કાઇ બોલવાની હિમત ન રહી 'જેવટ ના ઇલાજે, અન્ય વિષયમા ચિત્ત પ્રેરી, તે તરફ દુર્લક્ષ કર્યુ એટલીવારમા જગદીશ આવી પહોચ્યો જગદીશને જોતા તે કમ્પ્યો પરતુ પછી ધિરજ ધારી બેઠો સુન્દરી એ તરતજ તે ખુલાસા જગદીશને પૂછ્યો

જગદીશ, હરિપ્રસાદના વર્તનથી માહીતગાર હતો તરત તેણે સુન્દરીને સબોધી કહેવુ શરૂ કર્યુ !

" દેવી ! આ પ્રશ્ન અસ્થાને છે પણ સત્ય છે મદન, પુરુષ વા સ્ત્રી કોઇને પણ છોડતો નથી પરતુ સસ્કારી મનુષ્યોને તેની જરા આચ આવતી નથી પણ દુર્ગુણો, સદ્ગુણોના સરક્ષણોથી પલાયન કરી જાય છે ને તે આત્માને નિષ્કટક બનાવે છે

સર્વ સ્ત્રીઓને માટે તો લગ્નજ યોગ્ય છે તારા જેવુ વ્રત સર્વ ન પાળી શકે દરેકને માટે તે નથી નહિ તો કુદરતી ક્રમ નાશ પામે, એ સમાજની દલીલ છે તે અત્યારે હુ તને નહિ સમજાવુ પરતુ અત્યારની સમાજની માનસિક વૃત્તિને તે અરૂચીકર છે તેને બળાત્કારે સ્વીકારે તો અપચો થઇ સમાજ માદી પડે માટે સર્વ માન્ય તો સ્ત્રીઓને લગ્ન ઉત્તમ છે ને તે પતિવ્રતપણાથી શોભી નીકળે પછીથી લગ્ન કરી પુરૂષ અને સ્ત્રીઓ અહોનિશ કામવશ બની વિષયમા ગ્ચ્યા રહે તો તેની અધોગતિ સમજવી હા, શાસ્ત્રના

નિયમોનુ પાલન કરી પ્રજોત્પત્તિના નિયમે ગૃહસ્થાશ્રમ પાળે તો ધન્ય છે પરંતુ કેટલાક કામીઓ, પોતાની પત્ની બ્યાત છતા, અરે ! દશ–વીસ, પચીસ એમ ઠેકઠેકાણે વિષય લપટ બની નિયમ પાલન કરનાર અબળાઓને પણ નિયમ ભંગી કરવા તત્પર થાય છે તે કામી કીડાના જીવતને ભજાના ફિટકાર છે માટે દરેક સ્ત્રી, પુરૂષે યોગ્ય વય થતા ગૃહસ્થાશ્રમી બની એક પતી પતિવ્રત પાળવુ એ ધર્મ છે !

વળી સ્ત્રી વા પુરૂષ વૈધવ્ય દશાને પ્રાપ્ત થતા વિષય તૃપ્ત કરવાને અવમાચરણ કરે છે તે કરતા પુનર્લગ્નથી જોડાઇ પુન ગૃહસ્થાશ્રમ શરૂ કરે એ ઠીક છે કેમક તેમના દિલમાંથી વિષય શાંત થતો નથી ને તે છેવટ તેને આધિન બની દુષ્કૃત્ય કરે છે છેવટ વિધવા સ્ત્રીઓ જે કૌમાર્યથી ઉતરતા પ્રકારનુ વ્રત પાળવા સરજાયલી છે તે વ્રતને ભૂલી જાય છે ને દુનિયાને દાખલો આપે છે જો વિધવાઓ શુદ્ધ હોઇ એક પતિવ્રત પાળી પછી વૈધવ્ય પવિત્ર રીતે ગુજારે તો આજ સમાજ એક એવો પ્રસંગ આવશે ત્યારે બાલાઓને કુમારી રાખવુ પસંદ કરી તેને વધાવી લેશે

જેમ કૌમાર્ય પાળવુ કઠિન છે તેમ વૈધવ્ય પાળવુ અતિ કઠિન છે કુમારીકાને વિષયોનુ ભાન નથી હોતુ તે સ્વાદને નથી જાણતી, તેથી સર્વ જીવન આનંદી રહી ઇશ્વર પરાયણ બની ગુજારે છે પરંતુ વિધવાઓને વિષય રૂપી વિષે વ્યસન લગાડેલુ હોવાથી તે બચી શકતી નથી ને છેવટ લોકોને છેતરવા તે ધર્મને પાળનાર ગણાવી છુપા દુષ્કૃત્ય કરવા તયાર થાય છે તેથી સમાજ તેને નિંદે છે ને તે બરાબર વૈધવ્ય વ્રત પાળે તો તે એક નૈષ્ટિક બ્રહ્મચર્ય યુક્ત કુમારિકા કરતા પણ પૂજનીય છે ! કેટલીક વિધવાઓ પુનર્લગ્ન

સ્વીકારે છે એ વખાણાય ખરૂ પરંતુ કેટલીક તો આંખુડોળી વધ ય વ્રતનો રાખી સમાજ તે શાસ્ત્રના નિયમોનુ ઉલ્લંઘન કરે છે તેવા ઘણા દૃષ્ટાંત સમાજ આગળ પડેલા હોવાથી કુમારિકાની પણ આ આપણા હરિપ્રસાદ મુરબ્બી જેવા ઠેકડી-મશ્કરી કરવા ચૂકતા નથી ને સલાહ આપવા તત્પર થાય છે પરંતુ તે સિવાય પોતાના ઘરમાં પળાતા વ્રત, પોતાનાજ વ્રતને સંભાળી રહે તો સારૂં ! સુંદરી નિડર બનવાનો સમય છે હા સમય છે જો તું કોમાય ન પાળી શકું તો સમાજને તારી પ્રતિજ્ઞા ભૂલી જવા કહે, ને એક પતિવ્રતા બની ગૃહસ્થાશ્રમમા જોડાઈ જા પરંતુ સમાજના ભયને આધારે તારા વ્રતને ન ચૂક ભલે તને કેટલાક ભમાવે છે ભમાવશે, પરંતુ ઇશ્વરનેજ તુ માન

અરે ! સુન્દરી ખૂબ કહેવાય છે ધર્મ બોલાવે છે અરેરે ! આધુનિક સમાજ ! કેટલીક પતિવાળી અબળાઓ પણ દુષ્કર્મને વશ બની પતિને ઠોકર મારી પતિને પાપમાં-રૌરવ નર્કમા નાખી કામાંધ બને છે અને તેને ફસાવનારા નરાધમો તે કર્મ કરતા પાછુ વાળતા નથી તે પરિણામ કોઇ કોઇ વખત ઘણુ વિપરીત લાવે છે ને સમાજ કહે છે કે સ્ત્રીઓથીજ તકરારો વધે છે પછીથી તે ધર્મ કલંકી સ્ત્રી સમય આવે એક ભૂલે હજાર ભૂલ કરવા પાછી પાની કરતી નથી પરંતુ કુલાંગારોને ખબર નથી રહેતી કે જે એક પતિ-વાળી સ્ત્રીને તમો ફસાવોછો તેને તમો પણ ધર્મથી વિમુખ કરોછો કે નહિ ? એટલે સુંદરી ! સમાજના મોહને તરછોડ શાસ્ત્રના નિયમોને માન પ્રભુના કુદરતી નિયમને માન આપ

કુમારી હોવાનો દાવો કરનારી અનેક બાળાઓ ધર્મને ભૂલી અન્ય માર્ગે ચઢે છે તેથી શું તે નિયમ અસત્ય છે ? એટલે સર્વ સધવાઓ, વિધવાઓ, કુમારિકાઓ ધર્મ વિમુખ થતી નથી પરંતુ કોઈ ભૂલ ખાય છે, ઠોકર ખાય છે એટલે તેજ નિન્દાય છે કંઈ નિયમ નિન્દાતો નથી

જગદીશ થાક્યા આટલો વખત હરિપ્રસાદ મૂર્ખ જેવો બેસી પાઠ કર્યા પરંતુ હૃદયમાં હલાહલ વ્યાપ્યું પ્રભુ ' તેવાઓને સદ્બુદ્ધિ આપો એવી બન્ને સ્નેહી આત્માએ પ્રાર્થના કરી

બન્ને જણ જમવાના કાર્યથી પરવાર્યા કાલે કુન્દનપુરી તરફ નીકળવું જોઈએ, એ નિશ્ચય થયો, માતાની માંદગીની ફીકર પણ તેને હતી સુંદરીએ સાંજે એક કવિ પોતાનું નાટક જોવા સારૂ લાવનાર છે, તેનું જગદીશને જણાવ્યું તે ખુશ થયો બાદ આરામ લેવા તે ઊઠયો સુંદરી ગૃહકાર્યમાં વળગી

સાંજ પડતાં દિવાનખાનામાં નિર્મળ આત્માઓની સભા નિર્મળ કુમારીના અંચલ સ્થાને બેસી હતી દેખાવ જોવા જેવો હતો જગદીશ ને પણ તેમાં આનંદ પડતો રમ મેર કાલી કાલી ભાષામાં ચર્ચા થતી એટલામાં ' હૃદયમન્થન ' નામક કવિ પોતાનું નાટક લઈ આવ્યા તેમને ઉચિત માન આપી બેસાડયા કવિ સુંદરીને એક પૂજ્ય દેવી તરીકે લખતો ને તેની વારંવાર સલાહ લેતો નાટક ચાલુ સંજોગોના સામાજીક વિચારોથી ભરપુર હતું સુંદરીનું જીવન તેને આદર્શ સ્ત્રી રૂપી જણાવ્યું હતું

જગદીશે નાટક લેઈ જોતું ગાઠ કર્યું એટલામાં સુંદરીએ પણ

ધ્યાન પ્રેયુ એક ફકરો વાચતા એક વિધવાના શબ્દો નજરે પડયા —

વિભુ ! ' યૌવન ભર્યાં, ' સુમન ચડયા મુજ કાંચન સમ આ દેહ પર

દેવેશ મહિં નથી દેવ તેથી, હાય ! ને લાડ અપાર

અરે રે ! લક્ષ્મીથી લલચાયેલા પિતા, વિક્રયના નાણાથી પેટ ભરનાર પિતા તે મારૂ જીવન લુંટયું છે !

વાહ કવિરાજ ઠીક વિચાર લીધા છે આગળ જુઓને ! આતો એક પ્રેમનેજ વખાણ્યો છે વિધવાઓ પણ પ્રેમમા મશગુલ રહે છે

પ્રેમ કાજે જાનની દરકાર ના વિરલા કરે !

પ્રેમ રહિત નર જાત તો અવતારન મિથ્યા વરે !

વાહ વિધવાઓ તમે પ્રેમ શુ તમારા પ્યારને, કામને ગણો છો ! આગળ વાચતા વાહ વિધવાના પ્રેમમા ફસાનાર એક મોહ ઘેલા યુવકના વિચાર શુ કવિએ જોડ્યા છે ?

યુવક — ' કરતી હતી જે આનડી, આ પતંગ વારતી પ્રીતડી

શાને મરી તુ મોહમા, આ રંગને બેડી જડી !

ઓ વિષય ભરેલી નારીઓ ! તમે એક સાથે પ્રેમ રાખી બેસી રહેતી નથી તમો પતંગની માફક દીવાક સમ દીપતા પુરૂષોમા મુગ્ધ બની તેમા અંજાઇ જાઓછો અરે રે ! સારૂ કર્યું કે હજી હુ બચ્યોછુ વિષયને વિષ સમજ્યોછુ નહિ તો મારી શુ ગતિ ?

' નારી વિષયની ખાણ છે, નહિ કોની થાનાર,

નારીના વિશ્વાસથી નિશ્ચય થશો ખુવાર

વાહ ઘેલા માણસ ! તે તો સર્વ સ્ત્રી જાતિને ફિટકાર આપ્યો સુંદરીથી બોલી જવાયુ

અરે કવિરાજ, પરંતુ પુરુષને માટે બે શબ્દો લખ્યા છે કે નહિ ! જગદીશે પૂછ્યું હા છે ને ! આ રહ્યા કવિએ ફકરો કાઢી આપ્યો

નર —પરસ્ત્રીમા રમનાર પુરુષો પુરુષાર્થને નહિ ધારતા
કે રે ! તે મહા નહિ નિજ હિતના શત્રુ થતા '

વળી આ જુઓને સ્ત્રીએ તેનો બચાવ કર્યો છે તેના બતાવે છે

સ્ત્રી —ચીંદુ અનંગામૃત પાનને, ભુખ્યા બતાવ સ્વર્ગના,
અમુલ્ય રત્નો વિપત્તીન ગણે, રહે ઉદ્યાનમા,
સૌન્દર્યની સતીઓ બની, પુષ્પો થી આગાર ન,
સાહમદન થઈ રજની મહીં, આનંદ ૩ડા એ ભાર

આ કડી જગદીશે ધીમે વાચી, સુંદરીએ ધ્યાનજ આપ્યું પરંતુ બીજી કડી, ખાસ વાચી.

પ્રત્યુતર —એવા રૂપાળા નામને ને ઈષ્ટ ગુણની દેવીઓ,
છે વન્ય એ નર રત્નને, - આ રત્ન તેનુ પામીઓ

કવિરાજ ! ઠીક યુક્તિથી રચના કરી છે પરંતુ સમાજ સારા સારના વિચાર ભૂલી ખરાબ છાપ વહેલી ગ્રહણ કરે છે સારીને જતી કરે છે સુંદરીએ કહ્યુ

દેવી બ્હેન ! સત્ય છે છતા બચાવને મુદ્દા સાચે રહીઆ પણ છે ઠીક કવિરાજ ! વિધવાઓને પેલા યુવક શુ ઉત્તર વાળ્યો, જગદીશે કહ્યુ આ રહ્યો એ

ફેલાયો આ રાફડો વિષયના જ્યા ત્યા મુજ દષ્ટે પડે
નિજ ક્ષણિક સુખને કાજ, કુલટા કર્મો આદરે,
કહે કહે બાળ આ જડબુદ્ધિ -યાથી ઉત્પન્ન થઈ ?
અવર પથે લથડી પડતા, શી કીર્તિ પિતાની રહી !

માટે બાળા ! દુષ્ટ માર્ગે ન ચડી જતા, પોતાની કુટુમ્બી ફરજ વિશ્વના પ્રત્યેક બાળક તમારા સમજી તેમની સેવા કરી, ઇશ્વર એજ પતિ છે તેની સેવા કરી ધર્મને પાળી જીવન સફળ કરો.

વાહ ! કવિરાજ ! મે પણ કૃષ્ણકુમારીને આજ ડિમર વાળ્યો હતો. વાઉ તમારૂ નાટક વાચી હુ ખુશી થયોછુ પરતુ આપ નાટક કોને અર્પણ કરશો ? કેમકે અર્પણ કરવાની ખૂબી એજ નાટકકારની ખરી કસોટી છે. આપ જરૂર તે નાટક લઇ મારા મિત્ર સર્યુસિહ-ના રાજ્યાભિષેક પ્રસગે કુન્દનપુર આવો, મારાથી બનતી સહાય કરીશ. આપ તે નાટક ત્યા ભજવી બતાવશો.

કવિ—મુરબ્બી એજ ઇચ્છા ! આપે મને આભારી કર્યો છે, આપે કૃષ્ણાનુ નામ દીધુ તે કોણ પેલી કચનની બ્હેન કે બીજી ?

જગદીશ હા, ભાઇ તેજ ! તે ગર્ભસરૂપી કચન ન સમજી, પરતુ તે વિધવા સસ્કારી બાળાને તરતજ જ્ઞાન થયુ. કવિરાજ ! સમાજને તેજ આદર્શ બતાવવાની જરૂર છે કે સમાજ વિધવાને સમજે ઓળખે, તેની જોઇતી અનુકુળતાઓ મેળવી આપે.

કવિ—પ્રિયશ્રી ! આ મારી અર્પણ પત્રિકા.

અર્પણ પત્રિકા

જેનુ જીવન કોઇ આત્માને મદદ કરવા પ્રથમ તરસતુ પછી સ્વાર્થ આગળ થતા તે ન સરવાથી તે અણજાણ આત્માના જાગીતા બની તેનુ અનિષ્ટ કરવા તત્પર થઇ મનુષ્ય—રાક્ષસનુ કર્તવ્ય સ્વુ

તેવા કુલાંગાર ચંડાળોને અર્પણ!

જગદીશ તથા સુંદરી માને બોલી ઊઠ્યા વાહ કવિરાજ વાહ!!

બાદ કેટલીક વાતચીત પછી કવિરાજ નાગી ચાલ્યો ગયો બાળકોને આનંદ થયો બાળકોને લ્હાણી કરી, છુટા થયા રાત્રી પડી પાછુ કરી પરવારી બન્ને સ્નેહી આત્માઓ નિદ્રાધીન બન્યા

× × × × ×

સર્યુસિંહ રસાલા સાથે નગરમા ગયો પ્રજાએ વધાવ્યો પરંતુ રાજાના મરણના શોકથી ધામધુમ થઈ હતી નહિ નૂતન વધુ-રાજ્ય રાણી તરીકે આવેલી મોહિનીને આથી માઠુ લાગવુ જોઈએ પરંતુ તેમા તેને કાંઈ ન લાગ્યુ કેમકે હજી સંપૂર્ણ મહોત્સવ ઉજવવાનો બાકી હતો સર્વ વ્યવસ્થિત થયા મંત્રરાજની ક્રિયાની તૈયારી ચાલી, સર્યુએ ધ્યાન આપી જોઈતી સામગ્રી તૈયાર કરાવા માંડી

સર્યુસિંહ આવ્યો કે તરતજ પ્રથમ વારજ જગદીશને ઘેર, પગે ચાલી ગયો, કેમકે હવે મુરબ્બી તરીકે જગદીશની માતાજ હતી પોતાની માતા મરણ પામી હતી પિતા ગયા જેથી જગદીશની માતાને પોતે માતા જેટલુંજ માન આપતો । જગદીશની માતા તેને પુત્ર સમ ગણતી જગદીશ, સર્યુ મોટા નાના ભાઈ સમાન હતા સર્યુ, જગદીશની માતાને મળવા ગયો સમાચાર કહ્યા, બ્રહ્મપુરીથી બે એક દિનમા આવશે તેમ જણાવ્યુ અત્યારે તેની ગંભીર માંદગી હતી. પુત્રની રાહ જોઈ બેઠી હતી માંદગી વિશેષ જણાઈ, જેથી તરતજ સર્યુએ માણસ રવાના કર્યા માણસે આવી માતાની માંદગીના સમાચાર જણાવ્યા, કે તરતજ જગદીશ સુંદરીને લઈ ચંદનપુરી તરફ રવાના થયા

વિનાજ પણ કુન્દનપુરી તરફ રવાના થયા હતા હરિદાસ ચતનને ત્યા બે ત્રણ દિન રહી કુન્દનપુરી વિદાય થયો કેમકે મહારાજ ની ક્રિયામા તેણે ભાગ લેવો જોઇએ જેથી તે પણ ગયા મસલત પ્રમાણે ચતન પણ ચારેક દિવસ પછી કુન્દનપુરી પિતૃગૃહે સીધાવી

વાચક ! હવે આપણે સર્વે સ્થળે વિખરાયલા હતા, પાછા કુન્દનપુરીમા એકત્ર થઇએ

પ્રકરણ ૬ ઠું.

વકીલ વિનાના વસ્યા !

જગદીશ સવારે માજ થતા કુન્દનપુરી આવ્યો માતાએ હર્ષથી આશિષ દીધા સર્યુ, મોહિની અને સુશિલા તેની સારવારમા હતા માતાના જીવ પુનમાજ હતો થોડોક સમય નહિ થયો હોય તેવામા જગદીશની માતાનો આત્મા ક્ષણ ભંગુર સસારને તજી ચાલ્યો ગયો જગદીશને આઘાત થયો અરેરે ! દુખી માતા ! તારા નસીબમા સુખનો છાંટોજ નહિ જ્યારે સુખ જોવાના પ્રસગ આવ્યો, ત્યારે તુ ચાલી બધેજે મન નીકળી ગયા સર્યુએ આશ્વાસન દીધુ

સર્યુ, મોહિની, જગદીશ સુશિલા સુદરી, ચદા સર્વે વકીલ વિનાના થઇ પડ્યા દરેકને શિર સસારની ઉપાધી આવી પડી દરેક

ફરજની ઘટની, જોખમદારી આવી તેમાં નિપૂણ બની તરવું ઇશ્વર હસ્તે !

સવાર થતા માતાનો અગ્નિદાહ થયો મહારાજને આજે દશ દિન થયા હતા તેની ક્રિયા શરૂ થઇ હતી એક ક્ષત્રિય ! ને એમ વગ્ય ! ! જેથી બીજી સંસારિક બાબત આડે ન આવી

ચંદ્રાવતી પોતાના અંગત માણસો સાથે ત્યાં આવી પહોંચી, ધર્મ, દાન વગેરે સારી રીતે થવા લાગ્યું બ્રહ્મભોજન થયું ઘણા બગ રાજાઓ, ઠાકોરો, જાગીરદારો આવ્યા સર્વ સિંહને દરેકે આશ્વાસન દીધું, મરણ નિમિત્ત ક્રિયા સંપૂર્ણ થઇ, રાજ્યાભિષેક, તથા લગ્નની ક્રિયાના મુહૂર્ત જોવડાવ્યા હતા પરંતુ જગદીશના શોકના પ્રસંગે તે આશ્રિત હોવાથી પાછા ઠેલ્યા

દિવસ પર દિવસ વીત્યા જગદીશની માતાને મરણ પામે દશ દિવસ થવા આવ્યા તેની ક્રિયા પણ થઇ, ઘણા ધર્મદાન કર્યાં, સર્વ સિંહે છુપી રીતે તેને આર્થિક મદદ આપતો હતો જગદીશે હજી કોઇ પાસે કાંઇ પણ યાચના કરી નહતી

સુંદરીની મિલ્કત પણ તેના ઉપયોગ માટે છુટી હતી તેમાં પણ હાથ ખરડયો નહતો પાપી જાગીરદારોએ તેને બહુ પજવ્યો તેનો તેજો-દ્વેષ કર્યો તેને કલંકિત કરવા ફાંફા મારયા તેનું જીવન ખુદવા જાળો નાખી, પણ ઇશ કૃપાએ સર્વ નિષ્ફળ નીવડી

આમ જગદીશની માતાની ક્રિયા સમાપ્ત થઇ શુભ મુહુર્ત જોવ-રાવ્યું રાજ્યાભિષેક તથા લગ્નની ધામધુમ શરૂ થઇ એટલે હવે સર્વ, મોહિની, સુંદરી ચંદ્રા તથા જગદીશના સુખ સુર્ય તથા નવિન જીવ-નનો પ્રભાત ખીલી

પ્રકરણ ૭ મું.

રાજ્યાભિષેક !

આજે સર્યુસિહના રાજ્યાભિષેકનો દિવસ છે સ્થળે સ્થળે નાગરિકો, સરદારો, અમાત્યો, રાજાઓ એકત્ર થયા છે આખા કુન્દનપુરીમા હર્ષ સાગર પ્રસરી રહ્યો છે નગરજનો ઇશ્વર ભક્તિમા લીન થતી નૂતન રાજાનુ દિર્ઘાયુષ ઇચ્છી, તેના રાજ્યમા સુખ, આનદની વૃદ્ધિ થાઓ એવી પ્રાર્થના કરતા હતા

પ્રાર્થના થયા બાદ મહાસભા મડપમા જ્યા રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા થવાની હતી, ત્યા સર્વ એકત્ર થયા સર્વ સ્ત્રી, પુરૂષની મેદની ભરાઇ હતી, કોઇની પણ ગેરહાજરી નહતી

સમય થતા વેદોકત રીતે રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા થઇ, રાજ્યતિલક કરવામા આવ્યુ રાજમુગટ ધારણ કર્યો ને રાજગોરે રાજ્ય ફરજો સમજાવી.

નૂતન મહારાણાએ ઇશ્વર સમક્ષ રાખી પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી પ્રજા સેવા, તથા રાજધર્મ સ્વીકાર્યો

બાદ નાના નાના ઠાકોરો, જાગીરદારો, રાણાઓએ સર્યુસિહને મહારાણા તરીકે સ્વીકાર્યો ને ચક્રવર્તિપદ કબુલ રાખ્યુ

નામપુર સોનગઢ અને કુન્દનપુરીનો રાજા સર્યુસિહ ઠરાવ્યો

ગરીબ યાચકોને મિઠાઇ, બ્રાહ્મણોને બ્રહ્મભોજન, ગરીબોને અન્ન વસ્ત્ર દાન આપવા ફરમાન થયું, દરેક બંદીવાનને છુટા કરવામાં આવ્યા.

સરદારોને ઉચિત ઇલ્કાબો મળ્યા. ગામગામની ઉજાણી થઇ પછી મોટા મોટા શિરપાવો આપવાનું કાર્ય શરૂ થયું. જગદીશને અમાત્યપદે સ્થાપ્યો. આ આનંદ સમગ્ર રાજ્યમાં પ્રસર્યો ને હર્ષનાદ થઇ રહ્યા. કેટલાક તેના તેજરૂપી દ્વેષીલાઓને સખ્ત આઘાત થયો, સુંદરી તથા સુશીલા અહો ભાગ્ય માનવા લાગ્યાં. સુશીલા, સુંદરીને મોટી બેન તરીકે દેખતી. મોહિનીને પણ આનંદ થયો ને "યોગ્ય પારિતોષક આપ્યું" તેમ બોલી જવાયું.

દરેક ખાતાના જુદા જુદા અમાત્યો સ્થાપ્યા. દરેકના અધિપતિ તરીકે પિતાના વખતનાજ વૃદ્ધ પ્રધાનને કાયમ રાખ્યો. સૂર્યમિત્ર તેને પિતા સમાન ગણતો. પ્રજાને કેટલાક કઠિન લાગતા કાયદાઓ રદ કર્યા. નીતિને ન્યાયને માટે પૂરતી સંભાળ રાખી કાર્ય તથા દારૂ દુર્વ્યસન માત્ર રાજ્યમાંથી દૂર કર્યું ને દરેક પ્રજાને પોતાના દેશમાં ઉદ્યોગ વધારી અન્ન વસ્ત્રની સ્વતંત્રતા માટે આગ્રહ કરી સ્વદેશધર્મ પાળવા ફરમાન થયું.

જેમ જેમ સૂર્યમિત્રના મુખમાંથી પરોપકારના વચન નીકળતા તેમ તેમ સર્વનો આનંદ વધતો ગયો. હવે કાંઇ બાકી રહ્યું નહિ. હજી સૂર્યમિત્ર આગળ વિદાય થતોજ જતો હતો.

[illegible] ગંભીરતાપૂર્વક બોલવા લાગ્યા "માન પ્રિય સરદારો અમાત્યો! પ્રજાજનો!

આપને વિનતિ કરવાની તથા મારી ખાસ અભિલાષા જાહેર

કરવાની ફરમાશ કરું છું કે ઉદાર ચન્દ્રાદેવીના ઉપકારે હું તેમનો ઋણી થયો છું તેમના પ્રતાપેજ આ ચક્રવૃતિ પદને હું પ્રાપ્ત થયો છું ત્રણ ત્રણ રાજ્યાનો ધણી થયો છું વિશેષ તમારી રાજરાણી પણ પ્રાપ્ત કરી શકયો છું તે ક્રિયા કાર્યે દરબારમા અવનાર છે, જેવી રીતે આજે આપ મને ઋણી કરો છો, તેમ કરને વૃદ્ધિ કરશો

મારા **સોનગઢ** તથા **રામપુરના** **અમાત્યો** તથા નગરવાસીઓ ! મારા રાજ્યમા નહિ બનેલો બનાવ આજે હુ જાહેર કરુ છુ હવેથી તે "બન્ને રાજ્યને હુ **સ્વતંત્રતા**-સ્વરાજ અર્પુ છું તેનો સદુપયોગ તમો કાર્યવાહક વર્ગને પ્રજા વર્ગ મળી વિશ્વમા ઉત્તમોત્તમ પ્રજા ગણાય તે રીતે કરશો વિશ્વમા જયતાળીઓ વગડાવશો ને સ્વતંત્ર આત્મા તરીકે સ્વતંત્રતાને દીપાવશો "

આવી વાણી ને આ હક મળતા કોને આનંદ ન થાય ? સર્વ સભામા હર્ષનાદ થયો દુદુંભી વાગ્યા પુષ્પ વૃષ્ટિ થઈ ને સર્વની આખમાથી આનંદાશ્રુ ટીકયા

ધન્ય છે સૂર્યસિંહ ! **તારી પ્રજા ભાવનાને !**

પ્રિય ' જગદીશ ! હજી પણ તમારી પાસે ઘણા કાર્યો કરાવાના છે વિશેષ ફરજો બજાવવાની છે, તમારે આ બન્ને રાજ્યમા જઈ પ્રજા તથા અધિકારી વર્ગને મળી વ્યવસ્થિત કારભાર કરી આપી, સ્વદેશ પરત થવું પછી આપણે જાણી ખુશ થઈશુ કે **સોનગઢ**ને રામપુરની પ્રજાને આનંદ છે **સોનગઢ** તથા **રામપુરનુ** સંયુક્ત સ્વરાજ સ્થાપવાનુ છે ચન્દ્રા દેવી ! આપ જયા સુધી આ મનુષ્ય જીવનમા રહ્યાની ઇચ્છા હોય ત્યા સુધી તમો તે સ્વરાજમા વાસ રહી, પ્રજાની [illegible]

કરશો પ્રજા તમારી કદર કરવામાં પાછી પાની કરશે નહિ

વળી ભાઈ જગદીશ ! હવેથી મારા કારભારમાં મને સહ મદદ થશો કિ તમારા ખાસ ધર્મ તરીકે તમને મારા રાજ્યની, કેળવણી નીતિ અને ધર્મ શિક્ષણની સંભાળ રાખવાનું કાર્ય સોંપું છું એટલી ફરજ મહાન છે ને તેમાં નિપુણતા પ્રાપ્ત થયે, પ્રજાનો ઉદય તરત જાણી લેવો "પ્રજા ઉદયે રાજાનો ઉદય છે"

'સ્નેહ પહેલો રાજ્ય પછી, હેત ન હોય તો રાજ્ય શ્યાથી ?"

આ પ્રમાણે સર્યુસિંહ હર્ષમાં ઉભરા ઠાલવતો હતો જગદીશે પોતાપરના ઉપકારનો આભાર માન્યો, ને રાજાને, નમન કર્યું મોહિની પૂર્ણ ખૂશ થઈ ચંદ્રાને પણ આનંદ થયો ચંદ્રાએ નમ્રતાથી સર્યુસિંહનો ઉપકાર માન્યો સોનગઢ અમાત્ય તથા પ્રજા વર્ગે નમન કરી હક શિર ચઢાવ્યા ને તેમાં ઇશ્વર સહમદદ થાવ એમ પ્રાર્થના કરી બીજા ગણા, રજવાડા સર્વે એ ઉપકાર માન્યો કુન્દનપુરીની પ્રજાને તો અત્યાનંદ થયા

જગદીશની ભલામણથી કવિએ પોતાનું નાટક રજુ કર્યું રાજા હર્ષ પામ્યો ને તેને પોતાના રાજ્યમાં કવિરાજ તરીકે સ્થાપ્યો કવિને સંબોધી સર્યુસિંહ બોલ્યો

કવિરાજ ! તમો એક રીતે સમાજના ઉપદેશક-શિક્ષક છો એવા નાટકો, કાવ્યો, વાર્તાઓ, લખી પ્રકટ કરો, કે જેથી સમાજ ઉદ્યોગી, નીતિમાન, અને દેશપ્રેમી થાય આથી રાજાને માન આપે, રાજ્યને માન આપે અને પોતાના દેશનો ઉદય થઈ સારા વિશ્વમાં તેની ઉચ્ચ પદ્દી પ્રાપ્ત થાય તેવા સંસ્કાર પાડો, નાટકને લેખો એ

પ્રજાને પ્રત્યક્ષ અસર પડાવનારા જીવતા ને જાગતા સાધન છે એ હજારનુ તમને નિયમીત વર્ષાસન બાંધી આપવામા આવે છે દિને દિને પ્રજાના, સમયના વાતાવરણને અનુસરી લખાણો તૈયાર કરો તમારો આ નાટક તૈયારી પ્રમાણે આજે રાત્રીના ભજવી બતાવશો હુ પણ તેમા ભાગ આપીશ

રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા પૂર્ણ થઈ કુન્દનપુરીના સામ્રાજ્યમા સુખ સૂર્ય પ્રકાશ્યો કોઈ પ્રકારની ઉણપ ન રહી એક રાજરાણીની ઉણપ હતી, પણ તે કાલેજ પૂર્ણ થવાની હોવાથી સર્વેએ સતોષ માન્યો સભા વિખરાઇ, સર્વને આજ તહેવાર હતો આખુ અઠવાડીયુ જાહેર તહેવાર પાળવામા આવ્યો હતો

નગરમા, ઘેરે ઘેર સર્યુની ઉદારતાની પ્રશસા થવા લાગી. જગદીશને માટે સર્વને માન ઉપજ્યુ ગૃહસ્થ પણ ગરીબ બની ગયેલો, નીતિમાન ને સુશિક્ષીત જગદીશ પ્રારબ્ધને પુરુષાર્થે કરી ઉચ્ચ સ્થિતિને પામ્યો મિત્રોને આનદ થયો સર્વેએ તેને મુબારકબાદી આપી હિતશત્રુઓ, તેજદ્વેષીઓને, મિલ્કત પચાવી પડેલા, મિથ્યાભીમાની જાગીરદારોને ખેદ થયો પરતુ તે બળતા રહ્યા ઇશ તેમને ચિરકાળ બળતા રાખો

જગદીશ હવે રાજકુટુમ્બીજ બની ગયો હતો એટલે તેને કુટુમ્બીમા ગણીએ તો વાંધો નહતો કુટુમ્બીઓના આનદનો પાર નહતો કુટુબીવર્ગ એકત્ર થયો. અત્યારે દરેકના મુખપર હર્ષની છાયા પ્રવૃત્તિ રહી હતી સૌ કરતા મોહિનીનો હર્ષ અદકો હતો છતા દરેકનો હર્ષ તેમની યોગ્યતા મુજબ સરખો કહીએ તો અત્યુક્તિ કહેવાય નહિ.

કાને મનોરથ સર્યુ–મોહિનીના લગ્ન, આત્મ લગ્ન,–સ્નેહ લગ્ન–દેહ લગ્ન એટલે જગતમા એક ખરી કસોટીએ ચડેલુ યુગલ લગ્નથી જોડાવાનુ હતુ સમગ્ર વિશ્વમા સુખ તેઓનેજ વશ થયુ હતુ બન્ને શરીર દરેક ગુણોનો ભડાર હતા પ્રભુ ! તેમના જેવા યુગલોના આ કળિકાળમા પણ દર્શન વિશેષ કરાવો

પ્રકરણ ૮ મું.

લગ્ન અને ભવિષ્ય

આજે આખા કુન્દનપુરીના ભવિષ્યનો સુવર્ણ દિવસ છે, કેટલા દિવસના પ્રખર દુ ખ અને વિયોગરૂપી તાપના અતનો દિન કે મોહિનીને બાલા મગી પત્ની થવાનો શુભ દિન છે, વાહ ! ઈશ ! તારી કળા ! તુ મનુષ્ય જીવન નાટકમા કેવા કેવા પાઠો ભજાવે છે !

પ્રાત થતા દુદુભી, ચોઘડીઆ, શરણાઇ વગેરે પ્રત્યેક જાતના વાજીંત્રોનો અવાજ થયો ધવલ મગલ ગીતો ગવાવા લાગ્યા રકથી રાય સુધી દરેકના ઘરમા આનદ હતો એક પણ ઘર શોક યુક્ત નહતુ એ ઇશનીજ બલિહારી !

લગ્ન મુહુર્ત, નવ વાગતા ખરાબર હતુ સવારથીજ લોકોના ટોળે ટોળા એકત્ર થવા લાગ્યા કાર્યવાહક મડળ પોતાના કાર્યમા

જોડાયુ, રાજકુટુમ્બીઓ, સરદારો રાણીઓ એકત્ર થયા છેવટ ચક્ર વર્તિ મહારાણો સર્યુસિંહ લગ્ન મંડપમા આવ્યો મિત્ર જગદીશ સાથે હતો જગદીશ તેના જમણા હાથ તરફ હમેશ રહેતો, સૌ વ્યવસ્થિત થયા

મોહિની મોજે શણગાર સજી દિવ્યાગના સમાન રૂપ, લાવણ્ય યુક્ત બની સભામા આવી સૌની નજરે પડી લોકોની આખો ગજ તેજમા અંજાઈ, મોહિની સાથેજ ચદ્રા ને સુદરી હતા તેઓ તેની પુત્રી સભાળ રાખી, યોગ્ય સુચના કરતા

મોહિની આવતા વેતજ રાજગુરુએ મગલાષ્ટકનો ઉચ્ચાર કર્યો વેદી સભામંડપની બરાબર વચ્ચે હતી અગ્નિદેવ પ્રકટ થયો વેદોક્ત રીતે સર્યુ–મોહિનીનો લગ્ન સમારંભ થઇ ચૂકયો સપ્તપદીની પ્રતિજ્ઞાઓ લેવાઇ તે વખતેજ સર્યુ–મોહિનીની આખો એકએકમા મળી અને બન્ને પતિ–પત્ની એક રૂપ અગ્નિદેવ સમક્ષ બન્યા

ગુરૂએ જણાવ્યુ મહારાણા તથા રાણીજી ! આપ હવે બન્ને એક રૂપ બન્યા છો ! ઉભયના સુખ દુખના ભોક્તા બન્યા છો ! તમો વડે રાણા છે, રાણાવડે તમો છો ! તમારા જન્મો જન્મના પૂણ્યોવડે આજ તમો અગ્નિદેવ તથા સર્વ જગત સમક્ષ યુગલરૂપે જણાઓ છો હવે તમારૂ જીવન નાવ સુખ, વૈભવમા પરીપાર ઉતરો એજ આશિષ, પછીની આશિર્વચન ઉચ્ચાર થવા લાગ્યો સર્વ સભા એકચિત્ત હતી નૂતન, રાજા રાણી એકમેકથી ચડે તેવા ને સમોવડીઆ હોવાથી તેમના નિરીક્ષણમા લીન થયા હતા

તેવામા શાતિમાં કંઇક ગગ્બડાટ મચ્યો બરાબર, વેદીની સામી તરફથી એક દિવ્યમૂર્તિ, જેની નયનમાથી આત્મઓજસ પ્રકાશી રહ્યુ

છે, શરીર ગૌરને તેજસ્વી છે, તે બ્રહ્મર્ષિની મૂર્તિ લગ્નવેદી પાસે આવતી જણાઇ સર્વને આશ્ચર્ય થયું શાન્તિમા કંઇક ગભરાટ થયો પરંતુ તે વિશેષ સમય ન ટક્યો અલ્પ સમયમા બ્રાહ્મણોની મધ્યમા તે જઇ પહોચ્યા રાણાએ તેમના દર્શન કર્યા ને એકદમ જાણે પોતે તેના પરીચીત ન હોય તેમ સર્વ સભાના અધ્યક્ષપદનુ આસન તેમને આપ્યુ તે ઉપર આસન લીધા પછી રાજાને આશિષ દીધા સર્વ સભા શાંત થઇ બેઠી

બ્રહ્મર્ષિનુ વચન સાભળવા સર્વ એક ચિત્ત હતા તેવામા ઋષિની નિર્મળ પણ ગભીર, સર્વને કર્ણે પડે તેવી વાણી નીકળતી સભળાઇ

"બેટા સર્યુ ! તથા પુત્રી મોહીની ! આજે તમો બન્નેને જન્મો જન્મની એકતા વડે પતી પત્ની થતા જોઇ હર્ષ પામુ છુ તમારૂ યુગલ અખંડિત રહો, ને દિર્ઘાયુષ ભોગવો !

સર્યુ ! ત્હારા હાથથી હજી કંઈ કઇ નૂતન કાર્યો કરવાની પ્રભુ પ્રેરણા છે તુ તારી કેટલી ભવાટવીની આધિયો તર્યો છુ ને સુખ સાગરમા આવી પહોચ્યો છુ પરંતુ તે સાગરમા તારૂ જીવન નાવ કઇ રીતે હંકારવુ તે બરાબર સમજી તેનો સદુપયોગ કરી તારા જન્મનુ સાર્થક કરી, ઉભય પ્રભુપદને પામશો

સર્યુ ! તે રાજા તરીકે પ્રથમથીજ કારકીર્દિ પ્રાપ્ત કરવા માંડી છે, તારા કુળમા કોઇએ પણ કીર્તિ પ્રાપ્ત ન કરી હોય, તેટલી રાજા થતા પહેલા અને રાજપદ પ્રાપ્ત થવાના પ્રથમ દિને મેળવી છે સોનગઢ, રામપુરને સ્વતંત્રતા બક્ષી છે, પરંતુ તેથી તારે હર્ષ પામવાનો નથી, તારે તારા સર્વ સામ્રાજ્યમા સ્વતંત્ર–સ્વરાજ આપવાનુ છે તને સર્વ માનશે તુ તેમનો રાજાજ ગણાઇશ, ને તે સવ તને દેવ તરીકે

માન આપશે, તુ મનુષ્ય નથી, દેવ છે ' વગર પ્રયાસે મળેલા રામપુર-મોનગઢ છે એથી સ્વતંત્રતા બઢી છે, એમ માનવા કોઇને પણ કારણ નથી. તારા જીવન સમક્ષ કાળાના, મૂળસિંહના જીવન ખડા છે મૂળસિંહની માફક પ્રથમ યશ મેળવી, પછી અપયશ ન મેળવાય તુ શાણો છે પરંતુ "રાજપદ ભનભલી શાણી વ્યક્તિઓના ચિત્ત ચળાવે છે" "માયા અને રાજલક્ષ્મી એકજ છે'" ઠોકર મા ખાનો તને પણ રાજલોભ થશે ચક્રવર્તિના ચક્રવર્તિ થવાનું મન પ્રેરણા કરશે પરંતુ મારા શાણા વત્સ ' ધૈર્ય મા ખાનો ધર્મને પગલે ચાલજે તારે તારા સામ્રાજ્યને સ્વતંત્રતા આપવાની છે, તેમા તને વિઘ્નો નડશે, તારા સલાહકારો, અમાત્યો, સરદારો, સર્વ તને ભભેરશે, તે કાર્યથી પાછી પાની કરાવી ડગાવશે પરંતુ ડગતો મા ' નહિતો તારો અત્યાર સુધીનો વડિલ ભ્રાત કરતા અદકો અમાત્ય જગદીશ, તને તજશે, તારા અમાત્ય પદને તજશે, અને તારા સામ્રાજ્યને સ્વતંત્રતા અપાવા તને સમજાવશે. બહુ સમજાવશે, છેવટ તને શાંતિ ભર્યે પગલે, મિત્રધર્મને બજાવી, તને પ્રભુ પ્રેરણા થયે તુ તે કાર્ય સ્વીકારશે હા હજી સમય છે ' સમય આવે; કુન્દનપુરીની પ્રજાની એક દિલની માગણી થયે તરત તુ તેમને તારું સર્વસ્વ અર્પણ કરશે " મોહિની ' તો એક ન્યાયની મૂર્તિ છે ન્યાયનો ભંડાર છે તને જ્યારે, તારે સહમદદ બનશે બેન ચંદ્રાની માફક તારા જીવનનો પ્રધાન બની તને તરાવશે અરર ' બેટા ચંદ્રા, તારૂ ભાગ્યજ એવુ હતુ, તેમા તુ શુ કરે ? ઋષિએ નિશ્વાસ નાખ્યો.

અત્યારસુધી પ્રજા એકચિત હતી તે જાગૃત થઇ, તે તેના નિશ્વાસમા ભળી પરંતુ શુભ સમયે શોક નહોય તેમ ધારી બ્રહ્મર્ષિએ ચર્ચા બદલી

બેટા જગદીશ ! સુંદરી ! ચંદ્રા ! મોહિનિ ! તમારા કાર્યો હવે શરૂ થાય છે જગદીશ ! તારૂં કાર્ય મેં જણાવી દીધું છે જોજે મિત્ર ધર્મ, રાજધર્મ, દેશધર્મ સાચવી કાર્ય મારી લેશે

સુંદરી ! તું કુમારિકાઓને બોધથી સમજાવી કૌમાર્યવ્રતનો પ્રચાર કરશે ચંદ્રા ! વૈધવ્યવ્રત અખંડિત રીતે પાળી વિધવા સંસારને તરાવશે અત્યારના કલંકિત, શ્યામ જીવન ઉજ્વળો કરશ મોહિની ! ગૃહસ્થાશ્રમી સ્ત્રીઓને પતિવ્રત ધર્મનો આદર્શ બતાવી ઘેર ઘેર તારી પ્રજાની પ્રબળાઓના ઉદ્ધાર કરશે પુરૂષોને સુધારવાનું કાર્ય સર્યુ તથા જગદીશ કરશે !

રાણા સર્યુ ! અમાત્ય જગદીશ તથા અન્ય ! મારા આદેશ ગ્રહણ કરશો વર્તનમાં મૂકી તમારા જીવનનું શ્રેય કરશો !

સુંદરી, મોહિની, ચંદ્રા ! મારી પવિત્ર પુત્રી રૂપી દેવીઓ ! મારા શબ્દો તમે સાંભળ્યા, ગ્રહણ કર્યા ?

દરેકે હકારમાં ઉત્તર વાળ્યા બાદ જણાવ્યું કે હજી એક મહત્ કાર્ય પ્રસંગે, તમો સર્વને હું પુનઃ મળીશ મારૂં એક કાર્ય સમાપ્ત થયું બીજું કાર્ય પૂર્ણ કરી મારા રૂપમાં ભળીશ બેટાઓ ચિરંજીવ હો ! ઋષિ તરતજ બીજી ઉપાધિ તરફ ધ્યાન ન આપતા, શિવોઽહં ઉચ્ચારથી અંતર્ધ્યાન થયા સર્વેએ ભવિષ્ય સાંભળ્યું, ખુશાલી થઈ રહી સમારંભ સમાપ્ત થયો, અને ત્રણ દિવસોનું તપ આજે સર્યુ મોહિનીએ પુરૂં કર્યું

પ્રકરણ ૯ મું.

સુંદરીનું સ્વપ્ન.

કુન્દનપુરીમાં આનંદ આનંદ પ્રવર્તી રહેલ છે. હવે સર્વને મઝા કરવાના બાકીના પાંચ દિવસ છે જુદી જુદી જાતના આનંદના સાધનો દરેકને આનંદ આપે છે સર્વસિંહના ફરમાનથી રાજવાડામાંજ અમાત્યને શોભે તેવો એક બંગલો જગદીશને માટે નક્કી કર્યો હતો રાજ્યાભિષેક પહેલાંજ તે, તે બંગલામાં આવી કુટુમ્બસહ નિવાસ કરતો હતો

આજે તેજ મકાનમાં ખંડમાં સુંદરી, સુશિલા, જગદીશ અને મહેમાન તરીકે આવેલ કવિરાજ બેઠા હતા જુદી જુદી બાબતો રસભેર ચર્ચા કરતા, વળી અત્યારસુધી પડેલા કષ્ટનું સ્મરણ કરતો તો તે ભૂલી જઇ પ્રભુ ઉપકાર માની ચાલુ સ્થિતિમાં સંતોષ માની ખૂશ થતા હતા અને વારંવાર કવિને પોતાની વિતકો, તથા જીવનકથાઓ સુંદર રીતે સમાજને, પ્રત્યક્ષ છાપ પડે તેવી રીતે ગોઠવણ કરવા સમજાવતા. કવિને આ જીવનમાંથી ઘણું શીખવા મળ્યું હતું અને પોતાની જીંદગી પર્યંત તેનું સાહિત્ય, પ્રત્યક્ષ સમક્ષ ઘટનાત્મક સત્ય રીતે મૂકવા તલસી રહ્યું હતું સુશિલા પણ આ બાબતમાં રસ લેતી, સુંદરી અને તે બન્ને નાની, મોટી ભગિની સમાન બની ગયા હતા બધા ઉઠયા, ને નિંદ્રાસનમાં પડયા એક તરફ સુશિલાને સુંદરી, ને બીજી તરફ જગદીશ, કવિના પલંગો ઢળાયા હતા.

મધ્યરાત્રી ચાલતી હતી બત્તી સહજ અજવાળુ આપી રહી હતી એકાએક જગદીશની આંખો ઉઘડી જોયુ તો બીજા ત્રણે શરીર ગાઢ નિદ્રામા પડેલા જણાયા તેવામા એકાએક સુદરી કમ્પી રડવા લાગી ખૂમો મરાઇ ગઇ જગદીશે ધૈર્ય ન તજ્યુ તે સમજતો હતો કે સ્વપ્ન ઘણાની આ સ્થિતિ લાવે છે પરતુ સુદરીને માટે આમ બનવાને કારણુ ન હતુ ચિતામગ્ન અને સસારમા પચેલાઓનેજ સ્વપ્ન ઘણા કાયર કરે છે

સુદરીના મુખમાથી સ્પષ્ટ વાકયો નીકળવા લાગ્યા અરે ! આશુ ? પિતા ! તમારા વચનનો ભગ ? મે પતિ કર્યો ? અરર ! પતિ ! પિતા ! તમો પણ મારી સાથે સમાજમા નિદાશો ? હુ ઘાતકી બની છું ! પાછી ચૂપ રહી આગળ વધી અરે ! હુ આ શુ જોઉછુ ? પતિનો વિયોગ ! અરે ! આ બીજાની સાથે મારૂ અઘટિત જોડાણુ ? વ્યભીચારી ભાવના ! અરે આતો મે સસાર માડયો ! સસારથી વિરકત રહેનાર તુ સસારી બની ! થવાદે આત્મહત્યા થવાદે મને આ નથી છાજતુ ! પ્રજા ! કોની પ્રજા ? દુર થાવ હુ ગાડી છુ, મને સર્વ જવાદો ! કયા ગયુ મારૂ કૌમાર્યવ્રત ? મારૂં સ્નેહાળ હૃદય ! મારો પતિપ્રેમને પતિવ્રત ! અરે હુ તો જગત્મા અધમ કોટિમા ગણાતી સ્ત્રીઓની કોટિમા ગણાઇ ! ઇશ ! ઇશ ! પ્રભુ !

આ ભયભીત શબ્દો સુદરીનુ હબકી ઊઠવુ, તેનો કલ્પાત જગદીશથી ઝાઝો સમય સહન ન થયો તેણે તેની સ્થિતિ જાણી લીધી. તેણે વિચાર્યું કે જો વધુ વખત આ સ્થિતિ રહેશે, તો મગજ પર ખરાબ અસર થઇ ભ્રમીત ચિત્ત થયા વિના રહેશે નહિ, એમ ધારી પવિત્ર મને, પોતાની સ્નેહ પ્રતિમાની પાસે ગયો મુખપર પાણી છાટી

શાંત કરી મુખપર હાથ ફેરવ્યો. પ્રિય ! સુંદર ! જાગૃત થા ! આટલું બોલી ચૂપ રહ્યો.

એકાએક પોતાના શરીરને સ્પર્શ થવાથી, સુંદરી જાગી ઊઠી, બ્હેબાકળી, ગભરાયલી ઊઠી. દોડવા લાગી ' અરે પતિ ક્યાં ? દુગ-આર ક્યાં ? પ્રજા ક્યાં ? આ શું સ્વપ્ન કે સાચો બનાવ ? ના તેમ નહોય, હું પવિત્રને માટે સ્વપ્ન ન હોય ! અરે ! હું પવિત્ર કેવી ! મારા જેવી અધમ જગત્માં કોઇજ નહિ હોય ! જગદીશ ! વ્હાલા કંતા તમને હું લજા પાડું છું મારા વ્રતને ચૂકી જવાદો મારું શ્યામ મુખ તમને ન બતાવવા દો.

જગદીશે તેને શાંત પાડી સ્વપ્ન કેવી માઠી અસર કરે છે, તે સમજાવ્યું, તેથી સુંદરીને કંઇ ભાન થયું શાંત રહી

આટલો વખત મધ્યરાત્રી વીતી, સવાર થવા આવ્યું હતું. કવિ ઊઠ્યો તો પાસે કંઇ જુદો બનાવ જોયો સુંદરીને રડતી દીઠી તે પણ તેને શાંતિ આપવા તેની પાસે બેઠો. ગરબડથી સુશિલા જગી ઊઠી ને પોતાની નજરે પ્રત્યક્ષ બનાવ જોવામાં આવ્યો તે સુંદરીને માટે જીવ આપે, તેમ તૈયાર હોવાથી તે પણ તેની સુશ્રુવામાં પડી

સુંદરીને હવે કંઇ ભાન થયું હતું. રાત્રીના સૂતી હતી, તેજ મહેલ, તેજ પોતાના સ્નેહીઓ, અને તે સિવાયની બીજી ભ્રમણા છે તેમ તેની ખાતરી થઇ, દીઠેલા બનાવોને સ્વપ્ન માન્યું. પરંતુ તેને એજ લાગતું, કે અરે ! હું કોઇ દિન અસત્ય, અસભ્ય વિચારને મનમાં પણ સ્થાન ન આપનારી તેને માટે આ સ્થિતિ શું ? અરે ! પ્રભુએ મારી કસોટી કરી છે ! મને સંસારિક અનુભવ કરાવ્યો છે ! સાન જગત્‌ની બિનાઓ રજુ કરી છે

જગદીશ ! હવે હું સમજી છું. ખરે સ્ત્રીઓનો ઉદ્ધાર ક્યારે થશે ! જગદીશ કહેવા લાગ્યો, સુંદર ! તારી જેવી મનોપ્રેરણા હશે તેવું જરૂર સારૂ થશે. પ્રથમ તેં શું જ્ઞાન લીધું, તે જણાવ. કે કંઈ શીખવાનું મળે.

સુંદરીએ તરતજ કહેવું શરૂ કર્યું " સ્નેહાત્માઓ ! મને મારી પ્રતિજ્ઞામાં ભુલાવી પિતૃવચન અફળ ગયું. એવી રીતે એક નવયુવાન પુરુષે મને પોતાની પ્રિયતમા બનાવી, મને આનંદ થયો. હું તેમાં એક બની ગઈ. મને ગૃહસ્થાશ્રમ મીઠો લાગ્યો. એકાએક જગતના મોહ વ ટોળીઆએ મને ઘેરી નીતિ ભંગ થઈ ખવાસ થઈ ચૂક્યું, આમ એકની મટી બેની થઈ. કુદરત કોપી. પતિ યમસદન પહોંચ્યા. હું વિધવા બની–પુનર્લગ્નની હિમાયતી બની તેમ કર્યું. બીજો ગૃહસ્થાશ્રમ શરૂ થયો. બાળમરણથી હું ધરાઈ. એકાએક એક બચ્ચું મરણ પામ્યું. તેને વળગી હું રડવા લાગી. ત્યાં મારા નયન ખૂલ્યા ને સર્વ જગતની મોહમાયા જણાઈ."

જગદીશે જણાવ્યું. આપણે ઘણી વખત આવી હકીકતો પર વાતચીત કરી છે. જગતના ભયો વિચારોમાં રજુ કર્યાં છે. તેની સાક્ષી અમર તારા કુમળા, પવિત્ર મગજ પર થવા પામી છે. સર્વ ભ્રમણા છે. તું ઈશ્વર સ્મરણથી પવિત્ર થઈશ ને આ સર્વ ભૂલી જઈશ. હવેથી તારે મ સારી બાબતમાં ચિંતન પ્રેરવું. પ્રભુ ઈચ્છા હશે, તો મેં એક યોજના કરી છે તે સત્વર ચંદ્રાદેવીને મળી પાર ઉતારીશું.

સુશીલાએ વચ્ચે પ્રશ્ન કર્યો કે આ સ્વપ્નમાં આવા પવિત્રાત્માને અપવિત્ર કરવામાં દોષ પુરુષ કે સ્ત્રીનો ?

કવિએજ ઉત્તર વાળ્યો. સુશિલા બ્હેન ! સત્ય પ્રશ્ન છે દોષ પુરુષનો છે બન્ને પ્રસંગે પુરૂષ દોષિત છે એક પ્રજાલોભી, બીજો કામલોભી નહિ તો આવી પવિત્ર બાળાઓને કલંકિત કરી તેનું જીવન છુંદવા બીજો કોણ નરાધમ સિવાય અન્ય પગલું ભરે ? કે જેની લગ્નની ઇચ્છા નથી. તેને લગ્નથી જોડાવવી, અને જેને પતિવ્રતપાળી, અવર કામેચ્છા નથી તેને તેમાં ફસાવવી અરે ! વિભુ પ્રભુ એવા પુરૂષોને સદ્બુદ્ધિ આપો.

જગદીશે ટકોર કર્યો કે કવિરાજ ! ત્યારે શું સ્ત્રીની ઇચ્છા સિવાય કોઇપણ કાર્ય બનતું હશે ખરૂં કે ?

કવિ—ના ભાઇ ! છતાં કેટલેક સ્થળે પુરૂષો, ભોળી બાળાઓને પોતાના પ્રપંચથી, સુખ મીઠાશમાં, વા ડોળડમાટ ને લક્ષ્મીમાં ગોથાં ખવાડે છે વળી સ્ત્રીઓ જો પુરૂષને મોહમાં ફસાવે, કે પોતાનો પ્રેમ પુરૂષમાં રેડી દે છે તો તે પુરૂષ સરસ રીતે જાળવે છે પુરૂષમાં તે મહાગુણ છે સ્ત્રીનો પ્યાર અઢળક મળે તો, તે સંસ્કારી હોય તો તેના પાછળ પોતાનું સર્વ બરબાદ કહે છે, અરે ! તે પોતાના હૃદય કરતાં સ્ત્રીને વિશેષ માને છે અને તે પ્રસંગે જો સ્ત્રી દગો કરે તો મરણુંનેજ શરણું થાય છે એ "ભ્રમરનું પુષ્પમાં બિડાઇ મરવા સમાનછે" આમાં સ્ત્રી દોષિત છે પણ આવા દાખલા ઘણા ઓછા બને છે, જો બન્ને સરખા મળે તો, તે પ્રેમ સાગર તરે છે !

આજે સરસ ખુલાસા થયા. દરેકને નૂતન શીખવાનું મળ્યું આ તહેવારના દિનોમાં રાત્રીના કવિકૃત નાટક ભજવાતું હવે તહેવારથી મુક્ત થયા બાદ જગદીશ, ધારેલી યોજના ફળીભુત કરવા તરફ તેણે પોતાનું ચિત્ત પ્રેરવ્યું, ને ચંદ્રદેવી સાથે મસલત કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

કૃષ્ણાનું ખુન !

વાંચક ! હવે આપણે લાલચંદ શેઠના સંસાર તરફ નજર નાખીશું. કંચને, જગદીશ પાસેથી નિરાશ બની અન્ય સ્થળે પોતાનું જીવન વિષમાં મેળવ્યું. પિતાની આબરૂપર, પોતાના ધર્મ ઉપર અને લગ્ન થયેલાં કિંતુ બ્રહ્મચર્ય અને કૌમાર્ય વ્રતનું પાલન થતું તે ઉપર પાણી ફેરવ્યું. પિતાને આંધળે રસ્તે દોરી જગદીશને જુદો પાડ્યો. પરંતુ સમય જતાં જગદીશ તે શુદ્ધ સુવર્ણ નીકળ્યો ને કંચન તે કથીર બની. કૃષ્ણાએ જીવન સાદું ને પવિત્ર બનાવી દીધું. બબુચકને તો સહજાનંદ હતો. કોઈ વાતની ઉણપ ન હતી. લગ્ન થયું ને પતિ-પત્ની આનંદમાં રહેતાં. બબુચક ઘણી બાબતે સારો હતો છતાં તેના નિર્મળ ને ભોળા હૃદયથી લોકો તેને અર્ધગાંડો ગણી કાઢતા. જગદીશને તેની સાથે ઠીક ફાવતું. બબુચકનો ભાવ પહેલાં કરતાં વધારે ને વધારે તેના પ્રત્યે વધ્યો.

આમ આખા ઘરની મમતા જગદીશ પર વળી, ને કંચન પર દરેકની ખફા મરજી થઈ. તેને તરતજ સાસરામાં વળાવવામાં આવી. પરંતુ પહેલી કુટેવને પ્રતાપે સાસરામાં સ્વતંત્રતા મળતાં તેનાં કુકર્મો વધ્યાં, ને લાલચંદ શેઠની આબરૂ તથા પતિને ભુંડા પાડ્યા.

સમય જતાં કંચનની માતા મરણ પામી. એટલે લાલચંદ શેઠ હવે

સંસાર વિષ રૂપ કપવા લાગ્યો ને પોતાના પ્રથમ જીવન કાર્યને માટે પસ્તાવા લાગ્યો. શહેરમાં નગરશેઠ તરીકેની નડિલો પાર્જીતની કારકીર્દિ માત્ર નામની રહી હતી હરીપ્રસાદ હવે શેઠને ત્યાં આવર જાવર વિશેષ કરવા લાગ્યો. ને પોતાની પાપવાસના દુષ્ટ કંચન માર્ફત કૃષ્ણા પ્રત્યે કેકવા લાગ્યો પરંતુ સુશિલા કૃષ્ણા—જગદીશના બોલને જીવનમાં ઉતારનારી કૃષ્ણા, ને પાપીની પ્રપંચ જાળથી મુક્ત થઇ ને તેની જાણ બાઇ મણુચકને કરી મણુચક ખીજાયો, ને હરિપ્રસાદને પોતાને ત્યાં આવતા રોક્યો. આ પ્રમાણે "નામ પ્રમાણેના વિરૂદ્ધ ગુણ કંચનને હરિપ્રસાદે બતાવ્યા ત્યારે કૃષ્ણાએ કાળાશને ઉજ્વળ પ્રકટ કરી "

હવે કંચન તથા હરીઓ, મણુચકને કૃષ્ણા પ્રત્યે વૈરની લાગણીથી જોતા થયા જગદીશ પાસે તેનુ કાંઇ વળ્યુ નહિ, અને સત્યને આંચ આવી નહિ એવામાં લાલચંદ શેઠ પણ પોતાના કર્મોનું ફળ ભોગવવા સ્વધામ પહોંચ્યા નગરમાં તેમના, તથા કુટુમ્બને માટે ભિન્ન ભિન્ન વાતો થવા લાગી. મણુચક તથા કૃષ્ણાને કાને પણ તેના પડઘા પડયા ને તેમને ખેદ થયો. ધીમે ધીમે તે કલંક ટાળવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો કંચનને હવે સાસરાને ત્યાંથી અહીં આવવા મણુચકે કોઇએ આગ્રહ બતાવવા માંડયો નહિ.

મણુચક, જગદીશનો મિત્ર હોવાથી બનતી મદદ કરવા લાગ્યો. જગદીશનુ માન સારા જગતમાં વધ્યુ હતું તેથી તેની મિત્રતામાં મણુચક ગૌરવ માનતો જગદીશને પણ તેમાં આનંદ હતો. રાજ્યમાં અવનવા ફેરફાર થઇ ગયા હરીપ્રસાદની અલ્હાપુરી જપ્ત થઇ બાદ સંકેત પ્રમાણે કંચન પણ નવા રાજાના સૌભાગ્યાભિષેકના હર્ષ પ્રસંગના

બાનાથી બણુચક બાઇને ત્યા આવી હતી બણુચક તથા કૃષ્ણા તેથી નારાજ થયા પણ લોક લજ્જાએ શાંત રહ્યા રાજ્યાભિષેક, લગ્ન વગેરેની ધામધુમ થઇ ગઇ સર્વત્ર આનંદ ને શાંતી હતી

એક વખત સમય સાધી હરિપ્રસાદ, કંચનને મળવાના બાનાથી બણુચકને ત્યા આવ્યો કૃષ્ણા, બણુચકની ગેરહાજરી હતી. બન્ને વિષયીઓ ભેગા મળ્યા છેવટ કામના પ્રતાપે ક્રોધને વશ થઇ આ કાંટો ટાળવાના નિશ્ચય પર આવ્યા કંચને કગવાતા મનેજ તેમા સંમતિ આપી હરીઓ હવે પહેલાના જેવો નહતો રહ્યો તેવુજ કંચનમા પણ બન્યુ હતુ ' રસ ઉડી ગયા પછી ભ્રમરનો મોહ ઊડી જાય છે ' તેમ બન્નેનું બન્યુ કંચનના કુકૃત્યોની જાણ હરીપ્રસાદને પડી ને તે સામંત તેને ઠપકો આપવા લાગ્યો હરીપ્રસાદના કાર્યો કંચનથી અણજાણ નહતા તેણે પણ સામા ઉભરા કાઢયા પરંતુ પોતાના પાપ છુપાવી, બીજાને શિખામણ આપનાર સ્વાર્થાંધ જીવને શુ સુઝે ? તકરાર વધી કૃષ્ણા એકાએક ઘરમા આવી ને તેમની તકરાર છુપી રીતે સાભળવા લાગી એવામા બણુચક આવ્યો હરીઆને દેખતા ચીડાયો તેનુ અપમાન કરી પોતાના ઉભરા કાલવવા લાગ્યો

પાપીઓની તકરારનો મુદો બણુચકના સાભળવામા આવ્યો હતો, તેથી તેણે કહેવા માડયુ કે ' પાપાત્મા ' તુ એમજ સમજે છે કે પુરૂષોને જ્યાને ત્યાં પોતાના પાપ કરવાની ઇશ્વરે છુટ આપી છે ને સ્ત્રીને નથી આપી ? ઇશ્વરી કાયદો સરખો છે ' પાપને માટે ઇશ્વર દરેક પ્રાણીને એકજ શિક્ષા આપે છે તુ કંચન જેવી મોહાંધને ફસાવી તેના કાર્યની પરિક્ષા લે છે પરંતુ તુ શુ તેની પાસે જવાબ માગે છે ? તારા કાર્યો વિચાર તે કંચન પર કયા હકથી દુષ્ટ નજર કરી

તેના જીવનને કલંકીત કર્યું છે તેને વિષય સ્વાદ આપી, સારા જગ-
તમા બદનામ કરી હડકાઇ કુતરી બનાવી છે અરે અમને લજાવ્યા
છે જા ચંડાળ જા શુ કરૂ ? પ્રભુ દુષ્કૃત્યનો બદલો આપે છે !
પોતાનુ તપાસ્યા વિના ડાહ્યા બની, બીજાને સુધારવાનો, શિક્ષા કર
વાનો દાવો તને શુ છે ! સમજ હજી સર્વ વિચાર કાઢી નાખ કર્યા
કર્મને માટે પસ્તાવો કર. કચનને, અરે ! સારી જગતની સ્ત્રીને માતા,
બેન માની જીવન સુધાર !

આટલુ કહેતા તે ખૂબ રોયો. કચન, હરીઓ સઢ જેવા સ્તબ્ધ
થયા કૃષ્ણા બહાર આવી. બાપના રૂદનમા ભાગ લેવા લાગી, ને તેન
શાંતિ આપવા લાગી બાબુચકે ધૈર્ય ધારી, તે પાપીઓને માફી
આપી, ચાલી જવા કહ્યુ. કચનને આવતી કાલે સવાર થતા નીકળી
જવા જણાવ્યુ તે કોઇ વખત પણ પોતાને ત્યા પગ ન મૂકવા
હુકમ ફરમાવ્યો.

હરીપ્રસાદથી બાબુચક જેવા નિર્દોષ નવયુવકના શબ્દો ન સખ
ળાયા પોતાનું પોત પ્રકટ થયુ છેવટ તે ધુ આપુવા થતો ચાલ્યો ગયો.
કચનના મનને જરા લાગણી નથી પત્થરનુ હૃદય પત્થર રહ્યું

સવારે થતા કૃષ્ણાને કચન મળી. જબરજસ્તીથી બોલાવી અતિ
આગ્રહે કૃષ્ણાને ઉત્તર વાળવાની ફરજ પડી.

કચનને પોતાનુ વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું બ્હેન કૃષ્ણા ! મારી સર્વ
વિપત તારી જાણમા છે હુ પતિવાળી છુ. છતા મને મારો દુષ્ટ સ્વ-
ભાવ, અરે ! મદનરાજ, મને આવા કાર્યમા પડવા ફરજ પાડે છે
તો તુ પતિવિનાની વિધવા તારા તાપને શાંત કરવા કઇ સ્થાન મેળવે
તે સારૂ છે.

કૃષ્ણાને આજે બેચેની હતી તેનું ચિત વ્યાકુળ હતું છતાં આ શબ્દોએ તેને સખ્ત આઘાત કર્યો તેણે ઉત્તર વાળ્યો. કમજાત બ્હેન ! બ્હેન કહેતા મને શરમ આવે છે તારા પાપી વિચારો તારી પાસે રાખ, હજી સુધર તને શી ખામી છે ? અરેરે ! તે છતાં એક, બે એમ અનેક સાથે તારા કૃત્યોને વખાણું છું ફટાવું છું જવાદે મને તારું મુખ ન બતાવ

કંચને ખીજાઈને કહ્યું જા જા ગાંડી છો શું પુરૂષો એક સ્ત્રીથી સંતોષ માની બેસી રહે છે ? તે પણ કુતરાની માફક ઠેર ઠેર ને ઘેરઘેર ટુકડા વિણતા નજરે પડે છે તો પછી આપણો શું દોષ ?

કૃષ્ણાએ ઉત્તર વાળ્યો અરે ! તેવા નરાધમોને સહસ્ત્રકોટી ધીક્કાર છે. અરે પશુઓ કરતા અધમ કૃત્ય કરતા નરજાતિ લજાતી નથી.

આમ કહી તે ચાલી જતી હતી તેવામાં સામેથી શ્યામવર્ણી, શ્યામ વસ્ત્રથી સજ્જ થયેલો યમરૂપી હરિપ્રસાદ આવ્યો. કૃષ્ણાને તેણે પકડી કૃષ્ણાએ તેને ઓળખ્યો પરંતુ ના ઈલાજે ચૂપ રહી કંચન પાસેજ હતી કંચને કૃષ્ણાને પોતાના વિચારોમા બળના બહુ સમજાવી છેવટ સમજાવી. પાપાત્માએ બળાત્કાર કર્યો. તેના દેહ ઉપર ધપ્યા કૃષ્ણાએ બુમ પાડી તેવામાં તો અંક ને મુજબ હરીપ્રસાદે તેને ઠાર કરી.

હાય વિભુ ! પ્રભુ મને બચાવજે ! આટલા શબ્દો શ્રવણે પડતાં તો તે પ્રભુના વ્યાપી ધામમા પહોંચી પોતાનો ટેક જાળવ્યો, તેની કારમી ચીસ શેરીમા સંભળાઈ, મનુષ્યક દોડતો તે ઓરડા તરફ ધસ્યો

કચન તો ગાડા તુલ્ય બની હતી તે ભાન વિનાની બની હતી હરીપ્રસાદે કૃષ્ણાના દેહની વ્યવસ્થા કરવા માડી પણ ન ફાવ્યો બણુચક આવી પહોચ્યો ત્યા તો ભયભીત દૃષ્ય જોવામા આવ્યુ બણુચકને જોતા હરીપ્રસાદ પલાયન કરી ગયો. બણુચકના ખેદનો પાર રહ્યો નહિ તેની પત્ની આવી તે પણ ગભરાઇ નગરશેઠના ઘરની આ મહોકાણ થઇ કચન તો મુર્ચ્છા આવવાથી પડી હતી સૌ ભેગા થયા, ને માહોમાહે વાતો કરવા લાગ્યા

બણુચકે ધૈર્ય ધારી, જગદીશને ત્યા જઇ સર્વ હકીકતની જાણ કરી સિપાઇ તથા તેના ઉપરીને 'ખબર પડી કે તરત આવી જુબાની લીધી જગદીશ પણ ત્યાં આવ્યો હતો. તેની સુમત્યાનુસાર કચનને બંધન કરવામા આવી લાશ ઉપાડી લેઇ ગયા

જગદીશે બણુચકને સાથે લીધો, ને હરિપ્રસાદની તપાસ કરવા સિપાઇઓ છૂટયા આ પ્રમાણે લગ્નના આનદી-દિવસોના છેલ્લા દિવસે બણુચકના ઘરમા કલેશ વ્યાપ્યો

હરિપ્રસાદ નાસી જમીનદારોની બેઠક ભરાતી ત્યા નિયમ પૂર્વક જઇ બેઠો એક મોટો જાગીરદાર હુક્કો ગગડાવતો બેઠો હતો સામસામી સર્વ મિત્રો એકજ હક ધરાવનારાની મડળી બેઠી હતી કોઇને પણ હરીઆના કુકૃત્યની ખબર નહતી. તે શાતપણે બેઠો હતો, છતા તેના મ્હોનો ચ્હેરો અજાયબી ઉપજાવે, તેવો હોવાથી એક જણે પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો પરતુ તેને તે પાપીએ ઊડાવી માર્યો કેટલીક ખટપટો, ચાલુ ગામ ગપાટા, રાજ્યની સ્થિતિ પર વાર્તાલાપ ચાલતો હતો, પાપીને તેમા રસ પડતો નહતો. તેવામા તો સિપાઇની ટોળી ત્યા આવી, ને

તગતજ હરિપ્રસાદને પરહેજ કરી ચાલતા થયા સર્વને આશ્ચર્ય થયુ રાત્રીમા તો આખા શહેરમા સમાચાર પ્રસર્યા.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

રાજ્ય દરબાર અને ન્યાય

રાત્રીમા તો લાલચંદ શેઠના ઘરના અને હરિપ્રસાદ જાગીરદારના સમાચાર કુન્દનપુરીના ઘેરઘેર પહોચી વળ્યા લોકોએ અવનવા તરંગો ઉઠાવ્યા આજે હર્ષનો છેલ્લોદિન હોવાથી પ્રાત થતા સર્વ વિખરાવાની તૈયારીમા હતા તે તૈયારી કરવા લાગ્યા

સવાર થતા સૌ બહાર ગામવાસીઓ, રાણાઓ, સૈન્ય વગેરે વિદાય થયુ ગામે ગામ શહેરે શહેર આ સમાચાર ફેલાયા આનંદમા છેલ્લે દિવસે કંઇક ડખલ પહોચ્યુ વિશ્વમા તેમજ બને છે. સર્વ કાર્ય સુગમ રીતે પાર નજ પડે ઇશ્વરની લીલા ! !

રાત્રીના થયેલા ખુનનો ચુકાદો આજ થવાનો હતો, નુતન રાજાનો રાજકારભાર વ્યવસ્થિતપણે આજથી ચાલવાનો હતો, આજે પહેલો દરબાર ભરાવાનો હતો તેમા આજ કેસ આવ્યો

પરદેશીઓ સર્વ ચાલ્યા ગયા હતા રાજદરબારમા હકધરાવના-

ઓ, કાર્યવાહકો વગેરે નિયમસર આવી ગયા. લોકોના ટોળા દરબાર આગળ ભરાવા લાગ્યા જગદીશે આજે ખાસ કરીને સ્ત્રીઓ માટે દરબારમા હક ધરાવનારાઓ, કાર્યવાહકો વગેરે નિયમસર આવી ગયા લોકોના ટોળા દરબાર આગળ ભરાવા લાગ્યા જગદીશે આજે ખાસ કરીને સ્ત્રીઓ માટે દરબારમા બેઠક રખાવી હતી સ્ત્રીમંડળ આવ્યુ મોહિની, ચંદ્રા, સુંદરી, સુશિલા વગેરે આવ્યા જગદીશ પણ પોતાને સ્થાનકે બેઠો વખત થતાં મહારાણો સર્યુસિંહ સભામા આવ્યો સર્વેએ તેને માન આપ્યુ દરબારનુ કાર્ય શરૂ થયુ નાના નાના કાર્યોનો નિકાલ આવ્યો, કે તરતજ પ્રધાન તરફથી ખુનનો કેસ રજુ થયો કેસ તપાસતા લાલચંદ શેઠનુ નામ જોવામા આવ્યુ તે શેઠને દરબારમા માન હતુ તેથી રાજાને આશ્ચર્ય થયુ, ને કેસ ઝીણવટથી ઉકેલવા માંડયો પ્રથમ લાસ મંગાવી. દરબારમા લાસ આવતા કૃષ્ણાને સર્વેએ ઓળખી. સૌ ખેદ પામ્યા. ખુદ રાણાને ખેદ થયો સ્ત્રી વર્ગને ધ્રુજારી છુટી કૃષ્ણાનો ચહેરો નિખાલસને શાંત, ઈશ્વર સ્મરણ કરતો હોય, તેવો જણાતો હતો. રાણાએ લાસ ઉપાડી જવાની રજા આપી બાદ બે ખુની આરોપીને રજુ કર્યા એક નગરશેઠની નાની દીકરી ' તો બીજો દરબારમા સ્થાન ભોગવતો જાગીરદાર '' તેની સાથેના, તેના જેટલો હક ધરાવતા તો કમ્પ્યા ને જુદા જુદા વિચારમા પડયા કેટલાક તેને ધિક્કાર આપતા હતા સાક્ષી તરીકે બણુચકજ હાજર હતો

બણુચકે જણાવી લીધુ કે મહારાણા '' આ ખુન આ પાપીના હાથથી થયેલુ છે ને તેમા આ કમભાગી કંચનનો હાથ છે '' મે મારી જાતે ખુનીને લાસને ઠેકાણે કરવા જતા જોયો હતો તે વખતે કંચન બે ભાન થઇ પડેલી હતી મને જોતા આ નરાધમ નાસી

ફુટયા છે આ ખુન કરવાની કોશિશ બન્ને આરોપીએ પ્રથમથી કરી મુકી હતી કૃષ્ણાને અપવિત્ર કરવાની ઇચ્છાનુ પરિણામ ' '

આટલી જુબાની બસ હતી ગણાએ કચનને પોતાની વિગત જણાવવા કહ્યુ કે કચને બેસીને કહેવા માડયુ ઉઠી શકવાની શક્તિ પણ તેનામાથી નાશ પામી હતી

મહારાણા ' ' આ મારી નિર્ભાગી પવિત્ર બ્હેનનુ ખુન થતુ જોઇ મને ફુજ આવે છે બેભાન બની છુ મગજ ઠેકાણે નથી છતા સત્ય હકીકત રજુ કરૂછુ ભ્રાતા તુલ્ય ગણા ' મારા પાપે, મારી દુષ્ટ વાસનાએ આ કમજાત કાગા સાથે મે સબધ બાધ્યો હુ ને તે બને અધમ કાર્યમા ખૂબ વધ્યા તે પાપી તો પહેલેથીજ હતો હુ હજી બાળા છુ બાદ મારી વિધવા બ્હેનને કલકીત કરવા તથા અમારા કાર્યને ધિક્કારની નજરે જોતી હોવાથી તેને અટકાવવા પાપાત્મા ચડાળે તેને ઠાર કરવાનુ સુચવ્યુ મે તેમા જીભ આડી કરી મને પણ ઠાર કરવાનો ભય આવ્યો મે જીવ બચાવવા તેમા ચૂપકી પકડી

પછી બીજે દિવસે હુ, તમારી બેન પોતાના પવિત્ર, અપવિત્ર સિદ્ધાન્તની તકરારમા હતા, તેવામા આ રાક્ષસે આવી તેના પર હુમલો કર્યો તેના બચાવ કરવા ખૂબ મારી તેવામા તો તેને પૂરી કરી, કે હુ પટકાઇ ગઇ

ગણાએ સર્વ સત્ય હકીકત મેળવી પ્રથમ કેસને, તે વળી સત્ય, ચુકાદો થઇ ગયો છતા આરોપીને સાભળવાની જરૂર જોઇ જેવો રાણો આરોપીને પૂછવા જાય છે, કે જગદીશે બે શબ્દ કહેવા માગણી કરી રજા મળી

જગદીશ –મહારાણા ! સભાવર્ગ તથા સ્ત્રીવર્ગ, આ કેસમા મને કઇ રસ છે, તેનો મુળ ઇતિહાસ મારી જાણમા હોવાથી સર્વની જાણમા મૂકવાની ઇચ્છા કરૂં છુ

"લાલચદ શેઠ લોભી, અને અનીતિથી પૈસો ભેગો કરનાર હતા, કચન જે અત્યારે આરોપી તરીકે ઉભી છે, તે પૂર્વના સસ્કારને અને સમાગમના પ્રતાપે અધમ નીવડી તેણે પોતાની જાળ મારા તરફ ફેકી. આ સાભળતા સર્વ વિસ્મય પામ્યા તેને સમજાવી વાળી, પણ અધ પતગીયુ ફરતુ ફરતુ આ ચડાળના દીપ તેજમા મોહ્યુ ને જીવન કટુ કર્યુ અરે ! જગતમા દષ્ટાન્ત આપ્યુ વિષ રૂપી વિષયે કરી, તેનુ કર્મ દીને દીને વૃદ્ધિને પામ્યુ તેવુજ આ આપણા હરિપ્રસાદ ભાઇનુ બન્યુ !

રાણાએ પ્રશ્ન કર્યો કે તમોએ મને પ્રથમ જાણ કેમ ન કરી, ને અનીતિને અટકાવવા ઉપાય ન લીધો ?

જગદીશ મહારાણા આપ ત્યારે રાણા ન હતા, હુ અમાત્ય ન હતો કાર્યની ફરજ હાથ આવતાજ તેનો નિકાલ આવ્યો ને પ્રથમજ કેસ, તે જોવામા આવી ગયો. પહેલા મહારણા રાણા હતા, લાલચદની આબરૂને જાગીરદારની આબરૂને લીધે મહારાણાને માઠુ લાગે તેથી સાહસ ન કર્યુ બાદ કૃષ્ણાએ પણ મારામા કઇ જોયુ તે સરકારી માળા સમજી, ને વૈધવ્ય વ્રતનુ પાલન કર્યુ મે તેને બ્હેન માની તેણે મને ગુરૂ માન્યો બાબુભાઇની જાણમા તે છે પોતાના જેવી બ્હેનને બનાવવાનો લોભ, કૃષ્ણા ન ચૂકી મારી સુધરી ન સુધરે, તો તેનુ શુ

ગણ્યુ ? છતાં તેણે ઉદ્યમ ચલુ રાખ્યો ત્યારે તેનું કડવું ફળ તે બિચારીને ભોગવવું સૂઝ્યું આ ખુન કરવાનું સાહસ તે બાળા-કંચન ન કરી શકે ! તેનું હૃદય પોચું છે, તેજ ન્યાયે તે આવી અધમ બની છે, ને સારાસારનો વિચાર કરી શકી નથી તેને હવે સ્મરણ થાય છે પસ્તાવો થાય છે જોનાર આંખ વડે સ્પષ્ટ જોઇ શકતા હશો.

જાગીરદાર હરીપ્રસાદ મારો કુટુમ્બી છે મારી જાગીર તેને કબજે છે અરે ! આ તો મારા સ્વાર્થની વાત આવી તે કુલાંગાર છે ને તેના સહાયકો આપણી નજરે છે, તે હવે આ દૃષ્ટાંતથી શિખામણ લેશે ! !

મહારાણો બોલી ઊઠયો વાહ ! મારા શાણા અમાત્ય ! મિત્ર ! ભાઇ ! તમે ન્યાય ઠીક કર્યો સારૂ ન્યાય શાસ્ત્ર રજુ કર્યું તમે પ્રત્યેક કાર્યમાં નિપુણતા પ્રકટ કરો છો આ મારી સમક્ષ બીરાજતા સભાસદોને પણ વિના સંકોચે ઠપકા રૂપે શીખ આપો છો તેથી તમારો આભાર માનવાની અને ધન્યવાદ આપવાની હું નોંધ લઉંછું બાકી, આમ ખુલ્લા દીલથી ન્યાયી અને સત્ય કહેનાર અધિકાર પદ ભોગ-વતો આત્મા, પોતાના સહાધ્યાયી પોતાના સાથી, પોતાના કાર્યમાં મદદનીશોની ભૂલો પણ ખુલ્લી કરનાર કોઇ વિરલ પુરૂષ હશે ! !

પછી હરિપ્રસાદ પ્રત્યે રાણાએ કહ્યું હરીપ્રસાદ ! તમારો આખો કેસ તમે સાંભળ્યો છે તમને પૂછવાનું રહેતુંજ નથી છતાં ન્યાયા ધીશ તરીકે તમને પુછું છું કે તમારે કાંઇ કહેવું છે ? બચાવ તો નથીજ, છતાં તમને કહેવાની છૂટ છે હરિપ્રસાદે ધીમે સાદે ઉત્તર

વાળ્યો મારો કેસ સર્વ સત્ય છે મારે કહેવાનુ કાઇ રહેતુજ નથી મારા પાપો કહી રહ્યા છે

રાણાએ સૌનુ સાભળ્યુ ન્યાય થઇ ચૂક્યો હતો, છતા નિયમ પૂર્વક જાહેર કીધુ કે—પ્રથમ આરોપી હરિપ્રસાદ જાગીરદાર ! તમો આ કેસના ખુની ઠરો છો જેથી આજથી તમારી સર્વ જાગીર જપ્ત કરવામા આવે છે જેથી તમારા વશજ તથા બીજા, અધમ કૃત્ય કરતા અાચકા ખાય તમને હવે પશ્ચાતાપ થતો જણાય છે, પરતુ તે નિરર્થક છે માટે તમને દેહાત દડની શિક્ષા થતી જો એ આ કેસ મારી પાસે પ્રથમ હોવાથી, તથા એવી કૂર શિક્ષાથી હુ વિમુખ હોવાથી તમને મારા સામ્રાજ્યમાથી હાકી મૂકવાની સજા ફરમાવુ છુ !

બીજા આરોપી કચનકુમારી ! તમોએ આ ખુનીના કાર્યમા મદદ આપી છે, ને તેને તે કાર્ય કરવાના દુષ્ટ ગુણમા સયોગ દીધો છે જેથી તમોને સ્ત્રી હોવાથી બે વર્ષની સાદી કેદની સજા આપુ છુ બાદ તમારૂ ચારિત્ર સારૂ જણાયે તમને છુટા કરવામા આવશે

હવે આ કેસમા બીજાઓને પણ કઈ શિક્ષા થાય તેમ લાગે છે ને તેજ કે હરિપ્રસાદની ટોળીના જાગીરદારો તથા તેના ભાગીદારને, તેમની જાગીર દયાની લાગણીથી રાખુ છુ હવે પછી મારા દરબારમા તેમને સ્થાન મળશે નહિ ને જો કઇ પણ ગુન્હો તેમના તરફથી જણાશે તો સખ્ત પગલા લેવામા આવશે

દરબારે, પ્રજાએ ખુનના કેસનો ચુકાદો સાભળ્યો પ્રધાનો તેમા સંમત થયા, કે તરતજ આરોપીને સર્વ સમક્ષ સજાનો અમલ થવા દૂર કર્યા

જાગીરદારો શરમાયા મનમાં બબડયા પરંતુ વિધીના લેખે, પોતાના કૃત્યે, ગોળીના સાથીના કર્મે હજી બચ્યા જાણી નીચું મો ગખી ચાલ્યા ગયા દરબાર ખીખગયો લોકોના ટોળેટોળા ઘર ભણી વળ્યા સૌ રાણાને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા જગદીશના કાર્ય માટે તો ખૂબ હર્ષ પામ્યા આ દષ્ટાંતે અધિકારી, દરબાર વર્ગ, જાગીરદાર પુરૂષ ને સ્ત્રી સર્વ લોકસમુહ ધડો લેતા શીખ્યાને સર્યુસિંહના રાજ્યમા નીતિનો વધુ સંચાર થયો

રાણો, કુટુમ્બ સાથે ચાલુ કેમ બાબત વાતચીત કરતો મહેલ તરફ વળ્યો બબુચક સાથે હતો તેને શાંત કરી સમજ આપી ઘેર જવા રજા આપી બબુચકે રાણા તથા જગદીશનો આભાર માન્યો

કંચનનો દેહપતિ પત્નિ વિનાનો બન્યા, ને પોતાનો સંસાર જ્યા ત્યા સ્ત્રી વિના નભાવવા લાગ્યો તેને સંસાર પર વૈરાગ્ય થયા, પરંતુ ભાગ્યવિના સંસાર કેમ છૂટે ?

પ્રકરણ ૧૨ મું.

આનંદાશ્રમ

કેટલાક દિવસથી મગજમા ગોઠવી રાખેલા વિચારો, જગદીશે ચંદ્રા સમક્ષ રજુ કર્યા ચંદ્રાએ ' સ્ત્રી ઉદૈય ' નો દીક્ષમંત્ર જગદીશ જેવા નવયુવક, ને અમાત્યપદે બીરાજતાના

મુખથી સાંભળો. તરતજ ચંદ્રાએ સહાનુભુતિ આપી આશ્રમમાં સ્ત્રી ઉદય સબંધીની યોજના કરવા નક્કી થયું. જેમ અત્યારની સારી વનિતાવિશ્રામો કામ કરી રહી છે તેમ, છતાં તેમાં કંઈ તફાવત પણ હતો. આશ્રમના મુખ્ય અધ્યક્ષનું કામ ચંદ્રાએ સ્વીકાર્યું, અને સહમંત્રી તરીકે કુમારી સુંદરી, તથા મોહિની દેવીને રાખવા નક્કી થયું. આમ વિધવા, સૌભાગ્યવતી અને કુમારિકા દરેકે દરેક સ્ત્રી જાતિને, નીચથી ઉચ્ચ સુધી સર્વ સંસાર સાગર તરવાને બગાબર તૈયાર થાય એવો અથાગ પ્રયત્નની રૂપ રેખા ઘડાઈ. એક પ્રસંગની રાજરાણી અત્યારે સંન્યાસીની થવા કબુલ થઇ. અમાત્ય જગદીશ તેને મંત્ર આપી તંત્ર કેમ ચલાવવું તે સમજાવવા લાગ્યો.

દરબારના દિવસે રાત્રીના રાજકુટુમ્બ મંડળ એકત્ર થયું. સર્યુસિંહે ચંદ્રાને સોનગઢ તરફ જઇ વ્યવસ્થા કરવા વિનંતિ કરી, જગદીશને પણ સોંપેલા કાર્યમાં તરત જવા જણાવ્યું.

સર્યુગણાનો હુકમ થતાં જગદીશે પ્રાર્થના કરી રાણીશ્રી ! અમે અમારી ફરજ માટે જવા તૈયારજ છીએ. પરંતુ તે પહેલાં ચંદ્રાંવીના હૃદયમાં રમી રહેલું એક કાર્ય પ્રથમ સમાપ્ત કરી અમો ત્યાં જવા પ્રયાણ કરીશું.

આમ જગદીશના શબ્દો સાંભળતાં સર્યુએ હર્ષ સાથે આશ્ચર્ય પામી કહ્યું. અરે ! ચંદ્રાદેવી ! એવું તે કયું કાર્ય હજી આપે હૃદયમાં રાખ્યું છે ? ચંદ્રાએ જણાવ્યું તે સર્વ જગદીશભાઇ જણાવશે.

જગદીશે કહેવા માંડ્યું. સાસુ સર્યુ, મહારાણી મોહિની દેવીરૂપ ચંદ્રા અને કુમારી સુંદરી ! સર્વ સાંભળી રહ્યાં. આ કાર્યમાં દરેકને ઓછું વત્તું લાગતું વળગતું હતું.

રાણા તથા સ્નેહીવર્ગ ! ચંદ્રાદેવીની આ વૈધવ્ય અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી હવે તે સંસારની માયામાં, તથા ખટપટમાં ચિત્ત પ્રેરવા માગતા નથી, ને સન્યાસિની તરીકે જીવન વ્યતીત કરવા ઇચ્છે છે સર્વને આશ્ચર્ય થયું છતાં આપે સોંપેલું સોનગઢ તથા રામપુરની સ્વતંત્રતાના કારભારની વ્યવસ્થા થતાં સુધીનું કાર્ય ઉપાડવાને ઇચ્છે છે તે પહેલાં પવિત્ર નર્મદા તટે એક મહાન યોગાશ્રમ સ્થાપી, ત્યાં સ્ત્રી વર્ગની ઉન્નતિ થાય ને તેઓ મનુષ્ય અને ઇશ્વર પ્રત્યેની પોતાની ફરજો સમજી આ લોક ને પરલોકનું શ્રેય કરે તેવી તેમની શુભેચ્છા છે.

સર્વ મંડળે ખુશાલીના અવાજમાં સંમતિ આપી બાદ આપણા આ ત્રણે નેતાઓ જુદા જુદા ધર્મવાળા છે તે સર્વની જાણમાં છે છતાં જણાવું છું કે આ કાર્ય ચંદ્રાદેવીનું આ ઉપાડેલ છે પરંતુ તમે તેમાં ભળી પોતાની અવસ્થાના ધર્મો ઉત્સાહી, ખંતીલી સ્ત્રીઓમાં ઉતારવા સમયાનુકુળ તત્પર થશો કુમારી સુંદર ! તું પણ ચંદ્રાદેવીની સાથેજ આશ્રમમાં નિવાસ કરવો ઉચિત માનીશ.

સુંદરીએ હર્ષ સાથે તે વાત કબુલ રાખી મૌહિનીદેવી ! આપ રાજ્ય ગણી છો તમારે શિર સંસારનો સર્વ બોજો છે છતાં તેમાં વિશેષ મોહ મમતા ન રાખી નિર્લેપ જેવા બની વધુ વખત જનસેવા-પ્રભુસેવામાં ગાળી સમાજ ઉન્નત કરશો તેથી તમારા રાજ્યની વૃદ્ધિ થશે "**સ્ત્રી ઉદયે પ્રજાનો ઉદય છે.**"

ત્રણેએ પોતાના કાર્યો ઉપાડયા સર્વે રાણાને આર્થિક વ્યવસ્થા માટે જગદીશે પ્રાર્થના કરી, ને તે તરતજ માન્ય થઇ આ

પ્રમાણે ' શ્રી ઉદયાશ્રમ ' ની રચના રચાઈ ગઇ, કે તરતજ જ્યોતિ-
ષીને બોલાવી આશ્રમને માટે મુહુર્ત જોવડાવ્યું બે દિવસ પછી ઘણું
સરસ શુભ મુહુર્ત આવ્યુ તે સર્વને પસંદ પડ્યુ તે દિવસે ચંદ્રા
દેવી સન્યસ્ત ધારણ કરવાની હતી, અને આશ્રમની સ્થાપના થવાની
હતી. આશ્રમના નામની રકઝક થતા, સુંદરીએ તેનુ નામ ' આનન્દા
શ્રમ ' રાખવા સુચવ્યુ જોષીએ રાશી મેળવતા માન્ય રાખી પોતાનો
હર્ષ જાહેર કર્યો. બાદ જોષીને ઘટિત દક્ષિણા આપી વિદાય કર્યો સારા
નગરમા તેની જાણ કરી, અને આશ્રમ રચનાની તૈયારી થવા લાગી
પ્રજામા, રાણાના અને તેના સહવાસી જનોના કાર્ય પ્રત્યેની વાહ
વાહ થવા લાગી

× × × ×

આશ્રમ સ્થાપનાનો દિવસ આવી પહોંચ્યો નગરમા આજે તહે
વાર પળાયો ખુશાલીનો પાર નહતો ને તેમા વળી સ્ત્રીઓની ખુશી
એટલે તેનુ તો પૂછવુ શુ ? દરેક સ્ત્રી પોતાનો આનંદ અધિક અધિક
બતાવતી, ને તે ગૃહશ્રમારી પ્રદર્શિત કરતી બરાબર નવ વાગતા
તેનું મુહુર્ત હતુ નર્મદાજી તટે આશ્રમના ચોગાનમા સર્વ મેદની
ભરાઇ એક તરફ પુરૂષવર્ગ ને બીજી તરફ સ્ત્રીવર્ગ હતો નેતાના
સ્થાનો સ્ત્રી વર્ગમા હતા પરમાત્માની પ્રત્યક્ષ મૂર્તિજ ન હોય, તેવી
' શ્રી સત્યદેવની મૂર્તિ ' પધારાવામા આવી હતી રાણો, અને સાથે
રાજમંડળ આવ્યુ. સર્વેએ તેમને માન આપ્યુ

બાદ સંન્યસ્ત દિક્ષાનુ કાર્ય શરૂ થયુ ચંદ્રાને કર્મકાંડથી સ-
ન્યાસિની બનાવી. તેના આનંદનો પાર નહતો સંન્યસિની બની
પોતાની ફરજ પરિપૂર્ણ બજાવાય તે માટે પ્રભુની પ્રાર્થના કરી—

મોહિની તથા સુંદરીએ સેવા ધર્મની દીક્ષાઓ લીધી. અને પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરી આજનો આનંદ અસિમ હતો. હરેકના મુખપર આનંદ ને હોશ નજરે પડતા

ભજન, કીર્તન, પ્રાર્થનાઓ થઇ રહ્યા બાદ મહારાણીએ સમાજનને આશ્રમ માટે અથાગ યત્ન કરવા સૂચવ્યુ, ને પોતાથી બનતી તમામ મદદ આપવા કબુલ કર્યું

એવામા ૐના ઉચ્ચારથી પવિત્ર વાતાવરણ કરતા મહર્ષિ પવિત્ર જળમાથી સ્નાન કરી મંડપમા પધારતા જણાયા સર્વેએ ઉઠી માન આપ્યુ

મહર્ષિએ બેઠક લીધા પછી સર્વ બેઠા આજનો દેખાવ જોઈ મહર્ષિને આનંદ થયો ભાવી પ્રજાને ઘડનાર માતાઓને સન્માર્ગ બતાવી માતાને લાયક બનાવવાના આશ્રમ માટે ખુશી બતાવી સ્ત્રીના ત્રણે ધર્મને લાયક ત્રણ પાત્રોથી કુન્દનપુરી સામ્રારાજ્યનો ઉદ્ધાર થશે તેવુ ભવિષ્ય જણાવ્યુ

આશ્રમને માટેના મકાનો વગેરેની સગવડો થઇ ચૂકી અને સ્ત્રીઓની શક્તિથી આનંદાશ્રમ-સેવાશ્રમની સ્થાપના થઇ ચૂકી મહર્ષિના હાથથી પાયો નખાયો જય ઘોષ થયો-સીતા, તારા, દમયંતી, પાર્વતી, ગણુકદેવી, અને મીરાબાઇ જેવી અમારી બેનો અને પુત્રીઓ થાવ એવી હરેકના અંતરની અભિલાષા હતી. મહર્ષિએ આશિષ આપી

ચંદ્રદેવીએ સ્થાપવાનુ કાર્ય સમાપ્ત થયા બાદ હવે બીજા કોઈ પણ કાર્યમા ધ્યાન ન આપતા આ ઉપાડેલા કાર્યમાજ લક્ષ આપી બીજી ઉપાધિઓમાથી મુક્ત થયા સુંદરીએ પણ આશ્ર

મમા રહેવાની માગણી કરી માત્ર મેહિની દેવીએ રાજમહેલમાં રહી અવારનવાર આશ્રમ ઉપર દેખરેખ રાખી સેવા આપવા કબુલ્યુ. કેમકે તે રાજરાણી હતી અને આશ્રમની આર્થિક જરૂરીયાત તે વડેજ પૂર્ણ થવાની હતી અત્યારની કેટલીય સંસ્થાઓને નાણાં માટે ભીખ માગવી પડે છે, જ્યાં નાણાની તંગી પડે છે વળી નાણા મળે છે તો નિસ્વાર્થીપણે સેવા આપનારાં માણસોની તંગી પડે છે પૈસા આપનાર મળી રહે છે. પવિત્ર કામ કરનારાની ખામીને લીધે ઘણા સરસ કાર્યો ઉપાડી પડે છે અને છેવટ તે કામ બંધ પડતા મમાજમા હાણી થાય છે, પરંતુ પૈસા પુરતા મળવા છતા કામ કરનારા સ્વાર્થ સાધી પ્રજામા સેવાધર્મના દરવાજા તમામ બંધ કરવાની સમાજ આગળ દલીલો રજુ કરે છે-કરાવે છે

આ આશ્રમના કાર્યવાહકો આદર્શ હતા રાગી છતે રાગ છોડી ત્યાગી થયા હતા. પૈસાની તેમને તંગી પડવાની ન હતી. આ આશ્રમમા સર્વ કામને સર્વ પ્રકારના સ્વભાવની સ્ત્રીઓને કેળવવાનો ઉદ્દેશ હતો આશ્રમમા રહેનાર સેવિકાઓ કહેવાય. અને તેમને સર્વ પ્રકારની જરૂરી ચીજો આશ્રમ તરફથી પૂરી પાડવાનુ નક્કી થયુ આશ્રમના સેવીકાઓ માટે બસે જગાની જોગવાઈ કરવામા આવી હતી, પંદર, વીસ બાઈઓએ તેમા દાખલ થવા ત્યાંજ પ્રતિજ્ઞા દર્શાવી ને તે કબુલ કરવામા આવ્યુ સભા વિસર્જન પડેલા મહર્ષિજીએ સદ્બોધ આપ્યો. પવિત્ર વાતાવરણ ફેલાયુ. બાદ સત્યનારાયણ દેવની જે ! મહર્ષિજીની જય ! સયુમહારાજની જય ! ચંદ્રાદેવીની જય ! ! ના આનંદકારી અવાજોથી સભા વીસર્જન થઈ મહર્ષિ આશિષ દેતા પધાર્યાં.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

છેવટ.

આશ્રમ સ્થપાતા તેમા સેવિકાઓને ભરતી થવા લાગી કેટલીક કુમારીકા, અથવા, વિધવા, પતિતા, યુવાન તેમજ તેમજ પ્રૌઢ બાઇઓ આવવા લાગી. ચદ્રા તેમજ મોહિની તેમને શાતિ આપતા, બોધ આપતા, સ્ત્રી તરીકેના ધર્મ સમજાવતા કેળવીને ધાર્મિક શિક્ષણ આપી પોતાનુ કર્તવ્ય, સમાજ પ્રત્યેનુ કર્તવ્ય, ઇશ્વર પ્રત્યેનુ કર્તવ્ય સમજાવતા સ્ત્રીઓ નિસ કોચપણે તેમા આવતી, સાભળતી, વર્તન કરવા પ્રતિજ્ઞા લેતી થયેલી ભૂલો વિસરી જતી ચારિત્ર્યવાન બની આશ્રમની સેવિકા બની સેવામાની પ્રતિજ્ઞા લેતી. આજુબાજુના ગામોની બાઇઓ પણ ત્યા નિર્ભય રીતે આવતી હરેક વર્ગની સ્ત્રીઓ સાથે એકજ વર્તન રાખવામા આવતુ ઉચ નીચકે માનાપમાન કોઇને માટે નહતુ આ પ્રમાણે થોડા દિવસોમા સખ્યા વધવા લાગી મકાનો તૈયાર થવા આવ્યા ને આશ્રમનુ કામ નિયમીત ચાલવા લાગ્યુ ચદ્રાદેવી અધ્યક્ષ હતા ત્યારે સુદરી તેમની સહ મદદમા રહેતી આશ્રમ તે દેવધામ બની ગયો જ્યાને ત્યા તેના કાર્યની પ્રસશા થવા લાગી

કુન્દનપુરીના સામ્રાજ્ય, સોનગઢ, રામપુરમા શાતિ પ્રસરી હતી. તે બે રાજ્યો સ્વરાજ્ય ભોગવી રહ્યા હતા, અને તેને માટેની યોગ્ય

લાયકાત બતાવતા હતી. કુન્દનપુરી સામ્રાજ્યને પણ સુખમા ઉણપ ન હતી જેના સ્વરાજ્યની રૂપક પ્રતિમા દેખાઇ ન હતી.

સર્યુસિંહ પોતાની પ્રજાને સુખે સુખી, ને દુખે દુખી થતો. પ્રજાને કોઇ પણ પ્રકારની કનડગત રહી નહતી પ્રજાના લેશ દુખ જાણમા આવતા, તો તે વિદારતા તરત યત્ન થતો

જગદીશ આદર્શ અમાત્ય થયા હતો સર્યુસિંહને પ્રસંગ આવે કડવુ કહેતા પણ ચૂકતો નહિ અને થતી ભૂલો કે અજાણી બીના જાણમા આણતો સર્યુ-જગદીશ એક અંગના બે હાથ બન્યા હતા જગદીશ માટે પ્રજાજનને અનહદ માન હતુ. જગદીશ આશ્રમ પ્રત્યે ખૂબ કાળજી રાખતો, અને આદર્શમા સહજ પણ ચૂક ન થાય તેની પૂરતી ચેવટ રાખતો જગદીશ એક પુત્રનો પિતા થયો હતો, તેમજ ગણો પણ રાજકુમારને પિતા થયો હતો છેવટ દુખને અંતે સુખ સૂર્યના દર્શન કર્યા હતા. અસ્તુ. ! ! !

આ નવલ કથાની પૂરવણી

તૈયાર થાય છે

વિષય વિષ

આ પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું.

૧. નવશક્તિ સાહિત્ય મંદિર—ગોધરા

૨ વર્ધમાન એન્ડ સંસ પાયધુની—મુંબાઇ ૩

૩ આર વનમાળીદાસ ૧૮૩-૮૫ કાલબાદેવી-મુંબાઈ ૨

૪ દલસુખરામ કેશવરામ પંડ્યા—નડીયાદ

૫ રણછોડલાલ મોતીલાલ બુકસેલર રીચીરોડ-અમદાવાદ.

તૈયાર છે ! તૈયાર છે !! સચિત્ર નોવેલ !

સ્નેહનું કાતિલ સ્વરૂપ

યાને

ખૂન.

ટુંકમા સરળ ભાષાથી ડિટેકટીવ રસથી ભરપૂર અને ચાલુ જમાનાને અનુસરી હરેકને બોધદાયક થઈ પડે તેવી શૈલીથી લખાયલી છે પૃષ્ટ ૨૦૦ ના આશરે પાકુ પુઠુ કીમત ફક્ત રૂ ૧-૪-૦ છે

લખો,

વકીલ નૃસિંહરામ શંકરલાલ પુરોહિત.

સાવલી (ગુજરાત)

વર્ણ લગ્ન માસિક માટે ?

૧ નીડર પ્રચાર અને સ્વતંત્ર કલમથી લખાતુ, ચિત્ર આપી હૃદયપર લેખનની મચોટ છાપ પાડતુ, આ ઢબનુ કોઈ માસીક ભારતમા ન હોવા માટે ..

૨ વર્ણ (જ્ઞાતિ) વ્યવસ્થા અને લગ્ન (વૃદ્ધ લગ્ન, બાળ લગ્ન, વિધવા લગ્ન, કજોડા વિગેરે) ની પ્રણાલી સુધારવા-માટે

૩ હિંદુ સમાજની અટપટી ગુચો ઉકેલી શુષ્ક સમાજ જીવનમા પ્રાણ રેડવા, તેનુ સંગઠ્ઠન કરવા અને દરમાસે નિયમિત નવનવુ બહાર પાડવા-માટે

૪ સામાજીક જીવનપર યુગ યુગ થયા બાઝી ગયેલ થર કાઢી સમાજને સુંદર સર્વાંગ બનાવવા અને સાહિત્ય સેવા કરવા-માટે

૫ સમાજની અજ્ઞાન, પાખંડભરી રૂઢીનો નાશ કરવા અને દરેક જાતના સમાજ સુધારાના વિષયો ચર્ચવા-માટે

૬ મોટા અને આસુરી લગ્નની બજાર તોડવા, લગ્નની જાહેરખબર લેવા, લગ્ન કરવા ઈચ્છતા અને કરેલાને વણુ ઘણુ શીખવવા અને ચેતવવા-માટે

૭ સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય, વિધવા લગ્ન સાબિત કરવા, રોગ, કુટેવ, હિંસા ન્યાત વરા લાજ પરદા નાબુદ કરવા અને સમાજે હડધુત કરી તરછોડી દીધેલા અંત્યજોના ઉદ્ધાર કરવા-માટે

૮ સામાજીક તાજા ખબરો, નોંધો, બાતમીઓ, નાની મોટી વાતો ટુચકા, મુસાફરી કાવ્યો હાસ્ય રસ્યો, વિનોદ આદિ વિષયો ચર્ચા જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપવા-માટે

૯ વર્ણ લગ્નની ઉપયોગીતા માટે ગાયકવાડ સરકારે જાણી પોતાના રાજ્યના પુસ્તકાલયોમા ખરીદવા મંજુર કરેલ છે-તેનુ કદ-ડેમી આઠપેજી ચાર ફોર્મ ઉપરાંત સુંદર ચિત્ર, છતા રૂ બે જેટલુ જુજ વાર્ષિક લવાજમ છે

આહા આ માસિક તો ઘણુ સારૂ છે, વાત સંભળાય છે કે છાના ગના પણ હજારો કુટુંબ વાંચે છે, ખરેખર ઉત્તેજન આપવાને લાયક છે એમજ છે—ત્યારે તમારી જાહેરખબર આપો ચાર આના મોકલી નમુનો મંગાવો, અગર રૂ બે લવાજમના મોકલી-લખો-ક્યાં ?-'વર્ણ લગ્ન' ઓફીસ

રાજકોટ—(કાઠીયાવાડ)